

SCI-CONF.COM.UA

INNOVATIONS AND PROSPECTS IN MODERN SCIENCE

**PROCEEDINGS OF V INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 8-10, 2023**

**STOCKHOLM
2023**

INNOVATIONS AND PROSPECTS IN MODERN SCIENCE

Proceedings of V International Scientific and Practical Conference

Stockholm, Sweden

8-10 May 2023

Stockholm, Sweden

2023

UDC 001.1

The 5th International scientific and practical conference “Innovations and prospects in modern science” (May 8-10, 2023) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2023. 534 p.

ISBN 978-91-87224-02-7

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Innovations and prospects in modern science. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovations-and-prospects-in-modern-science-8-10-05-2023-stokholm-shvetsiya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: sweden@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 SSPG Publish ®

©2023 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

BIOLOGICAL SCIENCES

1. *Bessembay Zh., Osanova A. K.* 13
A LITERARY REVIEW OF TEACHING METHODS OF
"CLASSIFICATION OF LIVING ORGANISMS" ON THE SUBJECT OF
BIOLOGY
2. *Нурмаганбетова Г. А., Кабиева С. Ж.* 18
ИССЛЕДОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ
УЧАЩИХСЯ 6, 8 И 9 КЛАССОВ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ
3. *Чернадчук С. С., Будняк О. К., Сорокін А. В., Юріцина М. О.,
Демченко К. А.* 25
ВПЛИВ В₁ ТА ЙОГО ПОХІДНИХ НА РІВЕНЬ
ОКИСНЮВАЛЬНОГО ПОШКОДЖЕННЯ БІЛКІВ В ОРГАНАХ
ЩУРІВ ЗА ДІЄЮ ГІПОКСІЇ

MEDICAL SCIENCES

4. *Vataman V., Zhanko K.* 28
IMPROVED MODEL OF REACTOR POWER CONTROL UNDER
FORCED DISTURBANCES
5. *Venhrynovych N. R., Kos L. I., Boiko R. O.* 30
COMBINING FORMS DENOTING COLOURS IN THE ENGLISH
MEDICAL TERMINOLOGY
6. *Абдуллаєва Х. І., Гончаров А. С., Гончарова Н. М.* 35
РОЛЬ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ
ДІАГНОЗУ ПЕРВИННИХ ПУХЛИН СЕРЦЯ
7. *Брайловський Б. Ю., Брайловська В. В.* 40
МАЛОІНВАЗИВНИЙ СПОСІБ ЛІКУВАННЯ ІНКУРАБЕЛЬНИХ
ХВОРИХ ІЗ МЕТАСТАТИЧНИМ ПЛЕВРИТОМ
8. *Вороняк М. І., Кокоруз М. В., Худзій С. С., Шурко Н. О.* 42
МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПАТОГЕНЕЗУ
СПРАВЖНЬОЇ ПОЛІЦИТЕМІЇ
9. *Іванов О. М., Юрченко К. А., Григорук А. К.* 50
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА VАС-СИСТЕМИ ЗІ
ЗВИЧАЙНИМ КОНСЕРВАТИВНИМ ЗАГОСННЯМ РАН
10. *Капрош А. В., Радченко А. І.* 54
КОРЕЛЯЦІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ФАКТОРАМИ РИЗИКУ ТА
РОЗВИТКОМ ХРОНІЧНОГО ОБСТРУКТИВНОГО
ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ
11. *Малик Н. В., Пелих І. М., Кравченко В. О.* 56
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГАСТРОСТОМИ В
ПАЛІАТИВНІЙ ДОПОМОЗІ ХВОРИМ З РАКОМ СТРАВОХОДУ
12. *Марченко А. С., Волкова А. С., Кириченко М. І.* 58
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ АНЕМІЧНОГО СИНДРОМУ
У ХВОРИХ З ДІАБЕТИЧНОЮ НЕФРОПАТІЄЮ

13. *Мещерякова О. П., Трач В. В.* 60
ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСИМЕРНОГО ЛАЗЕРА В ОФТАЛЬМОЛОГІЇ
14. *Приймак С. Г., Клещук А. А.* 67
РИЗИК РОЗВИТКУ УСКЛАДНЕНЬ ВАГІТНОСТІ У ЖІНОК З ДИСФУНКЦІЄЮ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ
15. *Стеблюк Е. Е., Дубовенко Д. О.* 70
СУЧАСНІ МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ АКНЕ У ПІДЛІТКІВ
16. *Цуй Юнь Кай* 74
ВИКОРИСТАННЯ МЕЗЕНХІМАЛЬНИХ СТОВБУРОВИХ КЛІТИН У ЛІКУВАННІ ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

PHARMACEUTICAL SCIENCES

17. *Bekturdieva K., Shumeiko O. V., Shumeiko M. V.* 77
THE CHOICE OF THE OPTIMAL PHARMACEUTICAL FORM FOR THE PREPARATION OF POTASSIUM IODIDE FOR CHILDREN
18. *Круглов Є. М., Борщевський Г. І., Ярних Т. Г.* 80
ДОСЛІДЖЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ЛІПОСОМАЛЬНОГО ПРЕПАРАТУ НА ОСНОВІ ПЕПТИДНОГО КОМПЛЕКСУ З ШКІРИ СВИНІ У ФОРМІ ОЧНИХ КРАПЕЛЬ
19. *Пестун І. В., Мнушко З. М.* 83
ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАЦІВНИКА НА ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРЯННЯ
20. *Стремоухов О. О., Спасюк М. В.* 89
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОГО РИНКУ ФІТОПРЕПАРАТІВ
21. *Яковець В. В.* 96
ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ЖОВЧОВИВІДНИХ ШЛЯХІВ

CHEMICAL SCIENCES

22. *Стецьків А. О., Гавришук Л. М., Рушак Н. І.* 106
ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЧНОЇ СТРУКТУРИ СТАНІДУ $GdLi_{1-x}Zn_xSn_2$ ($x = 0,21$)

TECHNICAL SCIENCES

23. *Durkot M., Melnyk N.* 109
DESIGNING THE CONCEPT OF AUTOMATIC TRANSLITERATION FROM FOREIGN LANGUAGES INTO UKRAINIAN
24. *Sanin A., Polishko S., Nosova T., Mamchur S., Kalinina N.* 115
INFLUENCE OF MODIFICATION ON THE DISTRIBUTION OF ALLOYING ELEMENTS IN MICROVOLUMES OF BUILDING STEELS

25.	<i>Vataman V., Zhanko K.</i> IMPROVED MODEL OF REACTOR POWER CONTROL UNDER FORCED DISTURBANCES	119
26.	<i>Бекіров В. Ю., Шуляк О. Ю.</i> ПРОЕКТУВАННЯ БЕЗДРОТОВОЇ ЗАРЯДКИ АКУМУЛЯТОРА В ЕЛЕКТРОМОБІЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ	121
27.	<i>Данкевич Н. О., Кожухова М. О.</i> ЗАКОН КІБЕРНЕТИКИ ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДґРУНТЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	126
28.	<i>Каращук В. О.</i> ЗАЛІЗНИЧНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	132
29.	<i>Кісель А. Г., Потьомкін М. О., Кравченко О. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ	136
30.	<i>Кісель А. Г., Михайлов А. В.</i> РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПАКТНОЇ ДОМАШНЬОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ	140
31.	<i>Лавренко Я. І., Сидора Т. В.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСНИХ ЧАСТОТ СТРИЖНЕВОЇ ДВОМАСОВОЇ СИСТЕМИ	145
32.	<i>Морозова А. І., Поздняков В. С.</i> РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЗООПАРКУ З РЕАЛІЗАЦІЄЮ НОВОЇ ДЛЯ ЦЬЄЇ СФЕРИ ПІДПИСОК	151
33.	<i>Прокопенко Р. О., Костромицький А. І.</i> РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ КОМПЛЕКСНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ПЕРЕВІРКИ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК РОБОТИ З AWS	157
34.	<i>Турчина Т. Я., Макаренко А. А., Ткаченко О. В., Козак М. М.</i> ОСНОВНІ ЧИННИКИ ТА ПЕРЕДУМОВИ АДГЕЗІЙНИХ ЯВИЩ В КАМЕРАХ РОЗПИЛЮВАЛЬНИХ СУШАРОК	161
35.	<i>Фомін О. О., Різванов І. О.</i> ПРОЕКТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОПЛЕННЯ ПОТОКОВОГО ВІДЕО	167
36.	<i>Чайковський С. Ю.</i> ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІМЕТРІЇ У ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМАХ	170
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
37.	<i>Bagirova L. F., Ibragimova I. G., Hasanova M. A.</i> PLANNING THE STAGES OF TEACHING MATHEMATICS BY LESSON TYPE	174

38. *Андрєєва Н. О., Варшамов А. В., Капченко Л. М.* 180
 АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПРИ
 ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО (ОНЛАЙН) ПРОВЕДЕННЯ
 ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ У ЗВО
39. *Калайда О. Ф.* 186
 УЗАГАЛЬНЕННЯ РІВНЯННЯ БЕРНУЛЛІ ТА РІВНЯННЯ РІККАТІ
 НА ВИПАДОК РІВНЯНЬ ВИЩОГО ПОРЯДКУ
40. *Калайда О. Ф.* 188
 ПОБУДОВА КВАДРАТУРНИХ ФОРМУЛ ЗА ДОПОМОГОЮ
 МНОГОЧЛЕННИХ σ -КОЛОКАНТ
41. *Калайда О. Ф.* 190
 ЗАДАЧА НА ЕКСТРЕМУМ ПОХИБКИ МЕТОДУ НЬЮТОНА

ARCHITECTURE

42. *Горбатюк В. О., Олійник Г. С.* 192
 ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ МЕБЛІВ-ТРАНСФОРМЕРІВ
 ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ХХІ СТОЛІТТЯ
43. *Фостащенко О. М., Воротніков В. В., Кузнецов І. С.,* 195
Фостащенко Д. О.
 СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ
 ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА МІСТІ
 ЗАПОРІЖЖЯ

PEDAGOGICAL SCIENCES

44. *Antadze L., Mosiashvili V.* 202
 CIRCUMSTANCES HINDERING DISTANCE LEARNING
45. *Romanchuk N.* 207
 PROFESSIONAL VALUE OF PROSPECTIVE ENGINEERING
 SPECIALISTS
46. *Ашурко Ю. О., Углицький О. В., Чернушкіна Ю. Г.* 212
 ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС
 ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ
 ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ЗАХОДУ «КВІТИ
 У НАШОМУ ЖИТТІ»)
47. *Ващенко Л., Новченкова К.* 218
 НАВЧАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАЛЬНОГО
 ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
 ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
48. *Грицкевич П. С., Герченова І. В.* 222
 ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ
 ІНОЗЕМНОЇ МОВИ, ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА
 ПІДГОТОВКИ ДО ЄВІ
49. *Дишель Г. В.* 225
 ЗМІСТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОГО МОВЛЕННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ
 ДРУГОЇ МОВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

50. *Долінін Г. С.* 228
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-МАСОВОЇ РОБОТИ ЯК
ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА
51. *Крамаренко І. С.* 232
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
52. *Міщенко Д. П., Міштурак С.-М. А., Хопта Н. С.* 236
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ
ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ
53. *Перебейнос В. Б., Пакулин С. Л., Феклистова І. С., Пакулина А. С.* 242
РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ БОРЦОВ ВОЛЬНОГО
СТИЛЯ КАК КОМПОНЕНТОВ ИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ
ПОДГОТОВЛЕННОСТИ
54. *Тронь Ю. О.* 249
ВАЖЛИВІСТЬ ГРАМАТИКИ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ
55. *Ярошевська Л. В., Зубовський І. П.* 255
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У
ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

56. *Барсуковська Г. П., Терещенко А. Ю., Шпетна Л. В.* 261
ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
57. *Власенко Т. М., Шевякова І. П.* 266
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ
58. *Внукова Ю. А., Пріснякова Л. М.* 272
ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ ДИТИНИ З
ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
59. *Внукова Ю. А.* 277
АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ДЛЯ ДІТЕЙ З
ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
60. *Лантух І. В., Гульбс О. А., Лантух В. В.* 282
РОЛЬ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВИХ КОМПОНЕНТІВ У РОЗВИТКУ
ОСОБИСТІСНОЇ НАДІЙНОСТІ ПІДПРИЄМЦІВ
61. *Павлюк Є. О.* 289
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ
62. *Туриніна О. Л., Святенко Ю. В.* 294
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ
ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

63. *Шопша О. Л., Губська М. С.* 298
ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

SOCIOLOGICAL SCIENCES

64. *Туболець І. І.* 303
ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ
СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ОРГАНІЗАЦІЯМИ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

JOURNALISM

65. *Савенко О. М., Федоренко А. А.* 306
КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ТЕМАТИКА В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ
УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ

ART

66. *Сулеева Г. С., Коконева К. А., Зарлыков А. М., Шамей А. Д.* 310
МУЗЫКА КАК СТРУКТУРНО-СМЫСЛОВАЯ ОСНОВА КАРТИНЫ
МИРА В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРОТВОРЧЕСКИХ ПРИОРИТЕТОВ

67. *Плющик Є. В., Гордєєва-Ковальчук Т. О., Грибан Т. С.* 316
РОБОТА ДИРИГЕНТА-ПОЧАТКІВЦЯ НАД ЛІТЕРАТУРНИМ
ТЕКСТОМ У ХОРОВОМУ ТВОРІ В КОНТЕКСТІ ОРХЕСТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ МОЛОДШОГО ХОРУ)

68. *Приходько В. В.* 322
ФУНКЦІЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТЕМАТИКИ У ФОРМУВАННІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

69. *Савка Р. І., Сидор М. Б.* 327
МІСТО, ЩО НАДИХАЄ НА ТВОРЧІСТЬ: ЛЬВІВ ЯК ART-
СЕРЕДОВИЩЕ

70. *Цуп А. В.* 335
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У ДИЗАЙНЕРСЬКО-ХУДОЖНЬОМУ
ПРОЄКТУВАННІ

71. *Ясеницька Ж. В., Антонів І. В.* 339
КОЛОРИСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ТЕХНІК
ДЕКОРАТИВНОГО ЖИВОПИСУ

72. *Ясеницька Ж. В., Лесик Д. В.* 345
ДЕКОРАТИВНИЙ НАТЮРМОРТ ЯК СТИЛІСТИЧНЕ
ТРАКТУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ЖИВОПИСІ

HISTORICAL SCIENCES

73. *Авраменко Т. О.* 351
ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТАЙВАНЮ

CULTUROLOGY

74. *Pavlenko I. M.* 354
CULTURAL BASIS OF BIBLIOGRAPHICAL STUDY

POLITICAL SCIENCES

75. *Lubenska T. O.* 357
LINGUISTIC STRATEGIES OF PERSUASION IN THE SPEECHES OF VOLODYMYR ZELENSKYI DURING THE WAR PERIOD AND PECULIARITIES OF THEIR REPRODUCTION DURING TRANSLATION
76. *Mokretska M.* 361
ENGAGEMENT OF THE CZECH REPUBLIC IN STABILIZATION MISSIONS IN KOSOVO
77. *Кацевич М. Р.* 370
БЕЗПЕКОВІ ВІДНОСИНИ США ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
78. *Корецька І. П.* 374
РОЛЬ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
79. *Тулєкова Г. Х., Рзабаєв А. Т.* 379
INTERNATIONAL EDUCATION AS A TOOL FOR SHAPING FUTURE LEADERS
80. *Федянін В. О.* 384
СУЧАСНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ОАЕ

PHILOLOGICAL SCIENCES

81. *Drebet V. V.* 388
COMPOUNDS-NEOLOGISMS OF NOUN VOCABULARY IN THE GERMAN PRESS: SYNERGY OF ENCODING AND DECODING
82. *Matviienko L.* 392
EXPANDING SPECIAL ENGLISH VOCABULARY DURING BUSINESS TRIPS USING MOBILE TRANSLATORS
83. *Атаманчук К. М.* 396
СЕМАНТИЧНІ ЗРУШЕННЯ У ФРАЗЕОЛОГІЇ
84. *Ботвінкін Ю. В., Біловус Д. В.* 401
ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ МОВИ ГІНДІ У СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ
85. *Бухінська Т. В., Гладкоскок Л. Г., Черська Ж. Б.* 405
МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ ПРОЯВІВ ЕГОЦЕНТРИЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)
86. *Васильєва О. О., Срюбко К. О.* 411
СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У РОМАНІ ШАРЛОТТИ БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»

87. *Вдовцова О. Є., Сипко Л. М.* 421
 МІЖМОВНІ ОМОНІМИ ТА ПАРОНІМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА
 ПОЛЬСЬКІЙ ЛЕКСИЧНИХ СИСТЕМАХ
88. *Коломієць Н. В.* 425
 СЛОВОСКЛАДАННЯ ЯК СПОСІБ СЛОВОТВОРУ ГЕНЕТИЧНОЇ
 ТЕРМІНОСИСТЕМИ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ
89. *Сосої Г. С., Воскобойник В. І.* 429
 РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО ТА КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ
 СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З
 ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

PHILOSOPHICAL SCIENCES

90. *Radionova L., Kozyrieva N.* 437
 CULTURE OF CITIES IN THE CONTEXT OF GLOCALIZATION

ECONOMIC SCIENCES

91. *Mazhara G., Zhyr V.* 440
 THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON THE GLOBAL ECONOMY
92. *Riabenko H. M., Verlanov O. Yu., Klymenko S. O., Kudrych V. P.* 443
 FORMATION OF A FINANCIAL MECHANISM TO ENSURE
 FINANCIAL SECURITY IN UKRAINE
93. *Барабаш Н. С., Коберник В. П.* 449
 МАРКЕТИНГ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЙОГО РОЛЬ У
 РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ
94. *Болібрुक К. С.* 454
 РИНОК БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СТАН ТА
 ПЕРСПЕКТИВИ
95. *Гриненко С. Ю., Білоткач І. А.* 458
 АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА SAMSUNG
 ELECTRONICS CO., LTD
96. *Добронецька О. В., Кубік В. Д.* 462
 РОЛЬ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ У ПОЛЕГШЕННІ ОБЛІКУ ТА
 ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ
97. *Панасейко І. М., Панасейко М. С., Панасейко С. М.* 467
 ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ
 ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
98. *Скіріс О. І.* 471
 ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ
99. *Солоненко Ю. В., Ткачук А. В.* 475
 СТАН ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА
 ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ
100. *Сьомченко В. В., Курченко М. М.* 481
 ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ДОСЯГНЕННІ СТАЛОГО
 РОЗВИТКУ

101. *Чернуха О. В., Богданова Є. С., Федорова М. М.* 486
ЛІДЕРСТВО В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

LEGAL SCIENCES

102. *Волошина К. Ю.* 489
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЦИД В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА
МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ
103. *Дуліна О. В.* 496
ПРАВОВІ ПИТАННЯ СТРАТЕГУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД
104. *Коваль О. М., Бублик К. С.* 503
НЕОРИГІНАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ЗГЕНЕРОВАНІ КОМП'ЮТЕРНОЮ
ПРОГРАМОЮ
105. *Комісарчук Ю. А., Батрух В. Ю.* 507
ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ
УКРАЇНИ З МКС
106. *Котерлін О. Р.* 511
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ТРАНСПОРТНИХ
ЗАСОБІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ
107. *Тронько О. О., Бережна К. В.* 515
ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА АФРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ В
СФЕРІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ
108. *Хомутецький Д. С., Угриновська О. І.* 521
ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ЯК ПРЕДМЕТ
ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУДУ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ
ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ
УКРАЇНИ
109. *Цапович В. А., Савенко В. П.* 525
ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
110. *Швець Н. К., Нестерцова-Собакарь О. В.* 532
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЗАПОВІДАЧА ПІД ЧАС СКЛАДАННЯ
ЗАПОВІТУ

BIOLOGICAL SCIENCES

A LITERARY REVIEW OF TEACHING METHODS OF "CLASSIFICATION OF LIVING ORGANISMS" ON THE SUBJECT OF BIOLOGY

Bessembay Zh.

Master, Pavlodar Pedagogical University, Pavlodar

Ospanova A. K.

Candidate of Biological Sciences, Professor
Pavlodar Pedagogical University

Abstract. This article contains a literary review of the authors' articles based on the world-wide application of methods and techniques of teaching the topic "Classification of living organisms" in biology, in schools of Kazakhstan and secondary schools of Pavlodar region. The features of the implementation of teaching methods of "Classification of living organisms" with different, interesting applications in different places are considered.

Key words: Trilingualism, personality culture, efficiency.

In order to improve the quality of education for secondary school students, various methods and techniques are currently being introduced. Including the study of biology in general secondary schools, a review of teaching methods on the topic "classification of living organisms", in the countries and institutes of Russia in the 40-60s of the 20th century, the teaching of subjects in foreign languages became widespread. Such scientists as B. V. Belyaev, L. S. Vygotsky, N. I. Zhinkin, A. A. Leontiev, L. V. Shcherba, A. I. Yatskevich devoted their research to the problem of thinking and speech in a second language. In the dissertation of S. A. Volodina investigated pedagogical and psychological problems of teaching a foreign language.

Qualified specialists from Russia, Honored teachers of biology and Natural

Sciences E. Strout and R. Petrosova, using the method of trilingualism in teaching classification of living organisms, united to systematize living organisms in a methodological tool for teaching students, classified living organisms into each group, genus and by the example of a modern biological system. In particular, in accordance with the lessons, the subject of which is "Classification of living organisms", the subject of practical research work is "Prokaryotes and eukaryotes", in accordance with the child's perception system [1].

Biology teacher of secondary school № 97 of Moscow Yu. O. Vladimirovna at the last lesson on "Classification of living organisms" at the beginning of the lesson with students using the CLIL method lists open and closed questions on the topic of classification of living organisms using the "golden figure" method. During the explanatory comprehension of the lesson, detailed information was given on group work, answers to oral questions and storytelling, drawing diagrams, puzzles and test tasks.

Kazan teacher S. L. Leonardovna in the natural science direction "Classification of living organisms" spoke about the importance of trilingualism in teaching. In addition, during the disclosure of the topic, methods of messaging, self-assessment, kaleidoscope for their classification were used, found in the subheadings "Bacteria", "Fungi", "Lichens", and during the study of the topic "Classification of plants" - filling in tables, clusters and storytelling, messages, questions on paper [2].

According to the methodological manual "Classification of living organisms" in biology in English, compiled by Kabdusheva A. Zh. for secondary school teachers (2020), educational calendar plans are covered through the trinity and the meaning in teaching. They are designed to help students improve their personal competence in understanding the subject. For the general "Classification of living organisms", working with a group using the "double circle" method, you can get a deep understanding of the subject. And to the final stage, he applied the method of "adding thoughts". During this method, the teacher or the group leader partially reads the text, and also a task is given to complete it in different contents, depending on whether

such methods as working with the text, communication and presentation are used. When the work is completed, the team members will give a signal, and the speakers will complete their communication on the "Classification of living organisms" [3].

According to the methodology for biology class teachers, it is possible to conduct classes using the general pops formula on "Classification of living organisms", interviews, lectures, interesting question, opinion market, explanations, conversations and debates, discussing the course of trilingualism, etc [4].

Biology teacher of the gymnasium №5 named after Zhambyl Ospanova L. T. prepared a lesson plan "Classification of plants" or "Abouts plants". In his class, he noticed that by giving students tasks that develop critical thinking with the help of a poster, they expand their knowledge about plants.

You can use techniques like "Sticker Dialogue" and "Success Tree" to describe plants by learning new words. To combine similar plant species — to a genus, similar relatives — to a genus, similar genera — to a row, similar rows — to a class, classes to a section, it is possible to ensure complete assimilation using methods such as "four sentences", "message", "ball in a circle".

At biology lessons at the A. N. Moldagulova Lyceum School No. 38 of the West Kazakhstan region on the "classification of living organisms", it was found that conducting a lesson in three languages using game technology that promotes the intellectual abilities of students Business games that give a productive result: "Polyglot", "Who is resourceful?", "Let's compete!", "Brainstorming" and other games are of particular importance in the development of three languages.

In Shymkent, various methods and techniques were mastered in biology "Classification of living organisms" using the CLIL method: "texts in English", "working with terms", "scheme-variant", "semantic map", "text translation". In the course of "working with terms" in English, we see that it had a great impact on the memory of students.

Using the "Freeze frame" method, you can stop at any passed hydra or biological classification of a plant. And from the point of view of detecting and identifying differences in the "classification of animals and plants" using videos and

images, at the end of the lesson the purpose, the general interpretation of the topic will be described.

And for the M. Auezov Secondary school in Pavlodar, for example, in 2019, the management of multilingual education involves planning and creating a model of multilingual education that contributes to the formation of competitive students who speak three languages. the development of a network of gymnasium multilingual classes, it is clear that in the curricula of courses of the variable component of the curriculum there is some progress in teaching the relevant biology.

Nazarbayev Intellectual School of Chemical and Biological direction of Pavlodar in 2020, using the CLIL method in the lesson, on the topic "classification of living organisms", it can be determined that it is planned to conduct classes in a trilingual direction.

During the lesson, we used various resources: videos, working with text, strategies for critical thinking and evaluating each other, self-assessment, reflection, which are effectively used to improve knowledge in three languages.

In conclusion, during the transition from biology to the "Classification of living organisms", it is important to apply various methods, noting that they have their optimal features, as well as to advance from a subject-language point of view along with the study of English.

When taking a biology lesson, it is important that the methods of trilingualism contribute to the success of students in learning in accordance with the planned goals from the point of view of trilingualism, as well as reveal their cultural identity, if trilingualism helps to use integrated methods in school teaching approaches.

REFERENCES:

1. Буланова – Топоркова М. В., Духавнева А. В. и др. Педагогические технологии. М.:МарТ, 2004. 336 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология. М.: Педагогика-пресс, 1999. 533 с
3. Жетписбаева Б. А., Кубеева А. Е. К вопросу о методическом

обеспечении трёхязычного образования // Вестник КарГУ, 2017

4. Кондубаева М. Р. Научно-исторические основы формирования культуры речи двуязычного учителя-словесника: д-ра пед. наук. – Алматы. 1995. – с. 339

5. <https://goo.edu.kz/blogs/view/1/98510?lang=ru>

6. Салехова, Л. Л. Билингвальная предметная компетенция: модели уровни реализации [Текст] / Л. Л. Салехова // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 46-49.

ИССЛЕДОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ 6, 8 И 9 КЛАССОВ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

Нурмаганбетова Гульсара Ануарбековна

Магистрант

Кабиева Салтанат Жумабаевна

к.б.н., профессор

Павлодарский педагогический университет

имени Әлкей Марғұлан

г. Павлодар, Казахстан

Введение. Система образования нашей страны в целях формирования интеллектуального потенциала нации проходит этап стратегической модернизации. В настоящее время основой образовательного процесса является повышение функциональной грамотности учащихся, то есть развитие компетентностных умений, умения эффективно применять полученные знания в реальных жизненных ситуациях [1, 2, 3].

Известно, что в современном развитии общества, когда человека окружает огромное количество информации, не только ребенок, но даже взрослый человек затрудняется. Сегодня школьникам приходится изучать сложные, порой неосознанные материалы по всем учебным предметам. Нагрузка ложится не только на учеников, но и на учителя. Как помочь ребенку проанализировать информацию, поступающую ежедневно? Какая помощь необходима для усвоения учебного материала? Как повысить мотивацию современных школьников? Как мобилизовать учащихся в учебный процесс? Как научить их читать? – вот такие вопросы сегодня волнуют каждого учителя. Каждый учитель должен проводить занятия так, чтобы они были интересными и помогали ученику познавать мир самостоятельно, а не зубрить материал. Поэтому такие проблемы невозможно решить с помощью традиционных уроков, пора менять методы обучения. В таком быстром массовом потоке информации необходимо формировать навыки самостоятельного пополнения знаний учащегося [4]. Сейчас требуется найти нетрадиционные способы

получения знаний. Учитель должен занять позицию о том, как ученик может получить знания на научной основе. Лучше всего, чтобы ученик привык к самостоятельному получению знаний. Тогда он научится ставить перед собой цели, оценивать свои поступки, прогнозировать развитие своих дальнейших действий.

Материалы и методы. Исследовательская работа проводилась в гимназии имени Абая для одаренных детей г. Павлодара среди учащихся 6, 8 и 9 классов. Всего участвовало 67 учащихся, из них 24 учащихся 6 «А» класса, 22 учащихся 8 «А» класса, 21 учащийся 9 «Б» класса. Возрастные особенности: учащиеся 11-15 лет. В начале учебного года были проведены исследовательские работы с целью выявления способности у учащихся использовать полученные знания в повседневной жизни. В анкете были составлены вопросы оценки учебных достижений учащихся и выявления проблем, с которыми могут возникнуть какие-либо трудности в обучении. Анкетирование проводилось среди учащихся в письменной форме, анкета состояла из 10 вопросов. Ответы учащихся были даны в процентах с помощью математических расчетов вариантов «Да», «Нет», «Затрудняюсь ответить». В 6, 8 и 9 классах проведены последовательные занятия. В I и II четвертях были получены сводные оценочные работы по разделам и четвертям, проанализирована динамика показателей знаний.

Результаты исследования и анализ. Дифференцируя ответы учеников, участвовавших в исследовании, получили следующие результаты: 90,7% учащихся 6-9 классов считают, что знания, полученные на уроках биологии, необходимы в повседневной жизни. Из результатов всех трех классов, которые ответили, что выполняемые на уроке исследовательские работы помогают в понимании новой темы: учащиеся 6 класса 58,3%, учащиеся 8 класса 72,7%, учащиеся 9 класса 66,6% показали, что выполнение практических заданий на уроке оказывает влияние на усвоение темы.

По ответам классов, участвовавших в исследовании, установлено, что при усвоении нового материала 50% учащихся 6 класса, 59% 8 класса, 47,6% 9

класса испытывают трудности с определением основного содержания текста, ключевых слов. Среди учащихся, которые не могут найти решения в любой ситуации, происходящей в повседневной жизни, по результатам ответов участников исследования у учащихся 6 класса 45,8 %, 9 класса 52,3% не наблюдается особых изменений, а у учащихся 8 класса 36,3% наблюдались относительно ниже, чем результаты предыдущих двух классов. Однако во всех классах ответы «затрудняюсь ответить» - показывают 43,1%, то есть можно сказать, что эти ученики также не могут решить проблемные ситуации.

Ответ учащихся 6-х классов на проблемы, с которыми они столкнулись в реальной жизни, составили 87,6%, учащихся 8-х классов - 45,4%, учащихся 9-х классов - 38%. Как показывает результат, процент учащихся 6-х классов показывает, что их уровень понимания предмета во время урока в основном только на уровне знания и понимания, а применение или задания высокого уровня желает оставлять лучшего.

При анализе результатов исследования были выявлены следующие проблемы: учащиеся трех классов, участвовавшие в исследовании, считали, что проводимые на уроке исследовательские работы, опыты оказывают влияние на усвоение теоретических знаний, составило 63,1%. 52,2% при работе с материалом не могут определить основную мысль, ключевые слова. Учащиеся, испытывающие трудности в применении знания, полученных на уроках биологии, в решении проблем, с которыми они сталкивались в повседневной жизни, показали 56,9%.

Выявлено 86,5% учащихся, которые выразили заинтересованность в проведении на уроке работы по изучению природных явлений.

Поэтому при планировании уроков биологии учитывалось повышенное внимание учащихся к самостоятельной работе, приобщение их к исследовательской работе, эффективные методы и приемы, направленные на повышение их интереса к предмету [5, 6]. В частности, были проведены ряд последующих занятий в 6, 8 и 9 классах с использованием методов «подбора ключевых слов», «метода упорядоченных ассоциаций», «пространственной

маркировки».

При изучении темы «Биомеханика движения», проводимой в 6 «Б» классе, вначале урока на этапе усвоения нового материала учащимся предлагается тема или вопросы, отражающие основное содержание текста.

Учащиеся должны найти ключевые слова, определить слова, словосочетания, на которые можно будет ссылаться в тексте, предложенном для последующего изучения. Учащиеся самостоятельно (или в группе) заполняют верхнюю часть первого столбца таблицы, после чего представляется текст. После прочтения или прослушивания текста таблица заполняется полностью (рис. 1,2).

Самостоятельная работа учащихся над текстом.

Текст.

Человек ходит на двух ногах. Это называется бипедализмом. Скелет человека и строение мышц позволяют человеку ходить на двух ногах. Особенности скелетной системы для бипедализма: 1. Человеческий позвоночник имеет S-образную форму. Это кривые: два лордоза и два кифоза. Во время ходьбы эти кривые действуют как пружина, что смягчает ходьбу. 2. Масса нижних позвонков больше, потому что большая часть нагрузки тела приходится на эту часть позвоночного столба. 3. Кости верхних конечностей меньше и легче нижних конечностей. Это уменьшает нагрузку. Кроме того, нижние конечности обеспечивают телу большую поддержку. Для выполнения разных движений наше тело использует физические принципы. Один из этих принципов – простые механизмы, рычаги. Вес тела или объекта является силой. Центр массы тела – точка опоры. Мышцы прилагают усилия, чтобы удерживать тело в равновесии. Выделяют три вида биомеханических рычагов. Все они используются в нашем теле. 1. Рычаг первого рода: точка опоры находится между силой и нагрузкой. Например, наша голова. 2. Рычаг второго рода: нагрузка находится между точкой опоры и силой. Например, наши ноги.

Ключевые слова (словосочетания) до чтения	Выписки из текста, (связанные с ключевыми словами)	Цитата из текста (рассуждение)
Ключевые слова	Толкование	Выписка из текста
1.....		
2.....		
3.....		
(во время чтения)		
1.....		
2.....		

Рисунок 1, 2. Задание по определению ключевых слов из текста

В 8 «А» классе было дано задание на функциональную грамотность по теме «Кровь и внутренняя среда организма. Состав крови и функции». Здесь учащиеся должны указать правильное решение данной ситуации. (рис. 3).

Задание на функциональную грамотность.

Роль крови в функционировании организма любого живого существа, в частности, человека, велика. Какие функции крови вы знаете?

Одна из важнейших функций крови – транспортная, в частности, транспорт газов. Каких?

Если бы газы были просто растворены в плазме, она смогла бы переносить кислород приблизительно 0,2 мл на 100 мл и углекислый газ - 0,3 мл на 100 мл. Но известно, что она переносит 20 мл кислорода и 60 мл углекислого газа на 100 мл.

Чем же может достигаться такая эффективность? (эта функция связана с какими-то элементами, специализированными для выполнения этой функции).

Рисунок 3. Задание на функциональную грамотность

Использование метода проектирования на уроке также повысило интерес учащихся среднего звена к предмету [7]. В каждом классе были созданы группы для проведения исследовательских работ. С учащимися 9 «Б» класса в разделе «Закономерности наследственности и изменчивости» проведена проектная исследовательская работа с целью определения наследования признаков у растения гороха. Перед исследовательской работой ученики были ознакомлены с этапами исследования и инструкциями.

Занятия, проводимые с целью решения проблем, выявленных в ходе исследовательской работы, показали положительные результаты. Формирование у учащихся навыков правильной работы с текстом путем выполнения заданий на повышение грамотности чтения, представленных учащимся, можно наблюдать из итоговых оценочных работ, выполненных учащимися в I и II четвертях, и повышение четвертных оценок в 6 «А» классе на 4,2%, в 8 «А» классе на 5,1%, в 9 «Б» классе на 16,7 (таблица 1).

Таблица 1

Показатели качества знаний учащихся 6, 8, 9 классов в I, II четверти

Классы	I четверть %	II четверть %
6 «Э» класс	95,8	100
8 «А» класс	80,7	85,8
9 «Б» класс	83,3	100

Вывод. В исследовании приняли участие учащиеся 6 «А», 8 «А», 9 «Б» классов гимназии имени Абая для одаренных детей. В начале года было проведено анкетирование учащихся среднего звена гимназии с целью выявления функциональной грамотности. В результате анализа полученных ответов были выявлены следующие проблемы: обучающиеся при освоении новой темы затрудняются в определении ключевых слов из заданного текста и верном поиске решения проблем, с которыми они столкнулись в реальной жизни.

Учащиеся также выразили желание заниматься исследовательской работой на уроках. В целях решения возникающих проблем были проведены занятия, направленные на изучение природных явлений, которые формируют у учащихся навыки самообразования, а также ведут к быстрому и правильному поиску ключевых слов в тексте.

В ходе урока показали, что умеют находить ключевые слова в выполнении поставленных задач, знают, как проводится исследовательская работа. По разделам и по результатам четвертной сводной оценочной работы наблюдалось процентное повышение качества знаний. В 6 «Б» классе знание повысилось на 4,2%, в 8 «А» классе - на 5,1%, в 9 «Б» классе - на 16,7%. Поэтому, опираясь на личный интерес учащихся к знаниям, необходимо не давать в готовом решенном состоянии актуальные проблемы, полученные из реальной жизни, а направлять ребенка на самостоятельные действия, создавать возможности для самостоятельного решения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Веряев, А. А., Нечунаева, М. Н., Татарникова, Г. В. (2013). Функциональная грамотность учащихся: представления, критический анализ, измерение. Известия Алтайского государственного университета, 2(2 (78)), 013-017.
2. Каримова, Б. С., Жетпеисова, Н. О., Кенжебеккызы, К. Н. (2021). Роль контекстно-ориентированных заданий в развитии функциональной

грамотности школьников. Вестник науки и образования, (8-1 (111)), 60-67.

3. Саноян, А. Г. (2021). Развитие функциональной грамотности школьников в республике Казахстан. Профессиональное образование: методология, технологии, практика (pp. 121-124).

4. Агеев, А. Н. (2016). Формирование функциональной грамотности учащихся на уроках биологии. In Воспитание и обучение: теория, методика и практика (pp. 54-55).

5. Journal «European Journal of Natural History» – 2021. – № 5 – P. 15-20
Publication date 04.11.2021. Section. Pedagogical sciences Pages15–20

6. Bybee, R. W. (2009). Program for international student assessment (PISA) 2006 and scientific literacy: A perspective for Science Education leaders. *Science Educator*, 18(2), 1–13.

7. Киселев Ю. П., Ямщикова Д. С. «Естественно-научная грамотность. Живые системы. Тренажер 7-9 классы», Москва, «Просвещение», 2020.

ВПЛИВ V_1 ТА ЙОГО ПОХІДНИХ НА РІВЕНЬ ОКИСНЮВАЛЬНОГО ПОШКОДЖЕННЯ БІЛКІВ В ОРГАНАХ ЩУРІВ ЗА ДІЄЮ ГІПОКСІЇ

Чернадчук Сніжана Сергіївна

к.б.н., доцент

Будняк Олександр Костянтинович

к.б.н., доцент

Сорокін Андрій Вікторович

к.б.н., доцент

Юріцина Марія Олексіївна

Демченко Крістіна Анатоліївна

Студенти

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Вступ. Відомо, що за умов окисного стресу й надмірної генерації АФК розвиваються розлади у роботі антиокиснювальної системи клітин, стимулюються процеси неконтрольованої модифікації білків, що призводить до втрати білками їхньої біологічної активності й порушення обмінних процесів. Останнім часом великий інтерес викликають речовини, які можуть коригувати рівень продуктів окисної модифікації білків і мати виражену антиоксидантну активність, наприклад вітаміни, зокрема тіамін. Проте, дію тіаміну, його похідних та вітаболуму тіаміну на ці процеси не досліджено [1].

Матеріали та методи. Дослідження проведені на безпородних статевозрілих щурах-самцях масою 150-200 г. При проведенні цих досліджень були дотримані всі біоетичні норми відповідно до Європейської конвенції «Про захист хребетних тварин, які використовуються для експериментальних та наукових цілей» [2].

У роботі використовували експериментальну модель гіпоксії замкнутого простору (ГЗП). Досліди проводили на тваринах, розділених на групи: 1 група контрольні тварини, яким вводили внутрішньом'язово фізіологічний розчин з розрахунку 0,1 мл на 100 г маси тіла (Контроль), 2 група – тварини, яких

піддавали дії експериментальної моделі гіпоксії замкнутого простору (ГЗП). 3-6 групи – тварини, яким до ГЗП, вводили, відповідно, розчин вітаміну В₁ (5 мг/кг), тіамініпрофосфату (5 мг/кг), тіохрому (2 мг/кг) та вітамінно-метаболітного комплексу (Вітаболом) (у вище зазначених концентраціях перелічених компонентів). У мозку та серцевому м'язі визначали рівень окисної модифікації білків (ОМБ) за вмістом альдегідних (ОМБ₃₇₀) і кетонних похідних (ОМБ₄₃₀) білків у реакції з 2,4-динітрофенілгідрозином [3]. Статистичну обробку проводили за Гланцем [4].

Результати досліджень. При оцінці ступеня ОМБ, в тканинах щурів при гіпоксії замкнутого простору, відзначено посилення процесу катаболізму білкових структур, що проявлялось збільшенням вмісту продуктів ОМБ (в мозку - на 37 %, в серцевому м'язі – на 20 %) (табл.).

Таблиця

Дія похідних тіаміну та тіамінового вітаболу на рівень окиснювального пошкодження білків в органах щурів із гіпоксією замкнутого простору

Варіант дослідження	Окисна модифікація білків	
	Вміст альдегідфенілгідрозонів (ммоль/г білка, 370 нм)	Вміст кетонфенілгідрозонів (ммоль/г білка, 430 нм)
МОЗОК		
Контроль	0,319±0,03	0,200±0,02
ГЗП	0,396±0,04*	0,300±0,03*
Тіамін + ГЗП	0,450±0,04*	0,321±0,03*
Тіамініпрофосфат + ГЗП	0,415±0,04*	0,315±0,03*
Тіохром + ГЗП	0,368±0,04*	0,240±0,02*↓
Вітаболом + ГЗП	0,400±0,04*	0,341±0,03*
СЕРЦЕВИЙ М'ЯЗ		
Контроль	0,374±0,03	0,300±0,02
ГЗП	0,423±0,04*	0,380±0,04*
Тіамін + ГЗП	0,450±0,04*	0,385±0,04*
Тіамініпрофосфат + ГЗП	0,430±0,04*	0,379±0,03*
Тіохром + ГЗП	0,382±0,04	0,311±0,03*↓
Вітаболом + ГЗП	0,413±0,05*	0,375±0,03*

Примітки: * - відмінності з контролем достовірні, $p \leq 0,05$

↓ - відмінності з групою ГЗП достовірні, $p \leq 0,05$

Із всіх монопохідних тіаміну, які вводили перед дією ГЗП, істотний ефект

був визначений у тіохрому, який значно зменшував рівень ОМБ у порівнянні із показниками групи ГЗП. Дія вітаболу була неістотною, що підтверджує його більш збалансовану дію. Можливо, для фармакологічних ефектів потрібно використовувати більш великі дози та/або інші співвідношення його компонентів.

Висновки. Вивчення антиоксидантних функцій катаболіту вітаміну В₁ тіохрому, надалі стає дуже перспективним. Можливо, саме ця речовина зможе виконувати протекторні функції від АФК при різних патологічних станах.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Мецишен І. Ф., Польовий В. П. Механізм окиснювальної модифікації білків // Бук. мед. вісник.— 1999.— Т. 3, № 1.— С. 196—205.
2. Official Journal of the European Union L276/33 / Directive 2010/63/EU of the European parliament and of the council of 22 September 2010 on the protection of animals used for scientific purposes. 86/609/EC.20.10.2010.
3. Дубинина Е. Е. Окислительная модификация белков сыворотки крови человека, методы её определения [Текст] / Е. Е. Дубинина, С. О. Бурмистров, Д. А. Ходов, И. Г. Поротов // Вопросы мед. химии. —1995. — Т. 41, № 1. С. 24-26.
4. Гланц С. Медико-биологическая статистика. Пер. с англ. — Москва, Практика, 1998. — 459 с.

MEDICAL SCIENCES

IMPROVED MODEL OF REACTOR POWER CONTROL UNDER FORCED DISTURBANCES

Vataman Viktoriia

Zhanko Kristina

Ph.D

Odesa Polytechnic State University

Introductions. At present, although most NPPs are reaching the end of their service life, and some countries are switching to green energy, investors' interest in using nuclear reactor capacity to dispatch electricity flows is growing steadily. That is why the reorganization of operational control methods when changing the capacity of a nuclear reactor is quite relevant. An approximation model of the processes occurring in the reactor in the form of a transfer function was constructed.

Aim. Develop a method for identifying a control object that will change over time and depend on the properties of physical equipment.

Materials and methods. Classical models are nonlinear and therefore cannot be used in an automated control system because they are not capable of operating in real time. The regulators included in the automated control system are configured using a linear differential model. The proposed method is based on the results of numerical calculations using the classical model directly, namely, in such a way that the results of the calculations coincide at a certain interval of change in the initial data.

Then the improved model adequately reflects the dependencies (since it is linear) necessary for tuning the regulators of automated control systems. Then the improved model adequately reflects the dependencies (since it is linear) necessary for tuning the regulators of automated control systems. The approximation in this study

is performed on the basis of a power law using the least squares method.

Results and discussion. Since the approximated model is linear in nature, it is not able to work over the entire time interval required to compensate for changes in reactivity. We used a polynomial with a degree according to the required accuracy. The relative approximation error for the highest polynomial degree was 3.6 %. The obtained coefficients of the approximation dependence allow us to determine the reactivity when the nuclear reactor load changes (reduced or increased).

The difference between the experimental and calculated values was no more than 1%. Maintaining a constant value of the axial offset and controlling the power output of a nuclear power plant ensures a steady state of the nuclear reactor. For this purpose, an automated control system with three control loops was used.

Conclusions. The proposed approximation model is used for a certain period of time, which makes it possible to calculate the necessary model parameters and reconfigure the regulators of the automated control system. This approximation model of the core was integrated into the control system, which made it possible to control the axial offset. As a result, this control system reduces power surges in the core due to a small movement of the control rods in the reactor core.

COMBINING FORMS DENOTING COLOURS IN THE ENGLISH MEDICAL TERMINOLOGY

Venhrynovych Nataliia Romanivna

PhD, Associate Professor of the Department of Linguistics
Ivano-Frankivsk National Medical University

Kos Liliia Ivanivna

Second-year student of Faculty of Medicine
Ivano-Frankivsk National Medical University

Boiko Roksolana Olehivna

Second-year student of Faculty of Medicine
Ivano-Frankivsk National Medical University

Introduction. The article deals with the English medical terms (anatomical, histological, clinical, pharmaceutical) that contain word-forming elements for colour designation. We have chosen the most common medical terms with colour components and analysed them according to their connotation and meaning. The chief purpose of the article is to aid medical students in understanding Greek-Latin medical terms, namely those having colour component in their structure.

Key words: Combining form, colour, medical terminology, coloronym.

Results and discussion. There are many medical terms in the English language containing combining forms used to describe colour (coloronyms). They can pertain to different body systems as well as various diseased conditions and may even be present in names of pharmaceutical drugs. We focused on the following combining forms: *alb/o*, *albin/o* and *leuk/o*, *leuc/o* meaning ‘white’; *flav/o*, *jaund/o*, *lute/o* and *xanth/o* meaning ‘yellow’; *cirrh/o* meaning ‘orange-yellow’; *erythr/o* and *rubr/o*, *rubr/i*, *ruber/o* meaning ‘red’; *eosin/o* and *rhod/o* meaning ‘red, rosy’; *rose/o* meaning ‘rosy, pink’; *purpur/o*, *purpur/i* and *porphyr/o* meaning ‘purple’; *chlor/o* meaning ‘green’; *glauc/o* gray, bluish green; *poli/o* and *tephr/o* meaning ‘gray’; *cyan/o* and *livid/o* meaning ‘blue’; *fulv/o* meaning ‘brown’; *fusc/o* meaning ‘dark brown’; *melan/o* meaning ‘black’.

The combining form *alb/o*, *albin/o* comes from the Latin root for the colour white, as in *albinism*, which defines the inherited absence of pigmentation in the skin, hair, and eyes, resulting in white hair and pink skin and eyes.

The combining form *leuc/o* and its common variant of *leuk/o* comes from the Greek *leukós*, meaning ‘white, bright’. One of the most familiar words related to *this term-element* is *leukaemia*, which stands for any of a group of malignant diseases in which the bone marrow and other blood-forming organs produce increased numbers of certain types of white blood cells (leucocytes).

Flav/o (from Latin *flāvus*) is a combining form used like a prefix typically meaning ‘yellow’. When used in biochemistry terms, *flav/o* means ‘flavin’, a pale yellow chemical compound found in a variety of biological substances, like vitamins.

The Greek equivalent of *flāvus* is *xanthós*. Thus, meaning ‘yellow’, term element *xanth/o* is used in many medical and scientific terms. The term *xanthelasma* defines yellow plaques occurring symmetrically around the eyelids. In some instances, *xanth/o-* specifically represents the chemicals *xanthine* and *xanthic acid*.

The combining form *jaund/o* comes from the Latin root for the colour yellow, as in *jaundice*, which stands for a yellowing of the skin or whites of the eyes, indicating excess bilirubin in the blood.

Term-element *lute/o* (Latin *luteus*, yellow, or *luteum*, yolk of egg) can be seen in *lutein*, which stands for the yellow pigment of the corpus luteum.

Cirrh/o is a combining form that comes from Greek word *kirrhos* meaning the colour orange-yellow. It is a part of the word *cirrhosis*, which stands for chronic degenerative disease of the liver with resultant orange-yellow colour of the liver and of the skin.

The combining form *erythr/o* is derived from the Greek word *eruthros* meaning ‘red’. It is used in the formation of compound words: *erythrocyte*, *erythaemia*, *erythrasma*, *erythroblastosis*, *erythroderma*, *erythroedema*, etc. Therefore, ***erythropsin*** is a vision disorder in which objects appear to have a reddish tinge.

The Latin equivalent of *eruthros* is *rubrum*. Designating the colour red, *rubr/o*,

rubr/i, ruber/o is used in a number of words, namely *rubrosis* meaning ‘red condition’.

The prefix *eosin/o* (Greek *eos*, red, pink-rosy, or dawn-coloured) can be seen in such terms as *eosin* (a red acidic dye, produced by the reaction of bromine and fluorescein, used to stain biological specimens for microscopical examination) and *eosinophil* (a type of leukocyte characterized histologically by its ability to stain pink-red colour with an acidic dye).

Rhodo- comes from the Greek *rhódon* meaning ‘rose’ or ‘rose-coloured’, i.e., ‘pink’ or ‘red’. It is used in some medical and scientific terms, including in biology and geology. *Rhodonite* is a manganese inosilicate, occurring as cleavable to compact masses with a rose-red hue, which is caused by the manganese cation (Mn^{2+}).

Meaning ‘rose-coloured’, the prefix *rose/o* (Latin *roseus*, rosy) is used in a medical term *roseola (infantum)*, which is a condition of young children in which a fever lasting for three or four days is followed by a rose-coloured maculopapular rash that fades after two days.

The combining form *purpur/o, purpur/i* is derived from the Latin word *purpura* meaning ‘purple’ or ‘purple-red colour’. *Purpura* is a skin rash with individual purple spots resulting from bleeding into the skin from capillaries.

Porphyr/o (Latin from Greek *porphyra*, purple) is a part of the term *porphyropsin*, which refers to any of a group of purple carotenoid pigments found in fish retinas, similar to rhodopsin.

Chloro- comes from the Greek *chlōrós*, meaning “light green” or “greenish yellow.” It is a combining form used like a prefix in many medical and scientific terms, especially in biology and chemistry. *Chlorine* is so named because the gas has a pale green colour. *Chloro-* is a part of the names of a number of pharmaceutical agents such as *chloral hydrate, chlorambucil, chloramphenicol, chlordiazepoxide, chlorhexidine, chlormethiazole, chloroquine, chlorphenamine, chlorpromazine, chlorpropamide, chlortalidone*, etc.

The combining form *glauc/o* is borrowed from Latin *glaucus*, from Ancient Greek *glaukós* meaning ‘blue-green, blue-grey’. Thus, a mineral

$\text{Na}_2(\text{Mg}_3\text{Al}_2)\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$ is named *glaucothane* for its typical blue colour and an eye disorder due to an increase in intraocular pressure is called *glaucoma* because it creates a dull gray gleam of the affected eye.

The prefix *poli/o* (new Latin, from Greek *polios*, gray) means ‘gray’ or ‘of or relating to the gray matter of the brain or spinal cord’. You mustn’t be a healthcare practitioner to know that *poliomyelitis* is an infectious virus disease affecting the central nervous system.

Tephr/o comes from Ancient Greek *tephrós* meaning ‘ash-coloured’. This term is not so often used in medical terminology, but it is quite wide-spread in other sciences including geology. For example, *tephrostratigraphy* is the study and dating of pyroclastic layers (tephra) of volcanic ash.

Cyan/o is the combining form that is derived from the Greek word, *kuanos*, meaning ‘blue’. A very commonly used term is *cyanosis*, which describes a condition where a person appears blue in colour due to a lack of oxygen in the bloodstream. Another term is *cyanopsia*, which refers to a condition where a person sees everything in the colour blue.

The combining form *livid/o* comes from Latin *līvidus* and stands for a bluish colour. Therefore, the adjective *livid* means ‘having a dark bluish appearance’. Similarly, the adjective *fulvous* means ‘light brown to brownish orange in colour’ because it has prefix *fulv/o* (Latin *fulvus*, brown) in its structure.

Fusc/o comes from Latin *fuscus* meaning ‘having a dark colour’. The most common oxidized yellow-brown form of scytonemin named *fuscochlorin* can serve as an example for the use of this term-element.

Melan/o (Greek *mélās*, black) is a combining form used like a prefix meaning ‘black, dark-coloured’. For example, the term *melanoma* is made of the word part *melan-* and suffix *-oma*, which means ‘tumour’. Thus, a *melanoma* is a tumour that is black. This kind of skin cancer develops from the pigment-producing cells known as *melanocytes*. Another example is *melanin* which is any of a class of insoluble pigments that account for the dark colour of skin and hair. The word *melancholy* is also derived in part from this root.

Conclusions. Combining forms for colour designation occupy a prominent place in the English medical terminology. They are often used in anatomical concepts, names of diseases, pharmaceuticals, etc. Having analysed a number of coloronyms, we have come to the conclusion that they play an important role in nomination of anatomical concepts, diseased conditions, patient's appearance (e.g. skin colour), peculiar properties of an organism, etc.

Thus, being familiar with Greek-Latin combining forms naming colours means expanding professional outlook of a specialist in the field of medicine. In our article we have demonstrated a number of examples of coloronyms that are commonly used in medicine and other sciences such as biochemistry, pharmacy and even geology. The investigation results allow us to establish that coloronyms make a very diverse stratum of medical terminology, creating a bright and imaginative picture of the language of medicine.

LISTS OF REFERENCES

1. Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда. У 2 т. Львів: Наутілус, 2003. Т 1-2. 2688 с.
2. Гриценко Є. М. Англomовна медична термінологія в підготовці сучасних лікарів. Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю. Полтава, 2021. С. 71–72.
3. Кочан І. Колір і термінолексика. Проблеми української термінології. СловоСвіт : матеріали наук.-практ. конф. Львів, 2020. С. 24-31.
4. Oxford Concise Colour Medical Dictionary. Ed. by Elizabeth A. Martin. 7th Edition. Oxford University Press, 2020. 896 p.
5. Венгринович Н. Р., Косило Н. В., Цебрук І. Ф., Богович О. М. English for Medical Students: підручник. Івано-Франківськ: Івано-Франківський національний медичний університет, 2020. 342 с.

РОЛЬ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ ДІАГНОЗУ ПЕРВИННИХ ПУХЛИН СЕРЦЯ

Абдуллаєва Хадіджа Іджранівна

здобувач вищої освіти 6 курсу, II медичного факультету

Гончаров Андрій Сергійович

аспірант кафедри хірургії № 2

Гончарова Наталя Миколаївна

доктор медичних наук, професор кафедри хірургії № 2

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Актуальність. Пухлини серця - це різні за своєю структурою новоутворення, що виникають із тканин самого серця або проростають у них із інших органів. Новоутворення можуть проростати серцевий м'яз, перикард, уражати клапани та перетинки серця [1, 2]. Новоутворення серця, як хірургічна патологія, на етапі сучасної медицини все ще залишаються маловивченою проблемою сучасної медицини. Частота народження варіює від 0,001 до 0,2% у кардіохірургічних хворих. Складнощі представляють хірургічне лікування, своєчасна діагностика, ведення післяопераційного періоду у кардіохірургічного хворого [3, 4].

Мета: проаналізувати роль сучасних методів візуалізації у встановленні діагнозу первинних пухлин серця.

Матеріали та методи: проаналізовані сучасні джерела вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з використанням баз даних MEDLINE та PubMed за ключовими словами: «пухлини серця», «мультимодальна візуалізація», «ехокардіографія», «комп'ютерна томографія», «магнітно резонансна томографія».

Результати та їх обговорення. Метою первинного обстеження хворих із підозрами на новоутворення серця є встановлення наявності пухлини, її локалізації ураження у серцевих структурах і, якщо можливо, чи є пухлина доброякісною чи злоякісною. Незважаючи на те, що отримання

гістопатологічного зразка є «золотим» стандартом діагностики, у багатьох випадках мультимодальна візуалізація має вирішальне значення для планування схеми лікування пацієнта [5].

Двовимірні трансторакальні ехокардіографія (ДТЕ) часто є першим діагностичним методом, який застосовується при підозрах на пухлини серця з точки зору модальності візуалізації через її широку доступність. Додаткові переваги включають відсутність радіоактивного впливу, низьку собівартість та мобільність. ДТЕ дозволяє оцінити розмір, розташування, рухливість та ураження перикарда пухлиною. Крім того, вона має хорошу просторову роздільну здатність та є корисною для розуміння гемодинамічної значущості утворення (наприклад, судинної або клапанної обструкції, що є вторинним по відношенню до утворення). Ехокардіографія також є оптимальним способом для візуалізації невеликих високорухомих утворень (<1 см) або утворень, що виникають із клапанів. Обмеження ДТЕ включають погані акустичні вікна, особливо у пацієнтів із ожирінням і хронічними захворюваннями легенів, а також відсутність потенціалу для характеристики тканин. Крім того, ехокардіографія може не визначити розмір і походження новоутворення, якщо воно виникає за межами стандартних зображень (наприклад, у верхній порожнистій вені або нижній порожнистій вені або гілці легеневої судин) [6, 7].

Черезстравохідну ехокардіографію (ЧЕЕ) зазвичай використовують при підозрі на ураження клапанів, особливо у пацієнтів із утвореннями передсердь або з рухомими ураженнями клапанів. Також може виникнути необхідність у кращій характеристиці пухлини серця з точки зору розміру, морфології, місця прикріплення, розширення та гемодинамічних впливів. При використанні в поєднанні з 3-вимірною ехокардіографією в реальному часі ЧЕЕ пропонує додаткові значення для оцінки внутрішньосерцевої маси, забезпечуючи точнішу оцінку анатомічних взаємозв'язків, розміру та форми маси [6, 7, 8].

Використання підсилювачів ультразвуку (ПУЗ) в ехокардіографії є важливим інструментом для оцінки перфузії міокарда, а також може

використовуватися для оцінки відносної перфузії пухлини серця. Це дозволяє покращити візуалізацію внутрішньопорожнинних структур. Різниця у перфузії новоутворення може допомогти розрізнити судинні та несудинні пухлини або тромби, оскільки існують як якісні, так і кількісні відмінності у перфузії між різними патологіями. Наприклад, злоякісні пухлини, які є високосудинними через аномальну неоваскуляризацію, демонструють більше посилення, ніж прилеглий міокард.

Навпаки, доброякісні пухлини (міксоми) часто мають погане кровопостачання і тому демонструють нижчу перфузію при візуальному огляді та мають кількісно меншу перфузію, ніж навколишній міокард. Тромби є аваскулярними і тому не перфузують при ПУЗ ехокардіографії; отже, перфузійна візуалізація ПУЗ ехокардіографії може допомогти в ранній ідентифікації тромбів і скерувати наступні стратегії діагностики та/або лікування [4].

Якщо є підозра на серцеве новоутворення, пацієнти можуть бути направлені на магнітно-резонансну томографію (МРТ) серцево-судинної системи. Ця методика забезпечує повну мультипланарну та неінвазивну оцінку новоутворення та його потенційного залучення до камер серця та перикарда. Оскільки вона також надає інформацію про екстракардіальні структури та навколишню анатомію, це часто виявляється корисним у плануванні хірургічного втручання.

Характеристики, які можна оцінити за допомогою МРТ, включають морфологію, розміри, розташування, розширення, гомогенність, наявність інфільтрату в навколишніх тканинах і сигнальні характеристики, які можуть допомогти з гістопатологічною характеристикою (жирова інфільтрація, некроз, крововилив, кальцифікація, васкуляризація тощо). Основним обмеженням МРТ порівняно з ехокардіографією є її нижча тимчасова роздільна здатність; з цієї причини МРТ зазвичай не показана для оцінки клапанних вегетацій. Інші недоліки включають тривалий час збору даних (від 30 хвилин до 1 години), обмежену доступність порівняно з ехокардіографією, неможливість проведення

у гемодинамічно нестабільних пацієнтів і протипоказання, які включають клаустрофобію та серцеві пристрої старішого покоління [5, 6].

Комп'ютерна томографія (КТ) серця стає все частіше використовуваним методом для оцінки пухлин серця, особливо коли інші методи візуалізації є недіагностичними або протипоказаними. Завдяки високій ізотропній просторовій і часовій роздільній здатності, можливостям мультипланарної реконструкції зображення та швидкому отриманню даних, КТ серця є альтернативою МРТ у багатьох пацієнтів.

Порівняно з іншими методами візуалізації серця, КТ є оптимальним методом для оцінки кальцифікованих утворень, загальної оцінки тканини грудної клітки та легень і відповідних судинних структур, а також виключення обструктивного захворювання коронарних артерій або утворень поблизу або таких, що викликають обструкцію коронарних артерій, які можуть бути корисними у плануванні хірургічного втручання. КТ серця також корисна для визначення стадії пухлини через її здатність виявляти метастази у випадках підозри на злоякісні пухлини [4, 7].

Позитронно-емісійна томографія (ПЕТ) пропонує точну оцінку метаболічної активності пухлин за допомогою фтордезоксиглюкози (ФДГ). ФДГ-ПЕТ допомагає визначити стадію злоякісних новоутворень, а також виявити потенційне ураження міокарда та перикарда.

Це також корисно для оцінки ранньої відповіді на лікування раку, планування променевої терапії та оптимізації місця біопсії. Ступінь поглинання ФДГ пухлинами корисна для диференціації доброякісних і злоякісних пухлин; це зазвичай базується на максимальному стандартизованому поглинанні [4, 7].

Висновки. Візуалізація відіграє провідну роль у діагностиці хворих із підозрами на пухлини серця. Застосування методів мультимодальної візуалізації не тільки допомагає визначити ймовірну етіологію пухлини, але й спланувати підходи до подальших діагностичних досліджень та скерувати алгоритм лікування пацієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Li S, Gao Ch. Surgical experience of primary cardiac tumor: single-institution 23-year report. *Med Sci Monit.* 2017;23:2111-2117. <https://doi.org/10.12659/MSM.903324>.
2. Jawad K, Owais T, Feder S, et al. Two decades of contemporary surgery of primary cardiac tumors. *Surg J (N Y).* 2018;4(4):e176-e181. <https://doi.org/10.1055/s-0038-1673333>.
3. Butany J, Nair V, Naseemuddin A, Nair GM, Catton C, Yau T. Cardiac tumours: diagnosis and management. *Lancet Oncol.* 2005;6(4):219-228. <https://doi.org/10.21470/1678-9741-2019-0199>.
4. Bruce CJ. Cardiac tumours: diagnosis and management. *Heart.* 2011;97(2):151-160. <https://doi.org/10.1136/hrt.2009.186320>.
5. Kuplay H, Kurç E, Mete EM, et al. Early and late results in surgical excision of primary cardiac tumors: our single-institution experience. *Turk Gogus Kalp Damar Cerrahisi Derg.* 2018;26(2):177-182. <https://doi.org/10.5606/tgkdc.dergisi.2018.14985>.
6. Basso C, Valente M, Poletti A, Casarotto D, Thiene G. Surgical pathology of primary cardiac and pericardial tumors. *Eur J Cardiothorac Surg.* 1997; 12(5):730-737. [https://doi.org/10.1016/s1010-7940\(97\)00246-7](https://doi.org/10.1016/s1010-7940(97)00246-7).
7. Poterucha TJ, Kochav J, O'Connor DS, Rosner GF. Cardiac tumors: clinical presentation, diagnosis, and management. *Curr Treat Options Oncol.* 2019; Jun 27;20 (8):66. <https://doi.org/10.1007/s11864-019-0662-1>.
8. Ramlawi B, Leja MJ, Abu Saleh WK, et al. Surgical treatment of primary cardiac sarcomas: review of a single-institution experience. *Ann Thorac Surg.* 2016; 101(2):698-702. <https://doi.org/10.1016/j.athoracsur.2015.07.087>.

МАЛОІНВАЗИВНИЙ СПОСІБ ЛІКУВАННЯ ІНКУРАБЕЛЬНИХ ХВОРИХ ІЗ МЕТАСТАТИЧНИМ ПЛЕВРИТОМ

Браїловський Богдан Юрійович
Браїловська Вероніка Василівна

Асистенти

Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Враховуючи ситуацію із ростом та розповсюдженням пухлинних захворювань у світі, що склалася, всесвітня організація охорони здоров'я у своїй програмі щодо боротьби з раком разом із первинною профілактикою, раннім виявленням та лікуванням пухлинних захворювань проголосила проблему допомоги інкурабельним онкологічним хворим. Необхідність видалення плеврального ексудату та знеболення хворих із метастатичним плевритом та хронічним больовим синдромом з метою покращення якості життя є важким та важливим питанням, яке можливо вирішити за рахунок використання перманентних плевральних портів.

Мета роботи. Вивчити вплив перманентних плевральних портів на якість життя хворих із метастатичним плевритом та хронічним больовим синдромом.

Матеріали та методи. З 2019 по 2021 рік нами було виконано імплантування 15 перманентних плевральних портів. У всіх випадках у хворих було діагностовано рецидивуючий метастатичний плеврит та спостерігались скарги на хронічний біль.

Результати. При порівнянні якості життя за допомогою анкети EORTC QLQ-C15-PAL у всіх 15 хворих із метастатичним плевритом та хронічним больовим синдромом, яким було виконано імплантування перманентних плевральних портів з метою видалення плеврального ексудату було констатоване покращення якості життя. У 13 хворих (87%) з цієї групи за оцінкою візуальної аналогової шкали інтенсивність болю дорівнювала 0-1 (біль відсутній або дуже слабкий) при виконанні інтраплевральної блокади через

перманентний плевральний порт.

Висновки. Застосування перманентних плевральних портів у хворих із метастатичним плевритом та хронічним больовим синдромом з метою видалення плеврального ексудату та проведення інтраплевральної блокади покращує їх якість життя. Перманентні плевральні порти можуть бути використані для паліативного лікування даної категорії хворих.

МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПАТОГЕНЕЗУ СПРАВЖНЬОЇ ПОЛІЦИТЕМІЇ

Вороняк Мирослав Іванович,

к.б.н., ст.н.с., зав. лабораторії молекулярної генетики

Кокоруз Мар'яна Володимирівна,

н.с.,

Худзій Софія Степанівна,

м.н.с.,

Шурко Наталія Олегівна,

ст.н.с.,

ДУ "Інститут патології крові та трансфузійної

Хронічні мієлопроліферативні неоплазії (ХМПН) – це група гематологічних захворювань, що супроводжуються пухлинною трансформацією з наступною проліферацією мієлоїдних клітин, які тривалий час зберігають здатність до диференціювання. Відповідно до класифікації ВООЗ [1], справжня поліцитемія (СП) поряд з іншими патологіями, а саме есенціальною тромбоцитемією (ЕТ) і первинним мієлофіброзом (ПМФ) входить в групу Ph-негативних ХМПН [4, 8, 9, 14].

СП, Polycythemia vera (PV), «maladie de Vaquez», була вперше описана французьким лікарем Луї Анрі Вакесом, французьким лікарем, у 1892 році. У 1951 році Вільям Дамешек включив СП у свою концептуальну класифікацію мієлопроліферативних розладів, які зараз називають «мієлопроліферативними новоутвореннями (МПН)», поряд з есенціальною тромбоцитемією (ЕТ) та первинним мієлофіброзом (ПМФ). Концепція МПН Дамешека була генетично підтверджена в 2005 році плідним відкриттям у цих трьох клінікопатологічних утвореннях мутації посилення функції *JAK2* (*JAK2V617F*; соматична мутація від G до T при нуклеотиді 1849, в екзоні 14, що призвело до заміщення валіну на фенілаланін у кодоні 617). У 2007 році додаткові мутації *JAK2* в екзоні 12 були описані у *JAK2 V617F*-негативних пацієнтів з СП; Мутаційні частоти *JAK2* в СП оцінюються в 97% для *JAK2 V617F* і 3% для інших мутацій *JAK2*,

включаючи *JAK2* екзон 12 [18].

1. Виявлення мутації V617F*JAK2* однозначно ідентифікує клональний характер захворювання і дозволяє виключити вторинні патології, проте не допомагає визначити конкретну нозологічну форму ХМПН. Разом з тим соматичні мутації в іншій ділянці гена *JAK2*, в його 12 екзоні, високоспецифічні для СП, але виявляються лише у 3% пацієнтів з цим захворюванням. Описані в грудні 2013 р. соматичні мутації в гені кальретикуліна (*CALR*) визначаються у 20% пацієнтів при ЕТ і в 25% випадків при ПМФ, але не виявляються при СП [7, 15]. Ще дві більш рідкісні «драйверні» мутації ХМПН в гені рецептора тромбопоєтину (*MPL*) не виявляються у пацієнтів з СП, але зустрічаються до 3% і 7% випадків ЕТ і ПМФ відповідно [14].

Діагноз СП, одного з найбільш поширених Ph-негативних ХМПН, повинен бути встановлений відповідно до критеріїв ВООЗ (2016 р.) на основі комплексної оцінки клінічної картини і лабораторних показників. Відповідно до сучасних оновлених критеріїв ВООЗ 2017р. діагноз СП підтверджується за наявності 3-х великих критеріїв або 2-х перших великих і малого критерію [1, 5, 9, 13]. До великих критеріїв відносять: 1) гемоглобін > 165 г/л для чоловіків, >160 г/л для жінок, або гематокрит > 0,49 для чоловіків, > 0,48 для жінок, або збільшення маси циркулюючих еритроцитів > 25% вище референсного значення; 2) гістологічне дослідження кісткового мозку з гіперплазією всіх паростків мієлопоезу, проліферація поліморфних різних за розміром мегакаріоцитів зі зрілою морфологією; 3) мутація *JAK2* (молекулярно генетичне дослідження периферичної крові: якісна полімеразно-ланцюгова реакція – ПЛР на наявність мутації V617F, а за відсутності даної мутації визначення мутації гена *JAK2* в 12 екзоні) [18]. Малим діагностичним критерієм є субнормальний рівень еритропоєтину (ЕПО) в сироватці крові.

2. Діагноз може бути встановлений при концентрації гемоглобіну і гематокриту нижче діагностичного порогу. Це можливо у молодих хворих при дефіциті заліза (нормальна або навіть знижена концентрація гемоглобіну за

великої кількості еритроцитів) і/або після гострих кровотеч (зниження концентрації гемоглобіну, кількості еритроцитів і гематокриту). Існує також особлива форма СП – прихована/латентна СП, при якій виявляють мутації гена JAK2 і зниження концентрації ЕПО, проте збільшення концентрації гемоглобіну не спостерігається [1, 4].

Ключове значення у визначенні рівня ЕПО для диференціювання СП від неклональних еритроцитозів показано в ряді передніх досліджень [17]. Після включення тесту виявлення мутацій в перелік великих діагностичних критеріїв класифікації (2008 р.) значимість ЕПО в діагностиці СП стала не такою критичною для постановки діагнозу. До теперішнього моменту немає єдиної думки про пріоритетність проведення молекулярно-генетичних досліджень або визначення рівня ЕПО в алгоритмі діагностики ХМПН. Крім того, технічні проблеми і відсутність консенсусу в стандартизації тесту перешкоджають визначенню надійних порогових значень рівня ЕПО, що диференціюють пацієнтів з клональним і вторинним еритроцитозом.

На сьогоднішній день пропонуються різні варіанти діагностичних алгоритмів СП. Автори [17] вважають найбільш доцільним всім пацієнтам з еритроцитозом проводити одночасне дослідження рівня ЕПО і мутації V617F JAK2, інші дослідження доводять найбільшу ефективність початкового тестування всіх проб на наявність мутації V617F JAK2 з подальшим аналізом рівня ЕПО, треті пропонують взагалі відмовитися від визначення ЕПО [16]. Економічна і діагностична доцільність того чи іншого алгоритму відрізняється для кожної окремої лабораторії і багато в чому залежить від потоку проб, що надходять для аналізу, і очікуваної частоти виявлення патологічних змін.

На відміну від успадкованих мутацій, які присутні у всіх клітинах, соматичні або набуті мутації відбуваються тільки в певних клітинах організму і, нерідко, є онкогенними. Соматична мутація JAK2V617F, яка полягає в заміні валіну на фенілаланін в кодоні 617 поліпептидного ланцюга JAK2, викликає порушення структури тирозинкінази. Відбувається зміна конформації білка, кіназний і псевдокіназний домени просторово віддаляються один від одного,

що призводить до постійної каталітичної активності кіназного домену, а псевдокіназний домен не може виконувати свою інгібуючу функцію. Все це призводить до активації проліферації клітини і блокаді процесів апоптозу. Спостерігається постійна активація JAK2, незалежно від зв'язування цитокінового рецептора зі своїм лігандом і викликає збільшення числа клітин всіх трьох паростків кровотворення [6].

Для певного числа V617F-негативних пацієнтів з клінічним діагнозом СП був відкритий кластер мутацій в гені JAK2, що відбуваються в онкоасоційованій послідовності 12 екзона (мікрделеції, мікроінсерції і точкові мутації, що змінюють амінокислотні залишки в положенні 533–547 білка Jak2). Згідно з інформацією, представленою в базі даних COSMIC [5] в цьому фрагменті описано понад 40 соматичних мутацій. З них найбільш поширені: N542-E543del (30%), K539L (14%), E543-D544del (12%) та F537-K539delinsL (10%) [6, 11], що зустрічаються з різною частотою і мають клінічне значення для підтвердження СП [12, 19]. Мають місце і інші мутації, наприклад V536-I546dup11, F537-I546dup10+F547L, і зустрічаються вони як в сімейних, так і спорадичних випадках при СП [1]. Ці мутації присутні у ділянці, пов'язаній з доменами JH2 і JH3, а не в псевдокіназному домені. Вони модифікують структуру домену JH2, що призводить до модифікації відповіді на вплив фактора росту *in vitro*. Ці мутації викликають цитокін незалежну проліферацію експресії рецепторів ЕПО, підвищення рівня фосфорилування тирозину, активації тирозинкінази JAK2 і сигнального шляху STAT5 [6].

Частота виявлення таких мутацій середпацієнтів з діагнозом СП становить близько 5% для європейської популяції [11] і близько 13% для китайської [19]. Мутації в 12 екзоні викликають збільшення числа клітин тільки еритроцитарного паростка за схожим механізмом, що і мутації в 14 екзоні цього ж гена. Клінічна картина перебігу захворювання та фактори ризику розвитку тромбозу і вторинного мієлофіброзу у пацієнтів з діагнозом СП, обумовленим виникненням мутації в 12 екзоні гена JAK2, не мають значимих відмінностей від відповідних проявів у V617F-позитивних пацієнтів.

Пацієнти з мутацією JAK2 екзон 12 в порівнянні з JAK2 V617F-позитивними хворими на момент постановки діагнозу значно молодші, захворювання протікає з високим рівнем гемоглобіну, нормальним числом лейкоцитів і тромбоцитів, в більшості випадків ЕПО сироватки субнормальний. В цілому ізольований еритроцитоз буває основним проявом захворювання при наявності мутації JAK2 екзон12 [6, 11].

У зв'язку з тим, що частота виявлення мутації JAK2 V617F серед пацієнтів найвища, діагностичний алгоритм ХМПН доцільно починати з визначення саме цієї мутації. Дослідження мутацій в 12 екзоні гена JAK2 слід проводити тим пацієнтам, у яких не виявлено мутації JAK2 V617F, але спостерігається стійке або значне збільшення гематокриту і гемоглобіну. В іншому випадку, III – малоймовірний діагноз у пацієнтів без мутацій в гені JAK2 з нормальним або підвищеним рівнем ЕПО.

Визначення мутацій в 12 екзоні має вирішальне значення для діагностики і моніторингу терапії СП. У зв'язку з цим актуально визначати дану мутацію як якісними методами, що дозволяють інтерпретувати результат на наявність або ж відсутність мутації, так і кількісними методами, що дозволяють визначити алельне навантаження, тобто кількість алелей даного гена, уражених мутацією, виражене у відсотках від загального числа алелей. Таким чином, для аналізу як окремих, так і всього спектра мутацій в 12 екзоні гена JAK2 використовують різні молекулярно-генетичні методики, засновані на секвенуванні ДНК, модифікації ПЛР в режимі реального часу: алельспецифічна ПЛР (чутливість методу становить 0,05–1%), методи детекції мутацій на підставі аналізу кривих плавлення [2, 11]. Проте, жоден із запропонованих методів не може одночасно і однозначно визначити всі можливі варіанти зазначених соматичних мутацій, зважаючи на їх різноманітності, а також того, що рівень алельного навантаження соматичними мутаціями в крові пацієнта часто виявляється нижче рівня чутливості запропонованого методу. У зв'язку з цим, виявлення мутацій в 12 екзоні гена JAK2 поки не є рутинною процедурою в практиці молекулярно-генетичних лабораторій.

Таким чином, центральне місце в діагностиці та клінічному спостереженні пацієнтів із СП належить молекулярно-генетичному аналізу. Вивчення частоти та спектру мутацій гена JAK2 серед хворих на СП Україні допоможе краще зрозуміти молекулярно-генетичні механізми розвитку захворювання, підвищить точність діагностики, визначення груп ризиків та відкриє дослідникам даної проблеми нові напрямки таргетного лікування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barbui, T., Thiele, J., Gisslinger, H. et al. The 2016 WHO classification and diagnostic criteria for myeloproliferative neoplasms: document summary and in-depth discussion. *Blood Cancer Journal* 8, 15 (2018). <https://doi.org/10.1038/s41408-018-0054-y>
2. Busque L., Porwit A., Day R., Olney H.J., Leber B., Éthier V. et al. Laboratory Investigation of Myeloproliferative Neoplasms (MPNs): Recommendations of the Canadian Mpn Group. *Am J ClinPathol.*2016;146(4):408-22. doi: 10.1093/ajcp/aqw131.
3. Catalog Of Somatic Mutations In Cancer <http://cancer.sanger.ac.uk/cosmic/>
4. Fox S, Griffin L, Harris D.R. Polycythemia Vera: Rapid Evidence Review. *Am Fam Physician.* 2021 Jun 1;103(11):680-687.
5. Jang M. A. Major changes to the 2017 revision of the World Health Organization classification of myeloproliferative neoplasms. *Korean J Med.* 2018;93:351–359.
6. Jang M. A., Choi C. W. Recent insights regarding the molecular basis of myeloproliferative neoplasms. *Korean J Intern Med.* 2020;35(1):1–11. doi:10.3904/kjim.2019.317.
7. Klampfl T, Gisslinger H, Harutyunyan A.S., Nivarthi H, Rumi E, Milosevic J.D. et al. Somatic mutations of calreticulin in myeloproliferative neoplasms. *N Engl J Med.* 2013;369:2379–90.
8. Leonard J. P., Martin P., Roboz G. J. Practical Implications of the 2016

Revision of the World Health Organization Classification of Lymphoid and Myeloid Neoplasms and Acute Leukemia. *J Clin.Oncol.* 2017;35(23):2708 – 15. doi: 10.1200/JCO.2017.72.6745.

9. Lin X, Huang H, Chen P. Retrospective analysis of the clinical features of 172 patients with BCR-ABL1-negative chronic myeloproliferative neoplasms. *MolCytogenet.* 2020;13:8. doi:10.1186/s13039-020-0471-z.

10. Mejía-Ochoa M, Acevedo Toro P.A., Cardona-Arias J.A. Systematization of analytical studies of polycythemia vera, essential thrombocythemia and primary myelofibrosis, and a meta-analysis of the frequency of JAK2, CALR and MPL mutations: 2000–2018. *BMC Cancer.* 2019;19(1):590. doi:10.1186/s12885-019-5764-4.

11. Palumbo G. A., Stella S, Pennisi M. S. et al. The Role of New Technologies in Myeloproliferative Neoplasms. *Front Oncol.* 2019;9:321. doi:10.3389/fonc.2019.00321.

12. Scott L.M. The JAK2 exon 12 mutations: A comprehensive review. *Am J Hematol.* 2011; 86 (8):668–76.

13. Swerdlow S. H., Campo E, Harris N. L. et al. (eds). WHO Classification of Tumours of Haematopoietic and Lymphoid Tissues (Revised 4th edition). Lyon: IARC Press; 2017:585.

14. Tefferi A, Pardanani A. Myeloproliferative neoplasms: A Contemporary review. *JAMA Oncol.* 2015;1(1):97–105. doi: 10.1001/jamaoncol.2015.89.

15. Tefferi A, Pardanani A. CALR mutations and a new diagnostic algorithm for MPN. *Nat Rev ClinOncol.* 2014;125–6. doi: 10.1038/nrclinonc.2014.16.

16. Vannucchi A. M. How I treat polycythemia vera. *Blood.* 2014;124(22):3212–20. doi: 10.1016/j.clml.2016.02.029.

17. Vannucchi A. M., Barbui T., Cervantes F., Harrison C., Kiladjan J-J., Kröger N., Thiele J., Buske C. Philadelphia chromosome-negative chronic myeloproliferative neoplasms: ESMO Clinical Practice Guidelines for diagnosis, treatment and follow-up. *Ann Oncol.* 2015;26,Suppl.5:85–99. doi: 10.1093/annonc/mdv203.

18. Tefferi A., Vannucchi A.M., Barbui T. Polycythemia vera: historical oversights, diagnostic details, and therapeutic views *Leukemia* (2021) 35:3339 - 3351
19. Wu Z., Zhang X., Xu X., Chen Y., Hu T., Kang Z., Li S. et al. The mutation profile of JAK2 and CALR in Chinese Han patients with Philadelphia chromosome-negative myeloproliferative neoplasms. *J Hematol Oncol.* 2014; 7:48.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА VAC-СИСТЕМИ ЗІ ЗВИЧАЙНИМ КОНСЕРВАТИВНИМ ЗАГОЄННЯМ РАН

Іванов Олексій Миколайович

к.м.н., асистент кафедри
екстреної та невідкладної медичної допомоги
ортопедії та травматології

Юрченко Катерина Андріївна

Григорук Анастасія Костянтинівна

Студентки 4 курсу 1 медичного факультету
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Ця тема є дуже актуальною особливо в період війни, коли українські військові стикаються з великою кількістю бойових поранень, для загоєння яких потрібно мати індивідуальний підхід і використовувати найефективніші методи у відповідних випадках, тож постає вибір між «традиційними» методами загоєння ран і найсучаснішими, такими як методика вакуумного закриття рани (англ. VAC), відповідно розкриття різниці між цими видами терапії є вкрай важливою для визначення більш ефективної.

Ціль роботи: розкрити позитивні риси використання ВАК системи для терапії ран у військовослужбовців для розширеного застосування ВАК системи в хірургічній практиці загоєння ран .

Матеріали та методи. В якості основи дослідження ми використали спостереження за реальними хворими військовослужбовцями на базі Обласного спеціалізованого диспансеру радіаційного захисту населення відділення хірургії та протоколи ведення пацієнтів з бойовими пораненнями.

Результати та обговорення. У якості вторинної хірургічної обробки пошкоджених тканин можливе використання «традиційних» методів загоєння ран, які включають очистку раньового каналу за допомогою промивання антисептичними розчинами з подальшим активним чи пасивним дрениванням; накладання асептичних пов'язок; місцеве нанесення антибактеріальних

присипок, мазей, антисептиків, ліків тощо; висічення некротизованих тканин рани; оновлення країв рани з подальшим їх ушиванням або трансплантацією шкірних пластів.

Слід пам'ятати, що бойові поранення частіше за інші ускладнюються розвитком інфекції, бо для них характерне наявність великої зони некрозу та масованого забруднення рани. Для запобігання розвитку ускладнень, стимулювання грануляцій та загоєння ран взагалі, використовують консервативне відкрите ведення поранень з використанням рихлого тампонування із розчинами антисептика, можуть додаватися водорозчинні мазі ("Левомеколь", "Левосин", "Левонорсин", "Сульфамеколь", 5 % діоксидинова мазь), а також пов'язки просоченні "Октінісептом", бетодином чи накладання на ранкову поверхню вазелінових суток після детальної обробки. У фазі регенерації використовується вже мазі, що мають протизапальну, антисептичну, стимулювальну (щодо регенерації) дію і містять речовини, які поліпшують регіональний кровообіг ("Левометоксид", "Оксизон", "Оксициклозоль"). Контроль і зміна пов'язки обов'язково виконується 1 раз на добу, тому що інакше з'являється ризик нагноєння чи появи анаеробної інфекції, особливо якщо рана має невеликий вхідний отвір. При зниженні ознак запального процесу, очищенні рани, зменшенні кількості ексудату та глибини рани, появи достатньої кількості грануляцій та відсутності зон некрозу проводиться закриття за допомогою місцевих тканин або методом шкірної пластики.

NPWT-терапія (Negative-pressure wound therapy) або VAC-терапія (Vacuum Assisted Clousur) - це альтернативний метод лікування ран, який передбачає використання негативного тиску для очищення поверхні, прискорення загоєння та підготовки рани до пластичного закриття з використанням субатмосферного (вакуумметричного) тиску на ранову поверхню, яка ізольована спеціально розробленою пов'язкою і з'єднується трубкою з відсмоктувальним насосом та дренажною системою збору.

Необхідно зазначити, що завдяки дренажу глибоких місць раньового

каналу під виставленим тиском відбувається контрольоване очищення, адже увесь ексудат з домішками (шматки одягу, дрібні уламки, некротизовані тканини) поміщається в прозорий контейнер, через який ми можемо проаналізувати характер відділяемого та його добовий дебіт.

Через те, що під негативним тиском збільшуються міграції фібробластів та зменшується смерть клітин у декілька разів порівняно із звичайною пов'язкою, відзначається стимулювання росту грануляційної тканини та зменшення розміру рани, шляхом наближення її країв з подальшим прискоренням загоєння. Усі ці фактори сприяють полегшенню процедури закриття хірургічної рани (зашивання її чи трансплантація шкір ного клаптя). Проведення таких сеансів припиняється, коли можна спостерігати зменшення перифокального набряку, зниження об'єму ексудату з рани (приблизно 70-80% від початкового), очищення рани від некротизованих тканин, нальотів фібрину, гнійних нальотів та появи рожевих грануляцій.

Враховуючи стерильні умови застосування, VAC може зменшити кількість бактеріального зараження. Ізоляційні плівки також слугують тимчасовим бар'єром до проведення хірургічного закриття рани.

Система встановлюється приблизно від 3 до 7 діб, що скорочує кількість перев'язок, може застосовуватись одразу біля ліжка хворого та може зменшити період догляду за раною загалом.

При постановці VAC враховуються особливості бойових поранень, а саме: глибина, розмір, інтенсивність некрозу тканин, об'єм зараження рани бактеріями, супровід травми м'яких тканин переломами, забивами тощо. Таким чином, цю методику не є доцільним використовувати для загоєння поверхневих ран, поранень незначної глибини, оскільки традиційні методи можуть такою ж мірою сприяти закриттю поранення.

Необхідно також зазначити, що як у випадку використання «традиційної» методики загоєння ран, так і у випадку постановки ВАК-системи, передусе проведення передопераційної підготовки та первинної хірургічної обробки рани, що включає розкриття рани, видалення сторонніх тіл та відмерлих

тканин, фасціотомію, фіксацію кісткових уламків (часто апаратом зовнішньої фіксації стрижневого типу), гемостаз, дренування, промивання розчинами антисептиків (3% перекис водню, 3% розчин борної кислоти, фурацилін тощо), щоб знизити можливість інфікування, сепсису чи гниття .

Як у випадку використання «традиційного» методу, і у випадку з ВАК-системою усім пацієнтам надається загальна медикаментозна терапія, яка спрямована на компенсацію виявлених порушень загального стану, а також обов'язкова антибактеріальна терапія.

Висновки. Отже, у якості використання вторинної хірургічної обробки рани ми можемо використовувати як традиційні методи, так і сучасні у вигляді постановки VAC-системи, використання якої є більш ефективною методикою, що сприяє швидкому одужанню пацієнтів, але у цей самий час реалізація цієї методики неможлива без попереднього використання традиційних методів загоєння ран.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <https://nmu.ua/wp-content/uploads/2016/06/4.pdf>
2. <https://urgent.com.ua/ua/archive/2015/5%2847%29/pages-25-27/vakuum-terapiya-v-lechenii-obshirnyh-ognestrelnyh-ran-konechnostey->

КОРЕЛЯЦІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ФАКТОРАМИ РИЗИКУ ТА РОЗВИТКОМ ХРОНІЧНОГО ОБСТРУКТИВНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ

Капрош Антоніна Вікторівна,

Кандидат медичних наук,
доцент кафедри Фтизіопульмонології.

Радченко Анастасія Ігорівна,

студентка 6 курсу.

Одеський Національний Медичний Університет

Вступ. Хронічні обструктивні захворювання легень (ХОЗЛ) є однією з найбільш поширених і серйозних проблем у пульмонології, терапії та сімейній медицині.

В Україні такий вид патології становить понад 3% загальної популяції, а також є провідною причиною госпіталізації та смертності серед дорослих. У середньому ХОЗЛ діагностують у 8–22% людей віком ≥ 40 років. Серед усіх захворювань респіраторної системи ХОЗЛ є найчастішою причиною інвалідізації та летальності, посідаючи третє місце серед причин смерті у світі. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, ХОЗЛ забирає в 2 рази більше життів, ніж рак легень, і щорічно в усьому світі від цієї патології помирають 10 млн курців. Тому дослідження факторів ризику розвитку ХОЗЛ є актуальним напрямком для попередження розвитку даної патології.

Ціль роботи. Проаналізувати дані сучасних літературних джерел відносно факторів ризику розвитку ХОЗЛ та кореляційного зв'язку між ними.

Матеріали та методи. Для дослідження було використано цифровий доступ до повнотекстових і реферативних баз даних Web of Science, PubMed, Research Gate за пошуковим запитом «ХОЗЛ», «фактори ризику», «розвиток ХОЗЛ».

Результати та обговорення. Перше місце серед факторів ризику розвитку ХОЗЛ посідає активна або пасивна форма паління. Патологічний

процес ХОЗЛ має мультифакторний генез. В середньому 7 % з усіх хворих на ХОЗЛ ніколи не відносяться до активних чи пасивних курців.

Майже половина з опитуваних пацієнтів працювала на шкідливому виробництві, або мала обтяжений сімейний анамнез. У жінок вікової групи 25-30 років, які почали тютюнопаління до 16 років в мокротинні та системному кровообігу визначаються біологічні маркери оксидного стресу (8-ізопростан та перекисна оксидаза), які призводять до зменшення транскрипції фактора Nrf2 і, як наслідок, зниження рівня ендogenous антиоксидантів. Діти, народжені від таких жінок мають вдвічі менше α 1-антитрипсину, що потенціює в них ХОЗЛ в дорослому віці.

Друге місце серед факторів ризику розвитку ХОЗЛ займає генетична детермінанта, а саме – спадковий дефіцит α 1-антитрипсину та порушення розвитку легень під час гестації. Дефіцит альфа-1-антитрипсину призводить до посиленої, обумовленої протеазами, деструкції тканин легень. Накопичення у печінці патологічного альфа-1-антитрипсину може призвести до розвитку хвороби печінки, порушення цілісності ендотеліальної стінки у великих магістральних судин, як у дітей, так і у дорослих.

Наразі чоловіча стать вже не вважається етіологічним фактором розвитку ХОЗЛ, адже кількість чоловіків та жінок з ХОЗЛ майже зрівнялися за останні 5 років. За даними ВООЗ, кількість жінок, що палять збільшилася в 2,5 рази за останні півстоліття, відповідно, зросла і кількість хворих на ХОЗЛ серед них.

Висновки. Аналіз сучасних літературних джерел щодо кореляції факторів ризику та ХОЗЛ підтверджує те, що найвищий ризик спричиняє тютюнопаління, генетична детермінанта, професійні та супутні захворювання.

Гендерні аспекти формування та розвитку ХОЗЛ на даний час не вважаються етіологічним фактором.

Спадковий дефіцит α 1-антитрипсину потенціює зниження синтезу сурфактанту під час гестації, і в дорослому віці зумовлює збільшення ризику захворювання на ХОЗЛ.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГАСТРОСТОМИ В ПАЛІАТИВНІЙ ДОПОМОЗІ ХВОРИМ З РАКОМ СТРАВОХОДУ

Малик Наталія Віталіївна

к.м.н., доцент

Пелих Іван Миколайович

Кравченко Вікторія Олександрівна

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ./ Introductions. Черезшкірні ендоскопічні гастростомічні трубки є безцінними інструментами в клінічних умовах і відіграють важливу роль у паліативній допомозі хворим на рак шлунково-кишкового тракту.

Черезшкірні ендоскопічні гастростомічні трубки можуть бути використані для ентерального харчування термінальних злоякісних пухлин верхніх відділів шлунково-кишкового тракту та для декомпресії злоякісних обструкцій.

Немає переконливих доказів того, що ця процедура допомагає пацієнтам, які потребують харчових добавок досягти своїх харчових цілей. Однак гастростомічна трубка є ефективною для полегшення симптомів, спричинених злоякісною обструкцією.

Такі методи лікування можуть бути досягнуті в паліативній допомозі для пацієнтів з раком шлунково-кишкового тракту на кінцевій стадії з відносно поганим фізіологічним станом.

Мета роботи. /Aim. Оцінити ефективність паліативної інтубації у пацієнтів із раком шлунково-кишкового тракту.

Матеріали і методи./Materials and methods. Нами було обстежено 100 пацієнтів з онкологічною патологією (непрохідність стравоходу), яким була введена черезшкірна ендоскопічна гастростомічна трубка, надана паліативна допомога, харчові добавки та шлунково-кишкова декомпресія.

Результати і обговорення./ Results and discussions. При раку шлунково-кишкового тракту для забезпечення ентерального харчування використовують трубку PEG (percutaneous endoscopic gastrostomy) у онкологічних пацієнтів із непрохідністю стравоходу.

У недавньому ретроспективному огляді всіх пацієнтів в онкологічному закладі, 22% пацієнтів мали рак шлунково-кишкового тракту [2].

Найпоширенішим показанням для PEG були харчові добавки.

Дослідження всіх хворих на рак виявило, що 73% пацієнтів отримали PEG трубку для ентерального доступу та харчових добавок, тоді як решті 27% її поставили для декомпресії кишечника [1].

Злоякісна кишкова непрохідність є важливим фактором у пацієнтів із раком шлунково-кишкового тракту. Це особливо важливо для паліативної допомоги, оскільки його поява часто є передвісником погіршення захворювання або рецидиву.

Висновки./Conclusions. Встановлення трубок з PEG можна використовувати в паліативній допомозі пацієнтам із кінцевою стадією раку шлунково-кишкового тракту як засіб ентерального годування при проксимальній обструкції або, як декомпресію верхніх відділів шлунково-кишкового тракту при дистальній непрохідності кишечника [2].

Доведено, що PEG можна проводити онкологічним пацієнтам із раком стравоходу в паліативній допомозі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Keung EZ, Liu X, Nuzhad A, Rabinowits G, Patel V. In-hospital and long-term outcomes after percutaneous endoscopic gastrostomy in patients with malignancy. J Am Coll Surg. 2012;215:777–786. [PubMed] [Google Scholar]
2. Richards DM, Tanikella R, Arora G, Guha S, Dekovich AA. Percutaneous endoscopic gastrostomy in cancer patients: predictors of 30-day complications, 30-day mortality, and overall mortality. Dig Dis Sci. 2013;58:768–776. [PubMed] [Google Scholar].

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ АНЕМІЧНОГО СИНДРОМУ У ХВОРИХ З ДІАБЕТИЧНОЮ НЕФРОПАТІЄЮ

Марченко Анастасія Сергіївна

Асистент кафедри
загальної практики – сімейної медицини та внутрішніх хвороб

Волкова Анна Сергіївна

Кириченко Марина Ігорівна

Студенти

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Цукровий діабет є однією з найбільш поширених хвороб сьогодення, частим та важким ускладненням якого є розвиток діабетичної нефропатії. Хронічна хвороба нирок займає провідне місце в етіології анемічного синдрому, в основі якого лежить зниження продукції основного еритропоезстимулюючого гормону еритропоетину. Варто зазначити, що анемія при діабетичній нефропатії відзначається більш раннім розвитком клінічної картини та важким перебігом у порівнянні з хворобами нирок іншої етіології. За даними літератури, спостерігається пряма кореляція між швидкістю клубочкової фільтрації та рівнем гемоглобіну у хворих на цукровий діабет. Крім того, гіперглікемія підвищує агрегаційну активність еритроцитів та сприяє розвитку глибоких структурних порушень їх мембран, котрі призводять до змін біохімічних, фізичних та морфофункціональних властивостей клітин. Ці зміни характерні для обидвох типів цукрового діабету. Поширеність діабетичної нефропатії серед хворих на цукровий діабет та важкість анемічного синдрому спонукають до вивчення цієї проблеми та розроблення ефективних методів діагностики та лікування.

Мета роботи. Метою даного літературного огляду є вивчення сучасних підходів та методів лікування анемічного синдрому у хворих з діабетичною нефропатією.

Матеріали та методи. Матеріалом даного дослідження стали літературні

відомості щодо діагностики та лікування анемічного синдрому при хронічній хворобі нирок на тлі цукрового діабету. При написанні роботи були використані метод систематизації матеріалу та метод аналізу.

Результати та обговорення. За даними літератури, хворим з анемічним синдромом на тлі діабетичної нефропатії показано лікування еритропоетином. В сучасному світі використовуються генно-інженерні препарати еритропоетину альфа та бета, які можуть вводитись внутрішньовенно чи підшкірно. В процесі лікування дозу корегують індивідуально в залежності від швидкості підвищення рівня гемоглобіну. Згідно з європейськими рекомендаціями лікування анемічного синдрому на тлі діабетичної нефропатії слід розпочинати при значенні рівня гемоглобіну нижче 110 г/л. Цільовим рівнем гемоглобіну для хворих цією патологією є 120 г/л. Для ефективного лікування еритропоетином необхідним є призначення препаратів заліза при зниженні рівня сироваткового феритину нижче 100 мкг/л та ступенем насичення трансферину нижче 20%, а також уникнення застосування цитостатиків, інгібіторів АПФ та теофіліну. Крім того, рекомендується під час лікування моніторинг стану функції нирок за показниками швидкості клубочкової фільтрації та рівня креатиніну крові. Через гіпертензивний ефект еритропоетину необхідним є також контроль артеріального тиску у хворих. Альтернативним методом лікування анемічного синдрому при хронічній хворобі нирок є проведення гемотрансфузій. Однак, даний метод лікування супроводжується ризиком трансмісивного інфікування, можливим розвитком трансфузійних реакцій та необхідності ретельного підбору донору.

Висновки. Таким чином, анемічний синдром при діабетичному ураженні нирок суттєво знижує якість життя хворих за рахунок зниження толерантності до розумових та фізичних навантажень. Широка розповсюдженість анемії серед хворих на діабетичну нефропатію зумовлює необхідність подальшого вивчення цієї проблеми та розробки або покращення сучасних методів лікування.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСИМЕРНОГО ЛАЗЕРА В ОФТАЛЬМОЛОГІЇ

Мещерякова Оксана Петрівна

к.фіз.-мат.н., доцент

Трач Вікторія Володимирівна

Студентка

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, понад 4,5 млрд людей страждають на порушення рефракції ока, розлади функціонування зорової сенсорної системи та потребують професійної корекції. Роботу присвячено дослідженню корекції порушень рефракції ока за допомогою ексимерного лазера, оптичного квантового генератора, що завдяки унікальним фізичним властивостям здатен генерувати монохроматичні та когерентні електромагнітні хвилі, локально впливати на біологічні тканини. До основних методик ексимер-лазерної корекції зору належать: фоторефракційна кератектомія (ФРК), лазерний in-situ кератомільоз (ЛАСІК) та його вдосконалені різновиди – Епі-ЛАСІК, Супер ЛАСІК, Фемто-ЛАСІК, лазерний епітеліальний кератомільоз (ЛАСЕК).

Ціль роботи. Проаналізувати переваги та недоліки методів рефракційної хірургії з використанням ексимерного лазера.

Матеріали і методи. У ході дослідження проведено пошукову роботу та огляд літератури.

Результати та обговорення. До порушень рефракції ока відносять ряд захворювань зорової сенсорної системи: міопію (короткозорість), гіперметропію (далекозорість) та астигматизм. Причини виникнення захворювань досить різні. При астигматизмі кривизна заломлюючих поверхонь ока відрізняється у різних площинах, тому промені, які потрапляють в око, у різних площинах фокусуються на різних відстанях. У людей, хворих на гіперметропію, зображення формується за сітківкою, а при міопії – перед нею.

Покращити гостроту зору можна шляхом використання контактних лінз та окулярів зі збиральними, розсіювальними або циліндричними лінзами. Сучасна методика усунення дефектів зору, що набула популярності в офтальмології – корекція порушень рефракції за допомогою ексимерного лазера. Механізм роботи такого лазера заснований на здатності ультрафіолетового випромінювання розривати хімічні зв'язки у рогівці і таким чином руйнувати шари тканини з передньої частини рогівки. Після хірургічного втручання модифікована поверхня рогівки дозволяє знову фокусувати світло на сітківці, усувати рефракційні аномалії. Ексимерні лазери містять у собі суміш атомів аргону, криптону і ксенону з реакційноздатними газами, такими як фтор або хлор, що взаємодіють у спеціальному типі газового розряду високого тиску. Випромінювання лазера складається з імпульсів тривалістю 10–50 нс з частотою повторення до 1 кГц. Збудження пристрою відбувається за допомогою електронів у розряді, які стикаються з атомами інертного газу та іонізують їх, водночас дисоціюючи молекули галоїдів на атоми F або Cl з утворенням негативних іонів галогену. Ці негативні іони об'єднуються з позитивними іонами інертного газу, утворюючи збуджену молекулу, розпад якої продукує лазерне випромінювання [4].

Завдяки здатності до фотохімічної абляції шарів рогівки, ексимерні лазери корегують гостроту зору. Лікування міопії здійснюється шляхом видалення тканини в центральній зоні, гіперметропії – в периферичній. Фотоабляція в різних меридіанах рогівки дозволяє корегувати астигматизм.

Перші лазери мали однаковий діаметр пучка з поверхнею рогівки, через широкий профіль променя, вони нагрівали тканину ока, подразнювали та пошкоджували її. У лазерах нового покоління значно зменшили діаметр пучка. Для обробки поверхні рогівки було також розроблено сканувальну систему подачі лазерного випромінювання до ока. Відмінність ексимерних лазерів полягає лише в модуляції лазерного пучка та складі активного тіла [3].

Одним з методів лікування порушень рефракції ока є фоторефракційна кератектомія (ФРК), яка застосовується при міопії від 0,5 до 6,0 діоптрій(дптр),

астигматизмі від 0,5 до 3,0 дптр та гіперметропії від 0,5 до 3,0 дптр [1].

Процес корекції складається з хімічного видалення епітелію та боуенової мембрани та проведення ексимер-лазерної абляції стромы, шляхом її випаровування [2]. Після лазерного впливу пошкоджена поверхня ока відновлюється поступово. Цей процес супроводжується слъзотечею, почуттями стороннього тіла, через що даний метод поступається більш сучасним та втрачає популярність. Відновлення боуенової мембрани не відбувається, що призводить до ускладнень, частота яких складає 1,7-7,0 %. Ризик повторних операцій – 7-18 %.

Найпопулярнішою рефракційною операцією за допомогою ексимерного лазера на рогівці є ЛАСІК. Цей різновид операції застосовується при міопії від 0,5 до 8,0 дптр та гіперметропії від 0,5 до 6,0 дптр [1]. Операцію також здійснюють при астигматизмі до 6,0 дптр. За результатами дослідження понад 98% пацієнтів задоволені результатами після проведення хірургічного втручання.

Цей метод полягає у дії 2 лазерів, один для відкриття тонкого клаптя на поверхні рогівки, а інший для зміни форми рогівки під ним. На відміну від ФРК, за якої втручання захоплює передню поверхню рогової оболонки, під час проведення ЛАСІК втручання здійснюється лише у строму. Проведення корекції дозволено при залишковій товщині рогівки не менше 250 мкм.

Під час операції, після місцевої анестезії для фіксації очного яблука перед виконанням зрізу рогівкового клаптя на око ставиться вакуумне кільце, що містить мікрокератом товщиною від 90 до 140 мкм. Для обробки рогівки використовують лазерний промінь, діаметр якого 2 мм; для шліфування поверхні – 1 мм. Ця опція прискорює роботу лазера [5]. Лазерний промінь здійснює сканування поверхні ока, що забезпечує делікатне шліфування рогівки та високу якість зору після корекції. Отже, через наявність додаткового спеціального пристрою мікрокератома, лазерний вплив прискорюється, що надає переваги використанню цього методу у порівнянні з ФРК. Під час лазерного впливу больове відчуття відсутнє, частота ускладнень після ЛАСІК

складає до 1,5 %, адже боуменова мембрана та епітелій лишаються не ушкодженими. Ризик повторних операцій складає 5,3%.

Методика ЛАСЕК – є вдосконаленим методом ФРК та застосовується при міопії до 8,0 дптр, гіперметропії до 4,0 дптр, та астигматизмі до 4,0 дптр [1]. Операцію здійснюють на поверхневому шарі рогівки, що попереджує виникнення кератоконуса. На відміну від методики ЛАСІК, під час ЛАСЕК піднімається лише епітелій без чверті шару строми, тому такий метод рекомендують при надмірно тонкій рогівці, щоб зберегти більше тканини. Головною відмінністю ЛАСЕК від ФРК є повне збереження епітелію, що забезпечує швидке відновлення, виключення будь-яких пошкоджень внутрішніх шарів рогівки, зокрема строми. Недолік методу – ризик пошкодження нервових закінчень епітеліального шару рогівки, що призводить до больових відчуттів.

Сучасні офтальмологічні клініки використовують технологію тонкого клаптя (Thin Flap) із надточним мікрокератомом Moria Evolution 3. Це обладнання можна досить легко налаштувати. Завдяки лазерній корекції методом тонкого клаптя можна досягти послаблення впливу на тканину рогівки. Сучасна вдосконалена методика дозволяє використовувати методику ЛАСІК навіть пацієнтам з дуже тонкою рогівкою. Формування клаптя здійснюється індивідуально відповідно до параметрів ока пацієнта. Покращення візуальних характеристик забезпечують останні технологічні досягнення в аберометрії хвильового фронту. Саме удосконалення аберометрії хвильового фронту у методиці ЛАСІК показали кращі результати порівняно з мікрокератомами та попередніми лазерами. Застосовуючи хвильовий фронт у технології ЛАСІК можна досягти більш ефективної корекції зору у порівнянні з іншими сучасними методами.

У методиці Супер ЛАСІК операція здійснюється на верхніх шарах рогівки, зрізається лише 20 мкм строми завдяки застосуванню сучасної лазерної установки Amaris у поєднанні з мікрокератомом Carriazo-Pendular. Така технологія дозволяє скоротити ризик виникнення порушень цілісності рогівки у

майбутньому. Супер ЛАСІК застосовують при міопії до 12 дптр, гіперметропії до 4 дптр, астигматизмі до 6 дптр. На відміну від інших технологій, параметри лазерного впливу за методикою Супер ЛАСІК розраховуються з урахуванням дослідження на унікальному комплексі аналізатора хвильового фронту Wave Scan, що дозволяє врахувати всі особливості будови зорової системи пацієнта та змоделювати необхідну форму рогівки для подолання спотворень.

Головною перевагою методики Епі-ЛАСІК над ЛАСІК є виключення розрізу рогівки, а над ЛАСЕК – уникнення використання спирту. Відновлення після операції відбувається досить швидко. Таку методику дозволяють проводити при міопії до 10,0 дптр, гіперметропії до 6,0 дптр, астигматизмі до 4,0 дптр. Під час хірургічного втручання застосовується спеціальний прилад «епі-кератом» для відшарування епітелію від стромы рогівки. Далі проводять лазерну обробку поверхні рогівки та повертають епітеліальний клапоть на місце.

Методика Фемто-ЛАСІК, яка працює за рахунок фемтосекундного та ексимерного лазерів, набуває популярності. Операцію здійснюють при міопії до 15 дптр, гіперметропії до 6 дптр, астигматизмі будь-якого ступеня. На відміну від мікрокератома, у фемтосекундному лазері використовується аспіраційне кільце з низьким вакуумом, за рахунок чого тиск на око зменшується.

Сфокусовані лазерні імпульси фемтосекундного лазера розділяють матеріал на молекулярному рівні без впливу на навколишні тканини. Лазерні імпульси створюють мікропухирці, які з'єднуються за рахунок руху лазера та утворюють клапоть рогівки. Далі застосовують ексимерний лазер для зміни форми рогівки та виправлення порушень рефракції ока. Після цього здійснюють повернення клаптя рогівки на місце.

Методику Фемто-ЛАСІК застосовують при надмірно тонкій рогівці. На відміну від інших методик лазерної корекції зору, Фемто-ЛАСІК дозволяє уникнути механічного впливу на рогівку, збільшити безпеку проведення хірургічного втручання та знизити ризик появи набутого астигматизму.

Найбільш новою лазерною системою у методиці ЛАСІК є технологія

корекції 5D-Eye LASIK Amaris, лазерний промінь якої, завдяки унікальній технології 5D, що фіксується на п'яти осях, здатен точно впливати на рогівку та виконувати корекцію за декілька секунди. Система Amaris також може використовуватись з фемтосекундним лазером.

Висновки. Проаналізовано переваги та недоліки основних методів рефракційної хірургії, до яких належать ФРК, ЛАСІК, ЛАСЕК, Супер ЛАСІК, Епі-ЛАСІК, Фемто-ЛАСІК. До найбільш безпечних, вдосконалених та безболісних рефракційних операцій можна віднести ЛАСІК, його різновиди та ЛАСЕК. Після корекції зору за допомогою цих методів майже не виникають ускладнення, адже не відбувається випалювання епітелію та боуменової мембрани у порівнянні з ФРК. Методику ЛАСЕК рекомендують при надмірно тонкій рогівці через унікальну властивість здійснювати піднімання лише епітелію без чверті товщини стріми під час операції. Найбільш вдосконалим методом ЛАСІК можна вважати Фемто-ЛАСІК.

Така методика застосовується при великих відхиленнях гостроти зору. Користуючись методикою Фемто-ЛАСІК, лікарі уникають механічного впливу на рогівку завдяки застосуванню ексимерного та фемтосекундного лазерів, на відміну від інших методів. Відновлення після операції відбувається досить швидко. Корекцію Фемто-ЛАСІК також дозволяють проводити пацієнтам з дуже тонкою рогівкою через делікатний поділ тканин ока фемтосекундним лазером.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Н. Г. Завгородня, М. Б. Безуглий, Б. С. Безуглий, Л. Е. Саржевська. Навчальний посібник для лікарів-інтернів спеціальності "Офтальмологія". Запоріжжя : ЗДМУ, 2015. 79 с.
2. Adib-Moghaddam S., Soleyman-Jahi S., Sanjari Moghaddam A. et al. Efficacy and safety of transepithelial photorefractive keratectomy. Journal of Cataract and Refractive Surgery, 2018, V. 44 No. 10, P. 1267-1279.
3. M. Al-Rubaiee, Sh. Al-Qaisi. Laser application and safety, Laser

Institute of America. Orlando, USA, 2019. 7 c.

4. Northwest Pa. An introduction to laser technology and it applications. Collegiate Academy: Science Resource Guide. USA, 2018-2019. 95 c.

5. Sia RK, Ryan DS, Beydoun H, Eaddy JB, Logan LA, Rodgers SB, et al. Visual outcomes after SMILE from the first-year experience at a US military refractive surgery center and comparison with PRK and LASIK outcomes. J Cataract Refract Surg, 2020. C.995–1002.

РИЗИК РОЗВИТКУ УСКЛАДНЕНЬ ВАГІТНОСТІ У ЖІНОК З ДИСФУНКЦІЄЮ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ

Приймак Світлана Григорівна,

к.мед.н., асистент кафедри акушерства та гінекології

Клещук Анастасія Андріївна,

Студент

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Вступ. Кожного дня в усьому світі спостерігається зростання кількості жінок з патологією репродуктивної сфери, що призводить до невиношування вагітності та безпліддя [1]. Одна із таких причин посідає патологія щитоподібної залози [1]. Численними клінічними дослідженнями доведено, що тиреоїдні гормони, синтезуючись у достатній кількості, підтримують оптимальну продукцію пролактину, синтез моноамінів, активність жовтого тіла і, тим самим, забезпечують нормальне функціонування статевих залоз, можливість настання вагітності та її фізіологічний перебіг аж до моменту пологів. Крім того, експериментальними роботами підтверджено наявність рецепторів до тиреотропного гормону (ТТГ) та трийодтироніну (Т3) в яєчниках, що визначає вірогідність прямого впливу дисфункції щитоподібної залози на стероїдогенез, овуляцію та функціонування жовтого тіла [1].

За наявності асимптоматичної гіпотироксинемії у жінок фертильного віку може спостерігатися безпліддя внаслідок неспроможності процесу овуляції або невиношування вагітності, пов'язане зі зниженням функціональної активності жовтого тіла.

Гіпотиреоз є найпоширенішим типом дисфункції щитовидної залози, а субклінічний гіпотиреоз має більшу поширеність, ніж явний клінічний гіпотиреоз [6].

Дане захворювання призводить до несприятливих наслідків, а саме: спонтанний викидень, відшарування плаценти, передчасні пологи, дистрес

плода та преклампсію [2].

Мета роботи. Дослідити та вивчити зв'язок між рівнем ТТГ на різних термінах вагітності та ризиком несприятливих наслідків вагітності.

Матеріали та методи. Це дослідження було аналізом історичної бази даних первинної медичної допомоги жінкам, які отримували гормони щитовидної залози під час вагітності у Сполученому Королівстві. Жінки були включені до дослідження, яким було від 18 до 45 років і їм проводилося лікування первинного гіпотиреозу гормонами щитовидної залози принаймні за 6 місяців до вагітності. Загалом було виявлено 1013 вагітностей у 7978 жінок, які отримували гормони щитовидної залози з приводу первинного гіпотиреозу [3].

Результати та обговорення. Підвищення рівня ТТГ вказує на первинний гіпотиреоз, натомість рівень вільного Т4 дає змогу відрізнити субклінічний гіпотиреоз від симптомного, залежно від того, чи є цей рівень нормальний або ж значно нижчий від норми для терміну вагітності [6].

Приблизно 63% вагітних жінок, які отримували заміну гормонів щитовидної залози, мали рівень ТТГ вище рекомендованого рівня 2,5 мОд/л протягом першого триместру. Ці жінки мали вищий ризик викидня під час вагітності, ніж жінки, у яких значення ТТГ були нижче 2,5 мОд/л. Ризик викидня підвищується зі збільшенням ТТГ. Жінки з ТТГ між 4,5-10 мОд/л або ТТГ понад 10 мОд/л мали підвищений ризик викидня в 1,8 або 3,95 рази відповідно порівняно з жінками, які мали нормальний ТТГ (0,2-2,5 мОд/л) на ранніх термінах вагітності. Жінки з ТТГ між 2,51-4,5 мОд/л не мають підвищеного ризику викидня [3].

Маніфестний гіпотиреоз діагностується при підвищенні рівня ТТГ вище 2,5 мМО / л в першому триместрі гестації та вище 3 мМО / л у другому та третьому триместрах при зниженому рівні вільного Т4, а також при показнику ТТГ вище 10,0 мМО / л незалежно від вмісту вільного Т4. Субклінічний гіпотиреоз встановлюється, якщо рівень ТТГ знаходиться в межах 2,5-10,0 мМО / л при нормальному вмісті вільного Т4 [6].

Висновки. Отже, рівень ТТГ суттєво впливає на перебіг вагітності, і тим самим є причиною розвитку викиднів у жінок [4]. Потреба в гормонах щитовидної залози зростає з вагітністю, і багатьом пацієнткам з уже існуючим гіпотиреозом потрібно збільшити дози гормонів щитовидної залози в першому триместрі вагітності [5]. Лікування тироксином починають із дози 100–150 мкг на добу або титрують відповідно до маси тіла [6]. Американська тиреоїдна асоціація (2011-2017 рр.) рекомендує підтримувати рівень ТТГ в межах: у першому триместрі – 0,1-2,5 мМО/л, у другому – 0,2-3,0 мМО/л та у третьому-0,3-3,0 мМО/л [1]. Дисфункція щитоподібної залози у вагітної може стати причиною не тільки викиднів, а й порушень правильного формування центральної нервової системи, віддалених несприятливих психоневрологічних змін, а також інших вад розвитку плода [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Особливості клінічного перебігу гіпотиреозу при вагітності» Тихонова Т. М., Барабаш Н. Є. Актуальні проблеми сучасної медицини Випуск 7, 2021.
2. «Risk factors of subclinical hypothyroidism and the potential contribution to miscarriage: A review» Shuhei So 18.03.2020.
3. «Thyroid status and risk of miscarriage» Clinical thyroidology for the public, 2012.
4. «Patients with subclinical hypothyroidism before 20 weeks of pregnancy have a higher risk of miscarriage: A systematic review and meta-analysis» Yibing Zhang, Haoyu Wang, Xifeng Pan, Weiping Teng, Zhongyan Shan.
5. «Guidelines of the American Thyroid Association for the Diagnosis and Management of Thyroid Disease During Pregnancy and the Postpartum. Thyroid» Alexander EK, Pearce EN, Brent GA, Brown RS, Chen H, Dosiou C, et al. 2017.
6. «Ведення жінок із дисфункцією щитоподібної залози під час вагітності і в післяпологовому періоді: офіційні настанови ендокринологічного товариства» Медицина світу, 2011.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ АКНЕ У ПІДЛІТКІВ

Стеблюк Едуард Едуардович,
студент I курсу спеціальності «Лікувальна справа»
Науковий керівник:
Дубовенко Дмитро Олегович,
асистент кафедри шкірних та венеричних хвороб
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Вступ. Найпоширенішим захворюванням шкіри в підлітків є акне. Це глибоке ураження шкіри у вигляді численних гнійних вогнищ. Поява акне може бути викликана спадковою схильністю, збоєм роботи гормональної системи, а також іншими зовнішніми і внутрішніми чинниками. Відповідно до словника термінів, акне – це запалення сальних залоз сальних мішків або виводних проток. Різновиди акне: звичайні (виникають при статевому дозріванні в підлітковому віці), червоні (при змінах у функціональній здатності статевих залоз або захворюванні шлунка та кишечника), медикаментозні (відповідна реакція організму на лікарські препарати з бромом, йодом, кортикостероїдами), професійні (при сильному забрудненні шкіри специфічними сполуками) [2]. Як правило, означене захворювання зустрічається серед підлітків у віці від 15 до 18 років. Сьогодні питання пошуку нових ефективних засобів лікування та профілактики акне є актуальним.

Мета роботи: з'ясувати сучасні методи лікування акне у підлітків.

Методи: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення.

Результати та обговорення. За дослідженням колективу авторів [3, с. 88], «у хворих на акне порушуються процеси кератинізації у бік її підвищення (гіперкератозу) у гирлі волосяних фолікулів. Це призводить до закупорки корнеоцитами фолікулярного протоку і утворення мікрокомедонів. Закупорка гирла волосяного фолікула призводить до порушення дренажної функції, скупченню шкірного сала і корнеоцитів шкіри всередині фолікула, створюючи сприятливі умови для розмноження бактерій». Методи лікування та

профілактики акне потребують індивідуального підходу з урахуванням особливостей його перебігу та форми.

Зміни, які призводять до появи шкірного захворювання відбуваються у волосяному фолікулі і пов'язаної з ним сальної залози. До розвитку акне призводять чотири процеси: надлишкова продукція шкірного сала сальною залозою, порушення процесу зроговіння клітин шкіри (поява лусочок, лущення), заселення волосяних фолікулів (шкірних пір) бактеріями *Propionibacterium acnes*, вивільнення речовин, що стимулюють і підтримують запалення.

Патогенетичні чинники розвитку акне розкрито В. Савоскіною. Серед чинників учена вказує фолікулярний гіперкератоз, мікробну колонізацію *Propionibacterium acnes*, гіперпродукцію шкірного сала і складні запальні механізми, що включають як вроджений, так і набутий імунітет. Багатофакторний патогенез акне зумовлюють нейроендокринні регуляторні механізми, дотримання дієти, вплив генетичних та негенетичних чинників [4].

Лікування акне спрямоване, у першу чергу, на зниження важкості уражень на шкірі, уникнення утворення рубців, нормалізації емоційного стану пацієнта. Лікарські препарати мають наступні алгоритми дії: препарати, які нормалізують процес кератинізації фолікулів; препарати, що пригнічують роботу сальних залоз; протизапальні препарати; препарати з антибактеріальною дією. Поширеним є апаратне лікування, до якої входять гальванотерапія; лазеротерапія; фототерапія; механічне чищення шкіри; поверхнева кріотерапія рідким азотом.

В. Степаненко, С. Іванов, О. Свирид-Дзядикевич дослідили підходи до застосування системного ізотретиноїну для лікування вугрової хвороби. Системний ізотретиноїн є високоефективним засобом для лікування середньотяжких і тяжких форм акне. На сьогодні, крім стандартних добових та кумулятивних доз ізотретиноїну, при системній терапії акне легкого та середнього ступеня тяжкості запропоновано низку схем, які припускають певне зниження відповідних доз, що дає змогу уникати ризику розвитку побічних

ефектів за збереження досить високої терапевтичної ефективності. У разі легких форм акне застосування ізотретиноїну можливе в режимі низьких доз (до 0,5 мг/кг/добу), тривалість терапії – до досягнення клінічного ефекту [5].

У посібнику «Клінічна косметологія» розкрито підходи до лікування більш важких випадків вугрів, що супроводжуються запаленням і кістозними ушкодженнями. Таке лікування включає застосування деяких груп рецептурних лікарських препаратів (антибіотиків, системних ретиноїдів та/або гормональних засобів), а також безрецептурних препаратів сорбційно-детоксикаційної дії і проводиться тільки за призначенням лікаря [1, с. 21].

Препарати, які наносяться пацієнтом на уражену ділянку шкіри мають вигляд кремів, мазів, розчинів, лосьйонів. Застосування антибіотиків впливає на бактерії, які інфікують закупорені шкірні пори. Тривалість терапії складає 6-8 тижнів.

З метою профілактики виникнення акне у підлітковому віці рекомендуємо:

– збалансоване здорове харчування, що передбачає включення в щоденний раціон овочів, фруктів, помірне вживання жирної їжі та солодких страв, напоїв,

– нормалізацію сну,

– уникнення стресових ситуацій,

– виключення шкідливих звичок.

Запалення шкіри допомагають зняти продукти які містять цинк, вітаміни А та Е, антиоксиданти. Важливо слідкувати за станом шкіри, користуватися безпечними косметичними засобами. Підходи до лікування повинні бути адаптовані до потреб пацієнта і включати місцеве локальне лікування, медикаментозне, косметологічні процедури (чистка та хімічні пілінги).

Висновки. Таким чином, нами з'ясовано сучасні методи лікування акне у підлітків. Лікування спрямоване на зниження важкості уражень на шкірі, нормалізації психоемоційного стану пацієнта. Лікарські препарати включають ті, які нормалізують процес кератинізації фолікулів; препарати, що

пригнічують роботу сальних залоз; протизапальні препарати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Клінічна косметологія : навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. / О. В. Крайдашенко, О. О. Свинтозельський, О. А. Михайлик. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2017. 113 с.
2. Словник термінів. URL:<https://ivf.ua/slovník-terminiv/>
3. Поліон Н. М., Дюдюон А. Д., Горбунцов В. В., Антипова Ж. А. Акне і акнеподібні дерматози. *Дерматовенерологія. Косметологія. Сексопатологія*, 2018. URL: https://repo.dma.dp.ua/4316/1/13_22_Polion.pdf
4. Савоскіна В. О. Акне. Нові можливості лікування. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. № 4 (2019). URL: <http://ujdvc.com.ua/article/view/189823>
5. Степаненко В. І., Іванов С. В., Свирид-Дзядикевич О. С. Сучасні підходи до застосування системного ізотретиноїну для лікування вугрової хвороби. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. № 3 (2018). URL: <http://ujdvc.com.ua/article/view/UJDVK2018-3-71>

ВИКОРИСТАННЯ МЕЗЕНХІМАЛЬНИХ СТОВБУРОВИХ КЛІТИН У ЛІКУВАННІ ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

Цуй Юнь Кай

Здобувач вищої освіти медичного
факультету Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця, Україна

Вступ./Introduction. Ішемічний інсульт, найпоширеніше цереброваскулярне захворювання, викликає серйозну втрату неврологічних функцій і є основною причиною захворюваності та смертності в усьому світі. Попри на прогрес у фармакологічній та хірургічній терапії, лікування для функціональної реабілітації після інсульту обмежене, що серйозно впливає на якість життя. Протягом останніх десятиліть терапія на основі мезенхімальних стовбурових клітин (МСК) стала новою стратегією лікування різних захворювань, включаючи інсульт, завдяки їхнім унікальним властивостям, включаючи легку ізоляцію, мультипотентний потенціал диференціації та сильну паракринну здатність [1].

Ціль роботи./Aim. Проаналізувати, виходячи з даних літератури, перспективи застосування мезенхімальних стовбурових клітин в лікуванні ішемічного інсульту.

Матеріали та методи./Materials and methods. Огляд наукової літератури в міжнародних електронних наукометричних базах даних PubMed, Scopus, Web of Science за ключовими словами за період 2017-2023 рр.

Результати та обговорення./Results and discussion. Застосування МСК у лікуванні ішемічного інсульту широке. У доклінічних умовах трансплантація МСК пропонує чудову можливість для ад'ювантного лікування ішемічного інсульту, беручи участь у багатьох патологічних процесах, таких як збільшення клітинного ангиогенезу та пригнічення клітинного апоптозу та аутофагії [2].

Важливо, що імуномодуляція є ще однією чудовою мішенню для МСК,

взаємодіючи з різними імунними клітинами, а саме з мікроглією, нейтрофілами, НК-клітинами, Т-клітинами та В-клітинами. Однак не існує великомасштабного рандомізованого, подвійного сліпого, багатоцентрового клінічного дослідження, яке б підтвердило їхню ефективність.

У клініці МСК мають багато переваг: їх легко збирати, розширювати та зберігати протягом тривалого часу, а також ними зручно керувати різними способами. Крім того, їх клінічне використання не викликає багатьох етичних питань. Все більше доказів підтверджує потенціал МСК для лікування інсульту, а терапія на основі аутологічних стовбурових клітин може покращити постінсультний неврологічний дефіцит і повсякденну активність у пацієнтів з мінімальними клінічними побічними ефектами [3].

Тим не менш, гетерогенність МСК є основною перешкодою для їх клінічного застосування та терапевтичного ефекту. Що ще важливіше, багато клінічних випробувань мають подібні обмеження у виявленні ролі МСК, включаючи малий розмір, відсутність контрольної групи та суперечливі методи використання МСК.

Гомогенізація та контроль якості є ключовими питаннями їх клінічного застосування. Майбутні доклінічні та клінічні дослідження повинні розглянути можливість прийняття добре спланованого дизайну рандомізованого контрольованого дослідження, точності методу та заходів втручання, щоб визначити ефект терапії МСК у лікуванні інсульту. Однак, попри на ці проблеми, МСК мають захоплюючий потенціал як засіб для захисту нейронів і покращення результатів для пацієнтів з інсультом [4].

Висновки./Conclusions. Таким чином, використання мезенхімальних стовбурових клітин у лікуванні ішемічного інсульту є перспективною технологією, яка може відкрити нові можливості для лікування цього захворювання. Проте необхідно провести більше досліджень, вирішити низку технічних, етичних та юридичних питань, а також встановити регуляторні стандарти для виробництва та застосування стовбурових клітин.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Li, W., Shi, L., Hu, B., Hong, Y., Zhang, H., Li, X., & Zhang, Y. (2021). Mesenchymal Stem Cell-Based Therapy for Stroke: Current Understanding and Challenges. *Frontiers in cellular neuroscience*, 15, 628940. <https://doi.org/10.3389/fncel.2021.628940>
2. Liu, K., Guo, L., Zhou, Z., Pan, M., & Yan, C. (2019). Mesenchymal stem cells transfer mitochondria into cerebral microvasculature and promote recovery from ischemic stroke. *Microvascular research*, 123, 74–80. <https://doi.org/10.1016/j.mvr.2019.01.001>
3. Han, D., Zheng, X., Wang, X., Jin, T., Cui, L., & Chen, Z. (2020). Mesenchymal Stem/Stromal Cell-Mediated Mitochondrial Transfer and the Therapeutic Potential in Treatment of Neurological Diseases. *Stem cells international*, 2020, 8838046. <https://doi.org/10.1155/2020/8838046>
4. Laskowitz, D. T., Bennett, E. R., Durham, R. J., Volpi, J. J., Wiese, J. R., Frankel, M., Shpall, E., Wilson, J. M., Troy, J., & Kurtzberg, J. (2018). Allogeneic Umbilical Cord Blood Infusion for Adults with Ischemic Stroke: Clinical Outcomes from a Phase I Safety Study. *Stem cells translational medicine*, 7(7), 521–529. <https://doi.org/10.1002/sctm.18-0008>

PHARMACEUTICAL SCIENCES

THE CHOICE OF THE OPTIMAL PHARMACEUTICAL FORM FOR THE PREPARATION OF POTASSIUM IODIDE FOR CHILDREN

Bekturdieva Kumushkhon

Student

Kiev, Ukraine

Shumeiko Olena V.

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

Shumeiko Mykola V.

Candidate of Pharmaceutical Sciences, Associate Professor

Bogomolets National Medical University

Kyiv, Ukraine

Abstract: in the treatment and prevention of iodine deficiency in children, the use of traditional solid dosage forms is difficult, so the alternative in the form of a syrup may be the right solution.

Key words: iodine deficiency in children, potassium iodide, syrup.

Many social groups, to one degree or another, depending on a certain form of worldview that exists in a particular region, independently or under duress, refuse to use food products necessary for the formation of a full-fledged physically healthy person. With the right approach, the lack of individual elements can be compensated for by using food or other products that ensure proper growth and metabolic processes of a young, fragile organism. However, due to certain factors, such a process may be hindered by the lack of a real physical possibility of obtaining such products.

One of the most important elements in a child's life is iodine. Its deficiency can lead to significant malfunctions in the body. Among the problems that are associated with a decrease in the amount of iodine in the body are goiter, hyperthyroidism,

stillbirth in pregnant women, as well as congenital anomalies in children. The iodine status of the population is most often assessed using the median concentrations of iodine in body fluids, most commonly urine.

In Ukraine, the problem of providing patients with iodine preparations is at a high level. When analyzing trading platforms based on the pharmacy sector, we have identified an extensive range of iodine medicines to combat or prevent iodine deficiency.

In our opinion, the most optimal characterization of the popularity of a particular dosage form for use in pharmaceutical and medical practice can be obtained by surveying consumers and pharmacists involved in the manufacture and dispensing of such drugs. A direct survey of consumers was also inappropriate. Pediatric practice involves the use of funds by children. However, interviewing young patients, in our opinion, was completely unethical. Since their opinion can often be formed by mood or personal preferences based on basic organoleptic characteristics. When interviewing consumers, we resorted to evaluating the prospects of dosage forms based on preferences and experience in using such drugs under parental control. Thus, we conducted a survey of parents, those people who can reasonably, based on the direct recommendations of doctors or pharmacists of pharmacies, stimulate the intake of drugs by children.

In most cases, the choice of syrup occurred against the background of the possibility of using other dosage forms with similar doses. The syrup was chosen for convenience, as evidenced by the data shown in Figure 1.

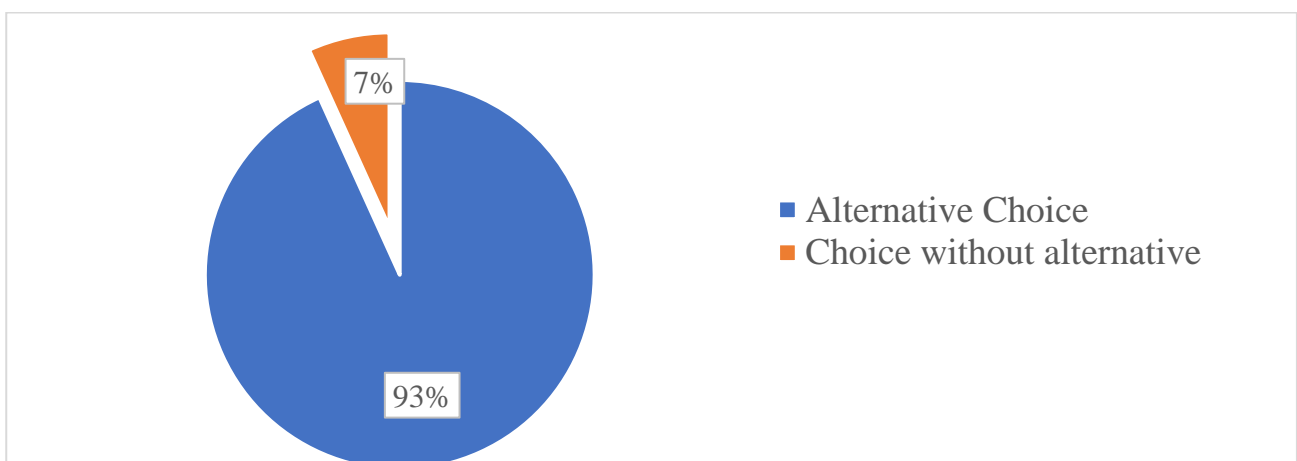

Figure 1 - Possibility of choice

The data obtained show that the syrup was often chosen against the background of the availability of other dosage forms, or forms that allow them to be dosed empirically, based on their convenience.

The non-alternative choice of syrup as a dosage form for a particular drug had little statistics. And despite the fact that it was 7% of the surveyed questionnaires, we were inclined to consider these results as a technical error. Such reasons allowed us to bring the syrup into a group of attractive dosage forms for use in pediatric practice.

Thus, based on the data obtained during the survey of specialists and "consumers", we decided to develop the composition of the preparation of potassium iodide, which is attractive for young patients in terms of organoleptic properties syrup.

BIBLIOGRAPHY:

1. Szinnai G (ed): Paediatric Thyroidology. Endocr Dev. Basel, Karger, 2014, vol 26, pp 130-138 DOI:10.1159/000363160

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ЛПОСОМАЛЬНОГО ПРЕПАРАТУ НА ОСНОВІ ПЕПТИДНОГО КОМПЛЕКСУ З ШКІРИ СВИНІ У ФОРМІ ОЧНИХ КРАПЕЛЬ

Круглов Є. М.

Аспірант кафедри технології ліків
Національного фармацевтичного університету,
м. Харків, Україна

Борщевський Г. І.

Доктор фармацевтичних наук, професор,
начальник лабораторії розробки
технологій фармацевтичних препаратів
АТ «Фармак», м. Київ, Україна

Ярних Т. Г.

Доктор фармацевтичних наук, професор,
завідувач кафедри технології ліків
Національного фармацевтичного університету,
м. Харків, Україна

Вступ.

Захворювання і травми рогової оболонки займають значне місце в офтальмології, мають високу питому вагу в етіології слабкого зору і сліпоти. За даними ряду авторів, травми й опіки рогівки становлять 68-70 % всіх пошкоджень і поранень ока. При захворюваннях рогової оболонки ока з порушенням цілісності її поверхні, травмах і опіках очей необхідно прискорення її регенерації та поліпшення обмінних процесів. У комплексному лікуванні уражень рогівки велике значення має використання препаратів тваринного і рослинного походження, що сприяють стимуляції регенерації та містять біологічно активні речовини, вітаміни, ферменти, мікроелементи та ін. Вищезазначене свідчить про актуальність проблеми і необхідність розробки нових препаратів багатопланової дії, що одночасно виконують задачі стимуляції регенерації, захисту уражених тканин ока від несприятливих факторів зовнішнього середовища, відновлення порушених функцій слізної

рідини.

До препаратів, що використовуються в медичній практиці, окрім вимог ефективності та безпечності, висувають підвищені фармакопейні вимоги щодо їх якості. Лікарські засоби мають зберігати свої властивості впродовж всього терміну зберігання, тому стабільність є однією з основних вимог щодо якості лікарських засобів.

Мета роботи: дослідження стабільності і визначення строку зберігання ліпосомального препарату на основі пептидного комплексу з шкіри свині у формі очних крапель.

Методи дослідження.

Дослідження стабільності ліпосомального препарату на основі пептидного комплексу з шкіри свині у формі очних крапель проводили натрьох дослідно-промислових серіях 10917, 20917, 30917, виготовлених на ПАТ «Фармак». Випробування проводили в упаковці для реалізації (флакони поліетиленові закупорені кришкою поліетиленовою з контролем відкриття та дозуючою вставкою крапельницею). Для визначення терміну придатності дослідження довгострокової стабільності проводили за рекомендованих умов зберігання препарату при температурі від 2 до 8 °С, контрольні точки: 0, 3, 6, 9, 12, 18, 24 місяці. Дослідження прискореної стабільності проводили при температурі (25±2) °С та відносній вологості повітря (60±5) %, контрольні точки: 0, 3, 6 місяців.

Результати та обговорення.

Дослідження довгострокової та прискореної стабільності проводили згідно з вимогами специфікації вивчення стабільності ліпосомального препарату на основі пептидного комплексу з шкіри свині у формі очних крапель. Результати досліджень довгострокової стабільності охоплюють фізикохімічні та фармакологічні дослідження трьох дослідно-промислових серій ліпосомального препарату на основі пептидного комплексу з шкіри свині у формі очних крапель. Досліджували такі показники якості: опис, ідентифікація, рН, об'єм вмісту контейнера, супровідні домішки

(лізофосфатиділхолін, пептиди більше 6000 Да, пептиди менше 1000 Да), стерильність, кількісне визначення (пептиди, фосфатиділхолін). Дані таблиці 1 підтверджують, що протягом двох років зберігання в первинному пакуванні при температурі від 2 до 8 °С три досліджувані серії ліпосомального препарату на основі пептидного комплексу з шкіри свині у формі очних крапель показали постійність складу протягом всього досліджуваного періоду. Кількісні та якісні показники якості препарату були в межах прийнятних норм. Упаковка забезпечила належний захист препарату від зовнішнього впливу, мікробіологічні показники не змінювались і повністю відповідали вимогам специфікації.

Результати дослідження довгострокової стабільності свідчать про раціональність складу і технології виготовлення препарату. Допоміжні речовини підібрано відповідно до технологічного призначення, фізикохімічними і функціональними характеристиками.

Висновки.

Проведено дослідження довгострокової та прискореної стабільності ліпосомального препарату на основі пептидного комплексу з шкіри свині у формі очних крапель. Проведено фізико-хімічні та фармакологічні дослідження ліпосомального препарату на основі пептидного комплексу з шкіри свині у формі очних крапель. Результати досліджень включено до проекту МКЯ на препарат. Доведено стабільність препарату в запропонованій упаковці протягом двох років зберігання за температури від 2 до 8 °С.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАЦІВНИКА НА ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРЯННЯ

Пестун Ірина Володимирівна,

доктор фарм. н., професор,
Національний фармацевтичний університет,
м. Харків, Україна

Мнушко Зоя Миколаївна,

доктор фарм. н., професор,
Харківський національний медичний університет,
м. Харків, Україна

Вступ. Виконання професійних функцій фармацевтичних працівників аптечних закладів передбачає низку компетенцій з відпуску лікарських засобів та виробів медичного призначення, надання фармацевтичної опіки з дотриманням принципів етики й деонтології, належні комунікації з пацієнтами та врегулювання конфліктів у необхідних випадках, наявність соціальної відповідальності, тощо. Усе це взаємопов'язане з рівнем емоційного інтелекту особи. У той же час складність і багатогранність роботи фармацевта нерідко призводить до емоційного вигорання, яке своєю чергою також залежить від емоційного інтелекту, що свідчить про доцільність висвітлення взаємозв'язку з названими емоційними сферами.

Мета роботи. Метою роботи є визначення взаємозв'язку ризиків емоційного вигорання з емоційним інтелектом фармацевта.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження були дані наукової літератури, інформаційні сайти мережі Інтернет, законодавчі та нормативно правові акти України в сфері лікарського забезпечення населення. Методи дослідження – контент-аналіз, логічний, системно-аналітичний, групування.

Результати та обговорення. Вважається, що синдром емоційного вигорання – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на вплив певних психотравмуючих чинників трудової діяльності. «Синдром емоційного

вигорання» є наслідком стресу в результаті професійного перенавантаження.

Він виражається у підвищеній та хронічній втомлюваності, апатії, деструктивному реагуванні на стреси, тощо.

Причиною вигорання зазвичай є невідповідність між потребами особистості та специфікою роботи, що може проявлятися:

- у відмінностях між вимогами до працівника та його ресурсами (нереалістичні вимоги до навантаження);
- різницею між бажанням автономної діяльності працівника і жорстко регламентованим менеджментом в організації (надмірний контроль);
- через несправедливу, на думку працівника, винагороду й інші невідповідні умови праці (недостатня заробітна плата, відчуття недооціненості);
- зниженням рівня ефективності співпраці з колегами (відсутність підтримки та довіри в колективі);
- через етичні міркування щодо можливості виконувати певний вид роботи (конфлікт у цінностях).

Дослідниками зазначається також, що емоційне вигорання може бути наслідком відсутності почуття сенсу і недоотримання емоційної підтримки, необхідної для успішності. Звертається увага й на відчуття необхідності залучення, яке сприяє підвищенню продуктивності, стимулює інновації та розвиток у довгостроковій перспективі.

Враховуючи спорідненість роботи медичного й фармацевтичного працівника, варто звернути увагу на дослідження, де зазначається, що оскільки до працівників медичних установ пред'являється вимога наявності таких якостей особистості, як комунікабельність, емпатія, гуманізм та милосердя, то це призводить до великих психологічних і фізіологічних витрат. Почуття емпатії для медичних і фармацевтичних працівників, без перебільшення, є необхідною професійною якістю. Цей феномен у їх роботі передбачає чуйне ставлення до іншої людини, прийняття особистості пацієнта в цілісності, вияв власної емоційної нейтральності, відсутність оціночних суджень щодо пацієнта.

Встановлено, що синдром емоційного вигорання медичних працівників

проявляється неадекватною реакцією на пацієнтів і колег, відсутністю емоційної залученості, втратою емпатії до пацієнтів, стомлюваністю, що призводить до зниження професійної відповідальності та негативного впливу на особисте життя. Особистісні характеристики та складові емоційного інтелекту, такі як емоційна нестабільність, недовіра, почуття провини, напруженість, замкнутість, мають певне значення для виникнення вигорання. Сильно виражено також переживання психотравмуючих обставин, що виражається відчуттям фізичної та психологічної перевантаженості, стресу на роботі, наявністю конфліктів з керівництвом, колегами, пацієнтами.

Серед чинників, що впливають на зменшення ризику емоційного вигорання у медичних і фармацевтичних працівників, можна виділити такі:

- розуміння особливості психології хворого (пацієнта), необхідної лікувальної взаємодії;
- розвиток уміння в медичних і фармацевтичних працівників встановлювати та підтримувати достатній для реалізації лікувальних завдань контакт із пацієнтом;
- вміння визначити оптимальну психологічну стратегію спілкування з пацієнтом заради забезпечення у нього високого рівня прихильності до лікування;
- розвиток комунікативної компетентності;
- робота з запереченнями, ефективні стратегії розв'язання конфліктних ситуацій;
- володіння медичними й фармацевтичними працівниками методами протидії психічному стресу та зменшення психічного напруження в безпечний для здоров'я спосіб;
- знання особливостей правильного time-менеджменту, self-менеджменту і розвитку.

Ураховуючи те, що аптечні заклади поєднують функції закладів охорони здоров'я з діяльністю торгових підприємств, в роботі фармацевтичних працівників (зокрема тих, що безпосередньо відпускають лікарські засоби

пацієнтам) існують додаткові чинники напруження, які можуть посилювати ризик емоційного вигорання. До таких чинників належать:

- протиріччя між необхідністю дотримання нормативно-правових положень щодо відпуску ліків (особливо рецептурних) та фінансово економічними цілями аптеки;
- необхідність дотримання Належної фармацевтичної практики, протоколів фармацевта при реалізації ліків без рецепта, внутрішніх стандартів обслуговування з одного боку та обмеженість часу пацієнта чи черга в аптеці з іншого;
- звернення пацієнтів за рецептурними лікарськими засобами без наявності рецепта;
- невідповідність ціни на певний лікарський препарат платоспроможності пацієнта, невдоволення пацієнтів цінами на ліки;
- необхідність дотримання фармацевтом етичного кодексу при виконанні функціональних обов'язків, але відсутність розуміння та сприйняття цього з боку пацієнта; психологічна несумісність, особистісні розбіжності з пацієнтом, тощо;
- виникнення конфліктів різноманітного характеру – юридичного, професійного, економічного, інформаційного, етичного та психологічного.

Структура змісту емоційного вигорання фармацевтичного працівника представлена на рисунку.

Висновки. Причинами емоційного вигорання фармацевтичних працівників є як загальні чинники, притаманні роботі в будь-якій організації, так і специфічні. Останні зумовлені поєднанням роботи аптеки як закладу охорони здоров'я та торгівлі; існуючими протиріччями між нормативно правовими й професійними вимогами до фармацевта та фінансово економічними цілями аптеки; особливістю контингенту пацієнтів аптеки тощо;

Високий рівень емоційного інтелекту фармацевтичного працівника певною мірою нівелює загрозу емоційного вигорання, яке виникає на фоні подавлення емоцій замість свідомого управління ними.

Рис. Структура змісту емоційного вигорання фармацевта

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пестун І. В., Мнушко З. М. Визначення ролі емоційного інтелекту в роботі фармацевта // International scientific innovations in human life. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 106-109 URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchnoprakticheskaya-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-16-18-fevralya-2022-goda-manchester-velikobritaniya-arhiv/>.
2. Мащак С. О. Професійне вигорання особистості як соціально-

психологічна проблема. *Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ*. Львів, 2012. № 2 (1). С. 444–452. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyku/nvsp/02_2012_1/12msospp.pdf

3. Міщенко М. С., Бойко В. В. Особливості дослідження синдрому емоційного вигорання за допомогою методики "Діагностика рівня емоційного вигорання". *Молодий вчений*. 2015. № 4(3). С. 103-105. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_4\(3\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_4(3)_26).

4. Дмитрик К. Як не згоріти на роботі: поради фармацевтам. *Щотижневик Аптека*. 2022 р. № 39/40 (1360/1361). URL: <https://www.apteka.ua/article/649157>

5. Куліш О. В., Сіпко Л. О. Вплив емпатії на формування синдрому емоційного вигорання у медичних працівників № 1 (2022): *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. С. 32-36. URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/issue/view/5>

6. Астремська І. В. Емоціональне вигорання в професійній діяльності лікарів і педагогів. 2022. № 3. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. С. 5-9. URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/133>

7. Пестун І. В., Мнушко З. Н. О конфликтах интересов аптек и потребителей лекарств. С. 59 – 63. *The 1st International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (September 11-13, 2019)* Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2019. 320 p. URL: http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/09/scientific-achievements-of-modern-society_11-13.09.19-1.pdf?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=MATERIALY_KONFERENCII&utm_content=668784298

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОГО РИНКУ ФІТОПРЕПАРАТІВ

Стремоухов Олександр Олександрович

к.фарм.н., доцент

Спасюк Марія Василівна

Студент

Київський міжнародний університет

м. Київ, Україна

Вступ/Introductions. Останніми роками популярність фітотерапії, незважаючи на великі успіхи у створенні синтетичних ліків, зростає. Інтерес до природних лікувальних речовин і препаратів, створених на їх основі, не слабшає завдяки унікальним властивостям фітопрепаратів і технологіям досліджень, що стрімко розвиваються, в біології, медицині і, зокрема, у фармацевтиці. Однією з причин підвищення уваги до фітотерапії є відродження інтересу до натурфармації взагалі. Виник і розвивається новий клінічний напрямок – біоінформаційна медицина. Її виникненню сприяло накопичення фактів позитивного взаємовпливу різних форм життя. Рослини є першоджерелами більшості біоактивних речовин.

Всім рослинам притаманні життєзабезпечені властивості: антисептична, регенеративна, дренажна та протизапальна. Різносторонній вплив компонентів рослин на організм людини пояснюється їх інформаційно-регулюючою активністю. Сьогодні фітотерапія суттєво розширює рамки своєї компетенції. Наприклад, розвиваються нові підходи у фітотерапії тяжких хронічних хвороб та онкологічних захворювань.

Це зумовлено як експериментальними дослідженнями факторів, що викликають захворювання (порушення імунітету, алергії, запалення тощо), глибшим розумінням процесів виникнення захворювань, так і розробкою сучасних технологій у їх лікуванні.

Наразі у медицині Польщі застосовується значна кількість лікарських препаратів на основі рослин. Їхня частка серед ЛЗ становить близько 30%, і надалі вона тільки зростатиме. Багаторічний позитивний досвід застосування лікарських рослин у традиційній (народній) та науковій медицині дозволив рослинним препаратам зайняти гідне місце серед сучасних лікарських препаратів. Сьогодні з особливою активністю на ринку Польщі розвиваються фітопрепарати, їх активне застосування в медичній та фармацевтичній практиці викликає актуальність проведення даного дослідження.

Серед провідних українських науковців, які займалися дослідження фітопрепаратів, їх поширення, видів та класифікації на сучасному ринку, слід виділити таких як: Віновський З. І., Бліхарський Р. М., Жемелко Б. О., Горний Т. М., Харик Т. М., Соболевський А. І., Заблоцький В. О., Микитчин І. Р., Барбуляк А. І. та Швед П. Р., Клімковський М. Б., Кусий І. О., Озарків Р. А., Дубина Р. Р., Макар М. І., Війтишин І. П., Войтович В. Р. та Матвіїв В. Л., Н. М. Крейніна, Є. С. Стоянова, І. Т. Балабанов, В. М. Родіонова, А. Д. Шеремет, О. В. Єфімова тощо.

Серед польських науковців, які займалися дослідженням та аналізом ринку фітопрепаратів в Польщі, слід виділити таких як: М. Ж. Кондорсе, Й.-Г. Гердер, Т. Парсонс, В. П. Шимборська, М. П. Складовська, Я. П. Анжуйська, К. Р. Новак, В. Ф. Зелінські, П. Р. Войчек, Р. Г. Камінські, Е. І. Восневський, Ф. Л. Квасневський та А. А. Ковальський та низка інших сучасних науковців, які зробили значний внесок в розвиток поставленого питання.

Мета роботи/Aim. Здійснення комплексного аналізу функціонування ринку фітопрепаратів в Польщі, його тенденції, проблеми та потенційні шляхи розвитку на ринку.

Матеріали та методи/Materials and methods. Для написання роботи нами було використано метод наукового аналізу, метод інтерпретації результатів та системний метод. Також нами було використано метод науково методичного дослідження. За допомогою представлених та використаних нами

методів, нами було проведено комплексне дослідження та сформовано основні елементи даного наукового дослідження.

Результати та обговорення/Results and discussion. Сучасний польський ринок фітопрепаратів характеризується деякими основними тенденціями [1; 3]:

1. Зростання попиту на натуральні продукти: Свідомість споживачів щодо користі з використання натуральних і безпечних продуктів зростає в останні роки. Це призвело до зростання попиту на фітопрепарати, зокрема на ті, які виготовляються з місцевих рослин.

2. Розширення асортименту: На ринку з'являється все більше фітопрепаратів з різними властивостями та формами випуску, що дозволяє споживачам вибирати те, що їм найбільше підходить.

3. Збільшення конкуренції: З ростом попиту на фітопрепарати з'являється все більше компаній, які пропонують свої продукти на ринку. Це призводить до збільшення конкуренції та зниження цін на деякі товари.

4. Розвиток онлайн-торгівлі: Віртуальні магазини та інтернет майданчики для продажу фітопрепаратів стають все популярнішими серед споживачів.

5. Зростання регулювання: У зв'язку зі зростанням популярності фітопрепаратів збільшується рівень регулювання цього ринку. Для продажу фітопрепаратів потрібні спеціальні ліцензії та сертифікати, які забезпечують якість та безпеку продукту.

6. Розвиток інноваційних технологій: Компанії, які виготовляють фітопрепарати, використовують нові технології для покращення якості та ефективності своїх продуктів. Наприклад, створюються нові способи екстрагування корисних речовин з рослин, а також вдосконалюються методи зберігання та транспортування продуктів.

7. Збільшення звернення до фахівців: Зростання популярності фітопрепаратів призвело до збільшення кількості звернень споживачів до фахівців (лікарів, фармацевтів, дієтологів тощо) з питань вибору та застосування цих продуктів.

8. Збільшення уваги до екології: Споживачі все більше звертають увагу на екологічну складову фітопрепаратів, зокрема на джерело походження рослин, з яких вони виготовляються, та на умови їх вирощування.

9. Поширення використання фітопрепаратів в медицині: Фітопрепарати все частіше використовуються в медицині як доповнення до основної терапії, а також для профілактики та зміцнення імунної системи.

Недавнє дослідження польського ринку фітопрепаратів показало, що цей сектор динамічно розвивається. Основні тенденції включають зростання обсягів продажів, збільшення кількості гравців на ринку, зростання інвестицій та розвитку нових продуктів.

За даними дослідницьких компаній, в 2021 році ринок фітопрепаратів у Польщі досяг позначки більше ніж 1 млрд злотих (приблизно 240 мільйонів євро). Це свідчить про стабільний ріст ринку фітопрепаратів в країні [4].

За даними статистичної служби Польщі, у першому півріччі 2021 року обсяг виробництва фармацевтичних препаратів збільшився на 7,6% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Однак, надходження іноземних інвестицій до фармацевтичного сектору зменшилися на 31,3% у 2020 році порівняно з 2019 роком. Також зросли ціни на фармацевтичну продукцію продукція на 1,3% [5].

Один з ключових факторів, який підтримує розвиток ринку фітопрепаратів, полягає у зростанні свідомості споживачів щодо важливості природних і безпечних альтернатив до хімічних препаратів. Також спостерігається зростання інтересу до рослинної медицини, гомеопатії та інших форм нетрадиційної медицини.

У зв'язку з цим, компанії, які виробляють фітопрепарати, стикаються з новими викликами та можливостями. Наприклад, їм потрібно розвивати нові технології виробництва, збільшувати ефективність маркетингових кампаній та залучати більше інвестицій для забезпечення сталого розвитку.

Також варто зазначити, що фітопрепарати все ще стикаються зі значними перешкодами на шляху до широкої комерціалізації. Один з головних викликів

полягає у недостатній науковій базі даних, що затримує розробку нових продуктів та розширення ринку. Також, підвищення якості та стандартизація продуктів, а також збільшення їх ефективності, залишається важливим завданням для ринку фітопрепаратів в Польщі.

Існують певні обмеження та проблеми, які перешкоджають загальному зростанню ринку рослинних добавок. Такі чинники, як регуляторний вплив на майбутнє зростання ринку рослинних добавок і висока вартість сировини, є потенційними обмеженнями, які перешкоджають розвитку ринку в цілому. Відсутність професіоналів та обладнання для виробництва є потенційними перешкодами для ринку рослинних добавок [1].

За формою ринок сегментований на порошки, сиропи, олії, капсули та таблетки. На ринку домінує сегмент капсул і таблеток. Факторами, що на це впливають, є легкість споживання для споживачів

На основі функції ринок сегментований на ароматичний та лікарський сегменти. Найбільшу частку займає лікарський сегмент. Лікувальні переваги рослинних препаратів без побічних ефектів збільшили попит.

Перспективи розвитку ринку фітопрепаратів в Польщі мають великий потенціал. У 2020 році розмір ринку трав'яних добавок оцінювався в 76,04 мільярда доларів США, а до 2028 року він, за прогнозами, досягне 121,40 мільярда доларів США, зростаючи на 6,24% у середньому з 2021 до 2028 року [2].

Очікується збільшення попиту на природні засоби лікування та профілактики захворювань. Також можливість застосування фітопрепаратів у косметичі та харчовій промисловості дає їм більш широкі перспективи розвитку.

Крім того, можна очікувати збільшення інтересу до використання фітопрепаратів з боку споживачів, які все більше звертають увагу на своє здоров'я та віддають перевагу натуральним продуктам.

Науково-дослідні розробки в області фітотерапії та рослинних препаратів також вносять свій вклад у розвиток ринку фітопрепаратів, забезпечуючи нові

можливості для створення нових препаратів на основі рослинних компонентів.

Висновки/Conclusions. У цілому, ринок фітопрепаратів в Польщі прогресує і знаходиться в стадії становлення. Попри виклики, такі як конкуренція від інших ринків, зміна попиту на ринку, збільшення витрат на науково-дослідну роботу та реєстрацію продуктів, ринок фітопрепаратів в Польщі є обіцяючим і має потенціал для росту.

Однією з основних тенденцій на ринку фітопрепаратів в Польщі є зростання популярності природних продуктів. Це пов'язано з ростом усвідомленості людей про користь природних інгредієнтів та їх вплив на здоров'я. Також спостерігається збільшення попиту на продукти з високим вмістом антиоксидантів, які допомагають боротися зі стресом та підвищують імунітет.

Ще однією з тенденцій є зростання використання рослинних екстрактів у фармацевтичних та косметичних продуктах. Рослинні екстракти мають високу ефективність та безпеку в порівнянні зі штучними інгредієнтами, що дозволяє їм займати все більшу нішу на ринку.

Також спостерігається зростання конкуренції між виробниками фітопрепаратів, що змушує компанії зосередитися на розробці нових продуктів зі значною різноманітністю інгредієнтів та ефектів.

Нарешті, слід зазначити, що у Польщі активно розвивається наукова база для вивчення та дослідження рослинних інгредієнтів. Досягнення в цій сфері дозволять польським виробникам розширювати асортимент продукції та підвищувати якість вже наявних продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Никитюк Ю. А. Розвиток зовнішньої торгівлі лікарською рослинною сировиною: еколого-економічні аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Вип. 4, 2015. С. 62-66.

2. Global Herbal Supplements Market. 2020. URL:

<https://www.verifiedmarketresearch.com/product/global-herbal-supplements-market-size-and-forecast-to-2025/>

3. Gromadzińska, J., & Wiłkomirski, B. (2021). Polish Market of Herbal Medicinal Products and Dietary Supplements with Herbal Ingredients. *Roczniki Państwowego Zakładu Higieny*, 72(3), 281-287.

4. Rynek suplementów diety w Polsce. URL: https://mypmr.pro/products/rynek-suplementow-diety-w-polsce?gclid=Cj0KCQjwgLOiBhC7ARIsAieetVBo_f1oA1QV6Ce1FliX2l6kq-HXvns03ZDLYQfrdywYNPI73YQpycUaAg5gEALw_wcB

5. Wskaźniki cen produkcji sprzedanej przemysłu w styczniu 2020 roku. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-produkcji-sprzedanej-przemyslu-w-styczniu-2020-roku,6,92.html>

ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ЖОВЧОВИВІДНИХ ШЛЯХІВ

Яковець В. В.

Студентка 5 курсу фармацевтичного профілю
Київський міжнародний університет
м. Київ, Україна

Анотація: провести маркетингове дослідження ринку препаратів жовчогінної дії. Це було показано що більшу частину асортименту жовчогінних препаратів складають іноземні виробники, їх частка становить 62% та вітчизняні препарати становлять 38%.

Вивчено країни-імпортери препаратів досліджуваної групи. Доведено, що серед препаратів жовчогінної дії найбільш поширеними є таблетки лікарської форми, їх частка становить 55%. Результати проведеного маркетингового аналізу дозволяють довести, що доцільність створення комбінованих лікарських засобів на основі рослинної сировини широкого асортименту терапевтичної дії, яка матиме високу ефективність, якість і доступність для широких верств населення.

Ключові слова: лікарські рослини, біодоступність, жовчовивідні шляхи, препарати, аналіз.

Статистика охорони здоров'я МОЗ України кількість хворих на жовчнокам'яну хворобу зростає, приріст його поширеності за останні 10 років становить 97,5%. Основна причина захворювання це спосіб життя людини, а також умови і середовище, генетична схильність і діяльність закладів охорони здоров'я. Найчастіше лікування жовчнокам'яної хвороби пов'язане з госпіталізацією і високі фінансові витрати.

Щорічно в області проводиться понад 2,5 млн. операцій на жовчних протоках. Один з альтернативних методів лікування передбачає використання

препаратів, які є натуральними і синтетичного походження. В даний час рослинні ліки набувають все більшої популярності. Приготовані з трав фітопрепарати мають широкий спектр терапевтичної дії з поступовим, повільним розвитком терапевтичного ефекту, висока біодоступність, і пацієнти можуть використовувати їх тривалий час. Їх дія спрямована не тільки безпосередньо на лікування хвороб, а також захист і зміцнення організму в цілому.

Мета дослідження: основним завданням практичної фармакогнозії є аналіз лікарської рослинної сировини, який визначає її ідентичність (тотожність), чистоту та доброякісність. Такий аналіз називають фармакогностичним. Визначення ідентичності засвідчує відповідність лікарської рослинної сировини назві, під якою вона надійшла на аналіз. Для визначення ідентичності сировини АНД пропонує такі види аналізу: макроскопічний, мікроскопічний, рідше використовують елементи фотохімічного аналізу (якісні реакції на наявність у сировині тих або інших сполук).

Об'єкт дослідження: фармакологічний скринінг колекцій ліків рослин з жовчогінною дією, комплексні фармакологічні дослідження нових препаратів жовчогінний збір і його компоненти.

Метою нашої роботи був аналіз літературних даних щодо застосування лікарських рослин, що проявляють жовчогінну дію; розробка рецептури нового лікувального фітозасобу, з жовчогінною дією. Жовчогінні препарати умовно поділяють на холеретики (Choleretica, Cholesecretica), які посилюють секрецію жовчі гепатоцитами; холекінетики (Cholagoga, Cholekinetica), що сприяють виділенню жовчі у кишечник; холелітолітики, що сприяють глибокій зміні фізико-хімічних властивостей жовчі й розчиненню каменів у жовчному міхурі. Основне місце у терапії захворювань біліарного тракту відведено лікарським засобам на основі ЛРС.

Це обумовлено тим, що фітопрепарати в порівнянні з синтетичними лікарськими засобами, мають різноплановий патогенетичний механізм дії,

добру переносимість тривалих курсів лікування, м'який, але стійкий фармакологічний ефект, відсутність значних побічних явищ. Крім того, особливу увагу на сьогодні привертають ефірні олії. Їх застосовують як фармацевтичні субстанції, які володіють різноманітними фармакологічними властивостями, а також як допоміжні речовини – коригенти смаку і запаху.

Терапія ефірними оліями при захворюваннях жовчовивідних шляхів обумовлена м'яким подразнюючим ефектом, що сприяє евакуації жовчі. Крім того, вони є активними метаболітами обмінних процесів, проявляють антимікробну, протизапальну та спазмолітичну дії, що особливо важливо при спазмі жовчовивідних шляхів.

Гідний багатокomпонентний лікарський засіб рослинного походження стає все більш популярним як препарат вибору. Потреби визначені безпечний, нетоксичний, відносно легкодоступний препарат сировини і іноді відсутність аналогів в дії. Велика сировинна база для культури, доступ до майже необмеженої кількості інгредієнтів. Перспективні рослинні препарати для подальших якісних досліджень.

Ми провели аналіз літературних джерел до визначити типи ЛРС, які використовуються для профілактики патології жовчовивідних шляхів. На основі огляду літератури джерела ЛР поділяються на 3 групи залежно від основного механізму дії. Проведено інформативний аналіз зборів жовчних рослин, проаналізовано 46 колекцій лікарських рослин. В середньому на 1 рецепт припадає близько 7 рослин.

Оскільки Рецепт включає 61 вид рослин з 27 родин. Розраховано частоту вживання різних морфологічних груп ЛР у колекціях зілля, мають благотворний вплив. При розробці рецептури нового лікувально профілактичного засобу ми були ознайомлені з існуючими колекціями рослин для обробки і профілактика розладів гепатобіліарної системи. Усі рослини, знайдені в досліджуваних колекціях, є розділені на 3 групи - А, В, С відповідно до індивідуальної частоти повторення.

Ми розробили формулу нового, визнаного жовчогінного збору

необхідність більш детального аналізу групи А, яку ми зазначили 11 лікарських рослин. Проведений аналіз дає можливість на основі загальних даних розробка компонентів лікарських рослин, що благотворно впливають на жовч, з урахуванням досвіду народної медицини. Результати та їх обговорення. На основі проведеного аналізу літературних джерел ми виділили основну групу ЛРС, яка використовується для профілактики і лікування захворювань жовчовивідних шляхів як ЛРС умовно поділяють на 3 групи за ключовою ознакою механізм дії. До 1 групи відноситься ЛРС холеретичної дії, що викликає підвищення тонуусу жовчного міхура, сприяє посиленню секреції жовчі.

Холеретики 250 нормалізують та стимулюють дію на секрецію залоз шлунка, підшлункової залози, підвищення ферментативної активності шлункового соку. Ця група ЛРС проявляє повільну і тривалу дію, тому їх застосовують при хронічних розладах жовчоутворення. Основними біологічно активними сполуками рослин, які віднесені до групи холеретиків є флавоноїди, кумарини, гіркоти, алкалоїди, ефірна олія, гідроксикоричні кислоти, органічні кислоти, таніни тощо.

Такими властивостями володіють квіти цмину піщаного (*Flores Helichrysi*); листя, плоди та корені барбарису звичайного (*Folia, radices Berberidis*); стовпчики з приймочками кукурудзи (*Zeaе maydis styli cum stigmatis*); кореневища та корені оману (*Rhizomata et radices Inulae*); листя м'яти перцевої (*Folia Menthae piperitae*); плоди шипшини (*Fructus Rosae*); квіти пижма звичайного (*Flores Tanaceti*); коренеплоди редьки посівної (*Raphanus sativus*); бруньки берези (*Gemmae betulae*); кореневища куркуми (*Rhizomata Curcumaе*); листя артишоку польового (*Folia Cynarae*); корені цикорію звичайного (*Radices Cichorii*); листя бобівника трилистого (*Folia Menyanthidis*); трава ласкавця золотистого (*Folia Vupleurum aureum*); корені кульбаби (*Radices Taraxaci*); квітки, листя і трава конвалії (*Flores, folia, herba Convallariae*); плоди розторопші (*Fructus Silibimariani*); трава рутки лікарської (*Herba Fumaria officinalis*); плоди суниць (*Fructus Fragaria*); листя кропиви (*Folium Urticae*);

кореневища перстачу (*Radices Potentilla*); плоди горобини (*Fructus Sorbiae sorbariae*). До II класу належать холекінетики, що підвищують тонус жовчовивідних шляхів. Сировина і трав'яні збори на його основі активізують рух жовчі в жовчному міхурі протоки, очищає ніс, зменшує запалення і утворення камені Деякі види ЛРС можуть поєднувати жовчогінну і холінокінетична активність.

Основні біоактивні сполуки рослин класифікуються як холекінетики, як флавоноїди, ефірні олії, кумарини, фенолкарбонові кислоти, органічні кислоти та фенолкарбонові кислоти, гіркий смак, танін та ін. Такими властивостями володіють хризантема (*Flores Chamomillae*), хміль плоди (*Strobuli Humuli lupuli*); материнка звичайна *Herba*; повітря кореневище (*Calami Rhizomata*); кентавр (*Centaurei herba*); деревій (*Millefolii herba*); шавлія (*Herba Artemisiae*).

До III класу належать спазмолітичні засоби, що розширюють жовчний міхур і жовчні протоки. Їх призначають при гіперкінетичній формі дискінезії хвороби жовчних шляхів і жовчнокам'яна хвороба. Активними речовинами рослин, що належать до групи холеспазмолітиків, є ефірні олії, фенольні кислоти, фенольні сполуки, флавоноїди, алкалоїди, дубильні речовини та ін. вул. Звіробій (*Herba Hyperici*) має ці властивості; листя базилика (*Melissae herba*); корінь валеріани (*Valerianae rhizomata cum radicibus*); листя шавлії (*Folia salvia*); чистотіл (*Herba chelidonii*); Календула квіткова (*Calendulae flores*); коріандр (*Coriandri fructus*).

Ми провели аналіз інформації про колекції рослин з корисними властивостями Поділіться Під час роботи проаналізовано 46 колекцій лікарських рослин мають благотворний вплив. 251 з сукупності виявлено: 1 буква (2%) дво-, 5 (11%) три-, 7 (15%) чотири-, 9 (20%) п'ять інгредієнтів, 11 (24%) шість інгредієнтів, 10 (22%) сім інгредієнтів, 3 (6%) вісім інгредієнтів. В середньому на 1 рецепт припадає 7 рослин.

Замовлення включають 61 вид рослин, що належать до 27 родин. 11 найпоширеніших рослин у рецептах ми проаналізували родини, а саме Asteraceae, Lilacaceae, Celeriaceae, Rosaceae, Leguminosae, Leguminosae, Гречка,

Зостер, Тирлич і Гвоздичний. «Ядерне» населення (70% усіх рослини) складають саме ці родини (рис. 1).

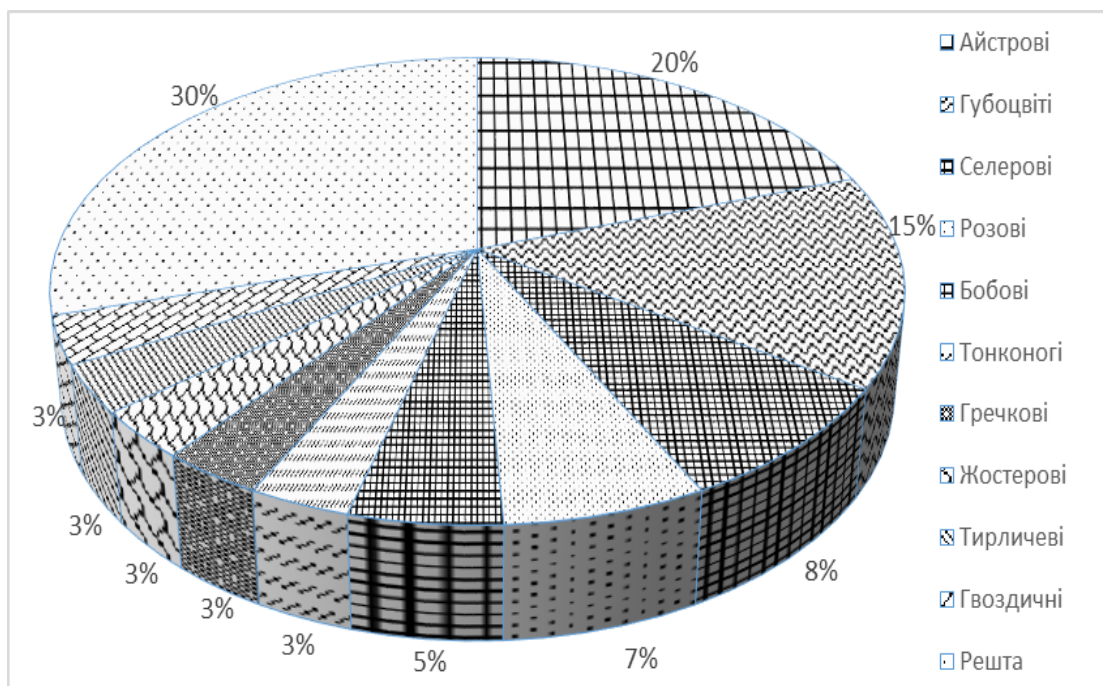

Рис. 1. Ядерна сукупність рослин.

Дані представлені на малюнку. 1, видно, що найчастіше в рецептах зустрічаються лікарські рослини родин Asteraceae, Hubotsvitaceae, Celeriaceae, Rose and Leguminosae, Slenderfoot, Crawley, Zosteraceae, Thyrllichaceae, Cloves. Крім того, розраховано частоту використання різних морфологічних груп лікарської рослинної сировини (надземної, наземної, репродуктивної) у колекціях препаратів жовчогінної дії (рис. 2). Найбільшу питому вагу припадає на трави - 40%, листя використовують в 19% випадків, органи розмноження 17%, підземні органи - 15%, кору - 9%.

Сукупність видів рослин, знайдених у досліджуваних колекціях, ми розділили на три групи – А, Б і В, відповідно до частоти зустрічальності кожного виду рослин у проаналізованих приписах. Набір рослин, виявлених у досліджуваних популяціях, було розділено на 3 групи – А, В, С відповідно до частоти повторення кожного дерева в проаналізованих приписах (рис. 3). Група А включає - 11 найбільш поширених рослин, які мають питому вагу до 50% від

загальної популяції рослин; група Б включає 17 дерев із щільністю до 30% від загальної популяції дерев; група С включає 33 рослини, питома вага яких становить 20% від загальної популяції рослин.

Рис. 2. Частота застосування морфологічних груп ЛРС, що проявляють жовчогінну дію.

Повторюваність однієї рослини у групі А становить – від 4 %, у групі В від 1 % до 3 %, у групі С – до 1 %. На основі проведеного дослідження складена блок-схема частоти повторювання лікарських рослин у досліджуваних прописах. Для наступного розроблення рецептури нового жовчогінного збору, нами було визнано необхідність проведення більш детального аналізу групи А. До цієї групи ми віднесли 11 лікарських рослин: полин гіркий, кульбаба лікарська, барбарис звичайний, полин звичайний, звіробій звичайний, деревій звичайний, крушина ламка, чистотіл великий, золототисячник звичайний, цикорій дикий, цмин пісковий.

При розробці рецептури нового лікувально-профілактичного засобу нами опрацьовано рецепти жовчогінних зборів, компонентами яких є рослини, які мають виражену жовчогінну дію: полин гіркий, кульбаба лікарська, барбарис звичайний, полин звичайний, звіробій звичайний, деревій звичайний, чистотіл

великий, золототисячник звичайний, цикорій дикий, цмин пісковий, крушина лікарська.

Серед вітчизняних лікарських препаратів на особливу увагу для лікування цих порушень заслуговує жовчогінний препарат «Аллохол». Активні компоненти (жовч суша, екстракт часнику сухий, екстракт кропиви сухий, вугілля активоване), що входять до його складу, характеризуються широким спектром різних ефектів: 1) поліпшення секреторної функції клітин печінки; 2) стимулювання синтезу жовчних кислот; 3) прискорення струму жовчі по жовчовивідних шляхах, у результаті чого поліпшується травлення, зокрема зникають атонічні запори; 4) попередження розповсюдження інфекції; 5) зниження інтенсивності запального процесу; 6) зменшення можливості випадання холестерину в осад. Арсенал препаратів з відповідною дією недостатній, тому дослідження було проведено у напрямку пошуку ефективних комбінацій рослинних речовин різних груп із метою створення ефективного ЛЗ для лікування захворювань ГБС з інфекційним генезом.

Висновок

Узагальнено документально підтверджені дані щодо лікування найбільш поширених захворювань. Розглянуто основні передумови виникнення та фактори, що впливають на розвиток цього захворювання, основні напрями лікування захворювань печінки, жовчного міхура та жовчних шляхів. Проведено дослідження ринку ліків. Виходить, що більшість препаратів формується за рахунок іноземних виробників, частка яких становить 62%, а вітчизняних – 38%. Визначено країни-імпортери препаратів дослідницької групи.

Доведено, що серед препаратів для лікування найпоширенішими лікарськими формами є таблетки, їх частка становить 55 %. На основі проведеного аналізу літературних джерел нами було визначено основну групу ЛРС, що використовується для профілактики та лікування патологій жовчовивідних шляхів. На основі проведеного аналізу ЛРС умовно поділена на 3 групи залежно від провідного механізму дії: холеретики, холекінетики та

холеспазмолітики. Проведено інформаційний аналіз 46 зборів лікарських рослин, які проявляють жовчогінну дію і встановлено, що до їх складу входить 61 вид лікарських рослин, що відносяться до 27 родин.

Рослинами, що зустрічаються найчастіше є деревій звичайний та звіробій звичайний по – 28,26 %; полин гіркий – 26,08 %; крушина ламка, кульбаба лікарська, цмин пісковий, цикорій дикий по – 23,91 %; золототисячник звичайний, чистотіл великий, барбарис звичайний, полин звичайний – по 21,74 %. Запропоновано та обґрунтовано склад нового збору з жовчогінною дією, у якому рослини, що зустрічаються в прописах найчастіше поєднані з тими, які використовуються меншою мірою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобрицька Л. О., Аракелян М. А. Біофармацевтичні аспекти створення лікарського препарату з натрію диклофенаком. Збірник наукових праць співробітників НМАПО імені П. Л. Шупика. 2012. Т. 21 (4). С. 197–203 (Особистий внесок: узагальнення та аналіз літературних джерел, підготовка статті).

2. Муравьева Д. А., Саміліна І. А., Яковльов Г. П. Фармакогнозія. - М.: Медицина, 2002.

3. Недельська С. М. Захворювання гепатобіліарної системи навчальний посібник для студентів 6 курсу медичного факультету, лікарів-інтернів, педіатрів, сімейних лікарів / Недельська С. М, В. І. Мазур, Т. Є. Шумна. Запоріжжя: [ЗДМУ], 2017. - 113 с

4. Дослідження антибактеріальної активності комбінованих препаратів на клінічні штами мікроорганізмів, виділених від хворих з бактеріальним вагінітом / М. А. Асланян та ін. Мечниківський інститут. 2015. № 4. С. 86-89. URL: www.imiamn.org.ua/journal.htm (дата звернення: 17.09.2016) (Особистий внесок: узагальнення та аналіз літературних джерел, підготовка статті).

5. Arakelyan M. A., Bobrytska L. O., Popova N. V. Marketing research of the market of drugs with the choleretic action. Вісник фармації. 2014. № 2. С. 63–67

(Особистий внесок: узагальнення та аналіз літературних джерел, підготовка статті).

6. Асланян М. А., Бобрицька Л. О. Перспектива створення комбінованого лікарського препарату жовчогінної дії. Технологічні та біофармацевтичні аспекти створення лікарських препаратів різної направленості дії : матеріали I Міжнар. наук.–практ. інтернет–конф., м. Харків, 7–8 листоп. 2014 р. X. : НФаУ, 2014. С. 15-16.

7. Зарічна Т. П. Маркетингове дослідження вітчизняного ринку лікарських засобів, що застосовують при захворюваннях печінки і жовчовивідних шляхів / Т. П. Зарічна, Т. С. Британова, М. С. Пальчик // Технологічні та біофармацевтичні аспекти створення лікарських препаратів різної направленості дії : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Харків, 11-12 листоп.). - X. : НФаУ, 2021. - С. 323-330.

8. Спосіб діагностики дискінезії жовчовивідних шляхів і жовчного міхура: Пат. 19955 України, МПК А61В8/00/ Гравіровська Н.Г., Крекнін О.Ф. (Україна).— № u200605105; заявл. 10.05.06; опубл. 15.01.0

CHEMICAL SCIENCES

ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЧНОЇ СТРУКТУРИ СТАНІДУ

Стецьків Андрій Остапович,

д.х.н., професор

Гаврищук Любомир Михайлович,

асистент

Рущак Надія Іванівна,

к.фарм.н., асистент

Івано-Франківський національний медичний університет

Вступ. Пошук нових матеріалів з певними властивостями не втрачає своєї актуальності. Багатокомпонентні сполуки на основі рідкісноземельних металів на сучасному етапі широко застосовуються в накопичувачах водню та металогідридних джерелах струму, а також для виготовлення різноманітних магнітних матеріалів.

Мета роботи. Систематичне вивчення взаємодії компонентів у потрібних систем Gd-Li-Sn і Gd-Zn-Sn при температурі 400 °С. При цьому встановили існування тетравної сполуки складу $\text{GdLi}_{1-x}\text{Zn}_x\text{Sn}_2$ ($x = 0,21$), результати дослідження якої наведено нижче.

Матеріали та методи. Для дослідження нами було виготовлено 36 сплавів, які виготовляли методом тигельного синтезу, використовуючи метали наступної чистоти: Гадоліній – 0,9998, Літій – 0,999, Цинк - 0,999, Олово 0,9999 масових часток основного компоненту. Наважки чистих металів у стехіометричному співвідношенні $\text{Gd}_{25}\text{Li}_{20}\text{Zn}_5\text{Sn}_{50}$ були спресовані в таблетки, укладені в танталовий тигель і поміщені в піч з термопарою. Швидкість нагріву від кімнатної температури до 670 К склало 5 К в хвилину. При цій температурі сплав був витриманий протягом 2 діб, а потім температура була збільшена з 670

до 1070 К протягом 10 годин. Тоді сплав, відпалений при температурі 670 К протягом 120 годин, повільно охолодили до кімнатної температури. Після плавлення і процедури відпалу, загальна втрата ваги складала менше 1,5%.

Для уточнення кристалічної структури новоутвореного дистаніду використали метод порошку, при цьому використовували масив даних, отриманих на дифрактометрі STOE STADI P (Cu $K\alpha$ -випромінювання). Щоб запобігти текстуруванню, зразки наносилися на поверхню кварцевої кювети у вигляді пасти з порошку сплаву, розтертого в індиферентній олії. Для усунення інструментальних помилок, що впливають на точність вимірів кутів відбиття на дифрактограмі, в досліджуваній сплав вводився внутрішній стандарт – порошок Силіцію ($a_{\text{Si}} = 0,543107$ нм).

Оскільки Літій неможливо визначити за допомогою рентгенівських спектральних мікроаналізаторів, то його вміст у сплавах встановлювали за допомогою методу полуменевої фотометрії, використовуючи полуменевий фотометр Carl Zeiss Flapho-4. Для експериментального визначення вмісту Літію сплави масою до 150 мг попередньо розчиняли в 25 мл 1М HCl, а потім приготований розчин досліджували, використовуючи інтерференційний фільтр (671 нм). Вимірне значення вмісту Літію у виготовленому розчині вимірювалося в мг/л, які дозволяли здійснити перерахунок у атомні або масові відсотки Літію у сплаві.

Розрахунки та індексування порошкових дифрактограм проводилися з використанням програм LATCON (уточнення періодів ґратки) [1] і POWDER CELL-2.3 [2] (розрахунок теоретичних дифрактограм). Розрахунки для уточнення структури зразків проводилися за допомогою програм CSD [3] та FullProf 98 [4].

Результати та обговорення. Проведений експеримент показав, що сполука $\text{GdLi}_{1-x}\text{Zn}_x\text{Sn}_2$ ($x = 0,21$) утворюється в результаті часткового заміщення атомів Літію на атоми Цинку в позиції 4с. Здатність атомів Літію замінити атоми перехідних металів спостерігалась раніше при вивченні сполук складу $\text{RELi}_x\text{Cu}_{2-x}\text{Si}_2$ і $\text{RELi}_x\text{Cu}_{2-x}\text{Ge}_2$ [5] (де RE - рідкісноземельні метали).

Отримані дані показують, що сполука $\text{GdLi}_{1-x}\text{Zn}_x\text{Sn}_2$ належить до ромбічної просторової групи *Стст* і кристалізується в структурному типі CeNiSi_2 (символ Пірсона *oS16*). Параметри комірки мають наступні значення: $a = 0,4468(1)$ нм, $b = 1,7760(5)$ нм, $c = 0,4399(1)$ нм.

Розрахунки електронної структури були використані для з'ясування причин і можливості взаємного заміщення Літію та Цинку. Позитивні щільності заряду спостерігаються навколо рідкісноземельних атомів і атомів Li та Zn, негативна щільність заряду в безпосередній близькості від атомів Sn.

Висновки. Таким чином, за допомогою рентгеноструктурного аналізу встановлено існування тетрарного станіду $\text{GdLi}_{1-x}\text{Zn}_x\text{Sn}_2$ ($x = 0,21$), який характеризується структурним типом CeNiSi_2 . Беручи до уваги також близькість радіусів Цинку і Літію в інтерметаліді, можна підсумовувати, що ніщо не заважає їх взаємному заміщенню у досліджуваній сполуці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Schwarzenbach D. Program LATCON: refine lattice parameters.- Lausanne: University of Lausanne, 1966.
2. Kraus W., Nolze G. PowderCell for Windows.- Berlin: Federal Institute for Materials Research and Testing, 1999.
3. Akselrud L. G., Grin Yu. N. WinCSD: software package for crystallographic calculations (Version 4) // J. Fppl Crystallogr. – 2014. –Vol. 47. –P. 803-805.
4. Rodriguez-Carvajal J. FULLPROF: A Program for Rietveld Refinement and Pattern Matching Analysis, version 3.5d; Laboratoire Léon Brillouin (CEA–CNRS): Saclay, France, 1998.
5. Павлюк В. В., Бодак О. І., Кеворков Д. Г., Печарський В. К. Дослідження твердих розчинів $\text{LaLi}_x\text{Cu}_{2-x}\text{Si}_2$ та $\text{LaLi}_x\text{Cu}_{2-x}\text{Ge}_2$ в системах {La, Ce}-Li-Cu-{Si, Ge} при 470 К. // Доп. АН України. – 1993. – № 9. – С. 87-89.

TECHNICAL SCIENCES

DESIGNING THE CONCEPT OF AUTOMATIC TRANSLITERATION FROM FOREIGN LANGUAGES INTO UKRAINIAN

Durkot Markijan

Student

Lviv Polytechnic National University

Melnyk Nataliia

Ph.D., Associate Professor

Lviv Polytechnic National University

Introduction

Transliteration is the process of transferring text from a language that employs one graphical system to a language that employs a different graphical system. Chinese, Hindi, Arabic, Latin, and Cyrillic are a few examples of graphical systems. Both the source language's pronunciation and the target language's pronunciation are crucial during the process.

Philologists, translators, journalists, editors, and academics who write, translate, and edit articles, research papers, books, etc. frequently use transliteration. Let's look at several cases where transliteration is employed.

Case 1: Transliteration of names and surnames. If it is a foreign-language book, then its authors are most likely foreigners as well. Therefore, the question arises as to how to reproduce the author's name in the text of your work in Cyrillic. For this purpose, transliteration rules have been created, according to which a word is converted from one language (source language), which uses its own graphic system, into another. In our case, we are talking about converting a word written in Latin into Cyrillic.

Case 2: Transliteration of geographical names, such as rivers, cities, streets, etc. For example, the federal state of Germany "Schleswig-Holstein" will be

transliterated into Ukrainian as “Шлезвіг-Гольштайн”.

As part of this project a new algorithm was created for transliteration of foreign languages into Ukrainian. This algorithm works correctly according to the most recent Ukrainian transliteration regulations.

Aim

Nowadays, authors make a lot of mistakes when transliterating personal and geographical names into Ukrainian in their works. Therefore, we find a need to develop software that will automatically transliterate words and texts of foreign languages into Ukrainian.

Analyzing the market, we found a small number of online transliterators from foreign languages into Ukrainian. Moreover, their accuracy makes it impossible to use them for professional purposes. Let's take a look at two online transliteration services: “Society for the Study of Eastern Philosophies” (hereinafter “SSEP”) and “SLOVNYK UA” [1, 2]. The SSEP transliterates the Chinese language, namely its Latinized version of Pinyin, into Ukrainian, but is guided by outdated transliteration rules (the so-called Paladin system [3]. “SLOVNYK UA” is a high-quality transliterator, but it performs only a limited function. It transcribes Ukrainian proper names in Latin (based on English) and allows you to choose between three slightly different systems: passport (used primarily in foreign passports), geographic (used by the state publishing house Kartografiya to transcribe Ukrainian place names), and the so-called “American” transliteration (approved by the Library of Congress in 1965). Although the “American” transliteration is used by the UN, it is not official in Ukraine.

The objective of this work is to design a concept for a universal transliteration algorithm that can work with many languages.

Materials and Methods

First of all let us analyze existing approaches of solving the problem of transliteration. The problem of automating the process of transliteration can be solved either by using machine learning or building custom algorithms (algorithmic approach). There are several machine learning models that have been used by

different researchers to solve the problem of transliteration:

- Attention Mechanism;
- Random Forest;

Let us take a look at each of the models and analyze the results presented in the work of researchers that used those models for transliteration.

Attention Mechanism is a technique that is meant to mimic cognitive attention. The effect enhances some parts of the input data while diminishing other parts — the motivation being that the network should devote more focus to the important parts of the data, even though they may be small. Learning which part of the data is more important than another depends on the context, and this is trained by gradient descent [4]. Attention Mechanism is a break through in language translation. But is it going to work with transliteration? This model has been used by researchers Shi Cheng, Zhuofei Ding, Songpeng Yan from the University of Edinburg [5]. The accuracy of transliteration achieved its highest value of 0.76. Unfortunately this value of accuracy does not allow us to use this approach to build a software for professional transliteration.

The second model that we will take a look at is Random Forest. Random forest is a commonly-used machine learning algorithm which combines the output of multiple decision trees to reach a single result. Its ease of use and flexibility have fueled its adoption, as it handles both classification and regression problems [6]. This model was used by researchers Mark Cieliebak, Pius von Daeniken from Zurich University of Applied Sciences and Fernando Benites from University of Applied Sciences and Arts Northwestern Switzerland in a conference paper “TRANSLIT: A Large-scale Name Transliteration Resource” [7]. The authors collected a new dataset “TRANSLIT” of training words. The final dataset consists of approx. 1.6 million entries in more than 180 languages with about 3 million variations of person and geolocation names. After training the Random Forest model on the “TRANSLIT” dataset the authors achieved a highest accuracy value of 0.92, which is much more promising than the accuracy achieve by Attention Mechanism.

The last approach we are going to look at is an algorithmic approach that uses

pre specified rules of transliteration — so called transliteration tables. A transliteration rule is a pair of source language value and its corresponding target language value. This approach has been used by researchers Ulugbek Salaev (Urgench State University, Department of Information Technologies, Uzbekistan), Elmurod Kuriyozov and Carlos Gómez-Rodríguez (Universidade da Coruña, Spain) in their work “A machine transliteration tool between Uzbek alphabets”. The authors of the paper describe an Uzbek Latin to Cyrillic transliterator that uses a rule-based approach. Looking at the results presented in the paper we can see that the algorithm achieved highest accuracy value of 0.94. As long as it is the highest accuracy value we came across, we will develop an algorithm for transliteration of foreign languages words into Ukrainian based on the algorithmic rule-based approach.

The heart of the new algorithm developed in this work is the search of patterns (rules) defined in the transliteration tables in each word of the input text. A word can consist of a combination of one or more patterns. Moreover, multiple combinations of patterns can create the same word, and only one combination can be correct. To solve this problem we need to build a tree of patterns for each word and then decide which combination on the tree is the correct one. A great example is the transliteration of Pinyin (Chinese) into Ukrainian. The rules for the transliteration of this language pair were defined by Nadija Kirnosova (Taras Shevchenko National University of Kyiv) and Natalija Cisar (Ukrainian Catholic University) [8].

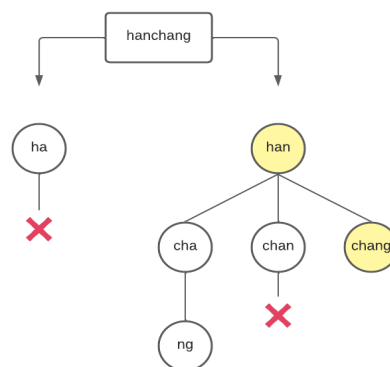

Figure 1. Pattern tree of word “hanchang”

As an example we will take a Chinese (pinyin) word “hanchang”. According to

the transliteration table this word consists of two pattern combinations: “han-cha-ng” (3 patterns) and “han-chang” (2 patterns). But which combination is the correct one? The correct combination of patterns is always going to be the shortest one. Using the transliteration table we can build a pattern tree (see Fig. 1).

On the pattern tree we can see the correct pattern combination highlighted in yellow. You might also notice that word “hanchang” includes patterns that doesn’t combine a word. Such tree paths will be ignored. Exceptions of transliteration will be handled differently. The final algorithm will consist of an encoder (that splits the input text by words and assigns each word a type), pre-processor (depending on the language, this step can do different operations), pattern tree search, post-processor (depending on the language, this step can do different operations) and decoder (decodes the correct combinations of patterns into target language).

Results and discussion

The approach designed in this work is highly flexible to changes in transliteration rules (as we know it is a common thing in Ukrainian language). On the downside it requires a development of transliteration tables for each foreign language. The accuracy of the algorithm is highly correlated with the quality of transliteration tables. To ensure a high quality of transliteration tables we need to collect a linguist expert team from universities or independent specialists. With the help of professionals we can achieve a high accuracy value. To make this project appropriate for professional the threshold of accuracy is 0.95.

Conclusions

As a result of this work a new concept was designed for transliteration of foreign languages into Ukrainian. After thoroughly studying existing approaches of solving the problem of transliteration and comparing the results of previous researches it seems that currently the best approach for automatic transliteration is the rule-based algorithmic approach, even tho using machine learning is a more advanced and popular technology nowadays.

Using the methods described in this work it is planned to construct a fully operational transliteration algorithm, engaging a linguist expert team, that will

outcome many competitors on the market and be suitable for professional use.

REFERENCES

1. Society for the Study of Eastern Philosophies. URL: <https://tdsf.kiev.ua/convertor.php>
2. SLOVNYK UA. URL: <https://slovnyk.ua/translit.php>
3. Principles of transcription of Chinese vocabulary into Ukrainian, Kirnosova N. A., Schodoznavstvo. — Vyp. 45—46. — Kyjiv, 2009. — s. 38—57.
4. Attention Mechanism. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Attention_\(machine_learning\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Attention_(machine_learning));
5. English-to-Chinese Transliteration with Phonetic Back-Transliteration, Shi Cheng, Zhuofei Ding, Songpeng Yan, University of Edinburgh, 20 December 2021, DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2112.10321>
6. Random Forest. URL: <https://www.ibm.com/topics/random-forest>
7. TRANSLIT: A large-scale name transliteration resource, Fernando Benites, Pius von Däniken, Mark Cieliebak, May 2020, Conference: Proceedings of the 12th Conference on Language Resources and Evaluation, Marseille, p. 3265-3271, DOI: 10.21256/zhaw-20082.
8. A machine transliteration tool between Uzbek alphabets, Ulugbek Salaev, Elmurod Kuriyozov, Carlos Gómez-Rodríguez, The International Conference on Agglutinative Language Technologies as a challenge of Natural Language Processing (ALTNLP) – June 2022, Koper, Slovenia, arXiv:2205.09578v1.

INFLUENCE OF MODIFICATION ON THE DISTRIBUTION OF ALLOYING ELEMENTS IN MICROVOLUMES OF BUILDING STEELS

Sanin Anatolii

The Department of rocket and space and innovative
technologies professor
Oles Honchar Dnipro national University
Dnipro, Ukraine

Polishko Serhii

The Department of rocket and space and innovative
technologies associate professor
Oles Honchar Dnipro national University
Dnipro, Ukraine

Nosova Tetiana

The Department of rocket and space and innovative
technologies associate professor
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

Mamchur Stella

The Department of rocket and space and innovative
technologies associate professor
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

Kalinina Natalia

The Department of rocket and space and innovative
technologies professor
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

Аннотация/Abstract: This article deals materials on the effect of modification on the distribution of elements inside the building steel St1kp. The distributions of such elements Mn, Si, Cr are shown, and the reason for such a distribution is also described.

Ключевые слова/Key words: metallurgy, modification, building steels, chemical composition, mechanical characteristics.

Введение/Introductions Modern building steels are multicomponent systems with a significant variation in composition both between heats and within one heat (without going beyond the normative documentation), which leads to instability of mechanical properties and an unpredictable decrease in performance. The problem of stabilizing the composition and properties remains relevant, despite the use of technologies for vacuuming alloys in a liquid state, the introduction of continuous casting, the processing of melts with aluminum wire rod, silicocalcium, ferocalcium, flux-cored wires, etc. [1-4].

Цель работы. / Aim. Describe the use of multifunctional deoxidizers modifiers of multifunctional action for processing building steels in order to improve the distribution of metal elements.

Материалы и методы./Materials and method. Construction steel St1kp, multifunctional modifiers

Результаты и обсуждение./ Results and discussion.

The distribution of the main alloying elements manganese, silicon, and chromium in unmodified and modified samples of St1kp wire rod was studied using a JEOL SUPERPROBE 733 facility in reflected electrons. Installed (Fig. 1-3):

- the distribution of manganese is quite uniform in the modified sample (Fig. 1b), in the unmodified one there are areas with an increased local concentration of inclusions containing manganese, apparently MnS, (Fig. 1a.);

- the distribution of silicon is more uniform in the modified sample (Fig. 2b) compared to the unmodified one (Fig. 2a), where the accumulation of Si atoms is also observed on the basis of silicon monoxide, the presence of which is undesirable due to its embrittling effect on the metal. The appearance of SiO is associated with a higher silicon content in unmodified St1kp steel (0.05% vs. 0.03% Si in modified steel) and an uneven distribution of Si atoms in ferrite;

- the distribution of chromium is more heterogeneous in comparison with the distribution of Si and Mn in steel St1kp.

However, Cr is more uniformly distributed in modified steel St1kp (Fig. 3b).

In unmodified steel (Fig. 3a), local regions enriched in Cr are formed,

apparently on the basis of inclusions. This effect is much weaker in samples of the modified St1kp steel.

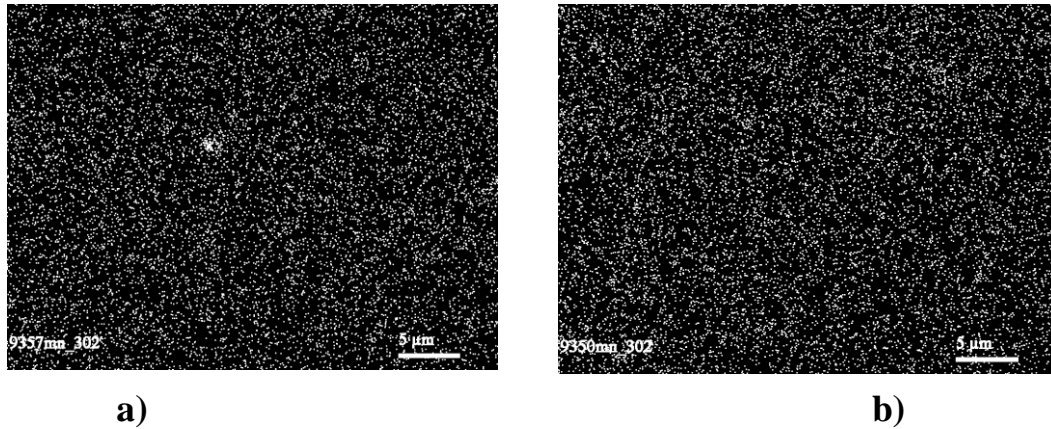

Fig 1. The distribution of manganese in low-carbon unmodified (a) and modified (b) steel St1kp, x3000

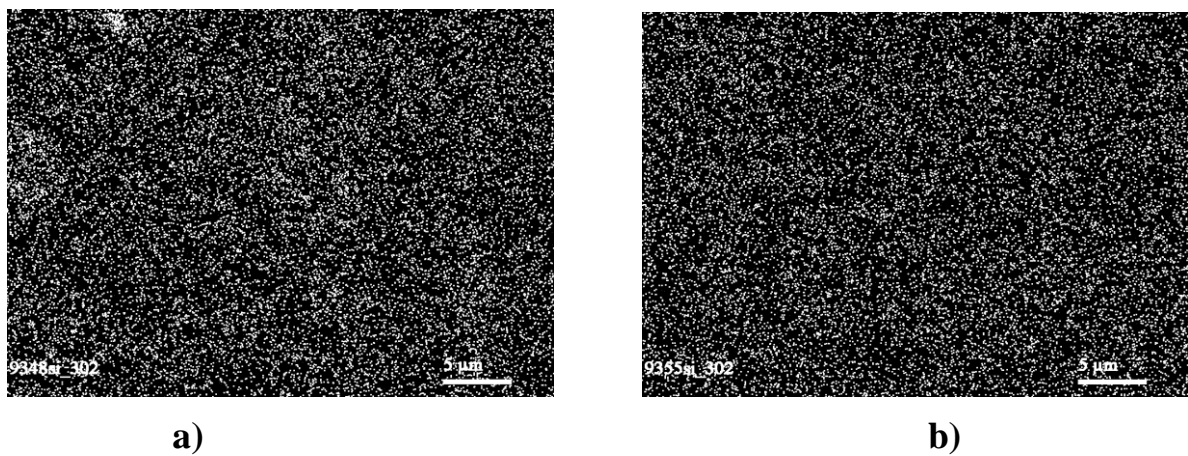

Fig 2 . Silicon distribution in low-carbon unmodified (a) and modified (b) steel St1kp, x3000

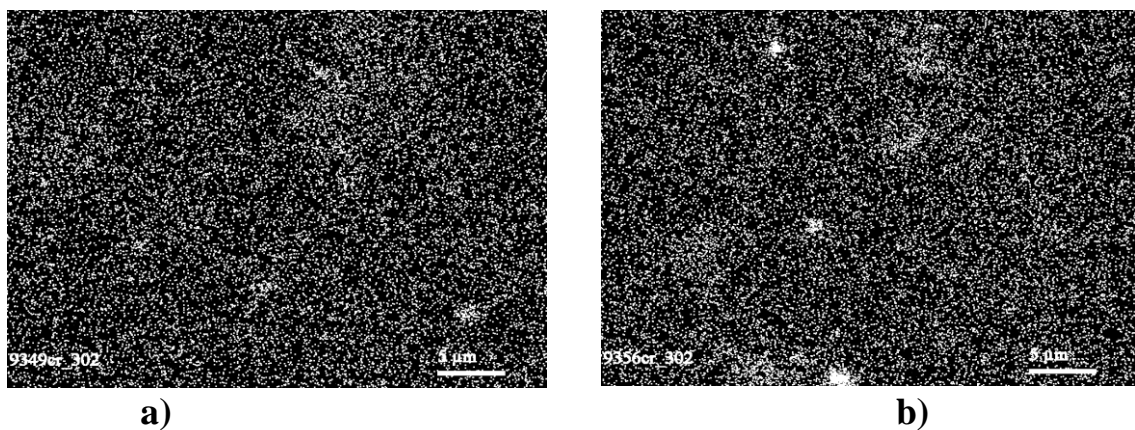

Fig 3. Distribution of chromium in low-carbon unmodified (a) and modified (b) steel St1kp, x3000

Conclusion: Thus, the treatment of St1kp steel with multifunctional deoxidizers -modifiers causes a decrease in grain size and an increase in the degree of uniformity of the grain structure, contributes to a more uniform distribution of alloying elements in the bulk of the material, and an increase in the level and stability of mechanical properties in the modified St1kp steel.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ/LITERATURE

1. Полишко С. А. Повышение однородности и измельчение структуры строительных сталей обработкой многокомпонентными модификаторами / С. А. Полишко, Ивченко Т. И. Маркова И. А. Бабенко Е. П. Кушнир М. А. // Строительство, материаловедение, машиностроение//Сб. научн. трудов. Д.: Вып. 67, ПГАСА, 2013.- с. 193–198.
2. Голубцов, В. А. Теория и практика введения добавок в сталь вне печи. /В.А. Голубцов – Челябинск, 2006. - 422 с.
3. Полишко С. А. Влияние модифицирования на распределение легирующих элементов в микрообъемах малоуглеродистой стали Ст1кп // С. А. Полишко / Вісник Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара Серія Ракетно-космічна техніка. 2016, вып. 1, Д.-2016, с. 115-119.
4. Пат. 85254 Україна МПК7 С22С 35/00 С22С 38/06 С21С 7/04, С21С 7/06. Композиційний розкислювач для обробки сталей. / Шаповалова О. М., Шаповалов В. П., Шаповалов О. В., Полішко С. О.; заявник та патентоутримувач Дніпропетровський національний університет. – № а200700858; заявл. 26.01.2007; опубл 12.01.2009. //Бюл № 1.

IMPROVED MODEL OF REACTOR POWER CONTROL UNDER FORCED DISTURBANCES

Vataman Viktoriia
Zhanko Kristina

Ph.D,
Odesa Polytechnic State University

Introductions. At present, although most NPPs are reaching the end of their service life, and some countries are switching to green energy, investors' interest in using nuclear reactor capacity to dispatch electricity flows is growing steadily. That is why the reorganization of operational control methods when changing the capacity of a nuclear reactor is quite relevant. An approximation model of the processes occurring in the reactor in the form of a transfer function was constructed.

Aim. Develop a method for identifying a control object that will change over time and depend on the properties of physical equipment.

Materials and methods. Classical models are nonlinear and therefore cannot be used in an automated control system because they are not capable of operating in real time. The regulators included in the automated control system are configured using a linear differential model. The proposed method is based on the results of numerical calculations using the classical model directly, namely, in such a way that the results of the calculations coincide at a certain interval of change in the initial data. Then the improved model adequately reflects the dependencies (since it is linear) necessary for tuning the regulators of automated control systems. Then the improved model adequately reflects the dependencies (since it is linear) necessary for tuning the regulators of automated control systems. The approximation in this study is performed on the basis of a power law using the least squares method.

Results and discussion. Since the approximated model is linear in nature, it is not able to work over the entire time interval required to compensate for changes in reactivity. We used a polynomial with a degree according to the required accuracy. The relative approximation error for the highest polynomial degree was 3.6 %. The

obtained coefficients of the approximation dependence allow us to determine the reactivity when the nuclear reactor load changes (reduced or increased). The difference between the experimental and calculated values was no more than 1%. Maintaining a constant value of the axial offset and controlling the power output of a nuclear power plant ensures a steady state of the nuclear reactor. For this purpose, an automated control system with three control loops was used.

Conclusions. The proposed approximation model is used for a certain period of time, which makes it possible to calculate the necessary model parameters and reconfigure the regulators of the automated control system. This approximation model of the core was integrated into the control system, which made it possible to control the axial offset. As a result, this control system reduces power surges in the core due to a small movement of the control rods in the reactor core.

ПРОЕКТУВАННЯ БЕЗДРОТОВОЇ ЗАРЯДКИ АКУМУЛЯТОРА В ЕЛЕКТРОМОБІЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Бекіров Володимир Юрійович

Ст.викладач

Шуляк Ольга Юрїївна

Студентка

Національний Університет «Одеська Політехніка»

м. Одеса, Україна

Анотація: Енергія доступна в різних формах з різних природних джерел, таких як сонячна енергія, ядерна енергія та хімічна енергія палива. У статті наведено методи бездротової зарядки електромобіля з використанням сонячної енергії. Паливо існуючих автомобілів створює шум, забруднює повітря і має значний вплив на навколишнє середовище. Але технологія бездротової зарядки долає ці проблеми забруднення. Бездротова передача енергії є дуже надійною, ефективною, безшумною та екологічно чистою технологією.

Ключові слова: бездротова передача енергії, електромобіль, індуктивна передача енергії.

Вступ./Introduction. На сьогоднішній день світ стикається з найсерйознішою проблемою – попитом на енергію. Електрична енергія виробляється з енергії, доступної в різних формах у природі, тобто з енергії сонця, води, вітру та ядерної енергії. З цих джерел в даний час для виробництва електричної енергії в основному використовується енергія сонця. В останні два-три роки бездротова передача електроенергії є однією з найбільш швидкозростаючих технологій передачі електроенергії без використання кабелів. Ця нова передова технологія є дуже надійною та ефективною.

В останні два десятиліття передача енергії відбувається за допомогою індуктивного та магнітного зв'язку. У цій статті йдеться про заряджання акумулятора за допомогою сонячної енергії з підтримкою більше одного

пристрою. Таким чином, це стає більш вигідним. Передача електроенергії за допомогою кабелів втрачає 25-30% потужності, і при використанні кабелів для передачі електроенергії відбувається багато аварій, але бездротова передача енергії повністю безпечна для людини. Таким чином, це стає безпечнішим для навколишнього середовища та клімату, ніж звичайні автомобілі. Сучасні технології бездротової передачі енергії є більш надійними, ефективними. Таким чином, сьогодні бездротові технології передачі енергії стають все більш безпечними.

Мета роботи. / Aim. Метою проектування бездротової зарядки акумулятора в електромобілі з використанням сонячної енергії є розробка ефективного та екологічно чистого способу заряджання електромобілів, який зменшує залежність від традиційних джерел енергії та знижує викиди шкідливих речовин у повітря. Крім того, такий проект може допомогти збільшити привабливість електромобілів для споживачів, забезпечуючи їм зручний та доступний спосіб заряджання в будь-який час доби.

Матеріали та методи./Materials and methods. На (рис. 1) представлена блочна діаграма первинної сторони.

Блочна діаграма

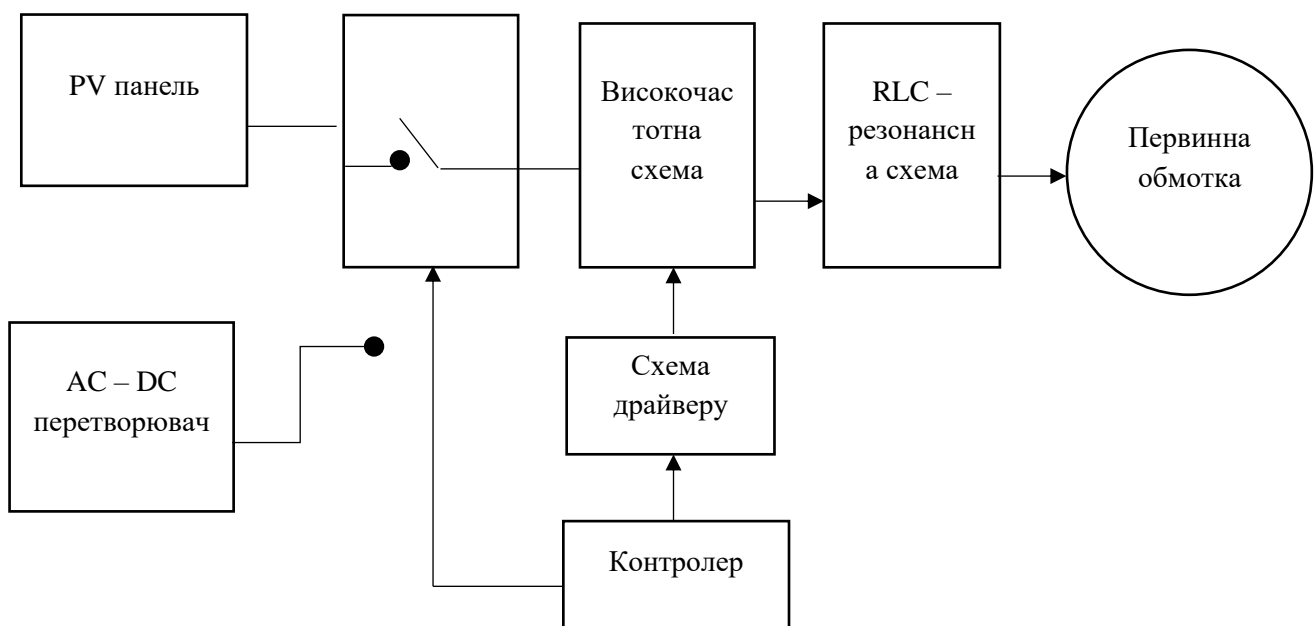

Рис. 1 – Первинна сторона

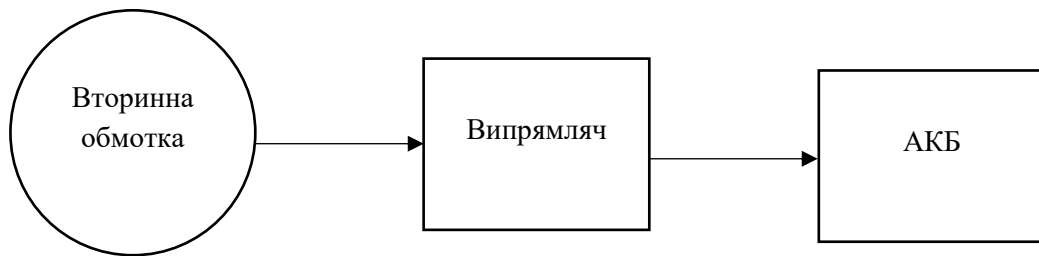

Рис. 2 – Вторинна сторона

Для реалізації проекту буде використано порт, який виконує роль мозку системи. При зміні порту буде змінюватися частота. Буде використовуватися трансформатор 12В, 5А, а для перетворення змінного струму в постійний - випрямляч на вторинній обмотці. Також буде задіяний мостовий випрямляч, який складається з чотирьох діодів і одного конденсатора. Вхід для випрямляча надходить від трансформатора, який знижує напругу з 230В до 12В. Метою використання порту є перетворення аналогового сигналу в цифровий і для генерації змінної частоти. Також використовуємо MOSFET, який може бути увімкнений на 50% робочого циклу. Порт подає перший сигнал на STM32. Після отримання сигналу від порту STM32 подає імпульс на оптопару, а потім цей імпульс подається на вихід MOSFET. Вихідний ланцюг MOSFET складається з ланцюга постійного струму.

Як показано на (рис. 1), сонячна панель розміщена на верхніх сторонах (12В, 20Вт) і використовує сонячну енергію за допомогою фотоелектричного ефекту. Фотоелектрична панель і перетворювач змінного струму в постійний підключені до високочастотного інвертора через блок автоматичного перемикання.

На (рис. 2) показана вторинна сторона системи, до цієї вторинної сторони ми підключаємо вторинну обмотку до випрямляча. Випрямляч підключений для перетворення змінного струму в постійний, який заряджає батарею електромобіля. На вторинній стороні ми використовували спеціальний діод IN4148, метою використання цього діода є те, що він має швидкі характеристики перемикання.

Для бездротової передачі енергії, якщо ми встановимо велику відстань

між первинною та вторинною обмотками, це вплине на змінну частоту, і щоразу, коли частота змінюватиметься, індукована напруга на вторинній обмотці зменшуватиметься. Таким чином, для технологій бездротової передачі енергії ми не можемо збільшити відстань між двома обмотками, і якщо ми хочемо збільшити відстань між первинною та вторинною обмотками, то необхідні специфікації для всіх компонентів повинні мати високі номінали з високою змінною частотою відповідно.

Таблиця 1 показує різну відстань між двома обмотками та індуковану напругу у вторинній котушці.

Таблиця 1

Відстань між двома обмотками та індукована напруга у вторинній обмотці

Відстань, мм	Напруга, В
5	4.99
10	4.62
15	4.44
20	3.33
25	2.77
30	1.65

У наведеній вище таблиці показано залежність вихідної напруги від відстані між первинною та вторинною обмотками, оскільки при збільшенні відстані між двома обмотками індукована напруга на вторинній обмотці буде зменшуватись. Таким чином, у запропонованому проекті було використано порт для зміни частоти i , використовуючи змінну частоту, було отримано необхідну індуковану напругу при відстані між обмотками від 3 до 5 мм відповідно.

Висновки./Conclusions. Сонячні бездротові системи для зарядки електротранспорту мають великий потенціал для розвитку в майбутньому. Вони надають зручний і екологічно чистий спосіб зарядки електротранспорту, використовуючи безкоштовну і невитратну енергію сонця.

Такі системи можуть бути використані як у приватних будинках, так і на громадських парковках, і навіть на вулицях міста, надаючи можливість зарядки електротранспорту в будь – який час і в будь-якому місці.

Однак, існує кілька проблем, які необхідно вирішити, перш ніж сонячні бездротові системи для зарядки електротранспорту стануть широко поширеними. Одна з головних проблем - це низька ефективність передачі енергії повітрям і її залежність від відстані між передавачем і приймачем. Також необхідно врахувати вплив погодних умов, таких як хмарність або дощ, на ефективність роботи сонячних панелей.

Незважаючи на ці проблеми, сонячні бездротові системи для зарядки електротранспорту мають величезний потенціал для розвитку і стають дедалі популярнішими в усьому світі. Вони можуть зробити зарядку електротранспорту зручнішою, економічно ефективнішою та екологічно чистішою, що, своєю чергою, може призвести до зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу та поліпшення якості життя людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. N. Uthaya Banu, U. Arunkumar, A. Gokulakannan, M. K. Hari Prasad and A. B. Shathish Sharma “Wireless Power Transfer in Electric Vehicle by Using Solar Energy” Asian Journal of Electrical Sciences ISSN:2249-6297, Vol.7, No.1, 2018, pp.6-9
2. Miss Shital R. Khutwad. “Wireless Charging Systems For Electrical Vehicle” International Conference on Signal Processing, Communication, Power and Embedded System-2016
3. Rajbansi Devmani Kamalbahadur, S Prabhu Ram, Kohar S. Suresh, M.R. Venugopitan, R. Karthikayan “Wireless Charging of Electric Vehicles by Solar Power Charging Station”. International Journal of ChemTech Research, CODEN (USA): IJCRGG ISSN: 0974- 4290, Vol.10.No.14, pp 198-206, 2017
4. Erhuvwu Ayisire “Magnetic Resonance Coupling Modelling For Electric Vehicles Wireless Charging”. IEEE 2018

ЗАКОН КІБЕРНЕТИКИ ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Данкевич Наталія Олександрівна

к.т.н., доцент

Кожухова Марія Олександрівна

здобувач другого рівня вищої освіти
Запорізький національний університет
г. Запоріжжя, Україна

Вступ. Останнім часом з прискоренням розвитку науки, комп'ютерних технологій по-новому стали розглядатися суттєві для теорії управління питання: процес ухвалення рішення, розробка оптимальної структури системи управління, надійність системи управління.

Трансформація економічних концепцій в будівництві стала фундаментальною зміною критеріїв оптимальності в будівельному виробництві. Нові підходи призводять до зміни структури і показників діяльності будівельної організації. Діяльність підрядної організації залежить від багатьох чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Отже, ризик не виконати договірні зобов'язання рівносильне ризику зазнати збитків в результаті негативної дії на хід будівництва.

Дія зовнішнього середовища на хід будівництва впливає і на його тривалість. І навпаки, по збільшенню тривалості будівництва можна судити про величину негативних чинників, а отже і про розмір збільшення кошторисної вартості. В ході реалізації проєкту відбувається відхилення від передбачуваних умов, що відображається на вартості робіт підрядчика. Чим більше дія дестабілізуючих чинників, тим більше витрати по компенсації цього впливу.

Мета роботи. Визначити шляхи підвищення надійності виробничо економічних рішень та розробка оптимальної структури системи управління будівельного проєкту на основі першого кібернетичного закону необхідної різноманітності.

Матеріали та методи. Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень в області системотехніки, кібернетики і вплив чинників невизначеності і різноманітності будівельної системи при плануванні виробничо-економічної діяльності будівельної організації показує, що врахувати цей вплив, значить, будівельна організація володітиме необхідною виробничо-економічною надійністю, що дозволяє досягти поставлених цілей [1, 3, 4].

Вирішенню окремих питань цієї проблеми присвячені роботи Біглоу Д., Гусакова А. А., Колмагорова А. Н., Поколенка В. О., Павлова І. Д., Павлова Ф. І., Сеченова І. М., Тугая О. А., Тяна Р. Б., Шенона К., Р. Ешбі. В той же час існує ряд питань, що вимагають подальшого теоретичного і практичного вирішення, а саме: обов'язковий облік можливих витрат розмір яких залежить від умов реалізації проекту, очікування і інтересів учасників, їх оцінок та імовірність ризику під час здійснення та визначення ефективності будівельного проекту. В зв'язку з цим необхідна розробка нових методів і вдосконалення тих що вже існують. В зв'язку з цим необхідна розробка нових методів і вдосконалення тих що вже існують.

Результати та обговорення. Кібернетика – це наука про управління у кібернетичних системах, виникла у 40-х роках ХХ століття внаслідок нагальної практичної потреби у підвищенні якості управління у виробничо-технічній, господарській, політичній, військовій та інших галузях людської діяльності. Кібернетичні системи є складними динамічними системами будь-якої природи із зворотним зв'язком [1, 5]. До складних динамічних систем відносяться системи, які містять у собі безліч простіших, взаємодіючих друг з одним систем та елементів, які змінюються, тобто під впливом певних процесів переходять із одного стійкого стану до іншого. Найважливішим досягнення кібернетики є встановлення зв'язку між управлінням та інформаційними процесами.

Економічні стосунки на фоні глобалізації і стрімкого розвитку інформаційних технологій сприяють формуванню нових поглядів на управління будівельними проектами [1-4]. Перш за все, це стосується адаптаційних можливостей підприємств, що забезпечує ефективне функціонування. Коли ми

розглядаємо систему, що ефективно діє, ми в першу чергу замислюємося про те, чи може вона вижити, тобто протистояти руйнівній дії зовнішнього середовища. Перше що зазвичай проводиться це створення пасивного захисту, тобто створення різного роду бар'єрів для конкурентів: ресурсні, фінансові, інформаційні і технологічні. Проте, як показує багатовіковий історичний досвід, одного пасивного захисту для протистояння агресивному середовищу явно недостатньо. Необхідний активний захист, тобто захист за допомогою майстерної протидії. В рамках цього аспекту захисту традиційно виникають питання про необхідну різноманітність системи, що управляє, і її складності.

Інвестиційний проєкт, який розглядається як система, якою завжди властива безліч можливостей вибору варіантів розвитку і реалізації прийнятого рішення, через суттєву невизначеність майбутньої поведінки системи найбільшою мірою відображає сенс поняття ентропія.

На підставі поняття різноманітності формулюється уявлення про обмеження різноманітності. Обмеження різноманітності – це його зменшення порівняно з абстрактно можливими в наслідок яких-небудь умов, що накладаються на систему. Як міра різноманітності може бути використане поняття надмірності [1-5].

Наприклад, термін реалізації будівельного проєкту може варіюватися в межах від 148 до 225 днів. Якщо підрядник за умови контракту повинен закінчити будівництво через $T = 225$ днів, то вірогідність такої події $F(T \leq 225) = 1$. Тоді ентропія системи в заданих умовах рівна: $H = P(225) \times \log_2 P(225) = 1 \times \log_2 1 = 0$, тобто надмірність максимальна і дорівнює одиниці. Взагалі ентропія будь-якої достовірної події дорівнює нулю.

Таким чином, для обмеження різноманітності можливого стану системи за рахунок зовнішніх і внутрішніх дій необхідно мати певну різноманітність управління, компенсуючи зовнішню дію. Аби створити систему, яка здатна впоратися з вирішенням проблеми, що володіє певною, відомою різноманітністю, потрібно, аби сама система мала ще більшу різноманітність, чим різноманітність проблеми яку розглядаємо, або була здатна створити в собі

цю різноманітність. Цей закон досить широко застосовується на практиці. Вимога різноманітності витікає із закону необхідної різноманітності сформульованого У. Р. Ешбі «Лише різноманітність може знищити різноманітність» [5].

Розглянемо цей закон на прикладі будівельного проекту, що є системою, яка під дією певних причин (зовнішнього і внутрішнього середовища) може приймати безліч можливих станів (S), що характеризуються ентропією $H(S)$. Якщо Y - основа дій, що впливає, на систему, та має певну різноманітність $H(Y)$. Він здатний під впливом інформації про стан систем (S) і дій середовища (W) активно впливати на стан системи (рис. 1).

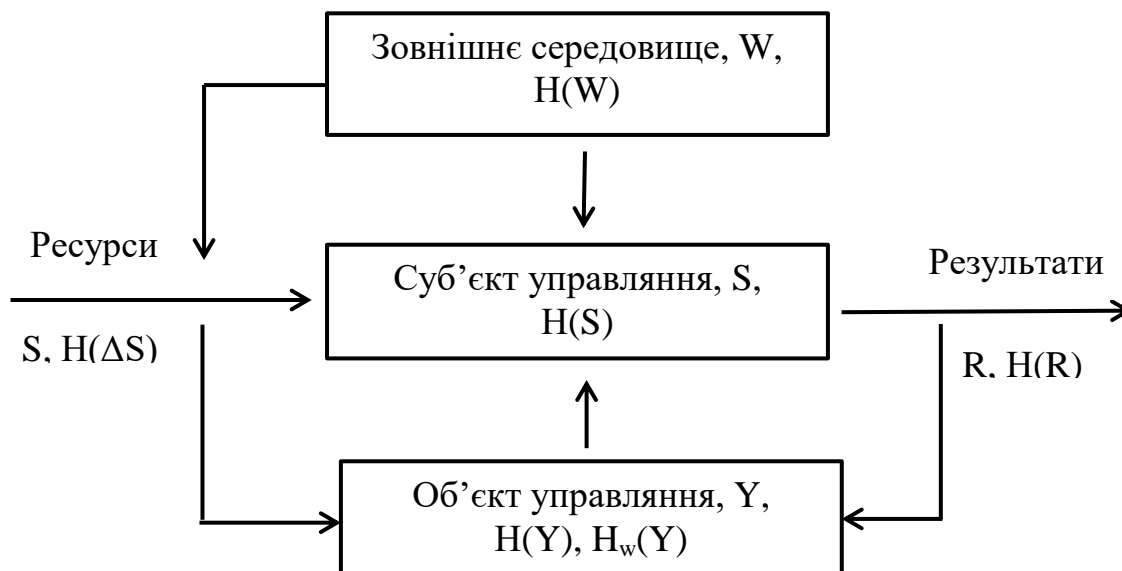

Рис. 1 Взаємодія зовнішнього середовища та суб'єкта управління.

Тоді, згідно закону Ешбі, ентропія різноманітності стану системи (S) може бути зменшена за рахунок активних дій, що управляють, не менше чим на величину: $H(W) - H(Y)$ або $H(S) \geq H(W) - H(Y)$ [5].

Таким чином, закон необхідної різноманітності визначає, яка різноманітність параметрів, що управляють, необхідна, аби забезпечити досягнення поставлених цілей в умовах можливих змін в системі. Під параметрами, що управляють, можуть матися на увазі інтенсивності ресурсів,

терміни введення проєкту, показники кошторисної вартості.

Важливе те, що лише додатковою різноманітністю, що управляє, можна компенсувати об'єктивно існуючу різноманітність, і цей закон повинен обов'язково враховуватися, коли система управління не може розглядатися як незмінна, така, що характеризується нульовою різноманітністю можливих станів. Мінімальні значення вартості і часу передбачають найбільш сприятливі збіги обставин, а максимальні значення – найсприятливіший збіг обставин.

Створення системи організаційно-економічних стабілізованих механізмів вимагають від учасників додаткових витрат, розмір яких залежить від умов реалізації проєкту, очікувань і інтересів учасників, їх оцінок міри можливого ризику. Такі витрати підлягають обов'язковому обліку при визначенні ефективності проєкту. Невизначеність реалізації інвестиційного проєкту не є заданою. В процесі здійснення проєкту учасникам поступає додаткова інформація про умови реалізації і раніше існуюча невизначеність «знімається».

Таким чином, математична модель визначає не лише ресурсно-тимчасову гнучкість проєкту, але і негативні зовнішні дії для всієї можливої безлічі організаційно-технологічних рішень (ОТР). Можливі траєкторії здійснення проєкту знаходяться в межах від $(T_{opt}^{min} \div T_{opt}^{max})$ - мінімального терміну при, сприятливому і несприятливому збігу обставин до $(T_{nec}^{min} \div T_{nec}^{max})$ - максимального терміну здійснення проєкту при використанні мінімальної кількості ресурсів в умовах найсприятливішого збігу обставин і за найсприятливіших умов середовища.

Висновки. На основі аналізу кібернетичного закону, а також законів управління проєктами були визначені шляхи підвищення надійності виробничо-економічних рішень та розробка оптимальної структури системи управління будівельного проєкту. Будівельна організація вирішує, яку величину прибутку і з якою вірогідністю вона згодна понести в результаті заданої різноманітності стану системи, а також повинна ретельно збирати і обробляти інформацію про змінні умови: реалізації і коректування проєкту, умов договорів, організаційно-технологічних та економічних рішень. Отже

закон необхідного розмаїття визначає, яке розмаїття маневрування параметрів системи, що управляють, необхідно, щоб забезпечити досягнення поставлених цілей в умовах можливих змін у системі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Павлов І. Д. Управління проєктами і оптимізація рішень в умовах невизначеності та ризику. Запоріжжя : ЗДІА, 2008, 84 с.
2. Павлов І. Д., Данкевич Н. О. Управління будівельною організацією на основі закону необхідної різноманітності. *Економіка і регіони : науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка*: зб. наук. пр. Полтава, 2009. № 3 (22). С. 51-54.
3. Петренко Н. О., Кустріч Л. О., Гоменюк М. О. Управління проєктами. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 244с.
4. Петрович Й. М., Новаківський І. І. Управління проєктами : підручник Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 396 с.
5. Ashby W. Ross. An Introduction to Cybernetics. London : Chapman & Hall ltd, 1957. 295р.

ЗАЛІЗНИЧНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Каращук Вікторія Олександрівна

к.т.н., доцент

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

м. Дніпро, Україна

Вступ. У 2019 році Україна зайняла 59 місце за якістю транспортної інфраструктури згідно Індексу глобальної конкурентоспроможності. Підвищення конкурентоспроможності транспортної інфраструктури можливо за рахунок відновлення та модернізації шляхів сполучення, транспортних засобів, забезпечення виконання планів капітальних інвестицій у інфраструктуру, реалізації експортного та транзитного потенціалу країни.

Мета роботи. Виконати аналіз вантажних перевезень залізничним транспортом, визначити основні проблеми у галузі та окреслити напрямки удосконалення перевезень.

Матеріали та методи. З метою визначення основних проблем у галузі та напрямків потрібно дослідити динаміку перевезень за всіма видами транспорту, проаналізувати перевезення залізничним транспортом, визначити основні проблеми транспортної галузі та намітити напрямки удосконалення процесу перевезень.

Результати та обговорення. Основний дохід залізниці отримують від вантажних перевезення [1].

Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту за 2020, 2021 рік наведено на рис.1 (за даними [2]). Найбільша кількість перевезених вантажів припадає на залізничний транспорт. Так у 2021 році перевезення розподілилися за видами транспорту наступним чином:

У 2021 році розподіл виявився наступним:

- залізничний – 314,3 млн. т. (+ 2,8 % у порівнянні з 2020 роком);
- автомобільний – 224 млн. т. (+ 14,5 % у порівнянні з 2020 роком);

- трубопровідний – 77,6 млн.т. (- 25,6 % у порівнянні з 2020 роком);
- водний – 5,3 млн.т. (- 5,7 % у порівнянні з 2020 роком);
- авіаційний – 0,1 млн.т. (без змін).

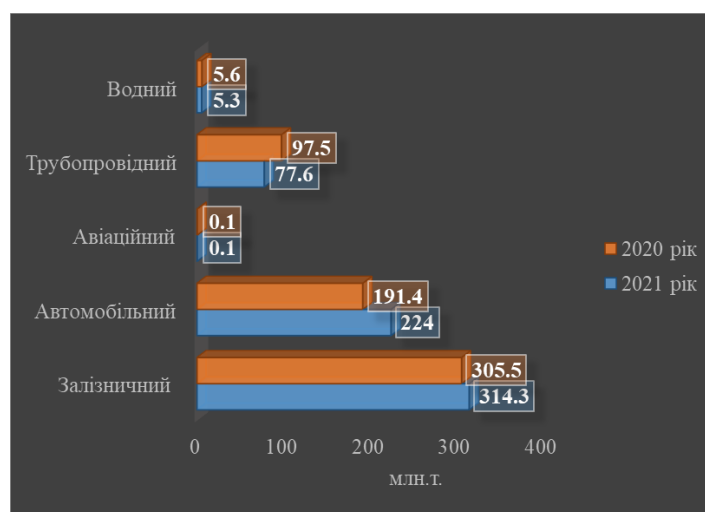

Рис. 1. Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту за 2020, 2021 рік

У порівнянні з 2020 роком доля перевезень залізничним транспортом збільшилася на 2,8%, автомобільним на 14,5%, скоротилися обсяги перевезень трубопровідним транспортом на 25,6% та водним на 5,7%, авіаційний транспорт без істотних змін. Відсоткова складова видів транспорту у перевезенні вантажів за 2021 рік наведена на рис.2.

З рис. 2. на першому місці по перевезенням вантажів є залізничний транспорт - 50,59% від обсягу всіх перевезених вантажів, на другому місці автомобільний транспорт – 36,05% вантажів, на третьому місці трубопровідний транспорт – 12,49%, водний та авіаційний займають незначну частку ринку вантажних перевезень 0,85% та 0,02% відповідно.

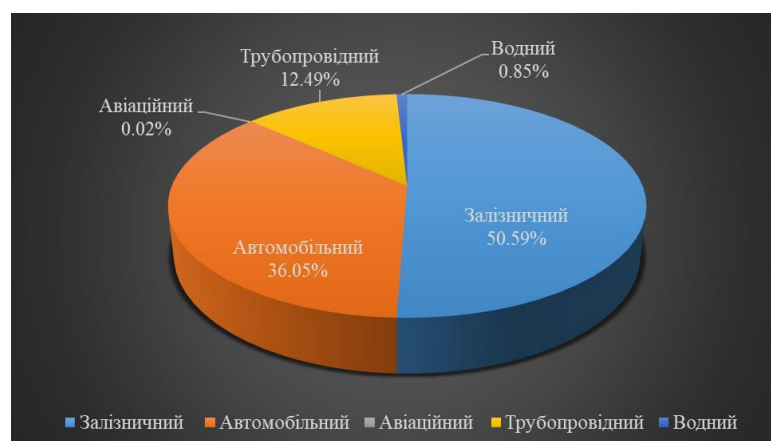

Рис. 2. Частка видів транспорту у перевезенні вантажів за 2021 рік

Через свої техніко-технологічні та організаційно-правові особливості кожен з видів транспорту обслуговує переважно певні сектори економіки. Ключовими споживачами залізничних вантажних перевезень є: видобувна промисловість – 42%, переробна промисловість – 22%, агросектор- 20% та інші- 16% (за даними 2019 року) [3].

Основний дохід залізниці отримують від вантажних перевезення (88% у 2019 році). Проте прибутки від вантажних перевезень витрачаються на покриття збитків у пасажирському сегменті. Наслідком фінансових дисбалансів є системне недовиконання планів капітальних інвестицій: у 2019 році план капітальних інвестицій був виконаний лише на 51%. В результаті більшість активів залізниці є критично зношеними. Станом на кінець першого півріччя 2020 року із 26,7 тис. км колії 6,4 тис км вимагають капітального ремонту, ще 2,7 тис.км - реконструкції. Критичною є і проблема зносу рухомого складу. Ступінь зносу тепловозного парку складає 98%, електровозного – 94%, пасажирських вагонів – 93%, вантажних вагонів – 90% (за даними Укрзалізниці за 2018 рік) [1].

Основним конкурентом при перевезеннях вантажів залізничним транспортом є автомобільний транспорт. Однак відповідно до постанови Кабінету Міністрів від 27.06.2007 № 879 «Про заходи щодо збереження автомобільних доріг загального користування» діють обмеження по вазі, що встановлено на рівні не більше 40 т на один транспортний засіб (магістральні шляхи) та 24 т (дороги місцевого значення). Крім того маршрути автомобільного перевезення вантажів великоваговими та/або великогабаритними транспортними засобами потребують додаткового погодження з уповноваженими Укравтодором підприємствами та отримання дозволу на рух уповноваженим підрозділом Національної поліції через центри надання адміністративних послуг. Також вартість перевезення, зокрема, зерна автомобільним транспортом вдвічі дорожча, ніж залізничним [3].

Узагальнюючи вищезначене, наразі залізничний транспорт є основним видом транспорту по перевезенню вантажів, але скорочення обсягів перевезень

потребують впровадження заходів щодо покращення якості та безпеки перевезень, оновлення транспортної інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності залізничної галузі.

Висновки. Розвиток транспорту та інфраструктури забезпечить мобільність населення та міжрегіональну інтеграцію; сприятиме розвитку переробної промисловості як одного з основних постачальників для сфери транспорту та інфраструктури (машинобудування, будівельні матеріали), так і ключового споживача вантажних перевезень - частка промисловості склала 22% від сукупного обсягу перевезень; ефективному функціонуванню видобувної промисловості - найбільшого споживача вантажних перевезень (42% від сукупного обсягу перевезень); росту експортно-орієнтованого агросектору (20% від сукупного обсягу перевезень); дозволить значно збільшити ВВП країни.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Вектори економічного розвитку 2030. Електронний ресурс: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf> (режим доступу 15.04.2023 р.).
2. Економічна статистика/Економічна діяльність/Транспорт. Електронний ресурс: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (режим доступу 15.04.2023 р.).
3. Зелена книга. Залізничні вантажні перевезення. Електронний ресурс: <https://www.slideshare.net/BRDO/ss-244081445> (режим доступу 15.04.2023 р.).

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ

Кісель Анатолій Георгійович

к.т.н., доцент

Потьомкін Михайло Олегович

Кравченко Олеся Олександрівна

Студенти

Національний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Анотація: У статті розглянуто використання моделей машинного навчання, таких як генеративно-змагальні мережі (GAN), diffusion models та transformers для автоматизації процесу створення зображень. Особливий акцент зроблено на їх застосуванні у синтезі реалістичних зображень. Також проаналізовано практичні застосування автоматизованого створення зображень та перспективи розвитку даного напрямку.

Вступ./Introduction. Застосування машинного навчання для автоматизації створення зображень стає все більш поширеним у сучасному візуальному мистецтві, дизайні та рекламі. Використання різних моделей, таких як генеративно-змагальні мережі (GAN) [1], diffusion models [2] та transformers [3] дозволяє значно збільшити продуктивність та ефективність роботи фахівців, пов'язаних з цими галузями, а також створювати реалістичні та високоякісні зображення без безпосереднього втручання людини.

Хоча використання моделей машинного навчання відкриває нові можливості для автоматизації створення зображень, існують також потенційні недоліки, які можуть стати перешкодою для широкого впровадження таких технологій. Деякі з цих недоліків пов'язані з етичними питаннями, такими як питання авторських прав та відповідальності за контент, створений з використанням машинного навчання.

У зв'язку з цим, актуальним є дослідження переваг та недоліків

використання різних моделей машинного навчання для автоматизації створення зображень, а також визначення потенційних областей застосування та перспектив розвитку даного напрямку. Таке дослідження може сприяти виявленню оптимальних підходів до автоматизації процесу створення зображень та їх широкого впровадження в різних галузях.

Ціль роботи./Aim. Метою даної статті є дослідження можливостей використання моделей машинного навчання, зокрема GAN, diffusion models та transformers, для автоматизації процесу створення зображень, а також визначення потенційних переваг та недоліків такого підходу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Генеративно-змагальні мережі (GAN) - це алгоритм, що використовує дві мережі: генератор та дискримінатор [1, ст. 2]. Генератор генерує зображення, а дискримінатор оцінює, наскільки вони є реалістичними. Цей процес триває до того моменту, поки дискримінатор не зможе відрізнити зображення, створене генератором, від реального зображення. Перевагою GAN є те, що він може створювати дуже реалістичні зображення, але недоліком є те, що він може мати проблеми зі стійкістю та надмірною залежністю від даних тренувальної вибірки [1, ст. 4].

Diffusion models - це алгоритм, що використовується для генерації зображень, зокрема фотографій та зображень з високою роздільною здатністю [2, ст. 4]. Він базується на ідеї, що пікселі зображення можуть бути згладжені та заму́тнені, а потім поступово відновлені з додаванням шуму та прогресивного згладжування. Перевагою diffusion models є те, що вони можуть генерувати високоякісні зображення з високою роздільною здатністю та деталізацією, але недоліком є те, що вони можуть бути досить повільними та вимагати великих обчислювальних ресурсів [2, ст. 12].

Transformers - це алгоритм, що використовується для генерації зображень з текстового опису. Цей алгоритм використовує трансформерні мережі, які здатні розуміти текст та генерувати зображення, які відповідають текстовому опису [3, ст. 10]. Перевагою transformers є те, що вони можуть генерувати зображення за допомогою тексту, але недоліком є те, що вони можуть мати

проблеми зі стійкістю та вимагати багато даних для тренування [3, ст. 7].

StyleGAN - це алгоритм, що використовується для генерації фотореалістичних зображень, зокрема портретів та людських облич. Він базується на ідеї, що зображення можна створити шляхом комбінування стилів та шаблонів з різних зображень. Перевагою StyleGAN є те, що він може генерувати дуже реалістичні зображення, але недоліком є те, що він може бути досить повільним та вимагати великих обчислювальних ресурсів.

CycleGAN - це алгоритм, що використовується для генерації зображень, які відповідають певному стилю. Він базується на ідеї, що зображення можуть бути перетворені з одного стилю в інший. Цей алгоритм може бути корисним для створення зображень, які відповідають певному стилю, такому як мистецтво або реклама. Перевагою CycleGAN є те, що він може бути досить швидким та ефективним, але недоліком є те, що він може бути менш точним, ніж інші алгоритми.

Результати та обговорення./Results and discussion. Перш за все, слід зазначити, що використання моделей машинного навчання для автоматизації процесу створення зображень дозволяє отримувати високоякісні та реалістичні зображення. Завдяки використанню нейромереж та глибокого навчання, можна створювати складні та деталізовані зображення, які важко або навіть неможливо створити вручну.

Крім того, автоматизація процесу створення зображень за допомогою моделей машинного навчання дозволяє економити час та знижувати витрати на розробку зображень. Раніше, для створення складних та реалістичних зображень залучалось багато людських ресурсів та часу. Але завдяки застосуванню моделей машинного навчання, можна отримувати якісні результати у короткі терміни.

Слід відзначити, що застосування автоматизованого створення зображень за допомогою моделей машинного навчання відкриває нові можливості для різних галузей, таких як маркетинг та реклама, дизайн та візуальні ефекти в кіноіндустрії та ін. Використання таких технологій дозволяє створювати

оригінальні та цікаві зображення, що привертають увагу та сприяють розвитку бізнесу.

Висновки./Conclusions. Застосування моделей машинного навчання, таких як GAN, diffusion models та transformers, в автоматизації створення зображень має великий потенціал та переваги. Ці технології дозволяють отримати реалістичні та деталізовані зображення без значного залучення людини та зменшення часу на їх створення. Використання цих технологій може бути особливо ефективним у випадках, коли необхідно створити багато зображень за короткий час, наприклад, для візуального оформлення сайту, створення медіа-контенту, реклами та ін.

Однак, при використанні моделей машинного навчання в автоматизації створення зображень необхідно бути обережним та пам'ятати про можливість помилок. Наприклад, неправильно навчена модель може створити зображення ненадійної якості [2], що може негативно вплинути на репутацію бренду або спричинити інші проблеми. Також, деякі аспекти створення зображень можуть вимагати більш складних алгоритмів та моделей [3], що затримає процес автоматизації.

Отже, використання моделей машинного навчання для автоматизації створення зображень є ефективним та перспективним напрямком, який може бути використаний в різних галузях. Однак, необхідно використовувати ці технології з обережністю, щоб уникнути негативних наслідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Goodfellow, I., Pouget-Abadie, J., Mirza, M., Xu, B., Warde-Farley, D., Ozair, S., ... & Bengio, Y. (2014). Generative adversarial nets. arXiv:1406.2661.
2. Ho, J., Chen, X., Srinivas, A., Duan, Y., & Abbeel, P. (2020). Diffusion Models Beat GANs on Image Synthesis. arXiv:2105.05233.
3. Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez A. N., ... & Polosukhin, I. (2017). Attention is all you need. arXiv:1706.03762.

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПАКТНОЇ ДОМАШНЬОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Кісєль Анатолій Георгійович,

к.т.н., доцент кафедри

Михайлов Артем Віталійович,

Студент

Національний університет "Одеська політехніка"

м. Одеса, Україна

Анотація. У цій статті розглядається компактна домашня система безпеки на базі Глобальної системи мобільного зв'язку (GSM), яка складається з трьох датчиків: руху, температури та газу, які надсилають SMS-повідомлення власнику будинку. Розглянуто принцип дії такої системи та її переваги порівняно зі звичайними системами безпеки. Система є простою в установці та має мінімальну вартість, при цьому виконує всі важливі функції: запобігання проникненню злоумисників, нещасним випадкам, пов'язаним зі шкідливими газами, та спалахам пожеж.

Ключові слова: Сигналізація, GSM, будинок, безпека, датчики.

Вступ./Introduction. Системи домашньої безпеки є важливим технологічним засобом забезпечення безпеки житла від злоумисників, пожеж та інших небезпек. Вони дозволяють користувачам отримувати сповіщення про можливі загрози та негайно реагувати на них навіть здалеку. Це забезпечується за допомогою компактних охоронних систем, які автоматично надсилають SMS на екстрені номери у разі виникнення небезпеки. Системи домашньої безпеки дозволяють налаштовувати багато аспектів системи, таких як реагування на надзвичайні ситуації та системи моніторингу безпеки, для забезпечення максимальної безпеки оселі. Для досягнення цього було проведено огляд відповідних робіт, розроблено апаратне та програмне забезпечення, а потім реалізовано та протестовано компактну систему безпеки яка об'єднує 2 важливі

фактори в нинішньому світі: економічність та функціональність.

Ціль./Aim. Метою є опис компактної системи, що забезпечує захист житла від зловмисників, витоку газу та пожежі та інформує власника житла шляхом надсилання SMS на наданий номер екстреного виклику, щоб швидко вжити необхідних заходів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Структурна схема всієї системи показана на рис. 1.

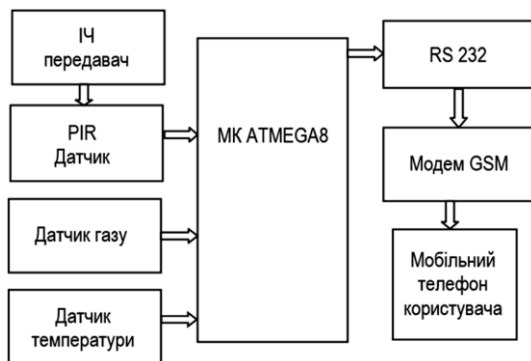

Рис. 1. Блок-схема системи безпеки

Система складається з декількох датчиків, що виявляють різні ситуації та мікроконтролера ATmega8, який керує системою.

В якості датчика газу використовується датчик MQ-6 для виявлення витоку газу на кухні. Датчик MQ-6 має високу чутливість і швидкий час відгуку. Основним чутливим матеріалом є SnO₂, відомий як діоксид олова, який має низьку провідність у чистому повітрі. Збільшення концентрації газу призводить до зростання провідності датчика. Для перетворення зміни провідності у вихідний сигнал, пропорційний концентрації газу, використовується проста електронна схема. Датчик MQ-6 має високу чутливість до пропану, бутану і зрідженого нафтового газу (LPG), а також реагує на природний газ. Концентрація газу може бути визначена в діапазонах від 200 до 10000 проміле. Вихід датчика - аналоговий опір, який легко виміряти. Вихід датчика підключено до відповідного входу мікроконтролера. Для регулювання чутливості пристрою використовується змінний резистор, а датчик живиться від джерела живлення на 5 вольт.

В якості датчика руху використовується PIR-датчик, що виявляє рух за допомогою інфрачервоного випромінювання. Ці датчики малі за габаритами, недорогі, споживають мало енергії, легкі в експлуатації, практично не схильні до зносу. Вони зазвичай використовуються у будинках, офісах та побутовій техніці. PIR-датчики також живляться від джерела живлення на 5 вольт.

В якості датчика температури доцільно використати волоконно-оптичний датчик, що вимірює температуру за допомогою оптичних волокон з точністю до ± 1 градуса за Цельсієм. Волоконно-оптичні датчики мають ряд переваг. Завдяки використанню оптичних волокон в якості чутливих елементів відсутній вплив на результат вимірювання електромагнітних полів, перехресних перешкод каналів, відсутні проблеми, пов'язані з контурами заземлення, істотно підвищується електрична безпека. Такі датчики мають високу стійкість до шкідливих впливів середовища; малі габарити і вагу; високу механічну міцність; стійкість до підвищених температур, вібрацій та ін., високу швидкість передачі даних. Система домашньої безпеки використовує GSM для передачі даних. Мікроконтролер зчитує стан датчиків та надсилає SMS-повідомлення власнику будинку, якщо будь-який з датчиків виявить порушення. Блок-схема алгоритму роботи мікроконтролера показана на рис. 2.

Номер авторизованого власника зберігається в пам'яті EEPROM. Щоб активувати систему власник має ввести пароль через SMS.

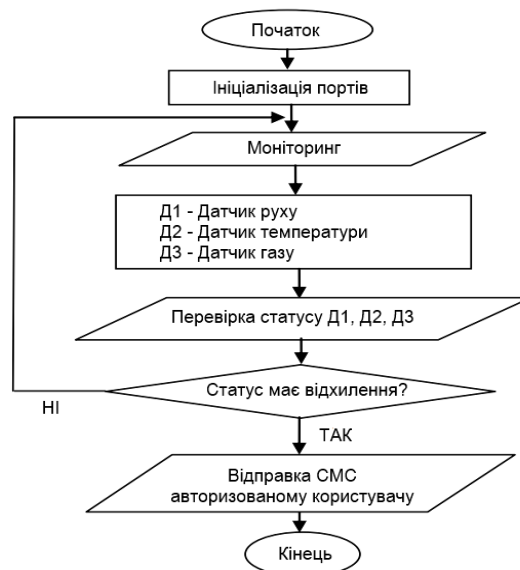

Рис. 2. Блок-схема алгоритму роботи системи безпеки

Висновки./Conclusions. У цій статті було розглянуто принципи побудови компактної домашньої системи безпеки, яка дозволяє забезпечити безпеку у будинку за низькою вартістю і з використанням простої конструкції. Система складається з декількох датчиків, таких як датчик руху, датчик температури і датчик газу, які виявляють різні небезпечні ситуації і відправляють повідомлення на авторизований номер.

Недоліком такої системи може бути обмежена функціональність (наприклад не має моніторингу через камеру), має меншу потужність, через що має менше пам'яті для зберігання даних. Також така система має залежність від інтернету для повного функціонування.

Перевагою ж цієї системи є те, що вона проста в установці і використанні, а також є доступною для більшої кількості користувачів за порівняно низьку вартість. Крім того, система має малу вагу і може бути переміщена з одного місця в інше.

Дана система має також перевагу перед іншими системами безпеки, які можуть бути складними в установці та обслуговуванні, а також вимагати значних витрат на придбання та налаштування додаткового обладнання. У порівнянні з цими системами, компактна домашня система безпеки, що описана в статті, є більш доступною та простою в експлуатації, що робить її привабливим варіантом для багатьох користувачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В. В. Сумангала, К. Бхаргава. Рам "Проектування, розробка та дослідження продуктивності системи домашньої безпеки L3", опублікована Глобальним журналом досліджень в галузі інженерної електротехніки та електроніки, 2012, том 12, Вип. 8
2. Джаяшрі Бангалі, Арвінд Шаліграм "Розробка та впровадження систем безпеки для розумного будинку на основі технології GSM", опублікована в Міжнародному журналі розумного будинку, 2013, том 7, № 6, с. 201-208.

3. Nikhil Agarwal, G. Subramanya Nayak "Система домашньої безпеки на базі мікроконтролера з віддаленим моніторингом" Міжнародний журнал комп'ютерних застосувань (IJCA). Спеціальний випуск з електронного дизайну та обробки сигналів. 2013.

ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСНИХ ЧАСТОТ СТРИЖНЕВОЇ ДВОМАСОВОЇ СИСТЕМИ

Лавренко Ярослав Іванович,

к.т.н., доцент

Сидора Тетяна Віталіївна,

Студентка

Національний технічний університет України
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна

Вступ. В процесі експлуатації у механічних системах виникають вібрації, які можуть привести до руйнувань як елементів системи, так і системи в цілому. Механічні системи, в основному, складаються з валів, підшипників, які відіграють роль опор, та елементів, які контактують між собою у процесі експлуатації, наприклад циліндричні колеса, черв'ячі колеса та черв'яки та ін. У зв'язку з вище сказаним, визначення власних частот є актуальною задачею.

В літературі наведено багато методів та підходів для визначення частот та оптимальних режимів роботи. В роботі представлений підхід для визначення власних частот та інших параметрів стрижневої системи з використанням програмного пакету KISSsoft.

Ціль роботи. Для перевірки методу визначення власних частот стрижневої системи розглянуто вал редуктора з двома масами, роль яких відіграють циліндричне колесо та черв'як.

Для перевірки достовірності отриманих результатів, власні частоти коливань розраховувались класичними методами теорії коливань стрижневих і континуальних систем.

Матеріали та методи. Для моделювання валу у програмі KISSsoft використано наступні дані (Табл. 1):

Габарити валу

Діаметр ділянки валу	Довжина ділянки валу
$d_1 = 55$ мм	$L = 100$ мм
$d_2 = 60$ мм	$L = 60$ мм
$d_3 = 67.2$ мм	$L = 212$ мм
$d_4 = 97$ мм	$L = 133$ мм
$d_5 = 67.2$ мм	$L = 99$ мм
$d_6 = 60$ мм	$L = 40$ мм

Графічне зображення конструкції валу та елементів, які кріпляться на валу, згідно вище зазначених розмірів, наведено на Рис. 1.

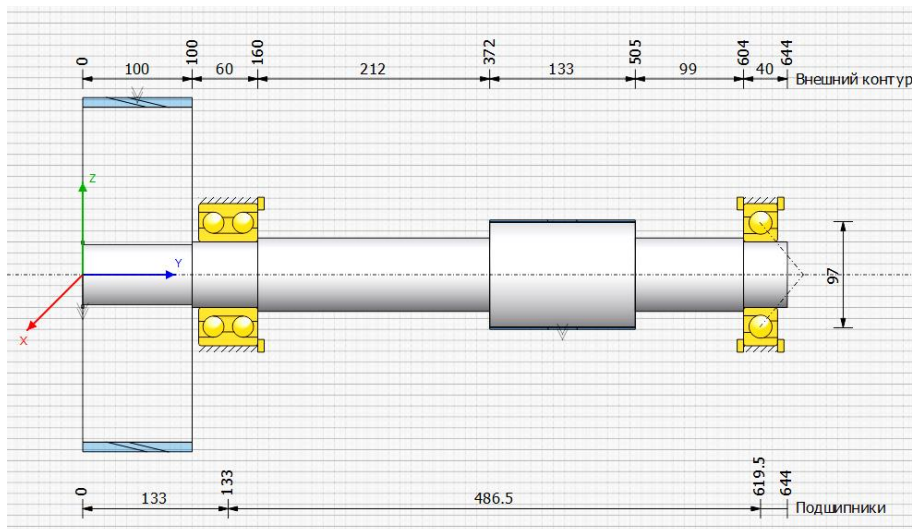

Рис. 1 Схематичне зображення стрижневої системи

Підшипники:

Опора 1 – дворядний радіально-упорний підшипник SKF 3312 A-2Z
($d = 60$ мм, $D = 130$ мм, $B = 54$ мм)

Опора 2 – однорядний радіально-упорний підшипник SKF 7312 BECBP
($d = 60$ мм, $D = 130$ мм, $B = 31$ мм)

Циліндричне зубчасте колесо: $d_w = 316$ мм, $w_n = 20^\circ$, $z = 78$,
 $w = 13,59^\circ$, $T = 2434,31$ Nm

Черв'як: $l = 133$ мм, $\mu = 9,9\%$, $d_w = 98$ мм, $w_n = 20^\circ$, $w = 13,59^\circ$,
 $T = 2434,31$ Nm .

Для проведення розрахунків використані наступні вхідні дані:

Частота обертання: $n = 174,3 \text{ 1/min}$

Необхідна кількість розрахованих власних частот: $i = 5$

Тип мастила: ISO-VG 320

Температура мастила та корпусу: $T_0 = 31,2 \text{ °C}$

Матеріал корпусу: С45, поліпшена сталь.

Оскільки власні частоти залежать від гіроскопічних ефектів, то під час моделювання та розрахунку враховано силу тяжіння, гіроскопічні ефекти та деформацію зсуву.

Результати та обговорення. В результаті проведених розрахунків отримані наступні параметри системи:

- Максимальний прогин: $495,54 \text{ }\mu\text{m}$
- Максимальне еквівалентне напруження: $190,08 \frac{\text{N}}{\text{mm}^2}$
- Мінімальний строк служби підшипника: $3762,51 \text{ h}$
- Мінімальний статичний запас міцності підшипника: $2,22$
- Критична власна частота: $548,77 \text{ Hz}$
- Строк служби підшипника 1:
 - Номінальний термін служби підшипників: $L_{nh} = 101855,39 \text{ h}$
 - Розширений термін служби підшипників: $L_{nmh} = 863130,16 \text{ h}$
 - Статичний запас міцності: $S_0 = 7,64$
- Строк служби підшипника 2:
 - Номінальний термін служби підшипників: $L_{nh} = 2629 \text{ h}$
 - Розширений термін служби підшипників: $L_{nmh} = 3763 \text{ h}$
 - Статичний запас міцності: $S_0 = 2,22$

За допомогою програмного пакету KISSsoft побудована діаграма Кембелла. Дана діаграма відображає залежність власних частот коливань елементів конструкції від частоти обертання та дозволяє визначати режими роботи, на яких можливі резонансні коливання (Рис.2).

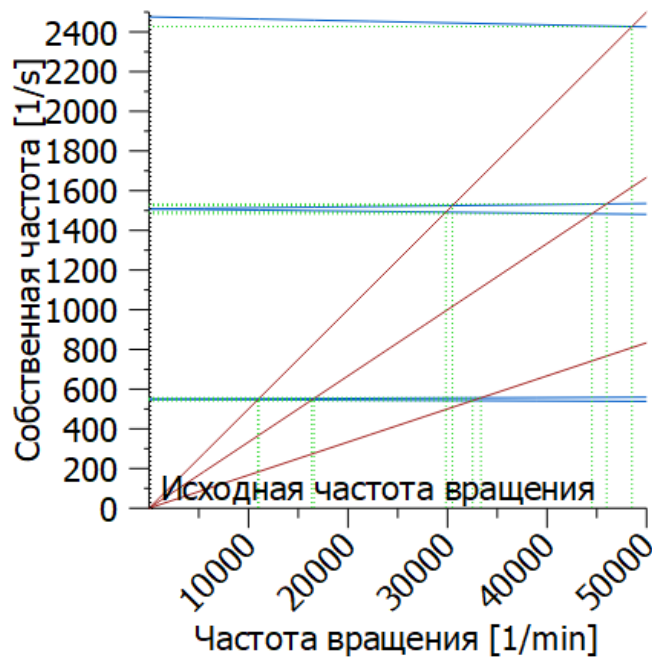

Рис. 2 Діаграма Кембелла

Отримані наступні значення власних частот коливань за допомогою програми KISSsoft:

$$\omega_{1_1} = 548,8 \text{ c}^{-1}; \omega_{2_1} = 1507,7 \text{ c}^{-1};$$

Для перевірки адекватності отриманих результатів за допомогою Kisssoft, як згадувалось раніше, проведений розрахунок власних частот системи за використанням аналітичних розрахунків методами теорії коливань стрижневих і континуальних систем.

Отримані наступні значення власних частот (враховуючи, що метод Релея дає завищені результати):

- метод Донкерлі: $\omega_1^2 = 13,55EI \text{ c}^{-2} \rightarrow \omega_1 = 1561,7 \text{ c}^{-1}$
- метод сил: $\omega_1^2 = 14,137 EI \text{ c}^{-2} \rightarrow \omega_1 = 1595,2 \text{ c}^{-1}$
- метод Релея: $\omega_1^2 = 15,99 EI \text{ c}^{-2} \rightarrow \omega_1 = 1696,5 \text{ c}^{-1}$

При порівнянні значень, отриманих у програмі та методами теорії коливань, підраховані наступні похибки:

$$\delta_{\text{Релея}} = \left| \frac{1696,5 - 1507,7}{1696,5} \right| * 100\% = 11,11 \%$$

$$\delta_{\text{м.с.}} = \left| \frac{1595,2 - 1507,7}{1595,2} \right| * 100\% = 5,48 \%$$

$$\delta_{\text{Донкерлі}} = \left| \frac{1561,7 - 1507,7}{1561,7} \right| * 100\% = 3,45 \%$$

В процесі моделювання також отримані графічні залежності зміщення валу (Рис.3), еквівалентні напруження (Рис.4), кути згину та кручення (Рис.5).

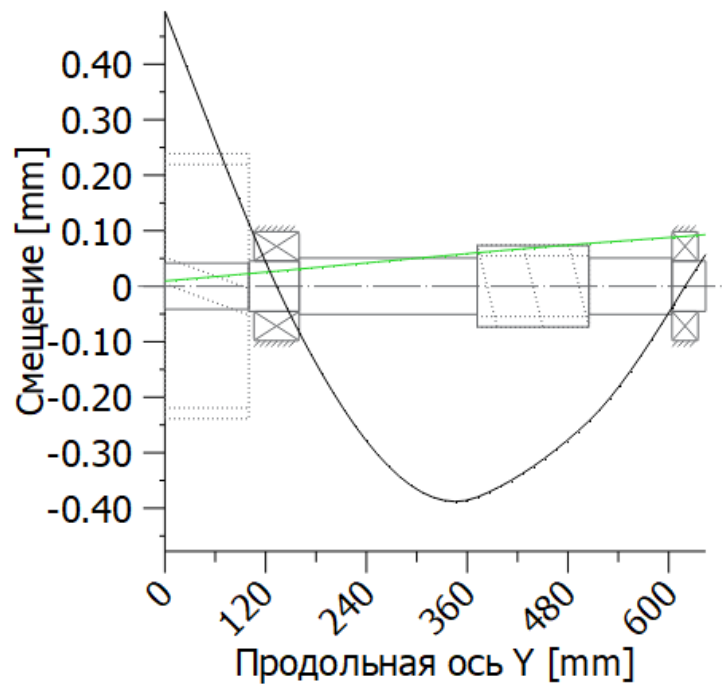

Рис. 3 Зміщення валу

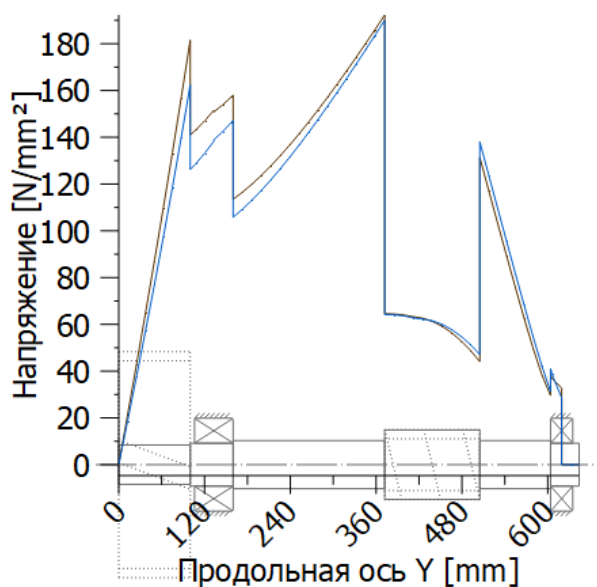

Рис. 4 Еквівалентні напруження

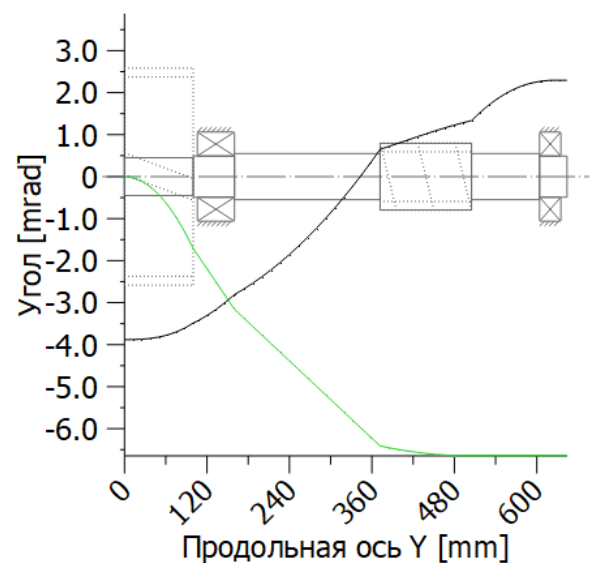

Рис. 5 Кут згину та кручення

Висновки. В даній роботі розраховано власні частоти коливань стрижневої двомасової системи двома різними способами: аналітичними та чисельними методами. У результаті отримано набір значень, при порівнянні яких можна відстежити розбіжність отриманих власних частот.

Дана похибка обумовлена неточністю при розрахунках та округленням результатів при обчисленні за використання вище вказаних методів теорії коливань, а також при моделюванні у програмі KISSsoft. Також отримані графічні залежності зміщення валу, еквівалентні напруження та відповідні кути, які дають можливість аналізу поведінки стрижневої двомасової системи у вигляді валу. Та у подальшому провести необхідну корекцію з метою покращення характеристик конструкції для збільшення як надійності, так і ресурсу системи.

РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЗООПАРКУ З РЕАЛІЗАЦІЄЮ НОВОЇ ДЛЯ ЦЬОЇ СФЕРИ ПІДПИСОК

Морозова А. І.

Науковий керівник, ст.в., к.т.н.

Поздняков В. С.

Студент

Харківський національний університет радіоелектроніки,

каф. СТ,

м. Харків, Україна

Вступ. Інтернет ресурси вже не є новинкою сьогодні, а ось їх якість не є тим, чим можна похизуватись. Реалізація нових та більш досконалих інформаційних систем дає можливість уникнути зайвого фізичного контакту та зробити процеси більш автоматизованими. У часи, наприклад, коли у світ приходить пандемія, то взагалі краще уникати будь-яких фізичних контактів, тому створення зручних ІС дасть змогу людям обирати шлях віртуальності, а не фізичній взаємодії.

Люди зараз не купують диски з альбомами улюблених груп, а слухають музику завдяки підпискам на сервіс, да й взагалі сама тема підписок є сьогодні досить сучасною. Підписки стали зустрічатись все частіше і частіше, а сама ідея є досить актуальною, бо таким чином користувач отримує бажані якісні послуги, а сервіс отримує постійну підтримку. Інформаційна система зоопарку з реалізацією нової для цієї сфери підписок є тим самим прикладом сучасних та продвинутих систем, які підходять під сьогоденні потреби.

Ціль роботи. Ціль полягає у створенні сучасної інформаційної системи зоопарку з унікальною реалізацією системи підписок, які є актуальними, але не реалізовані до сих пір в жодному із зоопарків України. У цьому докладі будуть перш за все розглядатись процеси створення інформаційної системи зоопарку з реалізацією нової функції, що раніше не використовувалась у цій сфері, а саме підписки, що дозволятимуть звичайному користувачеві отримувати більше можливостей, ніж звичайному відвідувачу зоопарку, а також заохочуватиме

інших людей вкладатись у розвиток зоопарків. У докладі також розглядатимуться як етапи проектування, так і сам процес створення інформаційної системи, що включатиме у себе і тонкощі реалізації нової особливої функції.

Матеріали та методи. Цей проект, як і більшість інформаційних систем, складатиметься лише з двох частин, а саме клієнтської та серверної. Клієнтська частина реалізовуватиме функції для роботи з користувачем, тобто, відвідувачем нашого застосунку, що під час користування взаємодіятиме з базою даних через інтерфейс доступу. Вона міститиме в собі інтерфейс для роботи з застосунком, що буде побудований з веб-сторінок, написаними з використанням html, css та js.

Клієнтська частина допоможе також реалізувати бізнес-функції, надавши їм належного вигляду та зручності. Серверна частина вже міститиме в собі усі процеси, які звичайних користувач не в змозі побачити. Вона міститиме в собі реляційну базу даних, що зберігатиме в собі дані про тварин, персональних даних користувачів та працівників зоопарку, квитки, події та підписки. Серверна частина також допоможе реалізувати статуси користувачів та їх зміну, такі як «адміністратор», «відвідувач», «користувач з підпискою». Детальніше про ролі буде окремо описано далі.

Були визначені наступні ролі для інформаційної системи зоопарку, що реалізовуватимуться в системі: «Незареєстрований користувач», «Зареєстрований користувач», «Адміністратор», «Ветеринар», «Користувач з N підпискою».

Розпочнемо з самого першого, а саме незареєстрованого користувача, що матиме доступ лише до тих бізнес-функцій, які надаватимуть йому інформацію про зоопарк, а для отримання більшого функціоналу йому потрібно завершити процес реєстрації або авторизації, про що буде описано далі. «Зареєстрований користувач», як і описувалось вище, матиме більший функціонал, ніж незареєстрований користувач та на відміну від незареєстрованого користувача вже матиме можливість замовити квитки до зоопарку, оформлювати підписки,

переглядати свій власний профіль користувача, дивитись історію своїх відвідувань. «Адміністратор» займатиметься власне адмініструванням системи, в чому йому допоможуть спеціально реалізовані бізнес функції, до яких він матиме доступ. «Адміністратор» матиме найбільшу кількість можливостей серед усіх користувачів системи, але основним завданням для цієї ролі є реалізація основної бізнес функції з моніторингу продажів квитків та підписок. Наступна роль «Ветеринар» має більш обмежене коло можливостей, ніж «Адміністратор», а сама роль матиме доступ лише до тих бізнес-функцій, що відповідають за стан тварин.

Основною бізнес функцією для «Ветеринара» є стеження за станом усіх тварин зоопарку. Остання роль «Користувач з N підпискою» матиме переважно ті самі можливості, як і «Зареєстрований користувач», але матиме додаткові можливості, що залежатимуть від типу підписки, яку він має. Окрім додаткових функцій у системі, «Користувач з N підпискою» матиме більше можливостей у самому зоопарку при його відвідуванні.

Як відомо, зоопарки в Україні відвідують в середньому один або два рази на рік одна людина, тому вважається, що постійних відвідувачів в зоопарках не існує, а перетворити зоопарк в комерційний проект майже неможлива задача. Відвідувачів не приваблює саме застарілість цієї сфери, тому створення зручної системи профілів користувача та підписок дає змогу вдихнути «нове життя» у цю застарілу сферу. У жодного зоопарку в Україні немає а ні профіля користувача, а ні системи підписок, де у одиниць присутня можливість лише придбати квитки онлайн і нічого більше.

Такі можливості зацікавлять як місцевих, так і мешканців інших міст, а також туристів з інших країн, бо у часи інтернет-комерції досить важливо мати гарний та зручний вигляд застосунку. Надані рішення будуть першими серед українських зоопарків.

Головну бізнес функцію буде реалізовано в серверній частині проекту, яка буде напряму взаємодіяти і з клієнтською частиною. В підписах буде

реалізована система знижок на квитки. Система розумітиме, що додавати знижку можна лише у тому разі, коли користувач володіє підпискою. Для цього діятиме наступне правило «Якщо (умова А) true, то (дія В) else (дія С). Такий вираз можна представити, як продукційне правило, що використовуються у мовах програмування.

Спочатку система перевіряє наявність у користувача підписки (умова А) та, якщо умова приймає значення «true», то виконує наступні кроки (дія В), а саме надає знижку. У випадку, коли користувач не має підписки (умова А), то виконуватимуться інші дії (дія С), а саме, де користувач не отримуватиме жодної знижки.

Надання знижок залежатиме в першу чергу від самої підписки, тому, звісно, вони будуть різними, а сам процес виглядатиме так: $100\% - (1 - A)^B$, де 100% - це сума квитка без знижки, A – сума знижки, B – кількість квитків.

Клієнтська частина, тобто та частина застосунку, що бачитиме користувач на своєму пристрої, буде розроблена з використанням мови розмітки HTML та каскадних таблиць стилів CSS, а поведінка буде реалізована за допомогою мови програмування TypeScript, що відрізняється від JavaScript наявністю об'єктно-орієнтованих функціональних конструкцій, наявністю асинхронного програмування та промісів, має більш строгий синтаксис. Для TypeScript [1] використовуватиметься також фреймворк Angular

Частина застосунку, яку вже не побачить звичайний користувач, а саме серверну частину, буде реалізовано з використанням системи управління базами даних (СУБД) MySQL [2]. Ця СУБД забезпечує реляційний підхід до роботи з даними, які будуть в ній зберігатись. В ній також є індекси, тригери, функції, процедури та транзакції, які виконуватимуться прямо в ній та забезпечуватимуть зручність та надійність.

Для забезпечення роботи клієнтської частини з серверною обрано програмне забезпечення Node.JS. Фреймворк Nest.JS [3] надасть можливість розробити запити до бази даних не лише у СУБД MySQL, а до того ж і взаємодіяти з ними.

Результати та обговорення. За результатом має стояти повністю готова до роботи ІС зоопарку, в якій реалізована система підписок. Існують ризики, що такі інновації, як підписки, можуть не сподобатись. Але усі ризики були детально прораховані, бо за результатами з відкритих джерел стало зрозуміло, що з року в рік люди все більше і більше придбають підписок на різні сервіси (рис. 1). Як стало відомо, то підписки стали більш популярними, ніж донати, тому для зоопарку це є досить перспективна ідея, бо люди добровільно підтримуватимуть розвиток зоопарку, а самі отримуватимуть більше можливостей. Щодо технологій розробки було багато сперечань щодо вибору БД, але вибір був за MySQL [2], бо вона є найбільш зарекомендованою серед конкуруючих та має кращу підтримку продукту.

SUMMARY USER AND FINANCIAL METRICS					
USERS (M)	Q3 2019	Q2 2020	Q3 2020	% Change	
				Y/Y	Q/Q
Total Monthly Active Users ("MAUs")	248	299	320	29%	7%
Premium Subscribers	113	138	144	27%	5%
Ad-Supported MAUs	141	170	185	31%	9%
FINANCIALS (€M)					
Premium	1,561	1,758	1,790	15%	2%
Ad-Supported	170	131	185	9%	41%
Total Revenue	1,731	1,889	1,975	14%	5%
Gross Profit	441	479	489	11%	2%
Gross Margin	25.5%	25.4%	24.8%	--	--
Operating Income/(Loss)	54	(167)	(40)	--	--
Operating Margin	3.1%	(8.8%)	(2.0%)	--	--
Net cash flows from operating activities	71	39	122	72%	--
Free Cash Flow¹	48	27	103	115%	--

Рис. 1. Зміна кількості користувачів з підпискою зі звичайними

Висновок. За результатами готової доповіді можна зробити висновок, що створювати ІС зоопарку з реалізацією нової для цієї сфери підписок, бо тенденції постійно змінюються і людям це навпаки подобається. Було обговорено які технології краще всього використовувати для клієнтської та серверної частин. Також була продемонстровано тонкощі створення нової системи підписок та формула по якій вираховуватимуться знижка. В аналізі було показано усі ролі, які присутні в цій ІС, що допоможе розробці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Dan Vanderkam – TypeScript Handbook
2. Andrew Comeau – "MySQL Explained: Your Step-by-Step Guide"
3. NestJS: Stephen Grider" – The Complete Developer's Guide"

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ КОМПЛЕКСНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ПЕРЕВІРКИ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК РОБОТИ З AWS

Прокопенко Родіон Олегович,
студент

Костромицький Андрій Іванович,
к.т.н, доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. У сучасному світі використання хмарних сервісів надає величезний обсяг переваг у порівнянні із традиційним підходом до серверної інфраструктури та розробки програмного забезпечення. Cloud змінює правила гри на ІТ ринку, та створює необхідність для популяризації навчання хмарним технологіям, що в свою чергу ставить перед викладачами задачу для розробки навчальних програм, створення практичних завдань та лабораторних робіт, та автоматизації контролю правильності виконання цих завдань. AWS (Amazon Web Services) - це популярний хмарний провайдер, який пропонує широкий набір глобальних ІТ-продуктів, включаючи обчислювальні потужності, сховища, бази даних, аналітику, мережі, машинне навчання, інтернет речей (IoT), штучний інтелект, корпоративні програми тощо.

Ці послуги допомагають організаціям рухатися швидше, масштабуватись та оптимізувати ІТ-витрати. AWS стає все більш популярним серед користувачів і стає стандартом ринку, з огляду на що виникає потреба у якісних спеціалістах хмарних технологій. З цією метою створюються навчальні програми та інструменти для автоматизованої перевірки практичних навичок роботи з AWS, що стає все більш вимогливою задачею.

Мета роботи./Aim. Основною метою цієї роботи є розробка масштабованої системи практичних завдань та лабораторних робіт, а також створення процесу автоматизованої перевірки навичок роботи з AWS хмарию,

що дозволить визначити правильність виконання задачі та рівень знань користувача у цій області.

Матеріали та методи./Materials and methods. У даній роботі розглянуті чинні практичні завдання та лабораторні роботи, наближені до реальних бізнес-сценаріїв, а також інструменти що використовуються для перевірки практичних навичок з AWS. Були проаналізовані основні підходи до створення завдань, та оптимізації інструментів перевірки знань користувачів, а також методи оцінки результатів тестування. Для створення комплексної системи завдань були використані сучасні CI/CD та IaC (Infrastructure as Code) інструменти, такі як Jenkins та Terraform. Сам процес виглядає так: студент в інтерфейсі Jenkins запускає обране завдання.

Виконується pipeline який створює в AWS за допомогою Terraform усю необхідну для цієї задачі інфраструктуру, далі pipeline чекає поки студент виконає завдання і після цього запускаються механізми перевірки правильності виконання. Результат виконання приходить майже одразу.

Результати та обговорення./Results and discussion. Розроблена платформа, яка містить багато практичних завдань та дозволяє перевіряти знання користувачів та правильність виконання робіт з AWS різного рівня складності. При виконанні кожного завдання автоматично створюється окреме оточення та інфраструктура необхідна для проходження. Інтерфейс користувача показано на рис. 1.

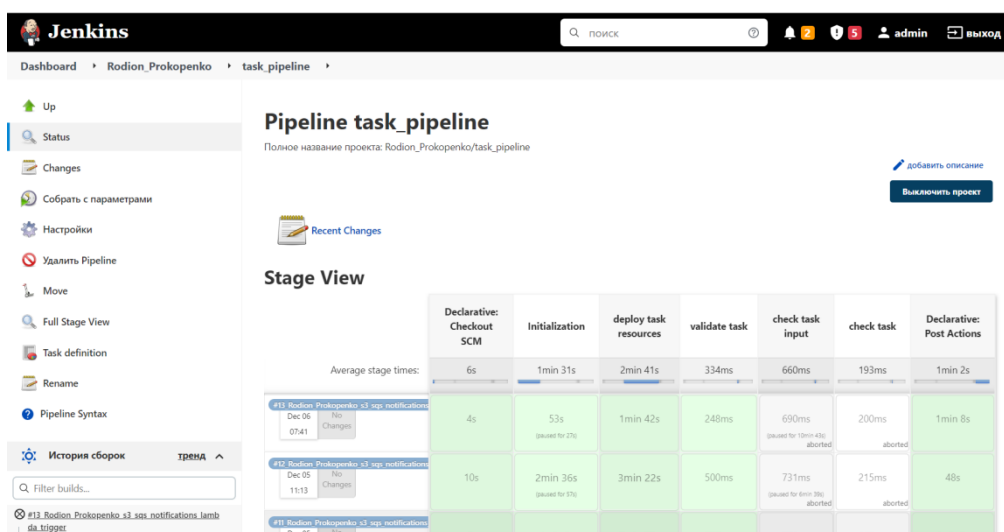

Рис. 1. Інтерфейс користувача

Для розробки завдань були використані реальні бізнес-сценарії, а також рекомендації від фахівців з AWS.

Було встановлено, що виконання запропонованих завдань допомагає студентам поглиблювати свої знання та практичні навички роботи з AWS.

Оскільки платформа орієнтована на користувачів з початковими знаннями AWS, то завдання в першу чергу націлені на отримання практичних навичок з найпопулярнішими ресурсами, що входять до рівня безкоштовного використання (free tier).

Проте після отримання навичок роботи з базовими сервісами, наступним етапом є робота із сукупністю сервісів, їх інтеграція та спільна взаємодія в більш складних архітектурах.

Приклад комплексного завдання показано на рис.2. В цьому завданні потрібно налаштувати event-driven архітектуру, де подія, така як додавання файлів в S3 кошик, автоматично надсилає повідомлення в SQS чергу, а черга асинхронно виконує Lambda функцію, яка зменшує розмір завантаженого файлу. Це повністю безсерверне (serverless) рішення, яке широко використовується в різних сценаріях і може масштабуватись під будь-який обсяг навантажень.

[Back to #10_Rodion_Prokopenko_s3_sqs_notifications_lambda_trigger](#) [Task description](#)

S3 bucket notifications with sqs and lambda trigger

Disclaimer

This task is designed to be resolved utilising AWS Free Tier eligible resources. Cloud Mentor team is not responsible for any costs, which may occur in case of not following instructions.

Using S3 bucket's SQS notifications to trigger Lambda Function for processing files

The goal of this task is to set up S3 bucket notifications to SQS queue when adding a file to certain (in our case input) folder, which triggers Lambda function to handle that file and put the processed result into S3 output directory.

You have:

- S3 bucket `cloudmentor-s3-sqs-notifications-lambda-trigger-bucket-235476` - this bucket contains /input folder to upload files into.
- SQS queue `cloudmentor-s3_sqs_notifications_lambda_trigger-queue` - the sqs queue which needs to be connected as notification destination for S3 and should be as eventsource for Lambda.
- Lambda Function `cloudmentor-s3_sqs_notifications_lambda_trigger-lambda` - Lambda function that will poll for messages as they arrive in the SQS queue after S3 uploads, transform files and store processed file to S3 /output directory.

All necessary permissions and policies were already set.

In three moves, you must:

1. In S3 create event notification with prefix /input for all object create events and 'cloudmentor-s3_sqs_notifications_lambda_trigger-sqsqueue' SQS as destination to publish the events.
2. In SQS configure Lambda function trigger to execute function each time messages arrive to queue. Wait for the trigger to be created.
3. Upload any .txt file into the /input S3 bucket folder.

To make sure everything has been done correctly, check /output S3 folder, your processed file should be there in the subfolder.

The following diagram shows the entire architecture of the current task.

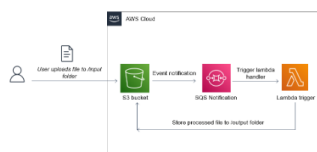

Рис. 2. Приклад практичного завдання

Висновки./Conclusions. Можна зробити висновок, що розроблена платформа та її практичні завдання можуть бути використані для навчання студентів та ІТ фахівців різного рівня досвіду, система добре себе показала та значно покращила процес навчання, спрямований на розвиток практичних навичок студентів. Результати дослідження можуть бути корисними для педагогів, які займаються підготовкою фахівців з хмарних технологій. Також на платформі є можливість додавати нові завдання.

Виконання послідовності таких завдань з використанням розробленої платформи дає можливість студенту опанувати необхідний спектр хмарних сервісів, а викладачу зменшити час на контроль проходження студентом необхідних завдань. Гнучкість платформи дозволяє додавати нові завдання та створювати набори завдань різної складності та різної спеціалізації.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ТА ПЕРЕДУМОВИ АДГЕЗІЙНИХ ЯВИЩ В КАМЕРАХ РОЗПИЛЮВАЛЬНИХ СУШАРОК

Турчина Тетяна Яківна

канд. техн. наук, ст. наук. співр.

Макаренко Андрій Анатолійович

канд. техн. наук, ст. наук. співр.

Ткаченко Олександр Володимирович

Козак Микола Миколайович

мол. наук. співр.

Інститут технічної теплофізики НАН України

м. Київ, Україна

Вступ. Найбільшою проблемою при розпилювальному сушінні колоїдних розчинів або гетерогенних систем є утворення адгезійних відкладень на стінках камери, що призводить до зниження інтенсивності тепломасообмінних процесів в робочому об'ємі сушильної камери, низькій ефективності процесу сушіння як такого та скорочення часу безперервної експлуатації сушильної установки [1, 2].

Періодичні зупинки такого енергоємного обладнання, як промислові розпилювальні сушарки, призводить до колосальних матеріальних збитків через зниження продуктивності виробничої лінії і неефективне використання її промислових потужностей. Крім того, з відкладеннями порошку в камері підприємство несе втрати продукції або погіршується якість окремих її партій через складності своєчасного видалення продукту з зони високих температур або контакту висушеного порошку з високовологим відпрацьованим теплоносієм, що у сукупності негативно впливає на його собівартість і рентабельність виробництва [2, 3].

Мета роботи полягала у проведенні аналізу результатів досліджень кінетики сушіння колоїдних розчинів та гетерогенних систем з рослинної сировини для визначення основних чинників та передумов виникнення

адгезійних явищ в камерах розпилювальних сушарок.

Матеріали та методи. Аналіз проводився за результатами досліджень колоїдних розчинів (фруктових соків, солодових екстрактів) та гетерогенних систем (плодових соків з м'якоттю, пюре, паст) як об'єктів розпилювального сушіння на експериментальних стендах з дослідження процесу сушіння одиничних крапель у статичних умовах та в потоці теплоносія [2] та на дослідно-промислових розпилювальних сушарках продуктивністю 10 кг/год та 25 кг/год по випареній волозі, оснащених дисковим розпилювачем Ц-18 ($n=18000$ об/хв.) [3, 4].

Результати та обговорення. В процесі розпилювального зневоднення на краплю рідинного матеріалу мають вплив як зовнішні, так внутрішні чинники. Як відомо [2], до ключових зовнішніх чинників, які мають визначальний вплив на інтенсивність тепловологопереносу в розпилювальних сушарках, і, як наслідок на їх продуктивність, відносять:

- *температуру теплоносія* (сушильного агенту), при чому в нових технологіях наголос робиться на максимально можливу температуру теплоносія, виходячи з рівня термостійкості складових вихідного матеріалу;

- *організацію факелу розпилю* (тип, конструкція розпилювача, його розташування в камері, режими роботи) як механізму регулювання термічного впливу на об'єкт сушіння;

- *характер аеродинаміки потоків в камері*, що визначається як типом конструкції сушарки, так і особливостями вузла подачі теплоносія і його розташуванням, а також вузлом відведення з камери відокремленого від порошку відпрацьованого теплоносія або двофазного потоку, тобто відпрацьованого вологого повітря разом із дисперсним порошком.

Ще більший вплив на процеси тепловологопереносу і ефективність висушування крапель, якими визначається вірогідність відкладень в камері сушарки за даними [2-5] чинять взаємозв'язані між собою внутрішні чинники:

- *фізико-хімічний склад* вихідного рідинного продукту, зокрема наявність *речовин низької температури плавлення*, у т.ч. органічних кислот, що

обумовлює термопластичні і адгезійні властивості порошків;

- *полідисперсність* мікрочастинок нерозчинних фракцій в гетерогенних системах з плодової сировини, що викликає характерні для неньютонівських рідких матеріалів аномальні реологічні властивості, призводить до неоднорідності дисперсного складу крапель у факелі розпилу, нерівномірності їх висушування і, тим самим, створює передумови для підвищення адгезійних явищ в камері;

- *концентраційний фактор*, що лімітується *в'язкістю* рідкого матеріалу, що визначає дисперсний склад крапель у факелі розпилу, ефективність і рівномірність їх висушування. З іншого боку, максимальне збільшення вмісту розчинених і нерозчинених речовин (у гетерогенних системах) відповідає вимогам дотримання принципів енергоресурсозбереження у нових технологіях.

Інтенсивність тепломасопереносу. Як показує аналіз експериментальних даних сушіння крапель різних рідинних систем, підвищення температури теплоносія сприяє інтенсифікації тепломасопереносу при зневодненні [2, 3]. Однак, за даними [4] з підвищенням C_0 в гомогенізованих гетерогенних системах з плодової сировини від 9% (сік з м'якоттю) до 18% (пюре) та 27% (паста) інтенсивність процесу масопереносу ($dm/d\tau$) знижується, при чому в стадії кіркоутворення (відрізок між крапками кр.1-кр.2 на термограмах) ще в більшій мірі, зокрема, при $T_{\text{п}}=160^{\circ}\text{C}$ на $\sim 20\%$, $\sim 30\%$ та $\sim 40\%$ відповідно.

Така ж тенденція відмічається і при зневодненні крапель колоїдних розчинів [2-4]. Так, із збільшенням C_0 у розчині ячмінно-солодового екстракту (далі - ЯСЕ) від 25% до 45% інтенсивність вологопереносу у випарювальному періоді $(du/d\tau)_{\text{кр.1}}$ (до крапки кр.1 на термограмах) знижується, зокрема $T_{\text{п}}=180^{\circ}\text{C}$ - у 2 рази, а в стадії кіркоутворення - досягає практично того ж зниженого у випарювальному періоді - рівня:

$$(du/d\tau)_{\text{кр.1-кр.3}} \approx (du/d\tau)_{\text{кр.1}} \approx \text{const} = 0,031-0,032 \text{ l/s.}$$

Більш того, якщо при $T_{\text{п}}=160^{\circ}\text{C}$ інтенсивність вологопереносу $(du/d\tau)_{\text{кр.1-3}}$

незалежно від C_0 майже не змінюється (0,018-0,023) (крива 1, рис. 1, а) і за розрахунками [6] у 2 рази менша, ніж у випарювальному періоді, то при $T_{\text{п}}=180^{\circ}\text{C}$ ці значення зростають в середньому на 40%. А з підвищенням C_0 від 25% до 35-45% інтенсивність вологопереносу $(du/dt)_{\text{кр.1-3}}$ (крива 2) зменшується на 22%.

Максимально гігроскопічний вологовміст крапель $(u/u_0)_{\text{кр.3}}$. Зниження дифузійних спроможностей поверхневих оболонок крапель 45%-го розчину ЯСЕ, утворених у пришвидшеному темпі при $T_{\text{п}}=180^{\circ}\text{C}$, призвело до збільшення у 2 рази у порівнянні з 35%-м ЯСЕ значень вологовмісту висушуваних крапель (часток) у крапці кр.3 $(u/u_0)_{\text{кр.3}}$ (крива 2, рис. 1, б) [6]. Слід зауважити, що за температурно-вологісним станом висушуваних крапель (часток), коли їх температура $T_{\text{к}} \geq 100^{\circ}\text{C}$, а вологовміст $(u/u_0)_{\text{кр.3}} \approx 0,3$, створюються передумови для їх підвищеної адгезійності у стадії досушування. Крім того, у стадіях кипіння та досушування зростання на поверхні розділу фаз градієнтів концентрації розчинених речовин та тиску водяної пари сприяє деформативним змінам форми та розмірів крапель (часток), в результаті чого кінцеві їх розміри перевищують початкові: $\delta_{\text{кін}} > \delta_0$, що за даними [3] сприяє збільшенню сил зчеплення пластичних часток зі стінками.

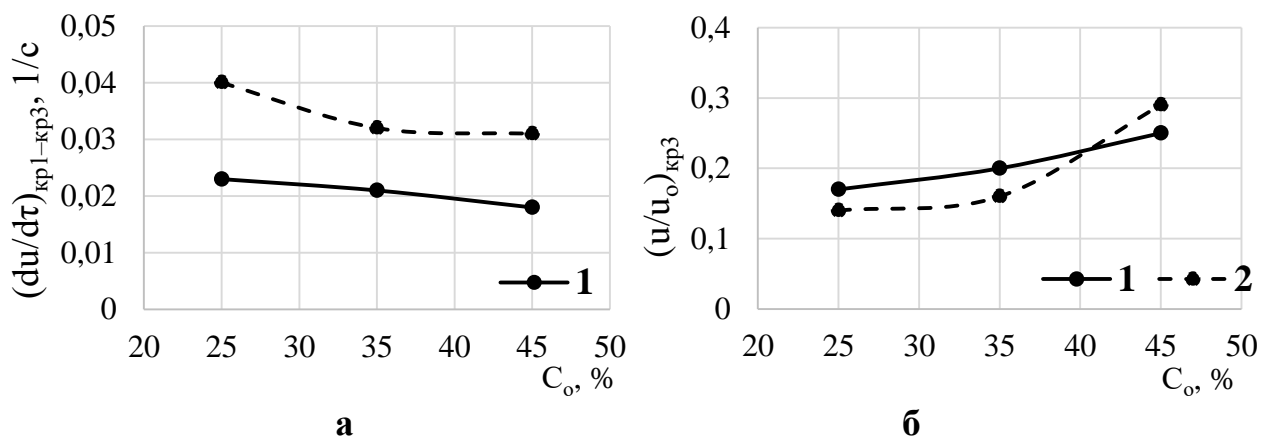

Рис. 1. Кінетичні залежності: а) інтенсивності вологопереносу у стадіях кіркоутворення та кипіння, б) відносного вологовмісту у крапці кр.3 при зневодненні крапель колоїдних розчинів - солодових екстрактів з $C_0=25\%$, 35% , 45% при $T_{\text{п}}$: 1 – 160°C , 2 - 180°C .

Дослідження фізичного стану висушених часток ЯСЕ показав, що в ядрі високотемпературного теплоносія вони були у в'язко-пластичному стані, легко деформувались, а частки 45%-го ЯСЕ були схильні до налипання і руйнування, передумовою чого став їх підвищений вологовміст $(u/u_o)_{кр3} \geq 0,25$ (рис. 1, б) [6].

Лише після охолодження до 30-20°C поза межами потоку теплоносія висушені пластичні частки набували скловидного стану і вже не проявляли адгезійних властивостей. А ось на охолодження і затвердіння висушених часток 45%-го розчину ЯСЕ витрачалось значно більше часу (понад 3хв.), що пояснює утворення відкладень порошкового продукту з ознаками адгезійного налипання на стінках камер розпилювальних сушарок продуктивністю 10кг/год та 25кг/год по випареній волозі, де проводилась апробація технології сушіння розчинів ЯСЕ у промислових умовах. Такі явища вимагають уточнених розрахунків габаритів дискової розпилювальної сушарки з урахуванням властивостей продукту, на основі чого можна обґрунтовано обирати раціональний його типорозмір [7, 8].

Висновки. Проведений аналіз показав, що для запобігання адгезійних явищ в камері сушарки перед визначенням раціональних вихідних параметрів колоїдних розчинів (C_o , T_o , η) і гетерогенних систем (C_o , T_o , δ_{max}) як об'єктів розпилювального сушіння особливу увагу доцільно приділяти їх фізико-хімічним та реологічним властивостям як ключовим чинникам впливу на кінетику їх сушіння та на температурно-вологісний і фізичний стан висушуваних часток.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Masters R. Reflections on spray drying achievements and challenges//Proc. of 2nd Nordic Drying Conf., 2003. Copenhagen, Denmark. P. 8-17.
2. Долинский А. А., Малецкая К. Д.: Распылительная сушка: в 2-х т. Т. 1. Теплофизические основы. Методы интенсификации и энергосбережения. Киев: Академперіодика, 2011. 376с.
3. Долинский А. А., Малецкая К. Д. Распылительная сушка.: в 2 т. Т. 2:

Теплотехнологии и оборудование для получения порошковых материалов. Киев: Академперіодика, 2015. 390 с.

4. Турчина Т. Я. Інтенсифікація тепловологопереносу при розпилювальному сушінні термопластичних матеріалів з рослинної сировини. Автореф. дис.... канд. техн. наук : 05.14.06. Київ, 2011. 26 с.

5. Dolinsky, A., Maletskaya K., & Snezhkin Y. (2000). Fruit and vegetable powders production technology on the bases of spray and convective drying methods // *Drying Technology*. No. 3 Vol. 18.P.747 – 758.

6. Турчина Т. Я. Кинетика процессов тепловлагопереноса при сушке капель термопластичных материалов – солодовых экстрактов. *Промышленная теплотехника*, 2010. Т. 32, № 3. С. 43-49.

7. Турчина Т. Я. Уточнений розрахунок габаритів дискових розпилювальних сушарок для адгезійних матеріалів. *Наукові праці ОНАХТ*, 2011. Вип. 39. Т.2. С. 66-68.

8. Турчина Т. Я., Малецька К. Д., Жукотський Е. К., Ткаченко О. В. Розрахунок радіуса факелу розпилу при сушінні рідких гетерогенних систем із складними реологічними властивостями. *Теплофізика та теплоенергетика*, 2020. Т.42, № 4. С. 33-40.

УДК 004.91

**ПРОЕКТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАХОПЛЕННЯ ПОТОКОВОГО ВІДЕО**

Фомін Олександр Олексійович

д.т.н., професор

Різванов Ігор Олександрович

Студент

Національний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Анотація: розглянуто існуючі аналоги програм відеозахоплення. Проведено аналітичний огляд технологій відеозахоплення. Для виконання задач відоезахоплення в системі, що розробляється, обрано технологію WebRTC (Web Real-Time Communication). Для адаптації технології WebRTC в системі, що розробляється, запропоновано серверне рішення на основі NodeJS. Розроблено програмне забезпечення для захоплення потокового відео. Проведено тестові випробування функціонування системи.

Вступ. Сьогодні традиційні методи підготовки документів (в тому числі з використанням паперових фото) стало застарілим процесом у багатьох сферах діяльності. Наприклад, процеси приймання на роботу, вступу до навчального закладу, оформлення особистих документів, найчастіше проводяться онлайн, з наданням фотографій в електронному вигляді. Однак, більшість організацій досі звикли використовувати традиційні методи підготовки та оформлення документів з використанням паперових фото, що займає багато часу та може затримати процес виготовлення документів на довгий строк. Замість того, щоб витрачати часові та фінансові ресурси на виготовлення фото за межами організації, має сенс зробити цифрове фото на місці, протягом декількох хвилин. Це зменшує можливість втрати якості фотографій та заощаджує час, що витрачається на сканування зображення після того, як вони надані в організацію.

Тому, при оформленні документів має сенс використовувати цифрове фото, зроблене шляхом захоплення потокового відео, що дозволяє заощадити час та покращити якість фото.

Ціль роботи – заощадити час та покращити якість фото при оформленні документів шляхом розробки програмного забезпечення для захоплення потокового відео.

Матеріали та методи. Розробка проводиться в середовищі Microsoft Visual Studio Code на HTML+CSS+JS. Для забезпечення зручної роботи з BackEnd частиною, в тому числі зберігання фотографії на комп'ютер користувача, розробка ведеться на платформі Node.JS. Ця платформа надає можливість використовувати JavaScript за межами браузера, що дозволяє обійти обмеження браузера по доступу до джерела зовнішнього зберігання даних (HDD, SSD, flash-носії та інші).

Для виконання поставленої задачі взято за основу технологію WebRTC, яка забезпечує потік відео та обмін даними між одноранговими клієнтами браузера. Представлений в ньому інтерфейс MediaDevices – надає можливість отримати доступ до медіа контенту користувача, за його дозволеністю. Завдяки цій технології і її методів (наприклад getUserMedia) – отримується доступ до відеокамери і отримуючи відео з камери, робиться фото, яке розміщується на полотні (Canvas). Canvas – елемент HTML5, який за допомогою JS, використовується для створення графіків, фотокомпозицій, анімацій і навіть обробки та рендерингу відео в реальному часі.

Результати та обговорення.

Результатом роботи є програмне забезпечення захоплення потокового відео з веб-камери. Дана програма надає можливість одразу робити фото людини, використовуючи веб-камеру та зберігати фотографію на локальному комп'ютері.

Розроблено програмне забезпечення може бути використаним в процесі приймання на роботу, вступу до навчального закладу, оформлення особистих документів, з наданням фотографій в електронному вигляді.

Висновки. В результаті виконаної роботи успішно вирішено задачу заощадження часу та покращення якості фото при оформленні документів шляхом розробки програмного забезпечення для захоплення потокового відео. Розроблено програмне забезпечення для захоплення потокового відео та збереження його на локальному комп'ютері у форматах JPG та PNG з різною роздільною здатністю і співвідношення сторін. Успішно проведено тестові випробування функціонування системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційна документація Node.JS URL: <https://nodejs.org/uk/docs> (дата звернення: 16.04.2023).
2. Alan B. Johnston, Daniel C. Burnett. WebRTC APIs and RTCWEB Protocols of the HTML5 Real-Time Web, 2012. 170 с.
3. Офіційна документація по JavaScript. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/JavaScript?retiredLocale=uk> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Alexis Goldstein, Louis Lazaris, Estelle Weyl. HTML5 & CSS3 For The Real World: Powerful HTML5 and CSS3 Techniques You Can Use Today, 2015, 398 с.
5. Marijn Haverbeke. Eloquent JavaScript, 3rd Edition: A Modern Introduction to Programming 3rd Edition, 2018, 472 с.
6. Документація по getUserMedia() (API для отримання доступу до медіапристроїв): <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/API/MediaDevices/getUserMedia?retiredLocale=uk> (дата звернення: 20.04.2023).
7. Ethan Brown. Web Development with Node and Express: Leveraging the JavaScript Stack 1st Edition, 2014, 332 с.

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІМЕТРІЇ У ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМАХ

Чайковський Сергій Юрійович

старший науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. На сьогодні, в умовах швидкого нарощування виробничих процесів, постає актуальна проблема - без детального проектування технологічного процесу виготовлення оцінити складність виготовлення виробу. Сьогодні у виробництві з'являються нові концепції, такі, як LEAN-менеджмент, теорія обмежень, статистичний контроль процесів, ергономіка і дизайн та багато інших.

Для досягнення високої якості продуктів і ефективності операцій багато виробничих рішень реалізуються, виходячи з наукового обґрунтування. Отже, методи кваліметричного аналізу також необхідні для об'єднання економічних інтересів, зокрема витрат на робочу силу, матеріальних витрат, витрат на електроенергію з урахуванням технічних параметрів, які розраховуються на основі теорії і методів кваліметрії.

Мета роботи./Aim. Розкриття принципів застосування кваліметрії у виробничо-технологічних системах.

Матеріали та методи./Materials and methods. Незважаючи на масштабність наукових досліджень, дослідження кваліметрії у виробничо-технологічних системах залишається відкритим та потребує детального опрацювання. Ряд проблем загальної теорії кваліметрії досі не вирішено, і в багатьох додатках до об'єктів дослідження є відсутність правильних операційних методів та алгоритмів оцінки якості продукції та виробничо-технологічних систем.

Існують найбільш значущі процедури вирішення проблем (рис. 1):

- категоріальний апарат кваліметрії, розроблений на основі таких понять: функція об'єкта оцінки, споживча фаза об'єкта, взаємодія;
- розроблено принципи структурування якості об'єктів із використанням функціонального підходу;
- розроблено нові методи визначення рівня впливу окремих структурних підрозділів та ієрархії якості на групові та комплексні оцінки;
- розроблено методи згортання оцінки якості в груповій оцінці з урахуванням ефекту синергетичної системи;
- запроваджено показники та методи оцінки комплексу технологічної обробки;
- розроблено методи оперативного аналізу якості технологічної обробки.

Вищезазначені рішення дозволили розробити та реалізувати стратегію комплексної оцінки якості обладнання та виробничо-технологічних систем, засновану на:

- єдиному конструктивному принципі структурування властивостей металоконструкцій;
- системному підході до оцінки якості продукції та виробничо технологічних систем;
- оцінки параметрів безпосередньої переробки, а не тільки якості товару.

Розроблено стратегію функціонального цільового аналізу для виробничо-технологічних систем.

Він базується на:

- визначенні «функції» на основі фізичної взаємодії;
- визначенні життєвого циклу, який називається фазою споживача, щодо періоду оцінки товару;
- виділенні трьох стадій споживчої фази, таких як транспорт, монтаж та експлуатація.

В основі функціонально-специфічного аналізу лежить наступне:

- систематичний підхід до інтегрованої оцінки якості;
- процесний підхід до оцінки ефективності процесу;
- методи управління процесом з метою отримання бажаної якості обладнання.

Таким чином, вдалося розробити загальну, специфічну та об'єктивну кваліметрію, що застосовується до виробничо-технологічних систем (рис. 1).

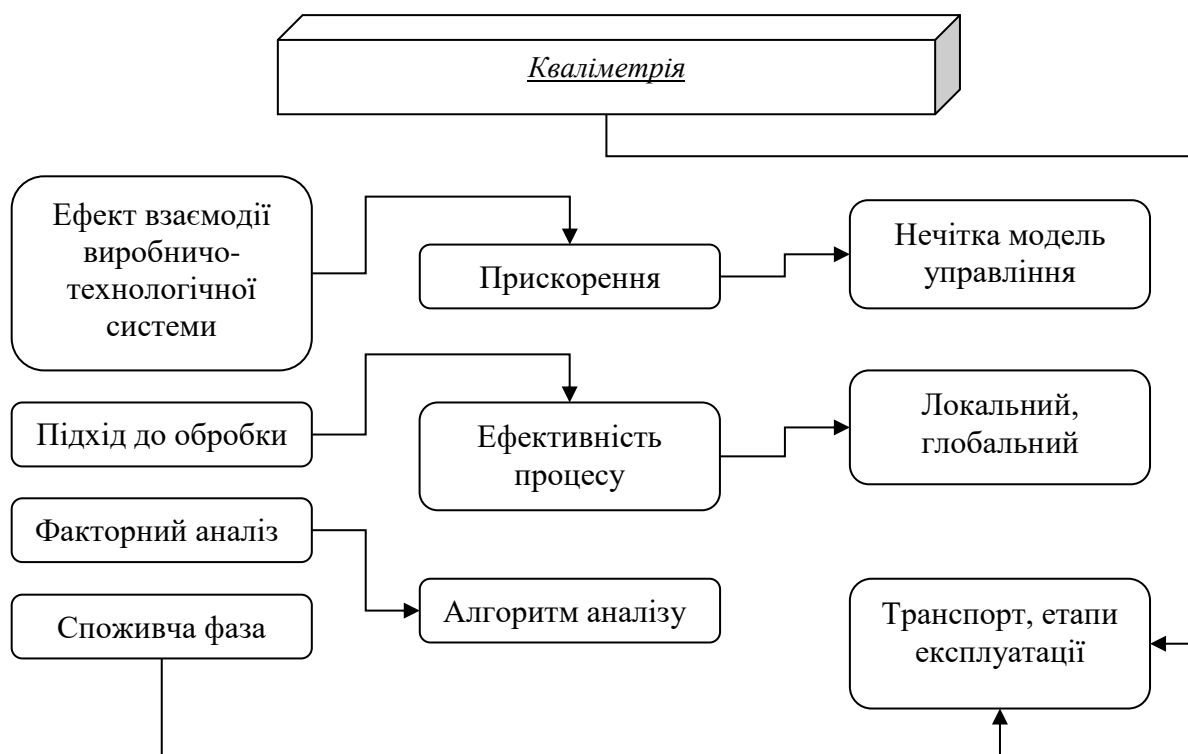

Рис. 1. Структурно-логічна схема дослідження

Результати та обговорення./Results and discussion. Для оцінювання якості виробничо-технологічних систем виготовлення продукції розроблена методика, заснована на визначенні динамічного комплексного показника якості.

Одиничними показниками якості виробничо-технологічної системи обрані:

$K_1(t)$ – показник безперервності;

$K_2(t)$ – показник спеціалізації;

$K_3(t)$ – показник виконання планів;

$K_4(t)$ – показник автоматизації виробничо-технологічної системи;

$K_5(t)$ – показник бездефектності виробництва;

$K_6(t)$ – показник прогресивності;

$K_7(t)$ – показник техніко-економічної ефективності.

Для визначення динамічного комплексного показника якості виробничого процесу, крім розрахунку одиничних показників якості виробничого процесу, повинні бути визначені коефіцієнти вагомості кожного показника. Коефіцієнти вагомості можуть бути визначені різними методами, наприклад, методом параметричних і вартісних регресійних залежностей, методом граничних і номінальних значень, методом еквівалентних співвідношень, експертним методом.

При підході до кваліметрії вибирається основна частина, яка визначає якість кількісного вираження виробничо-технологічної системи. Обрана базова частина приймається експертом, як стандарт кількісного аналізу інших частин у галузі досліджень. Далі розраховуються параметри, які називаються параметрами якості виробничо-технологічної системи.

Наведені теоретичні припущення можна поширити на процеси, пов'язані із застосуванням кваліметрії у виробничо-технологічних системах.

Висновки./Conclusions. Метод кваліметрії базується на статистичному дослідженні залежностей трудомісткості в процесі виробництва. Технічні характеристики виробу вимагають створення великої кількості проектної документації. Методологія якісних показників для визначення якості виробничо-технологічної системи базується на знаходженні показників безперервності, спеціалізації, виконання планів, автоматизації виробничо-технологічної системи, бездефектності виробництва, прогресивності та техніко-економічної ефективності. Визначення значущих факторів трудомісткості потребує обробки багатьох технологічних схем та карт виробничого процесу на предмет виконання всіх показників.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

UDC51-8

PLANNING THE STAGES OF TEACHING MATHEMATICS BY LESSON TYPE

Bagirova Leyla Faiq

Teacher of the Department of General Mathematics

Ibragimova Ilaha Gadir

Teacher of the Department of General Mathematics

Hasanova Matanat Aligulu

Teacher of the Department of General Mathematics

Ganja State University

Azerbaijan, Ganja

Abstract: Starting his pedagogical activity, every mathematics teacher should clearly formulate a function for the development of a competent personality. After all, pedagogical activity consists of various skills in integrity. Skills mean the following abilities: 1. the ability to analyze and select the necessary psycho pedagogical literature, methodological manuals, didactic material. Draw up a curriculum by pre-evaluating your class within the abilities and interests of the trainees. The ability to plan your teaching activities in advance, that is, to prepare not only a lesson plan in advance, but also to be able to organize various thematic events. Also improve their role as a facilitator, guide students along the path of their own interests. It is most important to be able to evaluate the activities of each student in a timely and correct manner, to guide and reveal the talents of each.

Keywords: Facilitator, educational standard, curriculum, type of lesson.

In his working practice, a mathematics teacher is obliged to master the

technique of the gnostic function, which consists in the ability to correctly select the teaching content, correctly determine the learning goals and select the material corresponding to the goals.

The constructive function is to plan in advance the stages of teaching mathematics, the correct selection of techniques and teaching tools, etc.

Possession of an Informative function, which consists in the presentation of educational material, as well as the ability to independently supplement the material with various visual ways of cognition and consolidation of the material passed, the ability to consolidate the material passed by various experiments, etc. That is, the use of all visual aids (audi and video) in the lesson to develop students' abilities in the future to use their knowledge in practice.

An important role belongs to the Organizational function, which implies: not only the organization of the learning process of mathematics, but also the cognitive activity of students.

And the last control and evaluation function: If earlier knowledge was taken as a unit of assessment of students, then after the transition to the curriculum system, abilities are taken as the basis of assessment, that is, it is important to develop the ability of students to try on this knowledge in practice. Therefore, the teacher must assess the effectiveness and quality of education in general in time.

According to R. G. Khazankin, the teacher's professionalism is manifested in the ability to combine and use various methods and means of teaching. He especially notes the creative and graphic culture as the main driving component of the teacher's activity. It's not for nothing that the first stage of a modern lesson is Motivation. A teacher teacher should be able to motivate his students and be able to maintain this motivation not only during the entire lesson, but also throughout the school year. To do this, a math teacher should be able to integrate a math lesson with other disciplines, thereby showing the practicality of applying knowledge in everyday life. (resource.https://edu.gov.az/upload/file/milli_kurikulum-rus.pdf)

R. G. Khazankina identifies 8 types of lessons in her work: Lesson-lecture, Lesson-solving key tasks, Lesson- teaching tasks, Lesson- consultation, Lesson-test,

Lesson-analysis of test results, Lesson- control work, Lesson-analysis and correction of control work.(85 Tember)

Another learned mathematician N. N. Paltysheva identifies the following skills of a teacher-navigator. He should be able to: Correctly formulate the minimum of necessary knowledge from all the material covered, clearly convey its content to each student, timely and correctly identify the weaknesses of the mastered material, repeatedly supplement and consolidate it and conduct an assessment in order to convince the development of this topic.

The passage of new material according to the scheme A) as a whole, b) by blocks, c) "folding" of the material and drawing up an educational plan.

The 3rd significant ability is the ability of a mathematics teacher to successfully prepare students for final exams, through a system of repetitions in large blocks, diagrams, tables.

According to the plan of L. V. Zankova, schoolchildren learn: to analyze and control their activities, to put and discuss the material they have passed, to generalize, independently know how to integrate mathematical material, etc

All this the teacher should develop with the help of related materials, linking the material they have passed with everyday life (the ability to reproduce knowledge in practice).

To implement the practical orientation of training, we make up tasks based on the life of a family group, school, our street, city, region, etc.

For example: The number of students entering our university is 860 students 460 boys, 400 girls, 220 teachers, using this information, we make up various types of tasks. It is necessary to know the tasks affecting the direct interests of the trainees are solved with great enthusiasm.

When passing the topic "The volume of a rectangular parallelepiped", you can propose tasks to find the volume of the classroom, various three-dimensional objects. After such work, it is easier for students to remember the formula for the volume of a rectangular parallelepiped. We solve problems based on a specific life situation.

In the lessons on solving problems for calculating the cost of food, students

learn the prices of basic products in the store and calculate the purchase price.

For the development of thinking that others can proceed from some statements, we can propose tasks like: "A worker made 5 more parts per hour than a student. In 2 hours of work, they produced 58 parts. How many parts did a worker make in an hour and how many did a student make?" (47 pages G. I. Sarantsev)

Modern education is a purposeful process of personality formation, intellectual, social and physical development of a person, creation of prerequisites for continuing education and starting work through theoretical and practical measures based on the interests of a person, family, society and the state, national and universal values, and the principles of systematic, continuity, integrity and democracy of secular education, which provides students with the ability to understand and evaluate processes, problems and development trends, occurring in a rapidly changing world, acquire the necessary knowledge, abilities and skills, apply the acquired knowledge in practice, and independently acquire new knowledge, taking into account the age, physiological, psychological and individual characteristics and potential capabilities of students, as well as the transformation of students into full-fledged members of society in market conditions, and finally, free development personalities.

If educational standards are taken as the basis of education, then by the end of the educational process the student must have some skills that meet the standards of educational structures.

So by the end of the educational process of the mathematical discipline, students should be able to: Student: performs algorithms concerning mathematical materials, uses mathematical concepts and formulas in real life; determines and expresses in mathematical language the dependence between quantities by generalizing specific cases and relevant experience; uses algebraic transformations and functional dependencies in the study of subjects related to mathematics, and also in the study of existing patterns of the surrounding world; uses an extended spatial representation for drawing drawings, drawings and diagrams, as well as for depicting objects of the surrounding world; explains information about the confirmation of probability theory and statistical patterns in the phenomena of the surrounding world,

predicts events based on the classical model of probability theory. Uses means of measurement and calculation, performs written and oral operations; Substantiates his reasoning with mathematical facts and explains the logical results of these facts, distinguishes a proven sentence from an assumed sentence.

The assimilation of all the material covered, as well as its further use, largely depends on the presentation of the material. Recent studies have shown that the best result can be achieved only with the correct explanation, motivation, moral and psychological support of the trainees. And therefore, a modern teacher of mathematics, as well as other disciplines, must first of all be a good psychologist.

Be able to easily adapt to the class, meet the interest of students, conduct various lessons, integrate your subject with other subjects, thereby showing the practicality of its application in later life. In practice, much depends on the form of education, which in turn are classified according to certain criteria: by the number of students, by the place of study, the duration of training sessions, etc.

According to the place of study, there are forms: school and extracurricular. According to the number of students, there are group, collective and individual forms of organization. According to the duration of training: classical classes lasting 45 minutes, pair classes lasting 90 minutes.

All forms of learning merge into a single whole during the lesson. The lesson is a key component of the classroom system. The lesson is an exhaustive part of the learning process in terms of time and meaning. Despite the short duration, the learning process is very complex and at the same time it is a crucial stage. As with each stage of the educational process, certain requirements are imposed on the conduct of the lesson. The quality of the lesson depends not only on the knowledge of the course requirements, but at the same time, on the quality of its presentation. Another task of the teacher is to choose the optimal teaching method. Choosing the optimal training method is a difficult task. If the chosen teaching method does not meet the following conditions, the lesson will be considered not completed.

Classes are usually held for didactic purposes. If the purpose of the lesson is to familiarize students with new material, then the leading stage of this lesson will be

familiarization with new materials, etc. Thus, according to the goals of the math lesson, there are four main types of lesson: 1. A lesson on the study of new materials; 2. A reinforcing lesson; 3. Lessons for testing knowledge, skills and habits; 4. A lesson in systematization and generalization of what has been studied.

In addition to the types of math classes, there are also mixed classes. Such as: repetition, conversation, testing, combined lessons.

LIST OF USED LITERATURE

1. Г. И. Саранцев. Обучение математическим доказательствам в школе. Москва. 2006

2. Концепция национальный куррикулум общего образования Азербайджанской Республики. Стр10-16. электронный ресурс. https://edu.gov.az/upload/file/milli_kurikulum-rus.pdf

3. А. А. Тембербекова. Методика преподавания математики. Учебник для Вузов.

4. Д. В. Чернилевский. Дидактические технологии в высшей школе.

5. Fəal təlim üzrə nümunəvi dərslərin toplusu: Dərs vəsaiti. I cild UNICEF. Bakı, 2001.

6. Adıgözəlov A. S. Orta məktəb riyaziyyatın tədrisi metodikası. Bakı, 2009.

7. G. I. Sarantsev. Teaching mathematical proofs at school. Moscow. 2006

8. The concept of the national curriculum of general education of the Republic of Azerbaijan. Pp. 10-16. electronic resource. https://edu.gov.az/upload/file/milli_kurikulum-rus.pdf

9. A. A. Temberbekova. Methods of teaching mathematics. Textbook for Universities.

10. D. V. Chernilevsky. Didactic technologies at the higher school.

11. Collection of exemplary lessons on active training: textbook. Volume I UNICEF. Baku, 2001.

12. Adigozalov A. S. High school methods of teaching mathematics. Baku, 2009.

**АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПРИ
ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО (ОНЛАЙН) ПРОВЕДЕННЯ
ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ У ЗВО**

Андрєєва Наталія Олексіївна,
к.т.н., доцент, професор
Варшамов Армен Варшамович,
старший викладач
Капченко Леонід Миколайович,
к.пед.н., доцент
завідувач навчальної лабораторії
Державний університет телекомунікацій
м. Київ, Україна

Анотація: У статті розглядається необхідність переосмислення традиційних дидактичних принципів організації дистанційного виконання лабораторних робіт з фізики і математики у закладах вищої освіти. Обґрунтовуються властивості (вимоги та реалізація (дотримання) дидактичних принципів.

Дидактичний принцип (за Г. Ващенком — «принципи навчання»), як історична категорія не є універсальним і «вічним», а зумовлений певними історичними умовами. Дидактичні принципи, зокрема, визначаються:

- соціальним замовленням, яке змінюється залежно від змін у соціально економічному житті;
- станом загальнонаукових досліджень, зокрема, у ділянці психології, філософії, соціології, змісту окремих навчальних предметів тощо.

Найбільш виразно вони виявляють себе в процесі едукативної й стосуються навчання всіх дисциплін. Тому фахові методики пристосовують їх до своїх потреб, а часом виводять з них і свої - прикладного рівня – принципи [6].

Ключові слова: дистанційне навчання, традиційні дидактичні принципи, специфічні дидактичні принципи, властивості, лабораторні заняття,

лабораторні роботи.

Актуальність теми: У зв'язку з можливими надзвичайними обставинами, зокрема такими як пандемія, воєнний стан, стихійні лиха тощо, більшість навчальних закладів різного рівня акредитації, зокрема у сфері телекомунікацій, змушені застосовувати дистанційне навчання, як єдину дієву форму. При цьому використання інноваційних, заснованих на комп'ютерних, штучного інтелекту, інтерактивних, мультимедійних та телекомунікаційних технологіях навчання, вимагають принципового перетворення всього науково методичного забезпечення навчально-освітнього процесу.

Значна частина науково-педагогічних працівників українських ЗВО адаптуючись до зазначених викликів, впроваджуючи STEAM - заняття потребує також, переосмислення традиційних дидактичних принципів організації дистанційного (онлайн) проведення зокрема лабораторних занять з фізики і математики.

Аналіз наукових джерел, автори яких висвітлюють результати досліджень різноманітних аспектів дистанційного навчання, зокрема організація дистанційного навчання і створення електронних навчальних курсів та електронних тестів В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І. Гайдур, О. О. Ільїн, технологій розробки дистанційних курсів В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко, О. В. Рибалко, Ю. М. Богачков, теоретичних аспектів впровадження дистанційного навчання та сучасних принципів дистанційного навчання Л. Г. Гаврілова, Ю. І. Катасонова свідчить, про недостатність на сьогодні традиційних дидактичних принципів для забезпечення організації і проведення дистанційного (онлайн) навчання.

Так, Катасонова Ю. І. зазначає, що «добре структурованих, теоретично обґрунтованих і, що дуже важливо, перевірених навчальною практикою традиційного навчання, класичних дидактичних принципів недостатньо для системи дистанційного навчання» [1]. В той же час впровадження окремих нових специфічних дидактичних принципів викликають у науково-

педагогічних працівників ЗВО дискусії.

Матеріали і методи. Важливою складовою ефективної підготовки майбутніх висококваліфікованих спеціалістів в галузі телекомунікації є лабораторні заняття, які у закладах вищої освіти відносяться до одного з основних видів навчальних занять, на яких студенти під керівництвом викладачів проводять натурні, або імітаційні експерименти чи досліди в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням сучасного програмного забезпечення (Maxima базується на Common List Mathcad, Mathematica, Maple) та устаткування, пристосованого до умов навчального процесу в закладах вищої освіти.

Використовуючи **аналіз** як метод наукового дослідження зроблена спроба визначити властивості застосування дидактичних принципів при дистанційному (онлайн) проведенні лабораторних занять з базових дисциплін, зокрема з фізики і математики. Досліджуючи основні традиційні, загальноприйняті дидактичні принципи, які взаємопов'язані і зумовлюють один одного, автори при **аналізі**, вдаючись до **абстрагування**, засвідчують, що нероздільні складові принципів: вимоги (до науково-педагогічних працівників і студентів) та їх реалізація (дотримання) забезпечують ефективність навчання при проведенні лабораторних занять в навчальних лабораторіях. Поширюючись на вивчення зазначених дисциплін, значною мірою визначають їх зміст, форми організації та методи навчання (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз основних традиційних дидактичних принципів

Принцип	Властивість
Науковість	<p><i>Вимоги:</i> <i>до науково-педагогічних працівників</i> - проникнення в сутність явищ і подій; - демонстрації могутності досягнень людських знань і науки та ознайомлення з методами науки, пізнання; - розкриття історії розвитку науки, боротьби тенденцій; - орієнтації на міждисциплінарні наукові зв'язки.</p> <p><i>до студентів:</i> - пізнання наукових досягнень людства.</p> <p><i>Реалізація:</i> добір матеріалу, що відповідає структурі певної галузі знань і навчального предмета, специфіці його розділів і тем. Зобов'язує викладати предмет на підставі перевірених наукових даних</p>

<p style="text-align: center;">систематичність і послідовність</p>	<p><i>Вимоги:</i> <i>до науково-педагогічних працівників</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - постійне удосконалення свого фахового рівня; - опора на пройдений при вивченні нового матеріалу; - розгляд нового матеріалу частинами, фіксування уваги студентів на вузлових питаннях, продумування системи занять; - здійснення внутріпредметних і міжпредметних зв'язків <p><i>до студентів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - систематичне відвідування занять; - порядок при виконання домашніх завдань; - активна участь і уважність на заняттях; - час виконання завдань; - повторення навчального матеріалу <p><i>Реалізація:</i> формування навчальних програми, які передбачають розміщення матеріалу за принципом <i>лінійності</i> (вивчення нового матеріалу з повторенням попереднього) та <i>концентричності</i> (без повторення, на більш високому рівні мислення студентів з кожним наступним заняттям)</p>
<p style="text-align: center;">Свідомість й активність</p>	<p><i>Вимоги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - широке використання у навчанні проблемних методів; - задіяння всіх психічних процесів, які сприяють активізації пізнання; - використання різноманітних розумових операцій (порівняння і зіставлення, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, аналогії); - взаємозв'язок і взаємообумовленість у навчальному матеріалі; - правильне формулювання думки при викладанні. <p><i>Реалізація:</i> позитивне ставлення до навчання, інтерес до навчального матеріалу, позитивні емоційні переживання у навчальній діяльності, використання на практиці засвоєних знань, умінь і навичок, проблемне навчання, диференціація матеріалу відповідно до навчальних можливостей, використання сучасних технічних засобів навчання, уміння викладача враховувати психологічний стан студентів</p>
<p style="text-align: center;">зв'язок навчання з життям</p>	<p><i>Вимоги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - використання на заняттях життєвого досвіду студентів; - зв'язок між наукою і виробництвом, теорією і практикою розкриття практичної значимості знань, застосуванні їх у практичній діяльності; - участь у громадському житті <p><i>Реалізація:</i> використання на заняттях життєвого досвіду студентів; застосування набутих знань у практичній діяльності; розкриття практичної значимості знань; безпосередня участь студентів у громадському житті</p>
<p style="text-align: center;">міцність знань, умінь і навичок</p>	<p><i>Вимоги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - тривале збереження в пам'яті набутих знань, умінь і навичок; - активізація пам'яті, мислення студентів; - групування матеріалу й його систематизація; - використання різноманітних вправ і методик, форм і підходів, самостійної роботи звернення до раніше засвоєних знань для нового їх трактування. <p><i>до студентів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - засвоєння програмного матеріалу. <p><i>Реалізація:</i> повторення навчального матеріалу за розділами і структурними смисловими частинами; запам'ятовування нового навчального матеріалу в поєднанні з пройденим; активізація студентів під час повторення (запитання, порівняння, аналіз, синтез, класифікація, узагальнення)</p>
<p style="text-align: center;">наочність</p>	<p><i>Вимоги:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - має бути змістовною, естетично оформленою; - відповідати психологічним законам сприймання; - сприяння розумовому розвитку студентів; - допомога у виявленні зв'язку між науковими знаннями і житейською практикою; - полегшення процесу засвоєння знань; - стимулювання інтересу до них (розвиток мотиваційної сфери) - допомога у сприйманні об'єктів у розмаїтті їх виявів і зв'язків. <p><i>Реалізація:</i> Чеський педагог Я.-А. Коменський у праці «Велика дидактика». сформулював «золоте правило» дидактики: «...все, що тільки можна, подавати для сприймання відчуттями, а саме: видиме - для сприймання зором, чутне - слухом, запахи - нюхом, смакове - смаком, доступне дотику - через дотик. Якщо якісь предмети одразу можна сприймати кількома відчуттями, нехай вони одразу охоплюються кількома відчуттями...» [5]</p>

емоційність	<p><i>Вимоги:</i></p> <p><i>до науково-педагогічних працівників</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - жвавий, образний виклад матеріалу; - мова викладача, його ставлення до студентів; - зовнішній вигляд; - використання цікавих прикладів, застосування наочності і технічних засобів навчання; - створення у студентів почуття виконаного обов'язку. <p><i>до студентів</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - володіння своїм настроєм, емоціями, переживаннями - позитивний емоційний стан; - почуття, які можуть стимулювати успішне засвоєння знань. <p><i>Реалізація:</i></p> <p>формування емоцій, що активізують навчально-пізнавальну діяльність; виховання у студентів уміння володіти своїм настроєм, емоціями, переживаннями</p>
--------------------	--

При підготовці навчального контенту лабораторних занять науково-педагогічні працівники:

- демонструють більш високий рівень наочності у порівнянні з традиційними навчальними засобами,

- поєднують конкретне з абстрактним, раціональне з ірраціональним, теоретичні знання з практичною діяльністю.

- постулюють теорію, засновану на «подвійному кодуванні Алана Пайвіо і є сумісною з візуально-просторовою матрицею і петлею повторення в моделі робочої пам'яті Алана Бедделі» [3], що оптимальне навчання відбувається тільки в тому випадку, коли вербальний і візуальний матеріал представлені синхронно.

Як зазначає у своїх наукових працях Катасонова Ю. І., на сьогодні «спостерігається тенденція часткової модернізації переліку дидактичних принципів традиційної системи освіти за рахунок зміщення акцентів і розширення системи дидактичних принципів» [1].

- Крім того, за умови, якщо при вербальній і візуальній демонстрації навчальний матеріал представлений:

- на сторінці або екрані поруч, а не далеко один від одного визначається, як принцип *просторового зв'язку*;

- синхронно, а не послідовно, як принцип *часового зв'язку*;

- сторонній матеріал виключений, а не включений, як принцип *узгодженості*;

- цільові ефекти сильніші для слабо ерудованих студентів, ніж для

високо ерудованих, як принцип *індивідуальних відмінностей*.

Висновок Перераховані основні специфічні дидактичні принципи і підходи дистанційного навчання, розкривають засадничі ідеї системи формування професійної компетентності при проведенні лабораторних занять з базової навчальної дисципліни – фізика, вкрай важливої в опануванні технічних дисциплін у закладах вищої освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Катасонова Ю. В. Сучасні принципи дистанційного навчання у теорії і практиці підготовки майбутніх учителів початкових класів – Режим доступу: [https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/ Katasonova.pdf](https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Katasonova.pdf) (дата звернення: 25.01.2023).

2. Вишнівський В. В. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посібник / В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І. Гайдур, О.О. Ільїн. – К. : ДУТ, 2014. – 140 с.

3. Биков В. Ю, Кухаренко В.М. Дистанційний навчальний процес: Навчальний посібник / За ред. - К.: Міленіум, 2005. <https://lib.iitta.gov.ua/>

4. Гаврілова Л. Г. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/268481178.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).

5. Дидактичні погляди Я. А. Коменського [Електронний ресурс] Режим доступу: https://pidru4niki.com/1822100435399/pedagogika/didaktichni_poglyadi_komenskogo (дата 21.02.2023).

6. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання: підруч. для педагогів / Г. Г. Ващенко ; Всеукр. пед. т-во ім. Г.Ващенка. – К. : Варта, 1997. – 415 с.

УЗАГАЛЬНЕННЯ РІВНЯННЯ БЕРНУЛЛІ ТА РІВНЯННЯ РІККАТІ НА ВИПАДОК РІВНЯНЬ ВИЩОГО ПОРЯДКУ

Калайда Олексій Феофілович

канд. фіз.-мат. н., доцент

Київський Національний університет

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Вступ. /Introduktions. Нормальні диференціальні рівняння Бернуллі та рівняння Ріккаті (рівняння першого порядку, відносно шуканої функції рівняння неявні) зводяться до відповідних лінійних рівнянь, а отже, інтегруються в квадратурах (Ляшко, Боярчук, Гай, Калайда, 1987, Головач, Калайда, 1997). Можливо, цей клас рівнянь узагальнюється й на випадок нормальних рівнянь вищого порядку та отже, зводиться до лінійних рівнянь вищого порядку. Про це і йтиметься нижче.

Мета роботи. /Aim. Показати що названим рівнянням можна співставити аналогічні рівняння вищого порядку та що вони, можливо зводяться до лінійних рівнянь.

Матеріали та методи. /Materials and methods. Використані рівняння Бернуллі

$$y' + p(x)y = q(x)y^\alpha \quad (1)$$

(зводиться до лінійного заміною $z = y^{1-\alpha}$) та рівняння Ріккаті

$$y' + p(x)y + q(x)y^2 = f(x) \quad (2)$$

(при наявності одного частинного розв'язку $y_1(x)$ заміною $y = z + y_1(x)$ зводиться до рівняння Бернуллі при $\alpha = 2$, а отже, теж інтегрується в квадратурах).

Результати та обговорення. /Results and discussion. Відповідно рівнянням (1), (2) розглянемо рівняння

$$(\varphi(x, y))^{(k)} + p_1(x)(\varphi(x, y))^{(k-1)} + \dots + p_k(x)(\varphi(x, y)) = q(x), \quad (3)$$

$$y^{(k)} + p_1(x)y^{(k-1)} + \dots + p_k(x)y + q_1(x)y^2 + \dots + q_k(x)y^{(k+1)}. \quad (4)$$

Рівняння (3) відносно $z = \varphi(x, y)$ являється лінійним (при $\varphi(x, y) = y^{1-\alpha}$ воно, очевидно, й буде аналогом рівнянню (1)).

Рівняння ж (4) при наявності його частинного роз'язку $y_1(x)$ тією ж заміною $y = z + y_1(x)$ зводиться до рівняння виду при $f(x) \equiv 0$, але в загальному випадку до лінійного не зводиться.

Висновки. /Conclusions. Введені до розгляду рівняння (3), (4) мають пізнавальний сенс. Задачу Коші для даних рівнянь чисельно можна ефективно розв'язувати як методами Рунге – Кутти, так і, після зведення їх послідовним інтегруванням до відповідних інтегро-диференціальних рівнянь, також квадратурно-ітеративним методом з ітераціями та квадратурним методом розщеплення (Калайда, 2000).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ/BIBLIOGRAPHY

1. Ляшко И. И., Боярчук А. К., Гай Я. Г., Калайда А. Ф. (1987). Математический анализ (в 3-х частях). Ч. 3. К.: Головное Издательство Издательского объединения “Вища школа”. – 344 с.
2. Головач Г. П. Калайда О. Ф. (1997). Збірник задач з диференціальних та інтегральних рівнянь. К.: “Техніка”. 286 с.
3. Калайда О. Ф. (2000). Чисельні методи (навчальний посібник) К.: ВПЦ “Київський університет”. – 249 с.

ПОБУДОВА КВАДРАТУРНИХ ФОРМУЛ ЗА ДОПОМОГОЮ МНОГОЧЛЕННИХ σ -КОЛОКАНТ

Калайда Олексій Феофілович

канд. фіз.-мат. н., доцент

Київський Національний університет

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Вступ. /Introduktions. Квадратурні формули, очевидно, можна будувати не тільки за допомогою многочленів Лагранжа (традиційні квадратурні формули), а й за допомогою многочленів типу Лагранжа – так званих многочленних σ -колокант (Калайда, 2000)

$$L_n(\sigma(x); f) = \Omega(\sigma(x)), \stackrel{def}{=} \sum_{j=0}^n \omega_j(\sigma(x)) f_j, \Omega(\sigma(x)) = (\omega_0(\sigma(x)) \dots \omega_n(\sigma(x))),$$

$$Y(f) = (f_0 \dots f_n)^T, \quad (1)$$

$$\omega_j(\sigma(x)) = \frac{\psi_j(\sigma(x))}{\psi_j(\sigma(x_j))}, \psi_j(\sigma(x)) = \prod_{i=0, i \neq j}^n (\sigma(x) - \sigma(x_i)).$$

Мета роботи. /Aim. Показати, в яких випадках за допомогою σ -колокант (1) можна реально побудувати квадратурні формули для функції f .

Матеріали та методи. /Materials and methods. Використано формулу (1) та її інтеграл $\int_{\bar{x}}^x \rho(s) L_n(\sigma; f) ds$ ($t \mapsto \rho(t)$ – вагова функція).

Результати та обговорення. /Results and discussion. В результаті інтегрування многочлена (1) для інтеграла $J(x) = \int_{\bar{x}}^x \rho(s) f(s) ds$ дістаємо σ -множину квадратурних формул.

$$\tilde{J}(x) = \int_{\bar{x}}^x \rho(s) \Omega(\sigma(s)) ds Y(f) = \sum_{j=0}^n \kappa_j(x) f_j \Leftarrow \kappa_j(x) = \int_{\bar{x}}^x \rho(s) \omega_j(\sigma(s)) ds, f_j = f(x_j). \quad (2)$$

З рівності (2), очевидно, слідує, що дані квадратурні формули практично застосовні при умові, що в класі елементарних функцій існують наступні

інтеграли.

$$J_j(x) = \int_{\bar{x}}^x \rho(s) \sigma^k(s) ds. \quad (3)$$

Таким чином, крім традиційних алгебричних квадратурних формул типу формул Ньютона - Котеса, формул Гаусса, в залежності від вибору функції $x \mapsto \sigma(x)$, матимемо їхні аналоги, такі, наприклад, як тригонометричні ($\sigma(x) = \sin x, \cos x, \dots$), експоненціальні ($\sigma(x) = \exp(x), \dots$), логарифмічні ($\sigma(x) = \ln x, \dots$) формули тощо. При цьому доцільно використовувати матричні алгоритми чисельного інтегрування (Калайда, 1989, 2000).

Висновки. /Conclusions. Побудовані квадратурні формули (2) при умові існування в класі елементарних функцій (3) дають можливість вибирати кращу з них для даної інтегрованої функції f .

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ/BIBLIOGRAPHY

1. Калайда О. Ф. (2000). Чисельні методи (навчальний посібник) К.: ВПЦ “Київський університет”. – 249 с.
2. Калайда А. Ф. (1989). О двусторонних аппроксимациях функций многочленами: //Вычисл. и прикл. матем., вып. 67. К.: (стр. 31 – 37).

ЗАДАЧА НА ЕКСТРЕМУМ ПОХИБКИ МЕТОДУ НЬЮТОНА

Калайда Олексій Феофілович

канд. фіз.-мат. н., доцент

Київський Національний університет

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Вступ. /Introduktions. Відомо (Калайда, 2000), що усі ітеративні методи розв'язування скінченних рівнянь $f(x) = 0$ утворюються функцією.

$$x \mapsto \varphi(x) = x - a(x)f(x). \quad (1)$$

З неї утворюються ітеративні процеси (для відокремленого простого кореня рівня $f(x) = 0$; для кратних нулів та полюсів слід використовувати функцію $x \mapsto \psi(x) = \frac{f(x)}{f'(x)}$ як таку, що завжди має лише прості нулі-полюси).

$$x_{n+1} = x_n - a(x_n)f(x_n). \quad (2)$$

Виникає питання про кращий з можливих вибір функції a в (1), (2).

Мета роботи. /Aim. Показати, що задачу про функцію a можна розв'язати як задачу на екстремум функції.

Матеріали та методи. /Materials and methods. Використано рівність (1).

Результати та обговорення. /Results and discussion. В результаті розв'язування згаданої задачі на екстремум дістаємо рівняння (однорідне диференціальне рівняння першого порядку).

$$(a(x)f(x))' = a'f(x) + af'(x) = 0. \quad (3)$$

З рівняння (3) дістаємо.

$$a(x) = C \frac{1}{f'(x)}, \quad C = \text{const}. \quad (4)$$

Отже, ітеративні методи (2) (методи типу методу Ньютона) набувають вигляду (C – довільна стала).

$$x_{n+1} = x_n - C \frac{f(x_n)}{f'(x_n)}. \quad (5)$$

(Цікаво, що при розв'язуванні задачі на екстремум функції $x \mapsto C(x)$ в (5) приходимо до парадоксального висновку, що $C(x) = \frac{f'(x)}{f(x)}$).

При відомій кратності $\lambda = p$ шуканого нуля (полюса) функції доцільно покладати $C = p$ (Калайда, 2000).

Висновки. /Conclusions. Розв'язана задача на екстремум похибки методів типу (2) й показано, що це може бути цілий клас методів даного типу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ/BIBLIOGRAPHY

1. Калайда О. Ф. (2000). Чисельні методи (навчальний посібник) К.: ВПЦ “Київський університет”. – 249 с.

ARCHITECTURE

УДК 72.012

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ МЕБЛІВ-ТРАНСФОРМЕРІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ХХІ СТОЛІТТЯ

Горбатюк Вікторія Олександрівна
студентка

Олійник Галина Степанівна
доцент кафедри дизайну
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Вступ. Дизайнерські рішення меблів-трансформерів на сьогоднішній день є дуже актуальними, оскільки відповідають не лише за естетику інтер'єру, а й за його багатофункціональність. Такі меблі особливо популярні при будівництві малогабаритних приміщень. Вони дозволяють створювати зручне предметно-просторове середовище для роботи та відпочинку.

Мета – проаналізувати особливості формоутворення, класифікувати за призначенням та описати основні дизайнерські та конструктивні рішення сучасних меблів-трансформерів європейських країн.

Матеріали та методи. В процесі дослідження було використано наступні методи: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація), емпіричні (опис).

Результати та обговорення. Аналізуючи сучасні приклади європейських меблевих компаній, можна сформулювати основні особливості формоутворення меблів-трансформерів:

- 1) створення комбінованих меблів-трансформерів за рахунок використання модульних елементів або поєднання різнорідних елементів;
- 2) трансформація форми за рахунок використання системи «стиснення

розсування» форми;

3) застосування розкладних Х-подібних трансформацій меблів;

4) висування різних елементів з одного об'єму [2, с. 35].

Класифікація меблів-трансформерів за призначенням:

1) Механізовані меблі (створюються з метою зміни їх форми). Наприклад, ліжко можна перетворити на письмовий стіл та крісло і, навпаки.

2) Дитячі розвивальні меблі, які можна пристосовувати до зросту дитини та рівня її психологічного і фізичного розвитку.

3) Компакт-меблі, які можна трансформувати в різні геометричні форми. Це є основною перевагою їх експлуатації.

4) Меблі-універсали, якими людина користується щодня. Наприклад, диван, який легко трансформується в розкладний стіл і пуфи.

5) Меблі-контейнери, призначенні для зберігання речей, дитячих іграшок, прикрас, книг, кухонних предметів [1].

Основними дизайнерськими та конструктивними рішеннями при створенні меблів-трансформерів є:

1) з'єднання елементів за рахунок «пазлової» системи з можливістю різноманітних варіацій меблів;

2) застосування модульної каркасної конструкції та різноманітних наповнень (дерев'яна основа та м'яка поверхня, використання декоративних подушок);

3) використання системи взаємозалежних кріплень (шафи, книжні полиці);

4) з'єднання елементів комбінованих меблів-трансформерів за рахунок використання допоміжних кріплень з можливістю змінювати їх форму та розташування;

5) застосування електронних пристроїв реагування (сенсорні столи, інтелектуальні крісла, дивани з медіа-системою;

6) впровадження розкладних систем, що дозволяють змінювати площу та розмір меблів [1].

Висновки. Отже, основними особливостями меблів-трансформерів європейських країн ХХІ століття є дизайнерські рішення, які дозволяють змінювати їх розмір, форму, колір, пристосовувати до різних видів діяльності людини. Такі меблі відповідають усім принципам компактності та зручності. Вони є складними у створенні, але простими в експлуатації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравець І. Й. Цілі та засоби колористичного формотворення в архітектурі: Автореф. дис. д-ра арх-ри: 18.00.01 / КДТУБА. К. 1995. 46 с.
2. Лаврик Г. І. Основи системного аналізу в архітектурних дослідженнях і проектуванні. К.: КНУБА. 2002. 138 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА МІСТІ ЗАПОРІЖЖЯ

Фостащенко Олена Миколаївна

к.т.н., доцент

Воротніков Вадим Васильович

Кузнецов Ігор Сергійович

Фостащенко Данило Олегович

Студенти

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. В останні роки проблеми у сфері накопичення, переробки і утилізації твердих побутових відходів в Україні стоять дуже гостро. Щоб уникнути ситуації тотального накопичення відходів побуту і максимально зробити неможливим виявлення ознак "смітчевої революції" в Україні, слід приділити досить уваги новітнім економічно ефективним технологіям рециклінга побутових відходів. Саме вони створюють умови для ведення підприємницької діяльності у сфері розвитку ринку вторинної сировини в Україні, принципів зеленого бізнесу, що забезпечують впровадження та відповідають умовам стійкого розвитку і, найголовніше, здійснюють мінімальну дію на довкілля.

Майже всі побутові відходи захоронюють на полігонах. Переважна їх більшість працює в режимі перевантаження, тобто з порушенням проектних показників щодо обсягів накопичення відходів.

Водночас полігони є джерелом інтенсивного забруднення атмосфери та підземних вод. Практично ні на одному з них не знешкоджується фільтрат. Майже усі полігони потребують невідкладної санації та рекультивації. Не вирішуються питання створення нових полігонів. Половина полігонів побутових відходів приймає промислові відходи. Крім того, у багатьох містах триває процес утворення несанкціонованих звалищ побутових відходів.

На даний час у Запорізькій області та в місті Запоріжжя є актуальним питання щодо створення умов, що сприятимуть забезпеченню повного збирання, перевезення, утилізації, знешкодження та захоронення побутових відходів і обмеження їх шкідливого впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людини.

Згідно з останніми даними екологів, Україна лідирує в Європі за кількістю відходів. Показники утворення й нагромадження відходів в Україні свідчать про загрозову екологічну ситуацію в державі. За даними Міністерство екології та природних ресурсів України в нашій державі нагромаджено близько 35-36 млрд. т. відходів, 7% території, а це більш як 50 тис.т/км² заваленні сміттям [6].

Відповідно до європейських норм, придатні для повторного використання відходи повинні відправлятися на відповідні підприємства, безпечні відвозитися на полігони ТПВ, а з небезпечними проводяться необхідні для знешкодження операції. При цьому на звичайні сміттєзвалища не мають потрапляти відходи, які розкладаються біологічним шляхом (норма Директиви ЄС 1999/31/ЕС) [5].

Згідно із Законом "Про відходи", "оброблення (перероблення) відходів це здійснення будь-яких технологічних операцій, пов'язаних із зміною фізичних, хімічних і біологічних властивостей відходів, з метою підготовки їх до екологічно безпечного зберігання, перевезення, утилізації чи видалення" [1-3].

На місцевому рівні розроблені «Стратегія розвитку м. Запоріжжя до 2028 року» [7] та Схема санітарного очищення міста Запоріжжя [8].

Але, наведені вище роботи комплексно та систематично не вирішують проблему поводження з твердими побутовими відходами як в Україні, так і у Запорізькій області.

Мета роботи. Проаналізувати передумови для переробки та утилізації відходів у м. Запоріжжя, комплексна оцінка системи збирання твердих побутових відходів і розробка дієвих заходів щодо покращення ресурсозбереження в сучасних умовах господарювання.

Матеріали та методи. Запорізька область відноситься до регіонів, де зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості: 45 % від загальної кількості виробленої продукції в області займає продукція металургії та оброблення металу, 20 % – виробництво та розподілення електроенергії, газу, тепла, води. Виробнича діяльність підприємств пов'язана з утворенням відходів I–IV класів небезпеки. Так, Запорізька область замикає п'ятірку регіонів з найбільшим показником утворення відходів. Масштабність ресурсного використання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання.

Найбільшу частку утворення відходів I–IV класів небезпеки за категоріями матеріалів у 2022 році складають:

- осад промислових стоків – 403,6 тис. т;
- відходи чорних металів – 42,2 тис. т;
- відходи тваринного походження та змішані харчові відходи – 49,7 тис. т;
- відходи рослинного походження – 84,6 тис. т;
- тваринні екскременти, сеча та гній – 78,6 тис. т;
- побутові та побідні відходи – 294,6 тис. т;
- мінеральні відходи будівництва та знесення об'єктів, у т.ч. змішані будівельні відходи – 276,3 тис. т;
- інші мінеральні відходи – 667,2 тис. т;
- відходи згорання – 3307,0 тис. т.

Утилізовано 3325,9 тис. т відходів та видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти – 1568,1 тис. т відходів.

З року в рік у Запорізькій області спостерігається стійка тенденція до збільшення питомої ваги використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, так у 2015 році цей показник склав 50 %, у 2016 р. – 58,86 %, у 2017 р. – 59,4 %, а у 2018 р. – 63,8 %, у 2019 р. 64,4 %, а у 2020 р. – 66,1 %, у 2021 р. – 67,8 %, а у 2022 р. – 69,1 %.

Найбільша кількість полігонів, які потребують паспортизації, у

Запорізькій області – 84 % від загальної кількості полігонів в області. З 750 сміттєзвалищ, які потребують рекультивації, фактично рекультивовано 182 од. (8% потребує рекультивації). З 455 сміттєзвалищ, які потребують санації, фактично сановано 63 од. (6% потребує санації).

Найбільша кількість полігонів, які потребують рекультивації, у Запорізької області – 84 % від загальної кількості полігонів. Це обумовлено збільшенням відсотку відходів, які використовуються як вторинні матеріали. На сьогодні в області особливо гостро постає проблема поводження з твердими побутовими відходами, виникнення і ліквідації несанкціонованих звалищ відходів. Роботу з підтримання санітарного стану території, організації збору побутових відходів, виявлення та ліквідації стихійних звалищ проводять комунальні та приватні підприємства, сільські та селищні ради із залученням суб'єктів підприємницької діяльності, що провадять господарську діяльність на підпорядкованій території.

Наразі на території Запорізького району та м. Запоріжжя збирання та перевезення твердих побутових відходів здійснюють ТОВ “Вельтум-Запоріжжя” та ТОВ “ЕК “Гранік”. Відходи розміщуються на полігоні твердих побутових відходів у м. Запоріжжя по вул. Базова 10.

Результати та обговорення. Отже, основною екологічною проблемою регіону залишається забруднення поверхневих водних об'єктів неочищеними і недостатньо очищеними зворотними водами підприємств металургійного комплексу та житлово-комунальної галузі. Враховуючи наявність в області великих обсягів накопичених відходів, відсутність потужностей для їх знешкодження чи утилізації, а також місць для їх видалення, основними пріоритетами в сфері поводження з відходами в області є скорочення обсягів розміщених відходів, забезпечення екологічно безпечного поводження з ними та своєчасне виявлення негативних наслідків накопичення відходів.

Сучасний стан поводження з відходами у м. Запоріжжя. На території міста розташовано 8 полігонів: полігони промислових відходів у балці Середня (загальна площа – 219,0 га) підприємств ВАТ «Запоріжсталь» (площа -112,8 га),

ПАТ «Дніпроспецсталь» (площа – 38,8282 га), ПАТ «Запорізький завод феросплавів» (площа – 21,4946 га), ПАТ «Запоріжжкокс» (площа – 45,8781 га); накопичувач-випарювач рідких промислових відходів ПАТ «Мотор Січ» (площа – 1,55 га); полігон промислових відходів ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» (площа – 3,9757 га); гідроспорудження комплексу позамайданчикowego шламовидалення ВАТ «Запоріжсталь» у б. Капустянка (площа – 148,4673 га); полігон відходів №1 (площа – 47,0707 га).

На теперішній час у місті експлуатується тільки один полігон твердих побутових відходів №1, який був введений в експлуатацію ще у 1951 році.

Єдиний полігон ТПВ №1 м. Запоріжжя, що експлуатується, відноситься до високонавантажених – висота складування понад 25 метрів.

Полігон ТПВ №2 був закритий у 2007 році, оскільки вичерпав свої можливості та потребує виконання робіт щодо рекультивації.

Для будівництва нового полігону ТПВ №3 на території Запорізького району Запорізької області вже відведено земельну ділянку.

На теперішній час загальна кількість сміттєвих майданчиків у місті Запоріжжя складає 3419, з них що є на балансі ЗКАТП 082801 «Комунсанстрансекологія» складає 1651 контейнерний майданчик, 1768 контейнерних майданчика це неузаконені місця розташування забору ТПВ, які потребують легалізації.

У місті впроваджується система роздільного збирання відходів із вилученням ресурсоцінних матеріалів. Для роздільного збирання відходів безпосередньо на місцях їх утворення ТОВ «Ремондіс Запоріжжя» встановлено на території житлової забудови міста 8355 контейнерів по 1,1 м³ та 0,75 м³ для збирання ТПВ та 1,1 м³ для вторсировини.

З серпня 2009 року на полігоні ТПВ №1 експлуатується сучасна лінія по сортуванню ТПВ, на якій відбувається кінцеве сортування вторинної сировини з контейнерів під ресурсоцінні матеріали. Потужність лінії складає 110 тис. тонн на рік. Окремо відсортовуються скло, макулатура, полімерні відходи, використана металева тара (ящики, фляги, каністри, банки, балончики).

У місті функціонує система заготівлі вторсировини через комерційні пункти прийому. Але, незважаючи на те, що рівень заготівлі вторсировини в останні роки зріс, він залишається надзвичайно низьким. Як показує аналіз фракційного складу побутових відходів міста, у них міститься (по вазі) 28,8% макулатури; 9,23% полімерних матеріалів та поліетилену; 8,5% скла; 5% металів, що представляють собою кошовну вторинну сировину. Раціонально організована система збору ТПВ повинна враховувати цей фактор і бути орієнтованою на витяг цих корисних компонентів з метою їхнього використання. Таким чином, проаналізувавши сучасний стан в сфері поводження з відходами м. Запоріжжя, можна зробити висновок про те, що для вирішення усіх наявних проблем необхідно створити умови, що сприятимуть зменшенню обсягів утворення, забезпеченню повного збирання, перевезення, утилізації, знешкодження та захоронення відходів, зменшення їх шкідливого впливу на довкілля, покращення санітарного стану міста та покращення умов життя мешканців міста.

Висновки. Доведено, що полігони твердих побутових відходів у м. Запоріжжя є джерелом інтенсивного забруднення атмосфери та підземних вод. Практично ні на одному з них не знешкоджується фільтрат. Майже усі полігони потребують невідкладної санації та рекультивациі. Не вирішуються питання створення нових полігонів. Половина полігонів побутових відходів приймає промислові відходи. Крім того, у Запорізькій області триває процес утворення несанкціонованих звалищ побутових відходів.

У Запорізькій області відсутня системи перероблення (у тому числі системи роздільного збирання) побутових відходів, і це призводить до втрати щороку мільйонів тонн ресурсоцінних матеріалів, що містяться у відходах, які потенційно можуть бути введені у господарський обіг. Розвиток роздільного збирання та перероблення відходів є невід'ємною частиною підвищення ефективності використання природних ресурсів і переходу до сталої економіки.

Надмірна залежність від захоронення побутових відходів не може далі бути основою поводження з побутовими відходами.

Відходи будівельно-ремонтних робіт є значним та невикористаним ресурсом. У зв'язку з тим, що найближчими роками вичерпується строк експлуатації застарілих будинків, проведення реконструкції яких визнане в установленому порядку недоцільним. Тобто усі вони в найближчому майбутньому можуть бути знесені і, відповідно, потребуватиме розв'язання проблема відходів будівельно-ремонтних робіт.

Для забезпечення перероблення відходів у Запорізькій області рекомендовано до будівництва сміттєпереробний завод з технікою та обладнанням для перероблення відходів та захоронення залишків неперероблених відходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна. Закони. <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/normativno-pravovi-akti-z-pitan-kpr/zakoni-ukraini/61760.html>.
2. Україна. Закони. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: закон України № 2818-VI від 21 грудня 2010р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 січня 2013 р. № 22-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 роки». <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/2-2013-%D1%80>
4. Производство мусора в мире к 2100 году увеличится втрое [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zn.ua/WORLD/proizvodstvo-musora-v-mire-k-2100-godu-velichitsya-vtroe131972_.html. Назва з екрана.
5. Про полігони для відходів (1999/31/ ЄС).
6. Про статистичні дані про відходи (2150/2002/ЄС).
7. Стратегія розвитку м. Запоріжжя до 2028 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL <https://zp.gov.ua/uk/page/development-strategy>
8. Схема санітарного очищення міста Запоріжжя, 2019р. https://zp.gov.ua/upload/editor/shema_sanitarnogo_ochischennya_m-zaporizhzhya

PEDAGOGICAL SCIENCES

CIRCUMSTANCES HINDERING DISTANCE LEARNING

Antadze Lia

Doctor of social sciences
Georgian National University, Seu

Mosiashvili Valeri

Doctor of Economics, Professor
Georgian National University, Seu

Resume Pandemic events have left an indelible mark on many industries, and the most noticeable among them is the education sector, considering all its directions. which brought this issue to the fore. The impact of the pandemic and the post pandemic background largely determine the academic achievement of adolescents. The resulting article serves the following purpose, namely: to search for the circumstances hindering learning in the conditions of distance learning, which had a negative impact on the success of the teenager and hindered his progress.

We used several articles and guides. I will try to talk about distance learning, conducted research and present the findings of our research.

Distance education is an educational process where learning takes place completely or mainly in space and/or time, when communication between the teacher and the student is carried out by electronic means. The introduction of information technologies in the educational process enables the collection, storage and processing of information. Modern means allow the teenager to update the learning process. The basic philosophy of distance education is that it responds to modern requirements, it receives a lot of attention in the world's educational space, and it has especially accelerated in 2020.

During this period, some of the world's governments decided to close schools to prevent the spread of the virus, school closures affect both students and teachers,

so the world faced global problems. In response to the closing of schools, the transition to a remote mode, UNESCO published various recommendations. As in different countries of the world, as well as in Georgia, the pandemic was able to refine the law on distance learning, accordingly, a change was made in our national curriculum, although it still faced great challenges.

In this article, the research and recommendations related to the presented topic will help people working in the educational space and other interested persons.

Key words: education, learning, conditions, impeding circumstances, pupil/student.

Distance Education Distance education is a challenge of modern life and it has many benefits, especially during the pandemic it has proved to be a way to maintain education and avoid general school closures. However, different teenagers faced this challenge individually, which was caused by different circumstances.

For example, according to one of the scientific articles on the example of Nigeria, it is shown that even during distance learning, students whose parents did not have a physical environment where adults could listen to the lesson quietly and engage in the learning process were left behind.

In Georgia, in 2021, a study was conducted, where we are talking about learning loss during distance education in relation to the national curriculum. Schools in Georgia are different from each other and learning loss is also heterogeneous. The research showed that students' motivation decreased, especially at the turning age they needed social support. It is as if the assessment of students has not changed unambiguously, although 22% of the respondents note the deterioration of the results. The results of the survey showed that students from poor, large families were a risk group.

Also, we got acquainted with the national statistics page of Georgia and identified the families of average incomes, financially risk group and high incomes, therefore we looked for the difference between the achievements of the teenagers of these families. Also, we got acquainted with the Code of Children's Rights of

Georgia, where "adolescent" as a term represents a young person between 10 and 18 years old.

We also conducted the following research, the purpose of which is to determine how distance education was conducted in Georgia and what hindering circumstances existed. On the basis of which we set several tasks:

- To determine the problems that teenagers had during distance learning.

The research hypothesis is as follows: the low achievement of teenagers during distance learning is largely determined by the family's financial instability.

Target segment and selected methods: we conducted qualitative research, targeted sampling, used in-depth interviews, had two segments of parents and teachers, both public and private schools.

Research findings:

As part of the qualitative research, it appeared that during the distance learning period, the students had various obstacles that caused them to fall behind in all subjects of the educational process. Both teachers and parents reported that learning demotivation affected their engagement and academic performance. Children from low-income families, who did not have educational conditions, were especially backward. It was found that while low-income families viewed material need as a problem, high-income families cited a decline in health and discipline. If low-income parents reported lower grades in school, higher-income families reported a lack of participation in extracurricular activities. Accordingly, the children of high-income families had less financial obstacles in the learning process, and therefore their results did not decrease significantly, which cannot be said about the children of low-income families.

And, according to the national educational system, the main mission of the teenagers at the basic level is to construct knowledge based on the learning and teaching of subjects, reveal students' inclinations, interests, develop independence and work ability. Facilitating continuation of studies at the next level of education.

Despite the positively conducted educational process, it is important in the post-pandemic period to provide additional encouragement, inclusion and provision

of adolescents in various educational activities, events, and the state's offer of free educational courses.

Conclusion

Thus, during distance education, there were significant obstacles, which negatively affected the conduct of an effective educational process.

Studies have shown that children from low-income families had many obstacles and hindering circumstances in the learning process, that they reduced financial costs to some extent during distance learning, but faced great challenges and learning outcomes were largely impaired. Here, we can recall Maslow's pyramid, the less access a person has, in this case, the lower the results for the adolescent on learning resources.

Through our research, we have reached the goal of the research, and our research hypothesis has also been confirmed. And with the theoretical part and the results of the mentioned research, it was found that students from poor, large families were a risk group and during distance learning, their learning results largely depend on the socio-economic status of the family. that socially low-income families want to improve the results of their adolescents and compensate for the loss, but do not have the financial support.

Accordingly, we developed a recommendation to review the educational results of teenagers and help them with the necessary activities with the joint involvement of the school, teachers and the Ministry of Education. State intervention from an economic point of view is important in education, because the state has certain economic resources that are needed to implement a number of educational development programs. Because education is the key to the development of our country.

REFERENCES

1. L. Metreveli, Methodical aspects of the implementation of the distance learning system on the example of teaching psychology, Telavi, 2008.
2. T. Shinjiashvili, Sociology of Education, Tbilisi, 2019.

3. Distance learning management, practical for seminary school administrators.
Tbilisi, 2021

4. New national curriculum 2018-2024

5. Law of Georgia, Child Rights Code. 2019.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=2>

6. National Statistical Service of Georgia.
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/39/khelfasebi>

7. distance learning management; <https://mes.gov.ge/uploads/covid/distanciuri-swavleba%20-%2008%2002%202021.pdf>

8. International Journal of Educational Research, Socio-demographic determinants of children's home learning experiences during COVID 19 school closure 2022.

PROFESSIONAL VALUE OF PROSPECTIVE ENGINEERING SPECIALISTS

Romanchuk Natalia

PhD in Pedagogics, docent

National admiral Makarov university of shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

Introductions. The current stage of socio-economic development of Ukraine and the introduction of new technologies of industrial production require a modern rethinking of the notion, function and content of prospective engineering specialists training in higher technical educational institutions. The demand to provide state industrial objects with highly qualified engineers who are competitive and flexible to changing market conditions requires new ways to improve the quality of professional training of students in higher technical educational institutions. The relevance and importance of researching the basics of training prospective engineers in higher technical educational institutions proves the modern development of education to be a social institution that ensures the professional success of junior engineers capable of creative demonstration of activity and independence in solving industrial problems, and promotes competitiveness in labour market.

The professional value of a higher technical educational institution graduate is determined as a valuable indicator of alacrity for future professional activity and civil position [3; 4; 5]. Thus, the value approach in education is one of the priority areas of reforming the higher technical education system in Ukraine. Its implementation ensures the realisation of the humanistic education concept and training of competent, socially and professionally mobile engineers who are fluent and ready for continuous professional development.

Aim. The formation of professional values is a key condition for training qualified engineers capable of competent and effective activity in the technical field at the level of European and world standards. The aim of the article is to study theoretical and methodological issues of prospective engineers' professional values

formation as a basis for their training in higher technical educational institutions.

Materials and methods. We used theoretical research methods during research, namely: study and analysis of psychological-pedagogical, normative and special literature on the research issue; analysis of state educational standards, programs, textbooks and teaching materials.

Results and discussion. Modern researchers of professional training of prospective engineers in higher technical educational institutions S. Artyukh, O. Baranets, N. Bryukhanova, E. Zeer, O. Kovalenko, A. Nizovtsev, Y. Pazynich, N. Tymkiv and others state that an engineer is both able to set up and maintain technical devices and to be a researcher and a team leader. Today, engineering education in Ukraine is characterised by the actualisation of the value component of prospective engineers training content on the basis of the person-centred approach implementation.

The major characteristic of the competent personality of prospective technical specialist is the development of professional activity skills by not only applying the knowledge of the subject, but also by increasing awareness of a necessary educational material, as well as the skill of self-organisation and reflection, which is specific to the implementation of the value approach in the process of prospective engineers training in higher technical educational institutions.

As stated above, the prospective engineers' skills of self-organisation and reflection is specific feature of training students of higher technical educational institutions. It means that the students are expected to feel the need for acquiring learning material and understanding it, i.e. not only the knowledge transfer, but also the development of technical skills as a priority characteristic of a value-oriented personality.

The ideas of general and personal development, stated in the context of psychological and pedagogical concepts of humanistic education, are the basis of the modern understanding of the value approach. The concepts of goal-setting and goal-orientation of the educational process underlie the analysis of the value approach categorical basis. Under such conditions, professional values determine a higher,

generalised level of student skills and abilities, and education content design requires the unity of four components: knowledge, skills, creative personality, and personal experience of general values.

Implementation of the value approach in the course of prospective engineers training involves the formation of an individual experience in professional challenges as well as solving life situations. Therefore, the value approach involves the performance of relevant professional functions and social roles. This ensures that the professional values of the technical specialist includes semantic (in-depth knowledge of the subject) and procedural (mastering of work skills) components. The formation of these components involves mastering new information in order to effectively solve problems in future professional activity.

V. Petruk emphasises the importance of the value attitude of a specialist's personality to the solution of professional tasks, which defines professional training as the readiness of an individual to mobilise their own resources organised into a system of knowledge, skills, abilities and personal qualities in both typical and non-standard situations [1].

Professional values of prospective engineering specialists declares the unity of fundamental and subject competences and provides a set of knowledge and personal qualities of students, which ensures a high level of self-organisation of future professional activity. The readiness of a specialist to perform professional duties is determined by his professional values, which should be formed on the basis of theoretical knowledge, practical skills, significant personal qualities and life experience.

The professionalism of a modern specialist in the technical field determines his competence in the field, namely: organisation-managerial, design-engineering, operation-technological and research competences. Among other important competences of prospective specialists in the technical field, the author includes psychological, economic and legal ones. The formation of engineering skills and abilities to predict social, economic, environmental consequences of their own decisions, according to L. Tovazhnyansky, is closely connected with the need to

solve complex organisational, managerial, technical and scientific issues in future professional activity in industrial production [2].

The professional values of the prospective technical specialist, as an integrative characteristic of his business and personal qualities, reflect the level of knowledge, skills, and experience for effective activity in industrial production. In addition, it includes the ability to analyse and forecast results and to use available current expertise. The competence of a technical specialist includes professional knowledge, skills, experience in the industrial field, socio-communicative and personal traits ensuring independent professional activity. The professional training of the prospective engineer includes: the formation of the ability to evaluate professional issues; creative thinking; taking the initiative in solving production problems; conscious understanding of personal responsibility for the results of work; leadership skills to manage a team.

We assume that the professional values of prospective specialists in engineering is determined by the level of his professional education, experience, individual abilities, motivation for continuous self-education and self-development, and creative and responsible attitude to professional activity.

We consider the introduction of individualisation and differentiation of education relevant in the context of personality-oriented professional training, which contributes to the disclosure, preservation, development of individual abilities of students, inherent in each person's unique qualities; formation of cognitive interests, the pursuit of self-improvement and self-realisation in future activity in the field of industrial production.

Conclusions. Thus, realisation of ideas and principles of state education policy is possible due to the implementation of a value approach to the organisation of prospective technical specialists training (organisation-managerial, design-engineering, operation-technological, economic-legal, research and psychological). In addition, it depends on the process of formation of professional values which should be based on humanistic principles.

REFERENCES:

1. Petruk, V. A. (2008). Teoretiko-metodichni zasady formuvannya bazovih profesiynih kompetentnostey u maybutnih fahivtsiv tehnicnih spetsialnostey. [Theoretical and methodological principles of formation of basis professional competences in the prospective specialists of technical specializations]. *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Tovazhnyanskyi, L. L., Romanovskiy, O. G. (2002). Problemy ta perspektyvy formuvannya natsionalnoyi naukovo-technichnoyi elity. [Problems and perspectives of the formation of the national scientific and technical elite]. Kharkiv: NTU «HPI». 293 p. [in Ukrainian].
3. Sysoieva, S. O. (2012). Problemy neperervnoi profesiinoi osvity: tezaurus naukovooho doslidzhennia: nauk. vydannia. [Problems of continuing professional education: thesaurus of scientific research: science. edition]. Kyiv : Vydavnychiy Dim «EKMO» [in Ukrainian].
4. Zyazyun, I. A. (2000). Intelktualno-tvorchiy rozvitok osobistosti v umovah neperervnoyi osviti. [Intellectual and creative development of personality in terms of continuous education]. *Continuous professional education: problems, findings, perspectives*. Kyiv: «Vipol». pp. 11-57. [in Ukrainian].
5. K. Hicks, 2015's Top Education Technology Trends. Edudemic, May 13, 2015. Retrieved from <http://www.edudemic.com/education-trends-keep-tech-front-center/>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ЗАХОДУ «КВІТИ У НАШОМУ ЖИТТІ»)

Ашурко Юрій Олексійович,
старший викладач, викладач вищої категорії
ЗВО «Криворізький будівельний коледж»,
Углицький Олександр Вікторович,
викладач вищої категорії
КЗ «Криворізький обласний фаховий музичний коледж» ДОР,
Чернушкіна Юлія Геннадіївна,
Викладач вищої категорії
ВСП «Криворізький фаховий коледж
Національного авіаційного університету»

Тема: «Квіти у нашому житті»

Мета: Познакомити студентів з окремими віршами про квіти українських та зарубіжних поетів, з музичними творами, а також з окремими сортами квітів, особливостями висівання та догляду за цими квітами.

Прививати любов до поезії, природи, мистецтва. Розвивати естетичні смаки.

Викладач української літератури. Запрошуємо вас на інтегрований навчально – виховний захід «Квіти у нашому житті».

Наш захід доречно розпочати віршем «Квіти» Надії Красоткіної.

Квіти, квіти... Чарівні квіти,

Кольорові, великі й малі...

Ви умієте душу зігріти,

Бо й самі ви – душа землі

Так, дійсно, квіти у нашому житті займають особливе місце, і це не дивно, адже вони не тільки радують око, приваблюють своїм ароматом, а й приносять душевний спокій, моральне задоволення, підіймають настрій, надихають на творчість. Поети про квіти складають вірші, композитори музичні твори, флористи утворюють неймовірно гарні композиції з квітів,

художники пишуть натюрморти.

Студентка. Квіти знайшли своє відображення в прислів'ях, приказках, скоромовках, легендах, казках, загадках, віршах. Наприклад, ось такий вірш загадка:

Із зеленої сорочки,
Що зіткав весною гай,
Білі дивляться дзвіночки.
Як зовуть їх – угадай!
Це конвалії у гаї
На галявині цвітуть.
І ніде, ніде немає
Кращих квіточок, мабуть.
В них так пахощів багато,
Цвіту свіжого, роси.
Хай ростуть, не буду рвати,
Шкода їхньої краси!

Студент. Конвалія. Здається, квітка ця виточена руками лісових гномів. Її шанують в багатьох народах і вважають символом весни. У Франції навіть щорічно відзначають свято конвалії у першу неділю травня. У кожного народу є свої легенди про тендітні квіточки цієї рослини. В одних – це сльози дівчини, яка чекає нареченого з далекого походу, в інших – це перлини сріблястого щасливого сміху Мавки, ще в когось, це мініатюрні ліхтарики лісових гномів.

Конвалія була улюбленою квіткою багатьох визначних людей: Миколи Коперника, Івана Айвазовського, Лесі Українки, Володимира Сосюри, Василя Сухомлинського.

Викладач біології. Конвалії, справді, чудові рослини. Вони тішать нас чудовими квітами, своїм п'янким, ніжним ароматом. А чи знаєте ви, що за християнською легендою, квіти конвалії - то гіркі сльози Богородиці, які вона пролила біля хреста, на якому був розп'ятий її син? Ці сльози падали додолу та перетворювались на прекрасні білі квіти, які потім стали червоними від крові

плодами.

Варто додати, що аромат конвалій широко використовується у парфумерії. Оскільки ця рослина має невелику кількість ефірної олії, її використовують тільки для найдорожчих, елітних, лімітованих парфумів таких відомих брендів, як Dior, Chanel, Guerlain, YvesRocher.

А є варто знати, що конвалії надзвичайно отруйні рослини, особливо плоди, 2-3 ягоди є смертельною дозою для дитини. Якщо поставити букет конвалій у невеликому приміщенні, можна також отруїтися. Першими ознаками отруєння її ароматом є головний біль, запаморочення, нудота і слабкість. А також може виникати запаморочення і аритмія.

Але, не зважаючи на небезпечність, конвалії відомі своїми лікарськими властивостями. Через наявність глікозидів, флавоноїдів та інших біологічно активних речовин які впливають на роботу серця, підвищують тонус, діють заспокійливо на ЦНС.

Але лікарськими властивостями відомі не тільки конвалії! Є дуже багато рослин, квітів, що ростуть в Україні та оспівані у піснях, у віршах, ті які мають символічне значення для України і українців, і в свою чергу, володіють ще й важливими лікарськими властивостями!

Пропоную пограти у невеличку вікторину. Я буду вам пропонувати різні підказки, за якими ви маєте вгадати про яку лікарську рослину йдеться.

СЛАЙДИ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Викладач зарубіжної літератури. Квіти в житті письменників, як і будь-якої людини, виконують вагомую функцію, перш за все – естетичну. Одні митці слова писали про квіти чи використовували їх образ як символ, для інших вони були просто важливим компонентом життя...

До слова запрошуємо студентів музичного коледжу, які підготували відеопрезентацію «Квіти в житті й творчості зарубіжних письменників».

ВІДЕОПРЕЗЕНТАЦІЯ

Викладач української літератури. Поети та письменники досить часто вдаються до квітів, як символів, щоб передати або політичну ситуацію в країні,

або свою позицію в суспільстві, душевні настрої, емоційні переживання тощо. Так, Леся Українка за допомогою образу конвалії, у своєму першому друкованому вірші «Конвалія», засудила зневажливе ставлення панів до простих людей.

А от геніальна поетеса, наша сучасниця Ліна Костенко, почуття кохання, душевні переживання передає за допомогою айстр. Айстри символізують осінню пору, коли й відбувається дійство, описане у творі. Спершу героїня поетичної композиції просто захоплюється природою і пишними квітами, які бачить довкола, але потім письменниця переводить погляд із світу зовнішнього на внутрішній, на те, що відбувається в її душі.

ВІРШ ЛІНИ КОСТЕНКО «ДВОРИ СТОЯТЬ У ХУРТОВИНІ АЙСТР».

Викладач біології. Спробуйте-но відшукати садівника-любителя або професійного селекціонера, байдужого до айстр. Та й як можна не любити ці ошатні квіти, які чудово вписуються в будь-який сад! З'явившись вперше в Китаї, вони поширилися по інших країнах, і особливо полюбилися нам, українцям. Айстри цвітуть з весни до пізньої осені, так що при бажанні ви зможете зробити так, щоб ділянка завжди була прикрашена розкішними рослинами. (*ПРЕЗЕНТАЦІЯ «СОРТИ АЙСТР»*).

Айстри – величні квіти, які чудово виглядають на клумбах і в букетах. Все, що потрібно цим рослинам – це вибір оптимального способу посадки айстри, дотримання правил догляду та обробки. Пам'ятайте, що квітам, як і всім живим істотам, потрібна турбота і любов – і тоді вони подарують вам радість.

Викладач зарубіжної літератури. Ще дуже гарною квіткою є хризантема. Вважають, що хризантеми означають довге життя й процвітання, а також відродження, що робить їх популярним подарунком до дня народження.

Також відомо, що в Японії хризантема – це імператорська квітка, яка символізує найвищу владу. Крім того, хризантеми – це осінній символ сонця.

Як бачимо, символіка хризантеми доволі багатогранна. Невипадково, що ця квітка надихала й композиторів на створення чудових композицій. Пропонуємо послухати фрагмент твору Джакомо Пуччіні «Хризантеми» у

виконанні здобувачів освіти музичного коледжу в складі струнного квартету.

МУЗИЧНА КОМПОЗИЦІЯ ПРО ХРИЗАНТЕМИ

Викладач української літератури. Квіткове різнобарв'я своє відображення знаходить не тільки в музиці, а в різних сферах життєдіяльності людей, зокрема, в будівельній галузі, точніше - в архітектурі. (*ВІДЕОРОЛИК*)

Квіти часто застосовують для оздоблення архітектурних споруд на фасадах і в інтер'єрах. Вони, як правило, є частиною орнаменту. Характер застосування орнаменту в декорванні архітектурної форми називається орнаментикою. Орнаментика спостерігається протягом усієї історії розвитку архітектури, яка є системою візуальних знаків і символів. Орнаментика допомагає розумінню архітектурної форми, її символічного значення і нерідко стає засобом національно-культурної репрезентації та ідентифікації. На екрані ви бачите так звані кам'яні вишиванки, що в Новій Каховці. Це унікальне мистецьке явище створене за ініціативою Олександра Довженка. Вишиванка - це символ краси та національної ідентичності українського народу. У ній генетичний код нашого минулого, теперішнього та майбутнього. У Кривому Розі теж є будинки, які оздоблені кам'яними квітами.

Студентка. У кожній країні є свої рослини-символи. В Україні – це калина, верба, дуб, тополя, барвінок, чорнобривці, соняхи. Вони здавна уособлюють красу нашої України, духовну міць народу, засвідчують любов до рідної землі. Зараз, коли тисячі українців змушені виїхати за межі рідної Батьківщини, соняшник-символ набув особливої значимості, адже де б ми не були, завжди в думках тягнемось до неї, як соняшник до сонця.

У світлі цього сонячно-незабутнім є «Балада про соняшник» митця-шістдесятника Івана Драча.

Студентка. «Балада про соняшник» - твір незвичайний. Йому притаманні баладні елементи фантастики: олюднення образів соняшника й сонця. Соняшник, цей невід'ємний атрибут українського пейзажу й національного світовідчуття, зазнає метаморфоз... Соняшник у баладі - то хлопець: поет майстерно застосовує фольклорний мотив перевтілення, коли дівчина стає

тополею, юнак - явором». Цей хлопець бігає наввипередки, рве груші-гнилиці, купається коло млина, стріляє горобців із рогатки. Одного разу, купаючись, він побачив сонце – дядька «у червоній сорочці на випуск», що їхало на велосипеді; соняшник просить сонце покатати його на велосипеді. Автор так пояснює ці алегоричні образи: «Поезіє, сонце моє оранжеве! / Щомиті якийсь хлопчисько / Відкриває тебе для себе, / Щоб стати навіки соняшником», тобто людина, уперше зустрівшись із мистецтвом, завмирає перед його величчю й сама стає її творцем.

Викладач біології. Соняшник— символ Сонця, праці й достатку, сили і добробуту. Соняшник – один із символів України, бо він символізує собою Батьківщину: як соняшник повертає за Сонцем свою голову, так і людина думкою, словом і ділом звернена до своєї України.

Україна входить в число країн-лідерів з виробництва і постачання соняшника та соняшnikової олії. Соняшник на українських полях тримає лідерські позиції. Його посівні площі сягають понад 6 млн га. Більша частина засівів припадала на Донецьку, Запорізьку, Херсонську області. Але війна внесла свої корективи і географія посівів соняшнику змінилась. Наша Дніпропетровщина перехопила цю ініціативу разом з Кіровоградщиною.

Квітка сонця, одна з найперспективніших і рентабельних культур, але в свою чергу, умови вирощування вимагають пошуку більш ефективних сортів (стійких до посухи, хвороб, гербіцидів і вовчка).

Тому українські і закордонні селекціонери плідно працюють над створенням сортів найкраще пристосованих до наших умов. Пропоную переглянути відео невеликої частинки роботи наших українських селекціонерів.

ВІДЕОПРЕЗЕНТАЦІЯ

Викладач зарубіжної літератури. Зараз до вашої уваги флешмоб за віршами про квіти (*ФЛЕШМОБ*). Тож, коли буде тяжко на душі, читайте вірші про квіти. Це запорука гарного настрою та естетичного задоволення, адже квіти, у чому ми ще раз переконалися, прикрашають наше життя.

НАВЧАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ващенко Лідія

кандидат пед. наук, доцент, старший
наук. співробітник відділу
моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, Київ
ORCID ID 0000-0002-0637-2142

Новченкова Катерина

вчитель хімії ліцею №17 м. Хмельницька
методист Хмельницького палацу творчості
дітей та юнацтва, м. Хмельницький

Вступ. Актуальність питання. Перехід базової та профільної старшої школи на нові державні освітні стандарти актуалізує питання модернізації системи контролю та оцінювання начальних досягнень учнів. Саме через оцінювання дитина вчиться осмислювати результати роботи та аналізувати власні помилки.

Останні роки дедалі більшої ваги, поряд з традиційним, в Україні набуває формувальне оцінювання. Його особливостями є сприяння у формуванні й розвитку особистості учня, що досягається за рахунок забезпечення ефективного зворотнього зв'язку з учнем, активної участі його в процесі навчання, постійного коригування навчального процесу, мотивування учня, усвідомлення ним відповідальності за власне навчання [1]. Для вчителя формувальне оцінювання надає можливість чітко сформулювати навчальні результати, які мають досягти учні на уроці та зробити учнів суб'єктами навчальної діяльності. Для учнів формувальне оцінювання надає можливість бачити свій навчальний прогрес, відчувати відповідальність за свою навчальну роботу, розуміти свої навчальні очікування і визначати чи вони виправдалися. Тобто формувальне оцінювання сприяє осмисленню учнем свого навчального

процесу, своєї роботи.

З організацією формувального оцінювання вчені та практики тісно пов'язують рефлексію, яка привчає учня до систематичного аналізу результатів власної діяльності. Учень усвідомлює початковий рівень власних знань та уявлень, відповідних компетентностей і порівнює їх з підсумковим рівнем [1]. Здатність до рефлексивної діяльності формується й розвивається у школярів під час виконання дій контролю та оцінювання. Усвідомлення учнем значення і змісту власних дій стає можливим лише тоді, коли він уміє самостійно розказати про свою діяльність, детально пояснити, що і для чого він робить. Для вчителя рефлексія має виняткове значення: з її допомогою можна оцінити, що зрозуміли і усвідомили учні, а над чим потрібно додатково попрацювати; які типи вправ їм подобаються найбільше, а які не викликають зацікавлення [2].

Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури свідчать про те, що вчені педагоги та психологи надають велике значення питанню розвитку рефлексії у школярів та студентів під час навчання. Серед українських дослідників цієї проблеми можна назвати І. Беха, І. Булах, А. Іващенко, Г. Костюка, С. Кузікова, С. Максименка, Н. Морзе та інших. Дослідження вчених свідчать про те, що рефлексія сприяє підвищенню ефективності навчального процесу учнів та студентів, формує в них усвідомлення важливості аналізу результатів власного навчання. Вчені та практики вважають, що рефлексія повинна стати обов'язковою складовою навчального процесу. Завдання вчителя у плані розвитку навчальної рефлексії, починаючи з початкової школи, полягає у необхідності навчити школярів усвідомлювати потребу у навчальній діяльності, визначати її мету, визначати межу власного знання і незнання. Рефлексія важливий етап уроку, який полягає у розумінні вивченого, встановлення зв'язків між тим, що вивчено і тим, що слід вивчити на наступних уроках. Функції рефлексії як етапу уроку: з'ясувати зміст опрацьованого; порівняти реальні результати з очікуваними; проаналізувати очікувані результати; самооцінювання учнями результатів навчання; встановлення зв'язку між тим, що вивчено і що слід вивчити на наступних уроках [2]. За формою вона може

бути індивідуальна, групова, колективна; за функціями фізична, сенсорна, інтелектуальна; за призначенням рефлексія діяльності, рефлексія змісту навчального предмету.

Мета роботи: вивчити рівень готовності учнів базової школи здійснювати рефлексію на уроці хімії.

Матеріали і методи. Під час дослідження було використано порівняльний аналіз джерел наукової педагогічної літератури, інтерпретація, формулювання висновків та метод опитування. На запитання відповідали 101 дев'ятикласник ліцею №17 м. Хмельницька.

Результати та обговорення. Ми звернулися до дев'ятикласників з прохання провести рефлексивний аналіз своєї діяльності на уроці хімії і дати відповіді на запитання (Таблиця 1)

Таблиця 1

Результати рефлексії дев'ятикласників щодо навчальної діяльності на уроці хімії (у %)

Урок видався мені	Коротким	74%	Довгим	26%
Мої очікування щодо уроку	Виправдалися	88%	Не виправдалися	12%
За урок я	Не стомився	75%	Стомився	25%
Зміст уроку	Зрозумілий	82%	Не зрозумілий	18%
	Цікавий	93%	Не цікавий	7%
Домашні завдання	Легкі	49%	Складні	51%
	Цікаві	76%	Не цікаві	24%

Як видно з таблиці, 88% учнів задоволені своєю роботою на уроці хімії, їхні очікування виправдалися. Для 82% школярів зміст навчального матеріалу був зрозумілий, для 93% ще і цікавий.

Домашні завдання, які задає вчитель, половина учнів оцінює як складні, водночас 76% вважає їх цікавими. Однак порівняльний аналіз відповідей дев'ятикласників свідчить про те, що не всі вони готові до рефлексії, до усвідомлення результатів своєї навчальної діяльності. Так частина відповідей ліцеїстів містить протиріччя, які вони не усвідомили. Приблизно 10% учнів вважають, що уроком вони не задоволені, але він був короткій і цікавий. Є учні (8%), які уроком задоволені, але зміст його їм не зрозумілий.

Виходячи з того, що роздуми над власним навчанням посилюють його значення, покращують розуміння вивченого, ми звернулися до ліцеїстів із запитання про що вони задумувалися на уроці хімії. На це запитання 51% учнів відповіли, що їм у голову приходили думки про те, що хімія цікава наука і слід серйозніше ставитися до її вивчення, декого турбувало, що вони не все розуміють з пояснення вчителя (9%), а частина (4%) думали про подальше навчання, про життя. 11% ліцеїстів оцінюючи результати свого навчання з хімії, робили висновки, що слід повторити вивчене і краще готуватися до уроків. 26% школярів ні над чим не задумувалися. Рефлексивна діяльність школярів на уроці впливає на формування уміння вчитися, розвиток критичного мислення, самоаналіз та самооцінювання своєї навчальної діяльності [3].

Висновок. Таким чином рефлексія на уроках посилює мотивацію, зацікавленість учнів до навчальної діяльності. Вчитель за допомогою рефлексії може оцінити, що зрозуміли, усвідомили учні, як вони оцінюють свої навчальні досягнення, над чим потрібно додатково попрацювати. Потребує подальшого розроблення питання методики використання навчальної рефлексії для оцінювання результатів навчання учнів закладів загальної середньої освіти.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. № 6.с. 45-57, 2013

2. Парфілова С, Керезора К. Організація рефлексивної діяльності молодших школярів з використанням стратегій критичного мислення Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021, № 7 (111) с. 189-201

3. Парфілова, С. Л. (2010). Сучасні підходи до навчально-пошукової діяльності учнів. Педагогічні науки, 8 (10), 189-196 (Parfilova, S. L. (2010). Modern approaches to educational and research activities of students. Pedagogical sciences, 8 (10), 189-196.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ, ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ПІДГОТОВКИ ДО ЄВІ

Грицкевич Поліна Сергіївна
Герченева Ірина Володимирівна
викладачі кафедри іноземних мов
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна

Вступ. За останні роки завдяки викликам сьогодення навчальний процес зазнав суттєвих змін. Дистанційне навчання дає змогу отримати якісну освіту попри будь-які життєві умови (пандемія, воєнні дії, тощо), але водночас висуває певні вимоги до освітнього процесу, які не можна ігнорувати. Широка зацікавленість аудиторії, в тому числі здобувачів вищої освіти, до штучного інтелекту, загальний доступ до його можливостей є одним з викликів сьогодення. Таким чином необхідно виявити шляхи залучення штучного інтелекту до навчального процесу та віднайти ефективні способи його використання.

Мета роботи. Дослідити та узагальнити способи використання функцій штучного інтелекту під час навчання ділової іноземної мови студентами нефілологічних спеціальностей.

Матеріали та методи. Під час дослідження було використано метод педагогічно-наукового дослідження аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури.

Результати. Одним із найпопулярніших прикладів штучного інтелекту є Chat GPT, що досить недавно з'явився офіційно в Україні. Ця подія сколихнула всі сфери діяльності людини і сфера викладацької діяльності не є виключенням, адже широкий спектр можливостей штучного інтелекту кидає виклик викладачам для освоєння даного явища та застосування у своїй діяльності.

Поява штучного інтелекту у вигляді чату для викладача має наступні

наслідки: 1) потреба у залученні інтелекту до навчання через високу зацікавленість студентів; 2) пристосування чату до викладання дисципліни, мети навчання та власної наукової діяльності; 3) проведення низки заходів для студентів щодо негативних наслідків зловживанням штучного інтелекту. Таким чином, при викладанні дисципліни іноземна мова та ділова іноземна мова постає завдання визначення шляхів використання чату із штучним інтелектом для набуття нових та покращення набутих навичок під час вивчення іноземної мови.

Першим прикладом використання чату є самостійна робота студентів із чатом для удосконалення набутих навичок під час письмової мовленнєвої діяльності. Наприклад, студентами вивчається певна тема під час певного проміжку часу, що вивчається короткий проміжок часу або бути складною для розуміння через нестабільний психологічний стан, тощо. Вирішенням проблеми є письмовий формат листування в чаті щодо певної тематики, таким чином студент надсилає запит чату щодо бажання письмової практики за тематикою, чат може висунути певну кількість варіантів тренування студента. Головна ідея завдання полягає у тому, що студент має отримати імітацію реального листування із людиною у письмовому вигляді щодо заданої теми.

Другою варіацією використання чату – підготовка студента до підсумкового контролю, тесту, модульної роботи, тощо. Чат може згенерувати студенту типові завдання контролю для формування навички роботи із певним видом завдань. Даний вид роботи буде корисним для студентів, що маю бажання складати іспити у форматі ЗНО чи ЄВІ.

Наступний можливий варіант – допомога викладачеві для генерування типових завдань для вивчення граматичного матеріалу чи розширення лексики за темою; кейс-стаді за заданими умовами чи тематикою; типових тестових завдань; різноманіття вправ; рольових ігор, тощо.

Переваги 1) імітація реальності; 2) можливість корегування завдань та ціль навчання; 3) новизна та актуальність подачі матеріалу; 4) висока зацікавленість з боку студентів; 5) зручність використання при всіх типах

навчання.

Висновки. Використання функцій штучного інтелекту на заняттях з вивчення іноземної мови є інноваційним та сучасним способом викладання. Такий підхід має свої переваги, а саме: висока зацікавленість студентів до навчального процесу, відповідність вимогам сучасності, наближеність до реальних професійних завдань, зручність та ефективність. Отже, використання штучного інтелекту під час навчального процесу є досить різноманітним та новітнім, але перед використанням потрібно приділити досить велику увагу для вивчення штучного інтелекту та побудови роботи під час заняття.

ЗМІСТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОГО МОВЛЕННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДРУГОЇ МОВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дишель Ганна Вадимівна,
старший викладач

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
м. Одеса, Україна

Вступ. Актуальність нашої теми обумовлені останніми подіями в Україні. Велика кількість громадян вимушена була емігрувати за кордон через війну, де зіткнулася з проблемою вивчення другої іноземної мови. Незважаючи на чисельні курси, які були відкриті для біженців, з'явився попит на викладачів співвітчизників, до яких ставилося завдання навчити другої мови у скорочений термін. Проблема навчання другої іноземної мови та окремі аспекти її викладання предмет дослідження багатьох вітчизняних та закордонних науковців, серед яких: Х. Віссам, М. Пікхарт, В. А. Гаманюк, О. А. Нестеренко, О. А. Палій, Л. В. Цвяк та ін. Так, М. В. Биришніков, Л. А. Сажко вивчали її в рамках загальноосвітніх середніх навчальних закладах. В роботах М. Пікхарта, Дж. Рейнхардта підіймалися питання засобів навчання. М. Севіль-Тройк розглядав її соціальний контекст.

Мета роботи. Попри різноманітні дослідження, досить невизначеним залишається питання змісту навчання, якщо рівень володіння мовою не відповідає хоча б А1.

Матеріали та методи. Основними методами дослідження стали: огляд літери з теми вивчення другої іноземної мови, аналіз, синтез, узагальнення та порівняння. Розглядаючи зміст навчання, ми розуміємо його, як спеціально дібрану й закріплену на державному рівні систему знань, навичок, умінь, способів діяльності, які необхідні особі для ефективної професійної діяльності [1, с. 94]. Серед компонентів змісту навчання другої іноземної мови ми, слідом за Р. Ю. Мартиною, виділили наступні: 1) рецептивні та репродуктивні

лінгвістичні та лінгвокраїнознавчі знання; 2) рецептивні та репродуктивні мовні навички; 3) репродуктивні та продуктивні лінгвістичні уміння; 4) репродуктивні та продуктивні передмовленнєві уміння; 5) мовленнєві уміння говоріння, аудіювання, читання та письма; 6) інтегровані уміння [2, с. 238].

Подана модель надає можливість визначити тематичну наповненість при вивченні другої мови. Проте, слід враховувати ряд умов, серед яких:

- необхідність використання попереднього мовного та навчального досвіду;

- розвиток мовної свідомості за допомогою: а) аналізу спільного й відмінного між рідною, першою іноземною та другою мовами; б) увага до особливостей формо- і словотворення, проведення паралелей на рівні фонетики, лексики, граматики;

- знайомство з соціокультурними аспектами: розширення знань про побут та культурні цінності шляхом зіставлення та проведення паралелей між першою мовою, другою та рідною;

- процес інтерференції, який передбачає, що мовні й навчальні навички однієї мови успішно будуть використовуватися в процесі вивчення іншої. Якщо мови відносяться до однієї групи, то перенесення буде відбуватися швидше, як на рецептивному, так і на продуктивному рівнях, проте щоб запобігти негативним явищам інтерференції, мовні явища слід пояснювати [3, с. 122].

Взяв за основу висунуті вимоги та враховуючи компонентний склад змісту навчання, пропонуємо наступні теми до вивчення: «Біографія», «Родина», «Професія та рід діяльності», «Магазин і покупки», «Замовлення в кафе, ресторані, готелі тощо», «Предмети одягу», «Стан здоров'я», «Житло», «Житлово-комунальні послуги», «Документація на оренду житла», «Домашній побут», «Фінансова сфера». «Банківські послуги», «Юридичні послуги», «Пошук роботи», «Соціальні заклади обслуговування», «Освітні заклади», «Медичні установи». Вибір тем обумовлений колом питань, з якими стикаються українці за кордоном. Приділення більшої кількості уваги лексичному наповненню, ніж граматичному дозволяє скоріше вивчити другу

іноземну мову. Найповніше це реалізується через такий тип прав: рецептивні та репродуктивні некомунікативні вправи; рецептивні, репродуктивні та продуктивні умовно – комунікативні вправи; рецептивні, репродуктивні та продуктивні комунікативні вправи. На наш погляд, мовленнєвим вправам, у вигляді рольової гри, аналізу кейсів, дискусій, пошуку професійної інформації, потрібно приділяти більше уваги, ніж немовним вправам, бо завданням виступає необхідність навчити розв'язувати власні проблеми засобами мови, в країні, де живеш. Іншими словами, при навчанні другої іноземної мови використовуються ті ж самі типи вправ, що й при навчанні першої, зі зміщенням фокуса уваги на комунікативну направленість.

Результати обговорення. У нашому дослідженні підіймалися питання змісту навчання: який конкретно матеріал використовувати в процесі вивчення другої іноземної мови. Були розглянуті типи вправ, які доцільно застосовувати для прискорення навчального процесу.

Висновки. У роботі зроблено спробу визначити, які саме теми мають першочергове значення для емігрантів за кордоном при опануванні другої іноземної мови. На наш погляд, наступним кроком є експериментальна перевірка та впровадження у навчальний процес результатів дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пасічник О. С. Компонентний склад змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти – сучасна інтерпретація. [Електронний ресурс] / О. С. Пасічник // Український педагогічний журнал. – 2018, №1. Режим доступу: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/download/324/260>

2. Мартинова Р. Ю. Цілісна загально дидактична модель змісту навчання іноземних мов. — Київ: Вища школа, 2004.

3. Гаманюк В. А. Навчання другої іноземної мови у системі загальної освіти в Україні: проблеми та перспективи. [Електронний ресурс] / В. А. Гаманюк // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2017, №1 (50). Режим доступу: <https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/download/1294/1279/>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-МАСОВОЇ РОБОТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Долінін Георгій Станіславович,
аспірант,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав-Хмельницький

Вступ. Входження України до Європейського освітнього простору передбачає забезпечення якості підготовки та конкурентноспроможності на ринку праці майбутніх вчителів фізичної культури, одним із напрямів цієї роботи є підготовка до організації фізкультурно-масової роботи. У зв'язку з цим актуальності набуває проблема теоретичного обґрунтування таких категорій як : професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури, організація фізкультурно-масової роботи, заклади вищої педагогічної освіти.

Мета роботи – аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-масової роботи.

Матеріали та методи. Основним методом було визначено теоретичний аналіз психолог-педагогічної літератури.

Результати та обговорення. Н. Міцкевич, досліджуючи проблему підготовки майбутніх вчителів фізичної культури, визначає метою фізичного виховання молоді у XXI столітті формування фізичної культури особистості, а до завдань відносить: забезпечення необхідної індивідуально визначеної суми рухових умінь і навичок задля збереження і зміцнення здоров'я, формування потреби у фізичному самовдосконаленні; формування установки на усвідомлення цінності здоров'я, фізичного виховання і спорту; культивування у молоді здорового способу життя; сприяння фізичному вдосконаленню як необхідної умови забезпечення належного рівня професіоналізму. Майбутній вчитель фізичної культури розглядається автором як особистість, яка усвідомлено та цілеспрямовано здобуває у закладі вищої педагогічної освіти

відповідну кваліфікацію у процесі спеціально організованої освітньої діяльності, що спрямована на підготовку до професійно-педагогічної та фахової діяльності, спрямованої на підтримку та удосконалення належного рівня фізичної культури молоді. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури розглядається автором як процес, що відтворює науково методичні заходи закладів вищої освіти, спрямовані на формування професійної компетентності майбутнього фахівця з урахуванням вимог ринку праці [2].

Проведений науковцями (Т. Однолеток, М. Лянной) аналіз наукової літератури дозволив їм стверджувати, що не існує єдиного розуміння поняття професійної підготовки. Традиційно поняття професійної підготовки розглядається як система фахових знань, умінь й навичок, особистісних якостей, досвіду творчої діяльності, що у єдності забезпечують можливість ефективної професійної діяльності.

Деякі науковці відзначають, що цих характеристик недостатньо для показу специфіки професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, і визначають це поняття як систему організаційних заходів, котрі забезпечують формування професійної спрямованості змісту освіти і готовності до професійної діяльності. З точки зору культурологічної парадигми категорія професійної підготовки розглядається як освітній процес, де всі суб'єкти навчальної діяльності зреалізуються як суб'єкти культури, а зміст навчання розробляється відповідно до поняття педагогічної культури, використовуються особистісно орієнтовані технології.

Існує також думка серед науковців, що професійна підготовка розглядається не тільки через результат, а й через процес отримання сукупності фахових знань, навичок, особистих якостей та творчого досвіду. Деякі автори розглядають поняття професійної підготовки вчителя фізичної культури у таких аспектах: як процес створення викладачами умов для формування у майбутніх фахівців професійної компетентності; як готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності [3].

Важливим завданням професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури є формування готовності до організації фізкультурно масової роботи у закладах загальної середньої освіти. Готовність майбутніх фахівців з фізичної культури, на думку Ю. Зайцевої, визначається за допомогою визначених компонентів та критеріїв.

Поняття готовності розглядається автором як система професійних знань та умінь студента - майбутнього фахівця з фізичної культури до організації фізкультурно-масової роботи у закладах загальної середньої освіти, що визначається сформованістю таких компонентів: ціннісного, мотиваційного, когнітивного, рефлексивного та діяльнісного. Автор робить висновок, що виокремлення компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-масової роботи є певною педагогічною системою.

Професійна готовність є кінцевим результатом навчання у закладі вищої освіти, що передбачає набуття необхідних компетентностей, практичного досвіду й педагогічної майстерності. Готовність майбутніх фахівців з фізичної культури до організації фізкультурно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти автором визначається сформованістю названих вище компонентів [1, с. 42].

О. Стасенко, досліджуючи питання організації фізкультурно-оздоровчої роботи у закладах загальної середньої освіти, визначає основні форми фізкультурно-масової роботи, а саме це: фізичні вправи, яких віднесено гімнастику зранку, фізкультхвилинки та рухливі перерви; туристичні походи, самостійні заняття фізичними вправами, рухливі ігри; спортивні години тощо. Серед засобів фізкультурно-масової роботи автор називає фізичні вправи та оздоровчі сили природи.

Важливим, на думку автора, є дотримання дидактичних принципів: поступовості як врахування здібностей учнів; систематичності, що зумовлений закономірностями розвитку тренуваності; активності, що має тісний зв'язок з потребою учнів у руховій діяльності [4, с. 153].

Висновки. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-масової роботи є важливим компонентом загальної професійної підготовки фахівця з фізкультури і спорту. Ефективність професійної підготовки підвищується за умов удосконалення форм й методів освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Зайцева Ю. В. Компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-спортивної роботи. *Наука і освіта*. №2, 2015 С.41-45.
2. Міцкевич Н. І. Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18218/1/5.pdf>.
3. Однолеток Т. В., Лянной М. О. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури як педагогічна проблема URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-podgotovka-buduschih-uchiteley-fizicheskoy-kultury-kak-pedagogicheskaya-problema.pdf>.
4. Стасенко О. А. Організація фізкультурно-оздоровчої роботи у загальноосвітніх навчальних закладах: шляхи та перспективи. *Молодий вчений*. № 9.1 (36.1), 2016.С. 151-156.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Крамаренко Ірина Сергіївна
к.пед.н., старший дослідник
Державна наукова установа
Інститут модернізації змісту освіти
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ. Реформування системи освіти в Україні є важливою та актуальною темою в сучасному світі. Останнім часом було запроваджено ряд змін, спрямованих на покращення якості освіти та її відповідності вимогам сучасного ринку праці. Однією з ключових змін є впровадження Нової української школи. Ця ініціатива передбачає розвиток компетентнісного підходу до навчання, зміну змісту освіти та формування ключових компетентностей у здобувачів освіти. Також було введено нову систему оцінювання, що базується на оцінюванні досягнень здобувачів освіти з певних компетенцій.

Компетентнісний підхід до навчання – це методологія, що спрямована на формування у здобувачів освіти не тільки знань, а й навичок і вмінь, необхідних для практичного застосування цих знань у реальному житті. Цей підхід базується на розвитку ключових компетентностей, таких як критичне мислення, співпраця, комунікація, проблемне мислення та інші. Розвиток компетентнісного підходу до навчання є важливим завданням для сучасної освіти, оскільки вимоги до фахівців зростають, а разом з тим змінюються і вимоги до освіти. У світі, де знання швидко застарівають, важливо, щоб здобувачів освіти набували компетентностей, які дозволять їм швидко адаптуватися до нових умов і розвиватися як професіонали.

Мета роботи. Метою нашого дослідження є обґрунтування та виявлення ефективних шляхів формування природничо-наукової компетентності у

здобувачів освіти різними засобами.

Матеріали та методи. Проте доволі часто в літературі окрім поняття «компетентність» вживається «компетенція». Інколи їх використовують як синоніми. Погоджуючись з думкою О. І. Ляшенка, М. В. Головка, О. І. Пометун, С. В. Лойко та ін. під компетенцією розуміємо певну сферу, коло діяльності, наперед визначену систему питань щодо яких особистість повинна бути добре обізнана, володіти певним набором знань, умінь, навичок та власного до них ставлення. Проте, розглядаючи компетентність як якість особистості, її певне надбання, що ґрунтується на знаннях, досвіді, моральних засадах і проявляється в критичний момент за рахунок вміння знаходити зв'язок між ситуацією та знаннями, у прийнятті адекватних рішень нагальної проблеми слід виокремити головні особливості компетентностей, зокрема:

Інтегрованість: компетентності є інтегрованим підходом до навчання та розвитку, який поєднує знання, навички та характерні риси для досягнення специфічної мети.

Результатоорієнтованість: компетентності зосереджені на досягненні практичного результату або розв'язанні конкретної задачі.

Функціональність: компетентності відображають реальні навички, які люди можуть використовувати у різних контекстах.

Гнучкість: компетентності можуть застосовуватися в різних сферах діяльності та можуть бути перенесені з одного контексту до іншого.

Контекстуальність: компетентності залежать від контексту, в якому вони використовуються, і можуть змінюватися залежно від цього контексту.

Розвиток: компетентності можуть бути розвивані та вдосконалювані з часом за допомогою навчання та практики.

Оцінка: компетентності можуть бути оцінені для визначення рівня знань, навичок та характерних рис. **Комплексність:** компетентності зазвичай включають різні аспекти, такі як когнітивні, практичні та соціальні вміння та навички. **Індивідуалізованість:** компетентності можуть бути розвинуті та вдосконалені відповідно до індивідуальних потреб, здібностей та інтересів

кожної людини.

Предметні (галузеві) компетентності стосуються змісту конкретної освітньої галузі чи предмета, тобто предметна хімічна компетентність є складником природничо-наукової компетентності, що, у свою чергу, входить до ключової компетентності у природничих науках і технологіях.

У сучасному світі з постійно зростаючими вимогами до науково-технічного прогресу та інновацій, природничо-наукові компетентності стають все більш важливими. Однією з найважливіших тенденцій розвитку природничо-наукових компетенцій є зростання інтересу до цих дисциплін і залучення до них більш широкої аудиторії.

Іншою тенденцією є збільшення важливості знання про STEM (науку, технологію, інженерію та математику) в сучасному світі, де технологічний прогрес швидко зростає і вимагає нових знань та навичок.

Також стає все більш важливим розвиток компетенцій у галузі штучного інтелекту, машинного навчання та інших нових технологій. Це включає в себе знання про алгоритми, статистику, програмування та інші технічні дисципліни.

Результати та обговорення. Для досягнення успіху у природничо-науковій галузі все більш важливим стає розвиток м'яких навичок, таких як комунікаційні, лідерські та колаборативні вміння, оскільки багато проектів та досліджень вимагають роботи у команді. Крім того, розвиток природничо-наукових компетенцій стає все більш важливим у зв'язку з глобальними викликами, такими як зміна клімату, енергетична криза та біорізноманіття. Тому, дослідження та розвиток нових технологій у сфері природничих наук можуть допомогти вирішити ці важливі проблеми.

Висновки. Таким чином можна виокремити провідні тенденції розвитку природничо-наукових компетентностей:

1. Розвиток технологій штучного інтелекту та машинного навчання. Ці технології можуть допомогти зрозуміти та розв'язати складні наукові проблеми, а також виявити нові можливості для дослідження.

2. Збільшення фокусу на проблемах навколишнього середовища та

збереження природних ресурсів. Природничі компетентності можуть допомогти розробити нові технології та підходи до збереження довкілля та створення більш стійких інфраструктур.

3. Зростання інтердисциплінарного підходу до наукових проблем. Розвиток природничих компетентностей може сприяти розумінню зв'язків між різними науковими дисциплінами та створенню більш ефективних рішень для вирішення складних проблем.

4. Розвиток цифрових технологій та збільшення об'ємів даних. Природничі компетентності можуть допомогти вивчити та зрозуміти великі об'єми даних та зробити їх корисними для вирішення різних проблем.

5. Розвиток біотехнологій. Розвиток біотехнологій дозволяє людству створювати нові ліки, збільшувати врожайність, поліпшувати здоров'я людей та тварин. Розуміння біологічних процесів та вміння працювати з біотехнологіями є ключовими компетенціями в цій галузі.

6. Розвиток кібербезпеки. Зростаюча кількість кібератак та кіберзлочинності потребує розвитку компетенцій у кібербезпеці. Знання в галузі кібербезпеки є важливими для захисту важливих інформаційних систем та даних.

7. Розробка екологічної технології. Розвиток екологічної технології вимагає знань з екології, хімії та фізики. Компетенції в розробці екологічної технології допомагають зменшити вплив нашої діяльності на довкілля та підвищити стійкість природних екосистем.

8. Підвищення важливості розвитку людського потенціалу та підтримки сталого розвитку. Розвиток природничих компетентностей може стати ключовим чинником для підвищення кваліфікації людей та забезпечення сталого розвитку націй та світу в цілому.

9. Створення інноваційного розвивального предметно-просторового середовища в закладах загальної середньої освіти, наповнення його сучасними засобами навчання, обладнанням навчального та загального призначення.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ
ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ**

**Міщенко Дар`я Петрівна
Міштурак Соломія-Марія Андріївна**

Студенти медичного факультету

Хопта Надія Степанівна

к. біол. н., доцент

Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Вступ до ЗВО для більшості першокурсників – новий етап у житті, який вимагає активного пристосування до змін. Адаптація до умов навчання, перш все, пов'язана з різкою зміною соціального стану особистості. Відбувається перехід від безтурботного шкільного життя до періоду зрілості, становлення індивідуальних рис характеру.

Психологічна адаптація студента означає здатність відповідати вимогам навчального закладу, а також здатність розвиватися та реалізовувати свої здібності в новому для себе середовищі [1]. Цей процес є однією з найважливіших передумов успішної навчальної діяльності першокурсників, що розглядається як початковий етап включення їх до фахової спільноти. Перший курс може стати точкою професійного росту особистості, а може призвести до порушень в спілкуванні та навчанні молодої людини внаслідок негативного чи травматичного досвіду. Тому від успішності адаптації першокурсника часто залежить подальший хід його професійної діяльності людини [2].

Мета роботи. Ціллю даної роботи було дослідження проблеми адаптації першокурсників до умов навчання в університеті, оскільки від успішності цього процесу залежить подальша навчальна діяльність студента, майбутня професійна кар'єра і особистісний розвиток фахівця. Для досягнення мети роботи поставили завдання визначити складові соціально-психологічної адаптації студентів у середовищі вищого навчального закладу та виокремити

ознаки неуспішності цього процесу, а також дослідити труднощі, з якими стикаються студенти-першокурсники у процесі адаптації на основі опитування серед студентів першого року навчання Івано-Франківського національного медичного університету.

Матеріали та методи. Для вивчення проблеми психологічної адаптації студента-першокурсника до умов навчання в університеті була розроблена анкета безпосередньо в додатку Google Forms [3] на основі опрацювання електронних інформаційних ресурсів та наукових джерел з цієї тематики [4-7]. За допомогою добровільного анонімного анкетування опитано 156 студентів першокурсників медичного факультету Івано-Франківського національного медичного університету (ІФНМУ) протягом 3 місяця від початку їх навчання.

Результати та обговорення. Соціально-психологічна адаптація особистості в групі чи колективі забезпечується завдяки функціонуванню певних механізмів: рефлексії, емпатії тощо. Вивчення проблеми психологічної адаптації студента-першокурсника до умов навчання в університеті описується насамперед визначенням самого поняття адаптації. Адаптація – це процес активного пристосування особистості до групи, до умов соціального середовища, до суспільних умов життя [4]. Розуміння і пояснення явища адаптації студента до успішного навчання у закладі вищої освіти може бути різним. Зазвичай проблема адаптації порушується стосовно нових, незнайомих для особи ситуацій, які мають для неї важливе значення. Це означає, що є висока ймовірність неадаптованості індивіда, який у майбутньому може зіткнутися з психічними порушеннями, стресовими станами. Науковці визначають адаптацію як здатність до входження у систему соціальних, професійних і міжособистісних стосунків.

Процес адаптації відбувається упродовж усього життя людини і визначається у здатності до подолання різноманітних проблем та перешкод у пошуках власної реалізації [5]. Щодо неуспішної адаптації до нових умов, то це зазвичай проявляється як зниження працездатності, втома, сонливість, головні болі, переважання пригніченого настрою, зростання рівня тривожності,

загальмованість або, навпаки, гіперактивність, що характеризується порушеннями дисципліни, регулярним невиконанням завдань, систематичними пропусками занять, відсутністю мотивації та бажання вчитися. Поточні та майбутні успіхи студента-першокурсника залежать від того, як довго за часом відбувається процес адаптації до умов та вимог університетського життя [7]. Анкета для опитування включала 5 питань (і 4-х підпитань) з вибором однієї правильної відповіді (у формі так/ні):

1. Чи ІФНМУ перший вищий навчальний заклад, в якому Ви почали своє навчання?
2. Чи цікаво Вам навчатися?
3. Які труднощі у навчальному процесі для вас є значними:
 - 3.1. Адаптація до вимог викладачів,
 - 3.2. Освоєння нової системи навчання,
 - 3.3. Великий обсяг інформації/самостійної роботи на занятті,
 - 3.4. Відведення невеликої кількості часу на виконання великого обсягу самостійної позааудиторної роботи/підготовки до заняття?
4. З якими труднощами у студентському житті вам важко впоратися протягом перших 3-х місяців навчання:
 - 4.1. Процес ознайомлення і внутрішнього об'єднання у групі між студентами-одногогрупниками;
 - 4.2. Інтеграція цієї групи зі студентським оточенням курсу, університету;
 - 4.3. Міжособистісне спілкування в малій групі (напр.: із співмешканцями у кімнаті гуртожитку, із друзями);
 - 4.4. Спілкування «студент-викладач»?
5. Чи задоволені Ви обраним напрямком навчання як важливим етапом на шляху формування вашої особистості і досягнення успіху в опануванні професії?

Опрацювавши відповіді респондентів на запитання, можна зробити висновок, що період адаптації, який розпочинається з перших днів навчання є

надважливим етапом у житті кожного першокурсника, оскільки саме в цей період відбувається формування взаємин між новими однолітками, поява зацікавленості до обраної професії, вибір раціонального підходу до праці та побуту. Студенти-першокурсники адаптуються до нового студентського життя згідно з новим статусом, соціальними властивостями і особливостями роботи вищого закладу освіти. Отже, ми отримали такі результати дослідження: для 88 % першокурсників ІФНМУ перший університет, в якому вони почали навчатися.

Основні напрями цієї роботи, на наш погляд, мають бути пов'язані з такими особистими якостями, як самостійність, відповідальність, а також вміння опановувати та керувати своїм емоційним станом. Для 72 % студентів навчання є цікавим, а 78 % студентів задоволені обраним напрямком навчання як важливим етапом на шляху формування їх особистості і досягнення успіху в опануванні професії. Однак, значна частина першокурсників зазнає труднощів в процесі адаптації: 24 % у адаптації до вимог викладачів; 48 % в освоєння нової системи навчання. Значна кількість студентів відзначила великий обсяг інформації/самостійної роботи на занятті (56 %) і відведення невеликої кількості часу на виконання великого обсягу самостійної позааудиторної роботи/підготовки до заняття (45 %). Отже, під час адаптаційного періоду студентам необхідно пройти певний шлях суб'єктивних (викликані індивідуальними особливостями анатомо-фізіологічного, соціального і психологічного розвитку) та об'єктивних (визначаються середовищем, обставинами, особливостями діяльності конкретного вищого навчального закладу) труднощів. Зважаючи на результати опитування серед студентів першокурсників, можна стверджувати, що найбільш проблематичними для них є великий обсяг інформації на самостійне опрацювання.

Проте більшість студентів також стикається з труднощами у процесі інтеграції зі студентським оточенням. Так, за результатами анонімного опитування більшість першокурсників (62 %) відзначили як проблематичний процес ознайомлення і внутрішнього об'єднання у групі між студентами

одногогрупниками; інтеграцію цієї групи зі студентським оточенням курсу, університету практично не помітили (71 % першокурсників вибрали відповідь ні, що свідчить про те, що це питання для початкового періоду адаптації менш актуальне). Тільки для 12 % студентів міжособистісне спілкування в малій групі викликало труднощі, що свідчить про позитивний напрямок адаптації. Трохи вищий відсоток студентів відзначають труднощі у спілкуванні з викладачами – 17 %, що свідчить про актуальність підвищення уваги педагогів і допомоги першокурсникам на початкових етапах навчання в університеті. Отже, кожен першокурсник проходить адаптаційний період до умов навчання у вищому закладі освіти та поступово пристосовується. Але, щодо тривалості даного процесу, то часові межі адаптації до навчально-виховного процесу вищого навчального закладу у студентів першокурсників відбувається в межах року.

Висновки. Отже, адаптаційний процес студентів першого курсу до умов навчання у вищому закладі освіти – це прийняття та сприйняття нових норм соціального середовища, ставлення до цих норм та включення до системи міжособистісних стосунків у групі. Тому, процес адаптації студентів можна розглядати як проблему особистості, пристосування до нової системи навчання та входження в нову групу людей, зміни у їхньому житті, зокрема, режиму праці і відпочинку. Значним елементом для успішної адаптації до студентського життя, на нашу думку, є збільшення першокурсниками своєї здатності до індивідуального подолання невпевненості, страхів і тривог, вміння та розуміння усвідомлено обирати мету, цінності, тобто постійно самовдосконалюватись та самостверджуватися у процесі особистісного розвитку. Саме ці питання мають перспективу для подальших досліджень у студентських колективах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мороз О. Г., Падалка О. С., Юрченко В. І. Педагогіка і психологія вищої школи: Навч. посібник. - К.: НПУ, 2009. - 267 с.

2. Бохонкова Ю. О. Можливості корекції особистісних чинників соціально-психологічної адаптації. Соціальна психологія. 2005. № 2 (10). С. 43-58.

3. Інструкція зі створення опитувань у Google Формах https://esputnik.com/uk/blog/instrukciya-zi-stvorennya-opituvan-u-google-formah?psafe_param= (електронний ресурс).

4. Гармаш Л., Коцур Н. Шляхи оптимізації інтелектуального потенціалу студентів-першокурсників при адаптації до навчального процесу в ВНЗ. Актуальні проблеми психології. Психологія навчання. Медична психологія. 2009. Вип. 13. Т. 10.

5. Левківська Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: Навч. посібник / Левківська Г. П., Сорочинська В. Є., Штифурак В. С. – К. : Либідь, 2001. – 128 с.

6. Соловійова О. Ю. Сміслові переживання першокурсників та їх адаптація до студентського буття (анкетування) – 2016. / [Електронний ресурс] // Студентський портал - UaStudent.com. /

7. Розвиток студентської групи, характеристика студентського колективу 2013 р. / [Електронний ресурс] // Студентський портал UaStudent.com. /

РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ БОРЦОВ ВОЛЬНОГО СТИЛЯ КАК КОМПОНЕНТОВ ИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ

Перебейнос Владимир Борисович,

PhD, член-корреспондент,
Международной академии наук педагогического образования,
Заслуженный деятель науки и техники,
шестой ДАН дзюдо,
Спортивная школа Aad van Polanen, г. Лейден, Нидерланды,

Пакулин Сергей Леонидович,

доктор экономических наук,
академик УАННП, шестой ДАН дзюдо,

Феклистова Инесса Сергеевна,

к.э.н., доцент,

Пакулина Анна Сергеевна,

аспирант,
Харьковский национальный университет
строительства и архитектуры,
г. Харьков, Украина

Введение / Introductions. Современные психология и педагогика рассматривает спорт как важнейший фактор воспитания. На протяжении долгих лет вольная борьба представляет собой часть человеческой культуры, которая совместно с другими средствами способствует формированию цельной системы воспитания человека для появления у него интереса к здоровому образу жизни (ЗОЖ), занятиям спортом и физической культурой. В ходе овладения вольной борьбой происходит не только физическое совершенствование, но и образуется своеобразная психологическая основа действий, в которой выражается воля человека, его способность регулировать свое состояние, мотивация и потребности. Актуализируется необходимость разработки системы личностного развития спортсменов средствами психологического сопровождения на примере борьбы вольного стиля, которая органично будет сочетаться с учебно-тренировочным процессом и станет её

важной частью.

Цель работы / Aim. Целью исследования являлось выявление важных спортивно-личностных качеств борцов вольного стиля как компонентов их психологической подготовленности, доказательство, что, являясь личностными детерминантами спортивных достижений борцов, спортивно-важные личностные качества выступают ключевыми элементами психологического сопровождения спортсменов, обеспечивая максимальное раскрытие возможностей.

Материалы и методы / Materials and methods. При проведении исследования нами были использованы следующие материалы и методы: теоретический анализ и обобщение научной литературы; педагогический эксперимент; лабораторный эксперимент; опрос (анкетирование); антропометрия; проектирование; методы математической статистики.

Результаты и обсуждение / Results and discussion. Личность мы определяем как конкретного человека, взятого в системе его устойчивых социально обусловленных психологических характеристик, которые проявляются в общественных связях и отношениях, определяют его нравственные поступки и имеют существенное значение для него самого и окружающих. Такое определение выступило опорным понятием, обусловившим теоретико-методологическую базу нашего исследования.

Психологическое сопровождение рассматривается нами как хронологически длительный, целенаправленный, сложноорганизованный процесс, в центре которого находится конкретная личность. Результатом психологического сопровождения является личностное позитивное изменение, состоящее в формировании определённых социально обусловленных структур, позволяющих достигать состояния внутренней удовлетворённости. Психологическое сопровождение личности подразумевает не только формирование, но и успешную реализацию личностных качеств, способствующих актуализации потенциальных возможностей человека в определённой деятельности и являющихся основой для приобретения

специальных знаний, умений и навыков. Для авторов основной интерес представляет психологическое сопровождение в вольной борьбе, которое означает содействие в достижении максимальных для данного спортсмена результатов и создание благоприятных условий для его профессионального и личностного развития на всех этапах спортивной карьеры.

Современная педагогика рассматривает спорт как важнейший фактор воспитания. На протяжении долгих лет вольная борьба представляет собой часть человеческой культуры, которая совместно с другими средствами способствует формированию цельной системы воспитания кадетов для появления у подростков интереса к здоровому образу жизни (ЗОЖ), занятиям спортом и физической культурой [1, с. 214].

Психологическое сопровождение борца вольного стиля является не только неотъемлемой частью подготовки спортсмена к соревнованиям, но и средством помогающим корректировать нежелательные последствия пребывания спортсмена в постоянном стрессовом состоянии, обеспечивающим развитие тех важных для спорта качеств, которые помогают быстро мобилизоваться, расслабляться, управлять собой в напряженной ситуации и т.д. Ключевой для психологического сопровождения в спорте выступает категория, раскрывающая способность борца вольного стиля в ситуации повышенного напряжения проявить свою физическую, техническую, тактическую и теоретическую готовность к соревнованиям, а именно: психологическая подготовленность. психологическое сопровождение личностного развития спортсмена включает в себя 4 основных компонента: общую психологическую подготовку, специальную подготовку к конкретным соревнованиям, оперативное психологическое вмешательство и психологическую подготовку к многолетнему тренировочному процессу.

Итогом общей психологической подготовки является положительная адаптация борца вольного стиля к специфическим условиям тренировочных и соревновательных нагрузок, формирование и развитие специализированных личностных качеств важных для данного вида спорта. Специальная

психологическая подготовка предусматривает создание наивысшей психологической готовности к спортивной борьбе в условиях данного соревнования. Оперативное же психологическое вмешательство нацелено на коррекцию психической готовности борца вольного стиля к конкретной соревновательной нагрузке. Психологическая подготовка к многолетнему тренировочному процессу имеет целью создание у борца вольного стиля психологической подготовленности к многолетним систематическим тренировкам и соблюдению жёсткого спортивного режима.

В краткосрочной перспективе показателем эффективности психологического сопровождения борца вольного стиля выступает психологическая готовность к конкретному соревнованию, а в долгосрочной психологическая подготовленность спортсмена в целом. При оптимальной психологической подготовленности у борца вольного стиля наблюдается наивысший уровень развития необходимых личностных качеств и состояние так называемой психологической готовности, которое проявляется в уверенности в себе, стремлении бороться до конца и победить.

В процессе активных занятий борьбой вольного стиля происходит не только усвоение системы специальных знаний, формирование двигательных умений и навыков, развитие комплекса двигательно-координационных качеств, но и преобразование личности с определённой иерархией ценностных установок, интересов и потребностей [2, с. 9]. Под воздействием систематических занятий спортом наряду с биологической природой человека совершенствуется и его социальная сущность.

Борец, желающий достичь выдающегося результата, должен беспрестанно совершенствовать свои координационные и кондиционные возможности, а также врождённые, формируемые и ситуативные особенности психики, иметь высокий уровень помехоустойчивости, мотивации достижения успеха, волевых качеств, самоконтроля, выраженную «нормативную» агрессию, эмоциональную устойчивость, оптимальный уровень тревожности, уверенность в себе, эмоциональное психическое благополучие [3]. В своей

совокупности личностные спортивно-важные качества борцов образуют структуру психологической подготовленности спортсменов-единоборцев, внося свой вклад в достижение высоких и стабильных результатов. Соответственно, именно эти личностные характеристики должны стать предметом психологического сопровождения борцов вольного стиля.

Специфика структурных компонентов психологической подготовленности борцов вольного стиля высокой квалификации определялась выделенными в литературе специализированными личностными спортивно важными качествами и показателями психологической готовности борца к соревнованию. Они и составили элементы психологической подготовленности высококвалифицированных борцов вольного стиля и примерные методики, оценивающие степень их развития.

Выводы / Conclusions.

1. Компоненты психологической подготовленности (специализированные спортивно-важные личностные качества и психологическая готовность к конкретным соревнованиям) образуют на уровне отдельных личностных характеристик структурные комплексы, выступающие в качестве личностных детерминант спортивных достижений борцов вольного стиля.

2. На результат выступления борцов вольного стиля оказывают влияния схожие группы факторов, которые отражают силу, активность и оценку ситуации. Основное различие – в структуре фактора, когда одни переменные усиливают его благоприятное влияние на результат соревновательной деятельности, а другие выступают препятствием, изменяя свое влияние с позитивного вектора на негативный.

3. Повышают результативность такие характеристики, как высокий самоконтроль в сочетании с высоким уровнем мотивации достижения и развитием эмоционально-волевых качеств, низкая соревновательная тревожность. Снижают – совмещение высокого уровня нейротизма с агрессией и тревожностью, сниженный жизненный тонус, эмоциональная агрессия и замкнутость, низкий уровень физической агрессии.

4. Сохранение или повышение результативности соревновательной деятельности борцов с низким и средним уровнем силы нервной системы достигается профилактикой эмоциональной напряженности в предсоревновательном периоде и концентрацией внимания спортсмена на тактико-технических действиях, которые необходимо реализовать в предстоящем поединке, т. е. формированием напряженности операционной.

5. Психологическое сопровождение, представляющее собой целостную динамическую систему мероприятий, направленную на обеспечение результативности деятельности борца вольного стиля в условиях тренировок и соревнований, является эффективной технологией формирования психологической подготовленности спортсменов за счёт целенаправленного и систематического влияния на содержательные компоненты психологической подготовленности определённым набором психологических приёмов: 1) развитие профессиональной компетенции; 2) развитие психических познавательных процессов; 3) развитие внутренней мотивации; 4) освоение приёмов коррекции психического состояния (саморегуляции); 5) индивидуальные профессиональные консультации профессиональной и личной эффективности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Perebeynos V. B., Pakulin S. L., Feklistova I. S., Pakulina H. S. (2023) *Razrabotka modeli pedagogicheskoy texnologii fizicheskogo vospitaniya kadetov na osnove vol'noj bor'by* [Development of a model of pedagogical technology of physical education of cadets based on freestyle wrestling]. *Proceedings of the European scientific congress. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference (Spain, Madrid, April 17–19, 2023)*. Madrid: Barca Academy Publishing, pp. 210–216.

2. Пакулин С. Л. Совершенствование обучения технике борьбы вольного стиля / С. Л. Пакулин // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки: теорія і практика» (18 травня 2017 р.,

м. Краматорськ, Україна). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 8–11.

3. Пакулін С. Л. Вдосконалення техніко-тактичної та психологічної підготовки борців вільного стилю [Електронний ресурс] : наукова стаття / С. Л. Пакулін, К. В. Ананченко, Є. В. Ручка // Траєкторіа Науки. – 2016. – № 12. Режим доступу: <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/267/303>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 25.12.2016.

ВАЖЛИВІСТЬ ГРАМАТИКИ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Тронь Юлія Олександрівна
старший викладач
кафедри англійської мови
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Івано-Франківськ, Україна

У статті висвітлюється питання важливості вивчення граматики на заняттях з англійської мови, активізації граматичних та лексичних моделей, розширення навичок повсякденного спілкування, мовної компетенції студентів та розвиток навичок перекладу, формування навичок і умінь, достатніх для пошуку й обробки необхідної іншомовної інформації.

Ключові слова: граматика, словосполучення, вирази, “pre-explanation task”, тести.

Вступ. Процеси міжкультурної інтеграції на національному та міжнародному рівнях обумовили модернізацію змісту мовної освіти в Україні. Мова виступає як засіб пізнання картини світу, пізнання цінностей, створених іншими народами. Одночасно мова – це ключ до відкриття унікальності та своєрідності власної народної самобутності та історичних досягнень представників інших культур.

На сьогодні в українській системі мовної освіти відбулися значні позитивні зміни, як в організаційному, так і в змістовному аспектах. Значно змінився соціокультурний контекст вивчення іноземних мов. Істотно зросли їх освітня і самоосвітня функції у школі, у професійно технічних училищах та вищих навчальних закладах, професійна значущість на ринку праці в цілому, що спричинило посилення мотивації у вивченні мов міжнародного спілкування.

Нові завдання вимагають змін до рівнів володіння іноземними мовами, визначення нових підходів до відбору змісту та організації матеріалів,

використання адекватних форм та видів контролю. Іноземна мова є невід'ємною навчальною дисципліною, загальною метою якої є формування в учня та студента навичок і умінь, достатніх для пошуку й обробки необхідної іншомовної інформації. При вивченні англійської мови у вищій школі постає питання ефективної організації навчального процесу, опори на фундаментальні досягнення сучасної дидактичної, психологічної, методичної наук з урахуванням оптимальності витрачених зусиль, засобів та часу. Без сумніву, провідна роль у досягненні поставленої мети належить викладачу і залежить від того, наскільки успішно він опанує ідеями модернізації сучасної освіти і чи буде він впроваджувати ці ідеї в практику викладання.

Ціль роботи. Вивчення іноземних мов та англійської зокрема, не можливе без опанування граматичного матеріалу.

Мета даного дослідження полягає в аналізі основних методів та методик, використання яких сприятиме оптимізації процесу вивчення англійської мови, активізації граматичних та лексичних моделей англійської мови, у розширенні навичок повсякденного спілкування, мовної можливості студентів та розвитку навичок перекладу. Вивченням даної проблеми займалися багато науковців, методистів та педагогів: Ю. Голіцинський, Г. Верба, Л. Верба, Т. Барановська, Л. Морська, І. Бахов, С. Ніколаєва, О. Валігура, К. Качалова, R. Murphy, M. Harrison, K. Peterson, M. Fuchs, M. Bonner, K. Bourke, M. Mann, S. Taylore-Knowles, A. Doff, C. Jones, J. Richards, J. Hull, S. Proctor, P. Moore, S. Cunningham, L. Soars, J. Soars та інші. Всі вони дійшли висновку, що граматики це система, правила, які допомагають поєднувати слова в реченнях. Вивчаючи граматику, ми систематизуємо наші знання.

Матеріали та методи. При написанні даної статті, проаналізовано матеріали вітчизняних та зарубіжних дослідників. Методи дослідження зумовлені метою та завданнями роботи. У роботі використано наступні методи: спостереження, порівняння, аналогії, узагальнення, аналізу, описовий метод.

Результати та обговорення. Граматика є найскладнішою складовою у

вивченні англійської мови. Українська та англійська граматики мають багато відмінних рис, тому вивчення англійської граматики здається дуже складним. Проте, вивчення англійської граматики повинно бути обов'язковим на заняттях англійської мови і якщо правильно обрати методику її вивчення, вона зацікавить студентів.

“Спілкуючись з іншими, ми будуємо речення, що передбачає використання пов'язаних між собою слів та поєднування їх у ланцюжки. Кожна мова має для цієї мети систему засобів і значень, які утворюють її граматичну будову. Вони і є об'єктом дослідження граматики. Граматика – це розділ мовознавства, що вивчає граматичну будову мови.” [1, с. 27]

Саме знання граматики стає важливою основою для кращого засвоєння різних мовних конструкцій. Якщо ми осмислено розуміємо якийсь граматичний явище, ми усвідомлюємо побудову самого речення і логічну структуру самої фрази. Таке усвідомлення дозволяє запам'ятовувати мовні словосполучення та вирази набагато швидше, тому що учень чи студент “відчуває” інформацію, а не просто відтворює її. Основа навчання мов – формування вмінь і навичок у процесі тренування, ефективність якого підвищується, якщо студент не лише виконує дії (операції), а й засвоює способи виконання дій. Тренування проходить у процесі виконання вправ та навчальних завдань [2, с. 43].

Тригуб І. П. виділяє три основні етапи роботи над граматичним матеріалом:

- презентації граматичних явищ і створення основи для подальшого формування навичок;
- формування мовленнєвих граматичних навичок шляхом їх автоматизації в усному мовленні;
- розвиток мовленнєвих вмінь [3, с. 76].

Перед тим, як пояснювати новий граматичний матеріал, багато англомовних методик пропонують проведення “pre-explanation task”, тобто завдання яке настроїть студента на сприйняття нового матеріалу. Прикладом “pre-explanation task” можуть слугувати картинки, фотографії, діалог або

ситуація, що підводять до теми і знайомлять студента з новим граматичним явищем.

(**ILLUSTRATIVE SITUATION:** *I have a pen-friend in England. Her name is Jane Smith. I got three letters from her. A week ago I received a new letter from Jane. She wrote about her plans for the summer holidays. Jane said that she **would go** to the seaside in summer. She hoped that the weather **would be** fine at that time and she **would bathe** in the sea. My pen-friend also wrote that she **would play** tennis with her friends. Jane finished her letter with the words that she **would be** very glad to see me in England.*) [4, с. 3] Ця змодельована ситуація знайомить студента з частиною нової граматичної теми “Indirect Speech”.

Наступним кроком є пояснення викладачем граматичного матеріалу з використанням таблиць та прикладів.

Таблиця 1

Зміна часів у підрядному додатковому реченні при головному реченні в минулому часі	
<i>Future</i> → <i>Future-in-the-Past</i>	Дія підрядного речення відбувається пізніше, ніж дія головного.

Direct Speech: He said: “I **shall send** you a letter.”

Future Indefinite

Indirect Speech: He said (that) he **would send** us a letter.

Future Indefinite-in-the-Past

Direct Speech: The girl said: “I **shall be playing** the piano at three o’clock.”

Future Continuous

Indirect Speech: The girl said (that) she **would be playing** the piano at three o’clock.

Future Continuous-in-the-Past

Direct Speech: The boy said: “I **shall have done** my home-work by six o’clock.”

Future Perfect

Indirect Speech: The boy said (that) he **would have done** his home-work by six o’clock.

Future Perfect-in-the-Past

Граматика зумовлює формування мовленнєвих граматичних навичок шляхом їх автоматизації як в усному мовленні, так і в писемному мовленні. Тому для закріплення нового граматичного матеріалу, слід запропонувати студентам велику кількість різноманітних вправ: різні за складністю вправи на заповнення пропусків у реченнях відповідною формою дієслова (1. *The woman said that her son ... (to be) at home in the evening.* 2. *The man explained that he ... (not to miss) the train if he ... (to hurry).* 3. *The mother said that they ... (to have dinner) as soon as the father ... (to come).* 4. *I thought that you ... (to ring) me up at eight.* 5. *She knew that she ... (to be) busy on Friday.*) [4, с. 5], перифраз речень (1. *My aunt said: "I'll be at home at seven o'clock."* 2. *The doctor said: "I'll come again in the morning."* 3. *She said to me: "I shall come to visit you on Friday."* 4. *She thought: "I'll do it later."* або 1. *"I shall get myself a drink," she said. → She said that ...* . 2. *"I shall be skiing from 5 till 6 tomorrow," he added. → He added that ...* . 3. *"I shall have cleaned the car by 6 o'clock," he admitted. → He admitted that ...* . 4. *"I won't tell anyone," my sister said. → My sister said that*) [4, с. 3-5], коротких діалогів, оповідань (***Read and retell the story in indirect speech: Coffee and tea were known in Europe two hundred years ago. But people were afraid to drink them. They thought: "Coffee or tea will kill a person."***

Once the king of Sweden decided to know the truth. At that time there were two brothers in prison. They were twins and were much alike. They had committed a crime and were sentenced to death. The king said: "I shall let them live but they will drink coffee or tea to the end of their lives. One brother will drink coffee and the other will drink tea every day."

They both lived many years. At last one of the brothers died when he was eighty years old. The other died a few years later. So it was proved that neither tea nor coffee is harmful to a man.) [4, с. 6], переклад речень з української мови на англійську (1. *Ми знали, що він прийде вчасно.* 2. *Олена сказала, що поїде на море наступного року.* 3. *Він був впевнений, що закінчить роботу до вечора.* 4. *Вона вважала, що я працюватиму весь день у неділю.* 5. *Вона сказала, що*

буде рада побачити нас знову.) [4, с. 7] і навпаки (1. *My aunt said: "I'll be at home at seven o'clock."* 2. *The doctor said: "I'll come again in the morning."* 3. *She said to me: "I shall come to visit you on Friday."* 4. *She thought: "I'll do it later."* 5. *David said: "I shall help you tomorrow if I have some spare time."*) [4, с. 4], тестові завдання, переказ різних за складністю та обсягом текстів, спонтанна розповідь на задану тему.

Висновки. Оскільки освіта в Україні набуває кардинальних змін, виникає необхідність в оновленні методів та прийомів навчання, у використанні інноваційних методик у процесі формування в студентів професійної та життєвої компетенції. Незважаючи на той факт, що існує низка фундаментальних праць присвячених дослідженню граматики англійської мови як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, вивчення граматичних проблем є актуальними і сьогодні. Завданням англійської мови як навчальної дисципліни є розвиток комунікативних компетенцій в усіх видах мовленнєвої діяльності (читанні, говорінні, аудіюванні та письмі) в професійно-комунікативних цілях та опанування основними навичками, необхідними для самостійної роботи з англійською літературою, що видається неможливим без опанування базових граматичних норм.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенко Ю. Вступ до мовознавства. Підручник. К: Видавничий центр "Академія", 2006. 336 с.
2. Плахотник В. Вправи і завдання в лінгводидактиці. Українська мова і література в школі. Київ, 2009. №3. С. 43–45
3. Тригуб І. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2014. № 10. Том 2. С. 74–76
4. Тронь Ю. Sequence of Tenses. Indirect Speech. Івано-Франківськ: "Нова зоря", 2019. 56 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У
ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Ярошевська Лариса Віталіївна

к.п.н., доцент

Зубовський Іван Павлович

студент

Миколаївський національний університет

імені В. О. Сухомлинського,

м. Миколаїв, Україна

Introduction. Стратегія розвитку мистецької освіти сьогодення пов'язана із внесенням інноваційних перетворень до її змісту й має ґрунтуватись на вирішенні завдань щодо якісної професійної підготовки майбутнього педагога музиканта, що потребує удосконалення мистецько-технологічних шляхів її реалізації. У системі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва дисципліни вокально-хорового циклу займають одне із провідних місць, оскільки визначається специфікою роботи фахівця, спрямованою на практичне вирішення завдань формування музичних здібностей молоді у фаховій підготовці.

В умовах трансформації освіти проблема підготовки творчої, професійно компетентної особистості вчителя, здатного до нових пошуків та відкриттів з позиції ефективного розвитку їх музичних здібностей, набуває особливої актуальності.

Будь-яка діяльність складна й багатогранна, оскільки вона висуває різні вимоги до психічних і фізичних сил людини. Якщо наявна система властивостей особистості відповідає цим вимогам, то людина здатна на високому рівні здійснювати свою діяльність. Так, у музично-педагогічній діяльності утворюється цілісна структура особистості вчителя музичного мистецтва, де музичні здібності стають необхідним і обов'язковим

КОМПОНЕНТОМ.

Aim. Висвітлити проблематику формування музичних здібностей фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Materials and methods. Формування музичних здібностей підкоряється загальним закономірностям розвитку здібностей, які необхідні для успішного здійснення музичної діяльності, об'єднуються в поняття «музичність» як інтегративний чинник, що пов'язує в єдине ціле всі компоненти підготовки, створює основу для спеціальних музичних здібностей вчителя.

У контексті визначеної проблеми нас цікавить розвиток спеціальних музичних здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва у фаховій підготовці, що дозволяє цілісно і диференційовано оцінити музичний твір, утворити власну виконавську інтерпретацію.

Висвітлюючи педагогічні умови, в яких здійснюється вокально-хорова підготовка студентів до майбутньої діяльності, а саме: розвиток загальномузичних та спеціальних здібностей; застосування індивідуалізації навчання щодо вироблення власного стилю вокально-хорової діяльності; зорієнтованість студентів на самостійну пошукову діяльність; забезпечення інтегративної єдності компонентів фахової підготовки майбутнього вчителя; спрямованість навчального процесу на репертуарне забезпечення студентів, ми звернулися до проблеми підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва в контексті забезпечення комплексності підготовки навчального процесу.

Застосування індивідуалізації навчання щодо вироблення власного стилю вокально-хорової діяльності - виступає важливим напрямком гуманізації педагогічної технології і дозволяє у повному об'ємі визначити структуру заняття, максимально виявити професійні можливості студентів, з'ясувати психолого-педагогічні відносини між викладачем та студентом, зосередити увагу на особистісній зорієнтованості студентів. Такий підхід до навчання сприяє удосконаленню професійних якостей, творчій самореалізації, підготовці до полікультурного виховання студентів засобами вокально-хорового мистецтва.

Необхідною умовою успішного проведення індивідуального заняття є його планування: а) черговість виконання завдань; б) методичні прийоми педагогічного впливу (нотатки із записами рекомендацій викладача для прискорення подолання тих чи інших труднощів у процесі вивчення твору); в) підбиття підсумків зробленого; г) критична оцінка зробленого (відмічення нового, цікаво зробленого); д) особистісне професійно-педагогічне міркування. Вкраплення в план заняття таких форм навчання, як робота з уявним хором, гра на слух, підбір акомпанементу, імпровізація робить його цікавим, різноманітним.

Кожне заняття з дисципліни «Вокально-хорове виконавство з методикою викладання» має загальну тему, мету, навчальний матеріал і такі методичні моменти, як: а) вивчення партитури хорового твору (гра партитури, спів голосів, аналіз твору); б) з'ясування технічних завдань з диригування та вокального інтонування; в) складання виконавського плану хорового твору; г) вивчення шкільного репертуару.

Диригування творів є головним завданням фахової підготовки студента, в якій проявляються всі складові процесу диригування. Це і технічність, що визначається за допомогою рівня сформованості спеціальних музичних та інтелектуальних здібностей, професійних знань, які проявляються у творчій інтерпретації, професійні якості, в яких розкриваються різні грані особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Діяльність вчителя музичного мистецтва передбачає контакт з хоровим колективом, де розкривається професійна майстерність керівника хору, здатність впливати на хоровий колектив одним поглядом, одним рухом повести колектив за собою. Тому використання на індивідуальному занятті спілкування з уявним хором допомагає розкрити індивідуально-типологічні особливості майбутнього фахівця, його професійно-вольові та артистичні якості впливу на хоровий колектив. Упровадження такої форми навчання, як спілкування з уявним хором ґрунтується на: а) знаннях твору; б) умінні виразного, доступного, зрозумілого і переконливого показу жестом та голосом; в) умінні

професійної заразливості та переконливості хорového колективу у власних діях; г) умінні дати оцінку своїм відчуттям; д) глибокій педагогічній чуттєвості, що ґрунтується на врахуванні індивідуальних особливостей свого колективу.

Спираючись на те, що диригування - це особлива форма навчальної діяльності, велику роль відіграє взаємодія викладача зі студентом, враховується індивідуальний підхід до заняття, що вимагає від педагога особливої чуттєвості, винахідливості, інтуїції у визначенні його індивідуальності. Тісний контакт зі студентами передбачає отримання інформації, здійснення контролю за висновками, наявності зворотного зв'язку - реакції студентів на діяльність викладача. Трансформація спільних вражень утворює атмосферу взаємної довіри з боку студента та педагога. Отже, якість проведення індивідуального заняття залежить від ретельної та вдумливої підготовки до його проведення, бачення факторів адаптації до майбутньої діяльності.

Наступною умовою підготовки студентів ми визначаємо зорієнтованість студентів на самостійну пошукову діяльність, що сприяє реалізації професійних компетентностей. Педагогічний досвід свідчить, що причиною недостатніх знань студентів з дисципліни «Вокально-хорове виконавство з методикою викладання», є слабка самостійно організована навчально-пізнавальна діяльність, здатність здійснювати власне навчання за умов відсутності прямого керівництва з боку викладача, самостійно визначати завдання та їх вирішувати, спираючись на принципи, методи, форми і зміст.

Специфіка самостійної підготовки, як умови професійного становлення студентів полягає у відображенні та поєднанні всіх змістових компонентів навчальної діяльності. Це дало можливість визначити сутність самостійної підготовки, яка полягає у: а) виявленні та реалізації власних професійних можливостей; б) розвитку самобутньої особистості; в) формуванню творчих здібностей.

Забезпечення комплексності компонентів підготовки студентів до діяльності вчителя музичного мистецтва обґрунтовує використання такої психолого-педагогічної умови, як забезпечення інтегративної єдності

компонентів вокально-хорової підготовки вчителя. Саме такий зв'язок має бути спрямованим на цілісність процесу професійного зростання, завдяки чому реалізуються зовнішня і внутрішня, змістова і процесуальна сторони фахової підготовки студентів.

Цінність інтегративних процесів у галузі музично-творчої діяльності полягає у глибокому осмисленні процесу вокально-хорової підготовки студентів, в інтенсивному розвитку спеціальних музичних здібностей завдяки міжпредметним зв'язкам структурних компонентів підготовки.

Інтегративні зв'язки сприятимуть набуттю знань за фахом і дають змогу виокремити певну систему дій щодо їх поєднання у процесі музично педагогічного навчання. Упровадження зазначеної умови в навчальний процес забезпечує якість фахової підготовки студентів, високий рівень логічного засвоєння навчальної інформації, посилює професійний інтерес до вокально хорової діяльності.

Отже, побудова навчального процесу, орієнтованого на підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва, передбачає досягнення кінцевого результату - оволодіння фаховими компетентностями завдяки індивідуалізації навчання; розвитку вокально-хорових здібностей; рівня адаптації студентів до майбутньої діяльності через організацію самостійної роботи; підвищення рівня усвідомленості змісту підготовки та сутності навчально-методичного матеріалу.

Results and discussion. Огляд праць з питань вивчення сучасного стану фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва дають підстави вважати, що сьогодні актуальним є питання реорганізації змісту підготовки студентів в системі вищої музично-педагогічної освіти. Усвідомлення специфіки діяльності вчителя музичного мистецтва, зумовленої природою вокально-хорового мистецтва, визначило його розгляд з позицій: організованого процесу оволодіння фаховими компетентностями; діалектично побудованої системи творчого осмислення навчальних дій; продуктивно комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Conclusions. Таким чином, формування й розвиток здібностей людини не можливі без оволодіння нею продуктами людської культури, без засвоєння здібностей багатьох поколінь, які зафіксовані в культурній спадщині. Під музичною здібністю розуміється якісно своєрідне поєднання здібностей (психомоторних, сенсорних і чуттєво-емоційних), від якого залежить можливість успішної реалізації музичної діяльності.

Сучасний стан підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, прагнення до його професійної усвідомленості, до аналізу діяльності та вивчення специфіки роботи з дитячим колективом вимагає постійного узгодження мети й кінцевого результату освіти. Відповідно до музичної освіти це означає орієнтацію на підготовку такого рівня особистості, якій притаманний комплекс професійно важливих і особистісних властивостей, що в повному об'ємі виявляє його спеціальні професійні здібності.

Отже, вокально-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва у системі навчання передбачає усвідомлення ролі спеціальних музичних здібностей, що характеризують диригентські, вокальні, творчі та комунікативні вміння майбутнього вчителя музичного мистецтва. Відповідно до цього вокально-хорову підготовку визначено як цілісно-комплексну систему взаємопов'язаних компонентів, інтегративним чинником якої виступає музичність.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Барсуковська Галина Петрівна,
старший викладач кафедри
дошкільної педагогіки і психології

Терещенко Альбіна Юріївна,
студентка

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Шпетна Лариса Валеріївна,
завідувач ДНЗ «Зірочка» Глухівської міської ради,
Сумської обл.
м. Глухів, Україна

Вступ. Сьогодні для українських дітей, які ростуть і розвиваються в умовах війни, надзвичайно важливо створювати середовище для прояву позитивних емоцій і згладжування негативних, пов'язаних зі страхом, тривогою, сумом, болем втрати, невпевненістю. Емоційно-вольова сфера вперше була описана американськими психологами Д. Карузо, П. Саловей і Дж. Майер, які розглядали емоції як сукупність ментальних здібностей до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей.

Вивчення емоцій дошкільнят в українській психології пов'язана з іменами таких вчених, як І. Сікорський, М. Грот, М. Ланге, В. Зеньківський. Тема розвитку емоцій у дітей привертає увагу науковців і сьогодні. Серед сучасних українських дослідників можемо назвати наступних: Н. Абрамян, І. Булах, Л. Василенко, Л. Долинська, Т. Зелінська, Н. Зубалій, Т. Лисянська, О. Музика, Р. Павелків, В. Поліщук, Т. Поніманська, М. Савчин, О. Скрипченко, Н. Співак та інші.

Мета роботи. Виокремити психологічні умови розвитку емоцій у дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. Інтенсивний розвиток особистості дитини дошкільного віку зумовлює глибокі зміни в її емоційній сфері. Якщо в ранньому дитинстві емоції безпосередньо викликаються впливами навколишнього середовища, то у дошкільника вони починають опосередковуватися його ставленням до тих чи інших явищ. В результаті емоційного опосередкування емоції стають більш узагальненими, усвідомленими та керованими. Дитина демонструє здатність пригнічувати небажані емоції та спрямовувати їх відповідно до вимог дорослих і засвоєних норм поведінки.

Діти керуються поняттями «добре» і «погано», «можна» і «не можна», поступово «хочу» підпорядковується «треба». Старші дошкільнята використовують думки про належну поведінку, особливо коли це стосується їхньої ігрової ролі, щоб контролювати свої емоції. Наприклад, до «лікарні» приносять кролика, якому вовк відірвав вухо. Дитячий лікар насилу стримує сльози. Дорослі, з іншого боку, повинні серйозно ставитися до нездатності дошкільнят контролювати свої емоції та уникати необґрунтованих вимог. Ці імпульсивні почуття зазвичай свідчать про фізичне нездужання дитини (біль, голод, спрагу, недосипання) і потребують негайного вирішення. Важливим новоутворенням в емоційній сфері дітей дошкільного віку є те, що вони турбуються про можливу реакцію дорослих на їхні дії та поведінку. «Що скаже мама?», «Чи буде тато сваритися?». Таким чином, емоції дошкільника включаються як важливий компонент його внутрішніх механізмів забезпечення субординації мотивів.

Маючи досить різноманітний досвід мовленнєвого спілкування, діти набувають навичок вираження своїх емоцій за допомогою уніфікованих засобів вербальної та невербальної комунікації. Спочатку спілкування будується переважно на невербальних засобах вираження емоцій (міміка, виразні рухи, плач, крик), а до кінця дошкільного віку дитина здатна виражати свій

емоційний стан словами.

Вищі емоції, які є невід'ємною рисою особистості, зазнають значного прогресу. Їх розвиток відбувається в процесі різних видів діяльності, таких як праця, художньо-творча діяльність, гра. Спільна робота відіграє важливу роль у діяльності дітей дошкільного віку, оскільки вони порівнюють досягнення і прагнуть до оригінальності. Наприклад, завдання прикрасити кімнату, або ялинку безпосередньо пов'язане з тим, що діти вирішують естетичну задачу і в досягненні цього керуються своїми естетичними уявленнями.

Подальший розгляд і аналіз виконаних дітьми робіт поглиблює їхнє розуміння прекрасного. Естетичні переживання дітей особливо тісно пов'язані з пізнавальними процесами, з одного боку, із етичними уявленнями – з іншого. Пізнавальна діяльність дитини забарвлена інтенсивними переживаннями, які набувають для неї особливої цінності. Відкриваючи нові властивості предметів або знаходячи пояснення таємничим і незрозумілим природним явищам, дитина переживає радість, задоволення відкриття, здивування і сумніви, які стають надбанням її досвіду на все життя.

Емоційна підтримка робить пізнавальну діяльність цінною для дитини, яка прагне її продовжувати. Особливістю інтелектуально-емоційної підтримки є стимулюючий вплив на пізнавальну діяльність. Вона формується у дітей дошкільного віку і має позитивний вплив на етапі шкільного навчання.

Діти усвідомлюють красу і потворність своїх вчинків, асоціюють їх з добром і злом, що є джерелом етичних почуттів. У своїх малюнках діти передають своє ставлення через детальне зображення позитивних персонажів, використовуючи різноманітні кольори. Злі персонажі зображуються в обмеженій кольоровій гамі та неправильної форми – це можуть бути лише чорні крапки або клубок зплутаних чорних ниток.

Для того, щоб забезпечити повноцінний розвиток емоцій та цінностей дошкільнят, педагогам необхідно знати не тільки особливості розвитку кожної окремої дитини, а й те, що конкретно потребує уваги на кожному віковому етапі.

Результати та обговорення. Для виокремлення і створення умов для розвитку емоцій у дітей дошкільного віку рекомендуємо виявити їх емоційний стан за допомогою «Методики в кольорі». Дитині дається аркуш паперу з квадратиками, чотири з яких замальовані у різні кольори (червоний, зелений, синій, чорний), п'ятий – не замальований. Інструкція дитині: «Уяви собі, що замальовані квадратики означають настрій: червоний – радісний настрій; зелений – спокійний, упевнений настрій; синій – сумний настрій; чорний тривожний настрій. Тобі потрібно замалювати чистий квадратик відповідно до свого настрою». Враховується старанність дитини у процесі замальовування квадратика.

Також рекомендованою є методика «Знайди собі друга» для виявлення емоційного благополуччя. Підготовлені кружечки різного кольору (жовтий, червоний, оранжевий, синій, коричневий, чорний), фломастери Інструкція дитині: «У тебе на столі лежать кружечки різного кольору. А для того, щоб кружечок був тобі добрим другом, він має добре себе почувати. Тому ти зараз вибереш той, який тобі найбільше подобається, сядеш на стілець і розкажеш йому про себе, про свій настрій, бажання, страхи, невдоволення, тривоги.

Після цього фломастером намалюєш йому обличчя з відповідним настроєм». За результатами оцінювання можна робити висновки і створювати умови для покращення позитивного емоційного фону дітей. Також можна використовувати методика «Дерево емоцій», в основу якої покладена робота з листочками-емоціями різного кольору, які дитина прикріплює до дерева. Дорослий бачить, у якому стані дитина, і коректує свою роботу з нею. Дані методики можуть використовувати як вихователі, так і батьки.

Сьогодні, коли дорослі переймаються фізичним та когнітивним розвитком дітей, вони часто забувають про важливість емоційного та особистісного розвитку, який безпосередньо пов'язаний з психологічним та соціальним благополуччям дитини. Діти не мають добре розвинених навичок розпізнавати та виражати свої емоції та емоційні стани соціально прийнятними способами у стосунках з іншими людьми та близькими.

Це призводить до конфліктів у дитячих колективах та міжособистісних сімейних стосунках, що спричиняє такі міжособистісні проблеми, як тривожність, гіперактивність, сором'язливість, агресивність та замкненість у дітей дошкільного віку. Є різноманітні умови для гармонізації емоційного стану дитини, однією з яких є використання засобів інформаційно комунікаційних технологій, які займають з певних причин значне місце у житті українського суспільства. Використовуючи засоби ІКТ для більш ефективного розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку пропонуємо використати такі комп'ютерні дидактичні ігри, як «Слухай команду», «Покажи емоцію», «Явища природи», «Що зайве», «Чого не вистачає», «Моя Україна» тощо. Ці ігри можна знайти в Інтернеті, а також розробити самостійно.

Висновки. На нашу думку, використання таких ігор для розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку, допоможе зняти напругу дитини, покращити її загальний емоційний стан, а також слугуватиме налагодженню стосунків з дорослими. Ці ігри можна використовувати на заняттях, у перервах між заняттями, на прогулянках, в укриттях. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуках оптимальних форм роботи з батьками з питань розвитку емоційної сфери та створення умов для емоційного благополуччя дітей в умовах дистанційної освіти.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Власенко Тетяна Миколаївна

студент

Науковий керівник:

Шевякова Інеса Петрівна

асистент кафедри психології

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Полтава, Україна

Вступ./Introduction. Складні умови останніх років значною мірою впливають на особистість здобувача вищої освіти. Карантинні обмеження, онлайн-навчання і дистанційна робота, зрештою, повномасштабна війна, кидають йому нові виклики, і при цьому мобільність, висока самоорганізація, внутрішня мотивація є тими характеристиками особистості, що здатні суттєво поліпшити процес адаптації до цих змін. Але попри це все частіше люди ніби перебувають в «замороженому» стані і вичікують кращих обставин, щоб почати жити. З цим пов'язана і прокрастинація, згідно якої людина постійно відкладає прийняття рішення і виконання завдань на невизначений термін.

Студентський вік є цінним періодом у житті людини, протягом якого вона визначається зі своїм професійним вибором, набуває особистісної ідентичності, здійснює планування свого майбутнього. Але не завжди здобувачі вищої освіти мають внутрішні ресурси та можливості успішного виконання поставлених завдань. Часто студент намагається вирішити проблему за досить короткий термін, невдача при цьому може стати причиною виникнення негативних емоційних станів та відмови від її вирішення взагалі.

Актуальність проблеми прокрастинації зумовила появу низки тематичних досліджень у психологічній науці. Зокрема, особливості прокрастинації та її причини досліджували Дж. Барка, Дж. Феррарі, Дж. Джонсон, Н. Міліграм, Р. Тенн, П. Стіл, Г. Шоуенберг, С. Лей. В. Дуб, К. Дубініна, О. Гліченко, Г. Чуйко, М. Комісарик, М. Дворник, Т. Колтунович, О. Поліщук та ін.

Проблема дослідження полягає в тому, що існує безліч припущень і різних точок зору про прокрастинацію, проте дослідження цієї проблеми в контексті особистості здобувачів вищої освіти в умовах війни відсутні.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є теоретичне дослідження феномену прокрастинації здобувачів вищої освіти в умовах війни.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для реалізації поставленої мети використано такі методи: аналіз загальної та спеціальної літератури з проблеми дослідження з метою з'ясування стану вивчення досліджуваної проблеми, узагальнення та систематизації визначених теоретичних положень.

Результати та обговорення./Results and discussion. Згадки про прокрастинацію є ще в Оксфордському словнику 1548 року. Саме слово «procrastination» утворено від префіксу «pro» (лат.), який має на увазі «вперед, далі, на користь» і слова «crastinus» (лат.) – «завтрашній», «майбутній» [1].

У науковий обіг термін «прокрастинація» запровадив Пол Рінгенбах у 1977 році під час роботи над книгою «Прокрастинація у житті людини» [2]. Іронічно, але цю роботу так і не було завершено повністю. У тому ж році з'явилася книга А. Елліса та У. Дж. Науса «Подолання прокрастинації». У ній були зібрані клінічні спостереження щодо феномену прокрастинації та здійснено спробу когнітивного пояснення відкладання справ на пізніший термін.

Незважаючи на активне вивчення даного феномену, у сучасній психологічній науці досі немає єдиного, узгодженого та загальноприйнятого трактування терміна «прокрастинація».

Канадський психолог П. Стіл говорить про прокрастинацію як про «добровільне відкладення суб'єктом запланованих справ, незважаючи на очікувані негативні наслідки через затримку» [6, с. 88]. При цьому П. Стіл звертає увагу, що прокрастинація, як правило, розглядається як ірраціональна реакція у зв'язку з відсутністю у суб'єкта поважної причини для відкладення справ. Увагу на ірраціональний компонент у структурі прокрастинації звертає К. Лей, який описує прокрастинацію як «добровільну та ірраціональну

затримку наміченого курсу дій, незважаючи на негативні наслідки для людини» [5, с. 477].

Протилежну точку зору висловлює Дж. Феррарі, пов'язуючи прокрастинацію зі спробою людини викликати «гострі» відчуття, виконуючи необхідні завдання в стислі терміни [4].

Більшість дослідників (К. Лей, П. Стіл, Б. Тукман, Н. Мілграм та ін.) виділяють у розглянутому феномені три основні риси: зволікання у реалізації намірів, емоційний дискомфорт та ірраціональність.

У нашому дослідженні поділяємо підхід, започаткований П. Стілом, та визначаємо прокрастинацію як добровільне та ірраціональне відкладання суб'єктом запланованих справ, незважаючи на очікувані негативні наслідки через затримку.

Зазвичай у дослідженнях зустрічаються 5 основних типів прокрастинації, залежно від сфери прояву: щоденна, прокрастинація прийняття рішень, невротична прокрастинація, компульсивна прокрастинація та академічна.

Академічна прокрастинація найбільш поширена в галузі освіти, особливо серед здобувачів. У повсякденному житті здобувачів вищої освіти це виглядає як відкладення виконання навчальних завдань, проєктів, складності дотримання встановлених термінів, що згодом призводить до відставання від програми ЗВО, неможливості засвоєння матеріалу через дефіцит часу, недостатньої підготовки до іспитів, появи академічної заборгованості [2].

Сучасним юнакам необхідно вчитися жити та здобувати освіту в нових реаліях – на тлі військових дій та впровадження нових освітніх реформ, і при цьому, опановувати необхідні компетенції, що можливо за умови достатньої самоефективності. В умовах війни адаптуватися до навчання дуже складно, адже через обстріли та ракетні удари існує небезпека та загроза отримання фізичних травм. Через постійне хвилювання та тривогу за себе та своїх рідних з'являються психологічні проблеми, які ускладнюють процес навчання [3].

Зміна життєвих пріоритетів, переоцінка цінностей, викликана екзистенційними питаннями, що поставила війна, охоплюють всі сфери життя

юнака, при цьому має місце знецінення та втрата сенсу навчання, необхідність пристосуватися до специфічних умов освітнього процесу ускладнюють цей процес за браком особистісних ресурсів. Тому прокрастинація може виступати тим тимчасовим вирішенням, яке вважається доцільним та економним в сенсі психічних ресурсів, але при цьому відбувається недооцінка його стратегічних наслідків.

Негативні наслідки академічної прокрастинації включають особистісні, психологічні та медичні проблеми, призводять до низької успішності, уникнення і, як правило, прогулів, високого рівня депресії, низької самореалізації, низької вольової регуляції та самооцінки [1]. На думку дослідників, основними причинами академічної прокрастинації є страх невдачі, неприязнь до виконання завдань, відраза до них, при цьому страх невдачі завищує рівень тривоги та підриває віру в себе, неприязнь до виконання завдань відображає негативну самооцінку [2]. Академічна прокрастинація пов'язана з багатьма факторами, які сприяють посиленню страху невдачі та неприязні до виконання завдань, серед яких докільля, сімейні та індивідуальні особисті проблеми. Війна стала тим додатковим та наразі одним з головних факторів, що впливає на життя та навчання сучасних здобувачів вищої освіти.

Під час війни багато хто ніби перестав відчувати себе в реальності, а все частіше думає про те, як складеться життя в майбутньому: або з тривогою або з розрадою. Люди, які планують жити лише після війни, мають синдром відкладеного життя, вони постійно переживають через минуле чи майбутнє та не можуть жити тут і зараз [3]. З цим можуть бути пов'язані і стани уникнення та прокрастинації.

«Синдром відкладеного життя» – це особлива форма сприйняття дійсності, перебувати в якій виснажливо для нашої нервової системи. Це сприйняття реальності, при якому ми думаємо, що справжнє життя ще буде, а зараз воно відклалось у часі. Як правило, людина призначає собі певний поворотний момент, після якого все має кардинально змінитися на краще, наприклад, завершення війни. Актуальний момент може знецінюватися та бути

фоном до мрій про «мирне майбутнє». Така втеча від реальності є захисною реакцією психіки і допомагає пережити наслідки надмірно великого стресу війни та не хвилюватися з приводу того, що саме зараз ми приділяємо величезну кількість часу життя не тим речам, якими ми хотіли б займатися.

Висновки./Conclusions. Таким чином, прокрастинацію ми визначаємо як добровільне та ірраціональне відкладання суб'єктом запланованих справ, незважаючи на очікувані негативні наслідки через затримку. В галузі освіти найбільш поширеним видом є академічна прокрастинація, особливо серед здобувачів вищої освіти, що згодом призводить до відставання від програми ЗВО, неможливості засвоєння матеріалу через дефіцит часу, недостатню підготовку до іспитів, появи академічної заборгованості.

Наразі війна є одним з головних факторів, що впливає на життя та навчання сучасних здобувачів вищої освіти та ускладнює адаптацію до умов, що постійно змінюються. Проведене теоретичне дослідження вказує на те, що явище прокрастинації для сучасних здобувачів вищої освіти може посилюватися через вплив екстремальних подій та бути проявом синдрому відкладеного життя. Така стратегія може виступати тимчасовим вирішенням, яке вважається здобувачеві доцільним в сенсі економії психічних ресурсів, але при цьому відбувається недооцінка його майбутніх наслідків. У подальшому планується проведення емпіричного дослідження феномену прокрастинації серед здобувачів вищої освіти задля перевірки означених положень.

ЛІТЕРАТУРА/ REFERENCES:

1. Гліченко О. О. Детермінанти академічної прокрастинації здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 2 (333). Ч. I. С. 78–83.
2. Дубініна К. В. Прокрастинація як проблема психології особистості студента. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. 2018. Вип. 7 (52). С. 172–180.
3. Клевака Л. П., Горбенко Ю. Л. Синдром відкладеного життя у

стресових умовах війни. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. наук. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 2-3 червня 2022 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 105–109.

4. Ferrari, J. R., Johnson, J. L., McCown, W. G. Assessment of academic and everyday procrastination. *Procrastination and task avoidance*. 1995. № 17. С 47–70.

5. Lay C. H. At last, my research article on procrastination. *J. of Research in Personality*. 1986. № 4 (20). С. 474–495.

6. Steel P. The nature of procrastination: a meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. *Psychological Bulletin*. 2007. № 133. С. 65–94.

ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ ДИТИНИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Внукова Юлія Анатоліївна

Магістрант кафедри психології ДГУ, Україна

Пріснякова Людмила Макарівна

Кандидат психологічних наук, професор

Професор кафедри психології ДГУ, Україна

Вступ. / Introductions. У сучасній українській психології необхідність соціально-психолого-педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями розвитку, є загальнонаціональним науковим завданням. Вихід на перший план теоретичних та емпіричних досліджень соціокультурної, психологічної та педагогічної зумовленості особливих освітніх потреб, спрямованість усіх освітніх та корекційних заходів на соціальний розвиток дитини в контексті формування її компетентності, врахування індивідуально психологічних особливостей та залучення до цього процесу батьків підкреслюють актуальність дослідження.

Українські наукові школи, що ґрунтуються на міжнародному досвіді навчання дітей з особливими освітніми потребами, представлені роботами цікавих авторів. Наприклад, І. В. Луценко стверджує, що в європейських країнах з оптимізованою мережею спеціальних навчальних закладів активно впроваджується посада асистента вчителя, який не лише підтримує учнів індивідуально, а й навчає їх спільно в академічних групах [2].

Іншими словами, особистість дорослого є важливим фактором соціалізації дитини в процесі навчання. Індивідуальна соціальна ситуація дитини з особливими освітніми потребами тісно пов'язана з її мікросоціальним оточенням, в центрі якого знаходиться процес безпосередньої взаємодії між дитиною та її сім'єю, що певною мірою породжує процеси розвитку, а варіативність і багатогранність взаємодії залежить від специфіки конкретного соціального контексту [5].

Такої ж думки дотримується Н. О. Макаруч, яка основними напрямками психологічного втручання в процес соціалізації дітей з особливими потребами називає психотерапію, корекцію та профілактику [3].

Мета роботи. / Aim. Метою даного дослідження є емпіричне вивчення когнітивної сфери, яка є одним з ключових чинників соціалізації дітей з обмеженими можливостями розвитку. Використання методів теоретичного аналізу, узагальнення наукового матеріалу з досліджуваної проблеми, спостереження та психодіагностика. Особливе значення для теорії та практики має спрямованість дослідження на виявлення особливостей когнітивного та особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. У роботі показано, що діти з обмеженими можливостями розвитку мають гендерні особливості процесів пам'яті, уваги та мислення, які необхідно враховувати в процесі організації соціального простору та соціалізації. Крім того, сформоване у дітей позитивне ставлення до себе та вміння оцінювати себе і свою діяльність є основою для ефективного розвитку в когнітивній сфері.

Виходячи з мети дослідження було поставлено такі завдання:

1. Розглянути соціально-педагогічні і соціально-психологічні характеристики дітей з обмеженими можливостями.
2. Визначити основні проблеми і потреби дітей з обмеженими можливостями.
3. Охарактеризувати основні методи поведінкової терапії у соціально-педагогічній роботі.
4. Визначити особливості застосування методів поведінкової терапії та застосування арт-терапевтичних технік з дітьми з обмеженими можливостями.
5. Дослідити особливості застосування методів поведінкової терапії та арт-терапевтичних технік у соціальній роботі з дітьми з обмеженими можливостями і сформулювати рекомендації щодо її вдосконалення.

Матеріали та методи./Materials and methods. Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) та арт-терапія – є провідними сучасними, методами психотерапії. В їх основі лежить партнерство між батьками та психологами. У процесі спільного дослідження існуючої проблеми психолог і батьки дитини з обмеженими можливостями працюють разом над побудовою спільного

розуміння проблеми, ставлять цілі та досягають їх.

Це вимагає активної участі батьків і дітей у терапевтичному процесі.

Наведу приклад спрямованості корекційно-розвивальної роботи та арт-терапії:

1. Навчання різним засобам спілкування Вихованець: - використовує вербальні та не-вербальні засоби спілкування; - слухає та розуміє мовлення оточуючих; - виконує елементарну мовленнєву інструкцію дорослого; - розуміє та використовує прості засоби спілкування: вітається, прощається, дякує. формування вміння спілкуватись вербальними та невербальними засобами, фіксуючи погляд на обличчі співрозмовника; - формування вміння відповідати на звернену мову, повторювати за дорослим слова, наслідувати звуковимову; формування вміння вітатись, прощатись, висловлювати подяку; - формування бажання спілкуватись з оточуючими через мовленнєві висловлювання.

2. Я та найближче оточення Розглядання себе у дзеркалі: відгук на своє ім'я. Навчання вмінню співвідносити власне ім'я з собою. Розглядання родинних фотографій. Знайомство зі своєю статтю (хлопчик, дівчинка). Відповідь на питання: «Хто це?», «Як тебе звать?». Вихованець: - називає своє ім'я, реагує на нього; - впізнає себе у дзеркалі, на фотографії; - формування вміння емоційно реагувати та озиватися на своє ім'я; - формування позитивної емоційної реакції до членів родини та оточуючих.

Зважаючи на все сказане можна сформулювати основні умови, що забезпечать ефективне виховання соціально безпечної поведінки дітей у соціальному середовищі: 1. Розширення уявлень дитини про небезпечність довкілля повинно відбуватися не лише на інформаційному рівні, а й зачіпати емоційно-чуттєву і поведінкову сферу. 2. Виховання у дітей безпечної поведінки повинно йти з дотриманням почуття міри. Необхідно враховувати особливості дитячої психіки, її підвищену вразливість. 3. Процес виховання безпечної поведінки дітей потребує постійної психологічної допомоги, функція якої полягає в діагностиці і корекції психічного стану дитини. 4. Формування норм соціально безпечної поведінки дітей залежить від чітко визначеної

взаємопов'язаної педагогічної роботи педагогів і сім'ї [4].

Результати та обговорення./Results and discussion. Основні проблеми дітей з обмеженими можливостями в дошкільному віці можна подолати за допомогою методів поведінкової терапії та із застосуванням технік арт-терапії. Дисгармонію у сфері емоцій та волі, невміння спілкуватися з дорослими та дітьми, погану адаптацію до перебування в дошкільному закладі, поведінкові відхилення можна подолати за допомогою методів, які навчають дитину в певності та компетентності, забезпечують позитивне підкріплення, дозволяють стимулам діяти поступово, а тривожним стимулам - зникати.

Висновки./Conclusions. У сучасному науковому просторі активно обговорюється питання можливих особливих освітніх потреб дітей з психофізичними порушеннями або без них. А це означає, що сфера проблематики значно розширилася і на перший план вийшла соціокультурна, психолого-педагогічна детермінація особливих освітніх потреб, що потребує подальших емпіричних досліджень. Це означає, що подальші емпіричні дослідження стають необхідними. Українська наукова школа, що спирається на міжнародний досвід, представлена власними роботами авторів, спрямованими на виявлення проблемних зон когнітивного та особистісного розвитку. У даному дослідженні визначено особливості когнітивної сфери з урахуванням специфіки дітей з обмеженими можливостями, які необхідно враховувати в соціальному просторі та процесі соціалізації дітей.

Показано, що сформоване у дітей позитивне ставлення до себе та вміння оцінювати себе і свою діяльність є основою для ефективного розвитку пам'яті, увагитамислення, що в подальшому підвищує ефективність роботи з мовленнєвого розвитку.

Дослідження охоплює всіх аспектів проблеми. Воно полягає у налагодженні науково-методичної взаємодії фахівців загальної та спеціальної освіти, забезпеченні освітнього процесу з використанням інтегрованих послуг (арт-терапії), встановленні особливостей спеціалізованої підготовки педагогів до роботи в середовищі з використанням відповідного психолого-педагогічного

супроводу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Калініна Т. С., Мірошник Л. А. Вивчення особливостей шкільної тривожності у молодших підлітків із затримкою психічного розвитку в спеціальній школі. Педагогіка здоров'я. Здоров'я людини в умовах ноосферогенез. Збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження академіка В. І. Вернадського. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. С. 302–306.
2. Луценко І. В. Запровадження інклюзивної освіти у дошкільних навчальних закладах. *Практика управління дошкільним закладом*. 2016. № 1. С. 6–11.
3. Макарчук Н. О. Роль саморегуляції в становленні особистості підлітків із порушеннями розумового розвитку. Педагогічні та психологічні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі. Матеріали міжнар. наук.-прак. конф. (м. Київ, Україна, 6 червня 2014 року). К.: Київська наукова організація педагогіки та психології. 2014. С. 88–96.
4. Прохоренко Л. І. Мотиваційні чинники навчальної діяльності школярів із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. № 1(73). С. 58–64.
5. Соколова Г. Б. Психологічні особливості захисної поведінки батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна. *Наука і освіта*. 2017. №3. С.23–28.
6. Татьянчикова І. В. Соціалізація дітей з вадами розумового розвитку: гострота проблеми й основні ризики. *Актуальні проблеми юридичної та екстремальної психології*. 2012. Т.2. С. 129–132.
7. Федоренко О. Особливості соціальної інтегрованості молодших школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2015. № 1(73). С. 79–85.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Внукова Юлія Анатоліївна

Магістрант кафедри психології ДГУ, Україна

Вступ. / Introductions. Актуальність цієї теми визначається розвитком гуманістичних і гуманітарних елементів у нашому суспільстві, яке прагне долучитися до кола світової спільноти в її кращих проявах і прикладах. Водночас, ми наближаємося до розробки універсальних проблем загальнолюдського виміру. За даними ЮНІСЕФ, в Україні наразі налічується 186000 дітей з інвалідністю, з яких 212000 — хворі діти, а 85000 — діти з важкими формами інвалідності. За останні роки в країні спостерігається значне зростання кількості дітей з інвалідністю. Зокрема, лише дітей з дитячим церебральним паралічем в Україні налічується понад 23000. Більшість інвалідності зумовлена вродженими вадами розвитку, при цьому патології нервової системи становлять 20%.

Для визначення ефективності методів арт-терапії у збагаченні соціокультурного досвіду можна виділити такі критерії:

1. Мотивація та цінності (позитивне емоційне ставлення до художньої діяльності, бажання та прагнення до підвищення якості художніх знань та вмінь, високий рівень продуктивності, самостійності, активності та впевненості);

2. Пізнання (набуття художніх уявлень, знань про різні види мистецтва та способи художньої діяльності, формування потреби в самостійній пізнавальній діяльності, вміння запам'ятовувати, порівнювати та аналізувати інформацію);

3. Діяльність (набуття практичного досвіду колективної художньої діяльності, досвіду творчої та комунікативної активності, сприяння створенню психологічної атмосфери);

4. Ступінь адаптованості (набуття навичок самостійної художньої

діяльності).

Пізнавальна діяльність дітей цієї категорії характеризується певною затримкою розвитку всіх психічних процесів, необхідних для успішного засвоєння матеріалу.

Арт-терапія як метод розвитку для дітей з особливими можливостями - це не тільки спосіб розвитку творчих здібностей, а й ефективний метод соціалізації та психологічної підтримки. Арт-терапія допомагає дитині виявити свої емоції, почуття та думки через різні види мистецтва: малювання, ліплення, аплікацію, музику, танець тощо. Арт-терапія також може бути корисною для батьків дітей з особливими можливостями, оскільки вона дає їм можливість розслабитися, вивести стрес та побачити свою дитину в новому світлі.

Нашими науковцями накопичено багатий теоретичний і практичний досвід в області використання різних видів творчості в терапевтичних, корекційних і розвиваючих цілях (Бурковский, Хайкин; Калошина; Кокоренко; Лебедева; Назлоян; Пурнис). Сьогодні під арт-терапією широко розуміють використання всіх видів мистецтва з терапевтичною, корекційною та розвивальною метою (Вальдес Одрісола; Кисельова). Вчені по-різному оцінюють потенціал арт-терапії в психології та психіатрії. Наприклад, Е. Крамер вважав можливим досягнення позитивних ефектів завдяки "цілющому" потенціалу художнього процесу самої творчості, яка дає можливість виразити, пережити і, зрештою, вирішити внутрішні конфлікти.

Тобто арт-терапія як метод розвитку для дітей з особливими можливостями це не нудна навчальна програма, а цікава та весела гра. Дитина не просто слухає правила або виконує завдання, а насолоджується процесом творчості, може працювати самостійно або в групі з іншими.

Мета роботи. / Aim. Показати, як інтегрувати дітей з особливими можливостями в загальну соціальну практику. Для досягнення цієї мети необхідно зробити наступні кроки:

- 1) Створити позитивний емоційний фон, атмосферу доброзичливості, довіри, сприяти зниженню тривожності;

2) Розвивати творче самовираження, зняти когнітивні установки, дати можливість польоту творчої енергії;

3) Налаштувати дітей до творчої роботи, переключити увагу з одного виду діяльності на іншу;

4) Розвинути дрібну моторику рук, дати можливість працювати синхронно обома руками стимулюючи роботу обох півкуль головного мозку;

5) Активізувати особистісний ресурс та емоційний стан;

6) Дослідити характер взаємодії між фізичним та психологічним, емоційним аспектами становлення дитини після участі в арт-терапевтичних заняттях;

7) Проаналізувати особливості розвитку соціальної корисності методів арт-терапії в сучасній Україні [2].

Матеріали та методи./Materials and methods. Арт-терапія як метод розвитку - це лікування та розвиток за допомогою різних видів мистецтва, таких як малювання, ліплення, музика, пісочна анімація, казкотерапія – тож представимо їх в таблиці:

№	Техніка	Для чого потрібна техніка	Матеріали
1	Малювання	* Створювати свої образи, символи, кольори, форми тощо. * Сприяти розвитку уяви, фантазії, спостережливості, моторики рук, координації рухів, уваги.	Фарби, олівці, крейду, пастелі тощо.
2	Ліплення	* Створювати об'ємні фігури з пластичних матеріалів. * Допомогти дитині виявляти свої почуття та емоції через тактильний контакт з матеріалом. * Розвивати просторове мислення. * Формувати уявлення про форму та об'єм предмета.	Пластилін, глина, солоне тісто тощо.
3	Музикотерапія	* Слухати музику, співати, грати на музичних інструментах, танцювати або імпровізувати. * Впливати на настрій, почуття, думки та поведінку дитини. * Сприяти релаксації, активізації, гармонізації та інтеграції особистості.	Музичні інструменти, прилад, який транслює музику
4	Пісочна анімація	* Створення малюнків з піску, різноманітних історій. * Розвивати уяву, фантазію, художній смак та координацію рухів. * Висловити свої переживання, конфлікти, бажання або мрії.	Стіл, камера, проєктор
5	Казко-терапія	* Використовувати казки як засіб психологічної допомоги та розвитку дітей. * Виявити емоції, проблеми, бажання та ресурси через символічну мову казок. * Сприяти покращенню самопочуття, самооцінки, соціальних навичок, творчості та адаптації дитини до світу.	Книга, проєктор, фігурки казкових героїв

Заняття в напрямку арт-терапевтичних технік спрямовані на усунення психогенних розладів у дітей з особливими потребами, розвиток комунікативних навичок. Художня творчість допомагає краще ідентифікувати та оцінювати свої почуття, знаходити способи спілкування з собою [4].

Результати та обговорення./Results and discussion. Узагальнюючи дані, ми визначаємо що арт-терапія як метод розвитку дає високий позитивний емоційний заряд, формує активну життєву позицію, впевненість в своїх силах. Для визначення ефективності методів арт-терапії у збагаченні соціокультурного досвіду можна виділити наступні критерії визначаються за такими критеріями: **мотиваційно-ціннісний** (позитивне емоційне ставлення до арт-терапевтичної діяльності, бажання, самостійність та впевненості); - **когнітивний** (володіння художніми навичками, формування потреби в самостійній пізнавальній діяльності; - вміння запам'ятовувати інформацію, вміння порівнювати, аналізувати); - **діяльнісний** (набуття практичного досвіду, творчої та комунікативної діяльності, внесок у спільну діяльність, психологічна атмосфера колективу, ступінь адаптації в колективі).

Висновки./Conclusions. Арт-терапія допомагає дітям з особливими можливостями виражати свої емоції, думки, почуття через творчу діяльність, а також розвивати свої психічні, фізичні та соціальні навички. Арт-терапія може бути індивідуальною або груповою, залежно від потреб та цілей дитини. Арт-терапія допомагає дитині зняти емоційну напругу, подолати страхи та комплекси, почуватися впевнено та захищено. Кожен вид арт-терапії має свої особливості та переваги.

Для проведення арт-терапевтичних занять з дітьми з особливими можливостями потрібно використовувати різноманітні матеріали та методи, які будуть сприяти їхньому самовираженню, самопізнанню та саморегуляції. Таким чином, можна побачити, що арт-терапія є ефективним способом впливу на зцілення, гармонізацію особистісного розвитку та інтеграцію в суспільство і потребує ширшого використання та вивчення. З усього вищесказаного можна зробити висновок, що арт-терапія як метод розвитку - це дуже захоплюючі

психологічні методики, які здатні усунути багато неврологічних і психіатричних розладів і патологій, здатна коригувати, вирішувати проблеми і допомогати справлятися з труднощами [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаря В. І. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб. / За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. – К.: Науковий світ, 2004. – Вип. 5. – 374 с.

2. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу // Психолог. – 2005. №10. – С.5–8.

3. Ложкін Г. В. Економічна свідомість особистості як психологічний феномен // Г. В. Ложкін, В. Л. Комаровська – Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 9 . – С. 6–12.

4. Омельченко І. М. Казки – нев’янучі духовні квіти народу. Комплексна казкотерапевтична програма / І. М. Омельченко, О. А. Федій. – Полтава: ПДПУ, 2005. – 54 с

5. <https://goncharyk.com.ua/archives/12440> © <https://goncharyk.com.ua/> - Арт терапія для дітей: вправи, заняття для різного віку

РОЛЬ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВИХ КОМПОНЕНТІВ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ НАДІЙНОСТІ ПІДПРИЄМЦІВ

Лантух Ігор Валерійович,

д. псих. н., професор

ПВНЗ «Харківський інститут медицини та біомедичних наук»

м. Харків, Україна

Гульбс Ольга Анатоліївна,

д. псих. н., професор

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Лантух Валерій Васильович,

д.іст.н., професор

Українська інженерно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Вступ. У межах сучасної України дослідження довели, що значна частина підприємців вважають, що їх підприємницька діяльність постійно супроводжується стресовими ситуаціями, що вони не вміють успішно долати конфлікти, потребують психологічної підтримки у вигляді індивідуальних психологічних консультацій з метою оволодіння прийомами профілактики та подолання професійного стресу. Це актуалізує проблему вивчення емоційно-вольового компоненту в структурі підприємницької компетентності, який включає здатність розуміти власний емоційний стан у ситуації пошуку та реалізації бізнес-проектів; здатність гідно долати відсутність результату, спроможність відкрито ділитися своїми почуттями й переживаннями; цілеспрямованість; витримку та володіння собою в ситуаціях невизначеності, що є важливим психологічним компостом для розвитку особистісної надійності підприємця.

Мета роботи. З'ясувати роль емоційно-вольових компонентів у розвитку особистісної надійності підприємців.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз проблеми.

Результати та обговорення. Емоції та почуття відіграють особливе значення в практичній професійній діяльності сучасних підприємців. Вони збагачують відображення неупередженої реальності суб'єктами підприємницької діяльності і здійснюються у зв'язку з уподобаннями, схильностями, інтересами та актуальними мотивами до діяльності, та є регуляторами їх енергійності. Робота з різними за віком, інтересами, рівнем культури чи вихованості людьми викликає необхідність пом'якшення чи маскуванню деяких рис власного характеру, обумовлених певним типом темпераменту. Таке регулювання характеру потребує твердої волі, зусилля над собою. А це передбачає наявність у структурі характеру підприємців таких рис, як уміння володіти собою, великодушність, стриманість [2].

Без сильної волі неможлива творча діяльність. Прагнення й рішення завжди неподільно пов'язані з практичною діяльністю й лише разом з нею утворюють єдиний вольовий акт. Останній завжди опосередкований розумовими процесами, уявленнями й думками, але вони безпосередньо пов'язані з емоціями й почуттями, що виникають у людини внаслідок емоційно забарвленого прагнення її до певних об'єктів, відображаючи предмети і явища об'єктивної дійсності, як цілі прагнень людини. Воля існує, таким чином, в єдності з розумом і почуттями людини, вона становить перехід від мислення та емоцій до діяльності.

Глибокі соціально-економічні та духовні перетворення, що відбуваються в Україні, сприяють утворенню нового підходу до підприємництва як взаємовідносин людей, що здійснюють певну економічну діяльність. Унаслідок цього емоційний інтелект є корисною навичкою підприємців, напрямком розвитку їх здібностей, засобом забезпечення партнерських міжособистісних стосунків. Розвиток емоційного інтелекту підприємців прямо впливає на їхню самореалізацію, соціальну адаптацію та гармонізацію підприємницької організаційної культури. Це залежить, насамперед, від самої особистості підприємця, здатності вільно орієнтуватися в соціальному та економічному просторі, розуміти особливості розвитку й самореалізації, оволодівати

інформацією. Емоційний інтелект сприяє пошуку рівноваги між розумом і почуттями підприємців, не дозволяє їм діяти під впливом емоцій і запобігає маніпулюванню з боку інших осіб. Також допомагає розвивати самосвідомість, самоконтроль, соціальну чуйність у взаєминах між опонентами, що позитивно впливає як на розвиток особистості в цілому, так і на розвиток підприємницької організаційної культури в сучасному суспільстві [1].

Складові емоційного інтелекту, за дослідженнями Д. В. Люсіна, характеризують здатності до розуміння й управління емоціями. Так, у його теорії здатність до розуміння емоцій означає, що людина: може розпізнати емоцію, тобто, встановити сам факт наявності емоційного переживання в себе або в іншій людині; може ідентифікувати емоцію, тобто, встановити, яку саме емоцію відчуває вона сама або інша людина і знайти для неї словесне вираження; може розуміти причини, що викликали цю емоцію, й наслідки, до яких вона призведе. Здатність до управління емоціями означає, що людина може: контролювати інтенсивність емоцій, передусім, приглушати надмірно сильні емоції; контролювати зовнішнє вираження емоцій; при необхідності довільно викликати ту або іншу емоцію. Здатність до розуміння і здатність до управління емоціями може розповсюджуватися й на власні емоції та на емоції інших людей.

Таким чином, можна говорити про внутрішньо особистісний і міжособистісний емоційний інтелект (ВЕІ і МОІ відповідно). Ці два варіанти припускають актуалізацію різних когнітивних процесів і навичок, але мають бути пов'язані один з одним. [5]. На думку А. В. Костюка, емоційний інтелект має свою структуру, в основу якої покладено групи здібностей, зокрема, когнітивні, емоційні, адаптивні, соціальні, кожна з яких забезпечує відповідну функцію (табл. 1) [4].

До ознак формування, прояву та розвитку емоційної зрілості особистості можна включити стан емоційної сфери, відкритість емоційному досвіду, чутливість, усвідомленість важливості емоцій у житті, адекватність проявів емоцій, психологічне благополуччя (упевненість у собі, задоволеність життям),

способи переробки емоцій (сублімація, гумор, творчість), уміння управляти власними емоційними переживаннями і власною поведінкою, процес соціалізації людини [3, с. 112-114].

Таблиця 1

**Структурно-функціональна схема емоційного інтелекту
(за А. В. Костюком)**

Група здібностей	Структурні компоненти емоційного інтелекту	Функції емоційного інтелекту
Когнітивні здібності	<ul style="list-style-type: none"> • сприйняття емоцій (ідентифікація емоцій); • розуміння емоцій (усвідомлення емоцій, їх аналіз та встановлення зв'язків між ними) 	Інтерпретативна функція – дозволяє людині продуктивно здійснювати розшифрування емоційної інформації (емоційні вирази обличчя, інтонації голосу тощо), що сприятиме накопиченню та систематизації знань, формуванню власного емоційного досвіду
Емоційні здібності	<ul style="list-style-type: none"> • управління емоціями (вміння підтримувати позитивний модус емоцій) 	Регулятивна функція – сприяє стану емоційної комфортності та забезпечує адекватність зовнішнього вираження емоцій людини.
Адаптаційні здібності	<ul style="list-style-type: none"> • управління емоціями в стресових ситуаціях (самоконтроль, вибір продуктивних подолаючих стратегій поведінки); • самомотивація (здатність викликати та підтримувати емоції, які спонукають до діяльності) 	Адаптивна та стресозахисна функції – полягають в актуалізації та стимулюванні психічних резервів людини в ускладнених життєвих ситуаціях
Соціальні здібності	<ul style="list-style-type: none"> • соціальна емпатія (здатність до співпереживання емоційного стану іншої людини); • управління чужими емоціями (вміння впливати на емоційні стани інших) 	Активізуюча функція – забезпечує гнучку спроможність до конгруентності в спілкуванні

Ці складові взаємопов'язані й доповнюють одна одну, а їхня сукупність може також визначити формування ряду напрямів, у яких відбувається розвиток емоційної сфери людини протягом усього життя: здатність розуміти, усвідомлювати власні емоції та емоції інших людей; здатність вербалізувати їх; здатність адекватно проявляти й виражати емоції й почуття у різних соціальних ситуаціях, враховуючи й суспільні норми вираження емоцій, і реальність самої ситуації, і власний емоційний стан; здатність сприймати власні емоції і нести за них відповідальність; здатність до емпатії; здатність природньо, спонтанно виражати пережиті емоції в міміці, жестах, інтонації та ін.

Виходячи з узагальнення вищевказаного, такі ознаки можуть бути

представлені як певні структурні компоненти: рефлексія емоцій, емоційна саморегуляція, емпатія, емоційна експресивність та прийняття власних емоцій [6, с. 50-51].

Представники когнітивно-емотивного підходу, а саме А. Елліс, Р. Лазарус, А. Бек, вважають, що емоційні реакції людини, а також увесь її здоровий або невротичний спосіб життя залежить від основних ідей, переконань, ставлень та принципів. А тому емоційно зріла людина здатна розумно регулювати власні емоції. Це відбувається через заміну ірраціональних установок раціональними. Представники даного підходу вважають, що для емоційної зрілості притаманні:

- щастя як мета життя. Людина розумна прагне до щастя й наодинці з собою, і в спілкуванні з іншими;

- довготривалий гедонізм. Емоційно здорові люди розподіляють задоволення таким чином, щоб мати його й у сьогоднішні і у майбутньому. Вони уникають отримання короткочасного задоволення, що є потенційно небезпечними за своїми близькими або віддаленими наслідками;

- самовизначення. Локус контролю особистості зміщується з зовнішнього вектора на внутрішній; емоційно здорова особистість прагне до встановлення та досягнення власних цілей;

- толерантність до невизначеності. Емоційно зріла особистість, перш за все, проявляє гнучкість свого мислення та поведінки, що дає можливість легкої адаптації та прийняття адекватних рішень у ситуації невизначеності;

- схильність до творчих пошуків. Творчі пошуки розглядаються як такі, що мають сенс та значення;

- турбота про власне благополуччя;

- соціальні інтереси. Для взаємодії з іншими емоційно зрілі особистості діють таким чином, щоб був гурт. Відповідно, вони поводять себе в них морально та захищають інтереси своїх груп;

- гнучкість. Психологічно здорова особистість схильна дотримуватися плюралістичного та недогматичного світобачення;

- прийняття дійсності. Прийняття реальності такою, якою вона є у конкретній ситуації;
- готовність до ризикованих учинків;
- високий ступінь терпимості до фрустрації.
- емоційна відповідальність. Сприйняття емоцій як єдності думок, почуттів та дій [7, с. 144-146].

Емоційно-вольові компоненти особистості підприємців, що впливають на їх надійність, відіграють особливу роль у професійній діяльності, особливо на емоційно-вольову зрілість, яка є вищим рівнем розвитку надійності особистості підприємців і характеризується цілою низкою рис: усвідомленням, довільністю, опосередкованістю емоційної поведінки. Це все формується у сучасних соціально-культурно умовах та різних видах діяльності підприємців.

Висновки. Таким чином, емоційно-вольова сфера суб'єктів підприємницької діяльності відображає внутрішній світ професіонала, систему сигналів, за допомогою яких фахівець демонструє своє ставлення до конкретних професійних ситуацій. Особливість емоційно-вольових процесів підприємців полягає в тому, що вони, безпосередньо, відображають зв'язок між мотивами діяльності та її реалізацією. У професійній діяльності підприємців емоційно-вольові процеси є найважливішим фактором регуляції процесів пізнання, обміну інформацією, встановлення комунікації. Емоційні реакції можуть створювати критичні конфлікти, ситуації, призводити до змін суспільного статусу.

Проблема полягає в тому, що необхідно формувати у підприємців уміння керувати своїми емоціями, зберігати високу професійну працездатність, здійснювати діяльність без напруженості у складних емоційних ситуаціях. В емоційно-вольовій регуляції, як інтегральному процесі, що забезпечує ефективну соціальну взаємодію й діяльність підприємців в умовах психологічних труднощів на шляху досягнення мети, вольова регуляція діяльності здійснюється за безпосередньої участі емоцій, які служать одним із найважливіших джерел, що допомагають усвідомленню регуляторних процесів,

і, отже, є найважливішим ресурсом їх професійної діяльності, що підтримує саму основу вольової регуляції, а саме її усвідомленість, рефлексивність, довільність. Соціальна взаємодія підприємців є джерелом формування емоційно-вольової регуляції. У свою чергу емоційно-вольова регуляція впливає на їх параметри соціальної взаємодії, у тому числі на їх надійність, що так необхідно підприємцям у реалізації професійних функцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект/ пер. з англ.. С. Л. Гумецької. Київ: Віват, 2018. 512 с.
2. Косьянова О. Ю. Поліграфічне дослідження схильності до обману осіб з різними типами емоційної зрілості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01/ ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». Одеса, 2016. 267 с.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоцій: навч. посіб. Луцьк: Волинський держ. ун-т, ім. Л. Українки, 1997. 164 с.
4. Костюк А. В. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2014. Вип. 2(1). С. 85-89.
5. Люсин Д. В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн// Психологическая диагностика. 2006. № 4. С. 3-22.
6. Півень М. А. Структурні особливості емоційної зрілості особистості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01/Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2017. 244 с.
7. Томаржевська І. В. Емоційна зрілість: теоретичний аналіз феномену// Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності: матеріали ІУ Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 24-25 лютого 2017)/ за загальною редакцією д-ра політ. наук, професора Д. В. Яковлева. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. С. 144-146.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ

Павлюк Єлизавета Олександрівна

студентка

Міжрегіональна академія управління персоналом

м. Київ, Україна

Вступ. На момент сьогодення залишається невирішеною проблема побудови динамічної моделі процесу розвитку емпатії у дитини, яка розкриває педагогічні умови та пропонує конкретні технології.

Аналіз практики емоційно-морального виховання дітей в освітніх закладах свідчить про відсутність цілісної системи педагогічних заходів у процесі включення в спільну діяльність. У практичній діяльності емоційно моральне виховання часто здійснюється стихійно, його механізм залишається прихованим від контролю та корекції.

Мета роботи. У даній роботі ми прагнемо описати систематизовані нами педагогічні умови розвитку емпатії дітей молодшого шкільного віку. Оскільки, на нашу думку, розвиток емпатії ефективніший за умов:

- наявності провідної умови (спільної діяльності);
- етапності освоєння способів емоційно-моральної взаємодії з світом.

Матеріали та методи. Використані нами методи включають аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, узагальнення та систематизацію компонентів та етапів розвитку емпатії.

Результати та обговорення. У сучасних дослідженнях під терміном «емпатія» розуміється емоційне переживання. Л. Б. Мерфі розглядає емпатію як здатність чуйності до неблагополуччя іншої людини, що виражається в прагненні допомогти або виявити співчуття [5].

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом на формування моральних стандартів і норм поведінки. З'являється довільна поведінка, але залишається її нестійкість (ситуативність).

Спочатку мотиви моральної поведінки пов'язані з бажанням уникнути

покарання чи заслужити нагороду, але під впливом виховного впливу виникає моральна мотивація [3].

Опанування високим рівнем розвитку емпатії передбачає поетапне оволодіння емпатичними переживаннями: співпереживанням, співчуттям, радістю, наданням дієвої допомоги. Ця послідовність враховувалася нами у процесі розробки методики розвитку емпатії.

Пропонована нами програма включає різноманітні види спільної діяльності: ігри, театралізовану діяльність, моральні бесіди, роботу з книгою, образотворче мистецтво – як самостійно, так і в комплексі. А також роботу психолога з батьками. Процес розвитку емпатії можна умовно поділити на три етапи.

Перший етап має на меті включення дітей в ситуації спрямовані на диференціацію емоційних станів через усвідомлення власних переживань.

Особливу увагу приділяють розвитку емоційного компонента розвитку: виділення емоції, розпізнавання інтонацій, навчання пантоміміці.

Зміст *другого етапу* включає ігри та вправи, спрямовані на розвиток співпереживання, що включає навички розуміння інших. Значна роль відводиться таким засобам виховання, як аналіз різних етичних ситуацій з літератури, театралізована діяльність (драматизації), ігрова діяльність.

На *третьому етапі* увага приділяється розвитку навичок комунікації у побутових ситуаціях та формуванню адекватної оціночної діяльності, яка спрямована на аналіз власної поведінки та вчинків оточуючих людей [4].

Цей етап спрямований на розвиток потреби у наданні допомоги, альтруїстичної поведінки, здатності приймати позицію іншого та відповідає рефлексивному рівню розвитку емпатії у дітей.

Для планомірного розвитку емпатії, ми пропонуємо формат комплексних занять і наступні форми роботи:

У роботі з молодшими школярами важливо проводити *роботу з розширення «емоційного словника»*.

Гра змушує дітей по-справжньому переживати почуття такі як симпатія,

співчуття до хворих, до дітей, повага до старших, які мають відчувати персонажі. Виконуючи у грі позитивну роль дитина підпорядковується соціальним нормам, приймаючи позицію іншого [7].

Важливою умовою виникнення емоцій, за Є. Р. Овчаренко служить часте використання *творів мистецтва* (літератури, живопису, музики тощо).

Відвідування театру є одним із найбільш видовищних та доступних способів залучення дітей до мистецтва. Актор вживається в образ свого героя, а дитина спостерігаючи, переживає його думки та почуття.

Для розвитку емпатії ефективним є *читання казок*. Працюючи з художньою літературою, дитина постійно опиняється перед «моральним вибором». Вона включається в такі ситуації, де змушена знайти і ухвалити рішення, зробити вчинок, можливо, пожертвувавши своїми власними інтересами на користь іншого. Діти потребують допомоги дорослого, тому доцільно використовувати покроковий алгоритм роботи над художнім твором: читання твору, бесіда про прочитане, розгляд ілюстрацій.

Доцільно організовувати *ігри-бесіди* дітей з персонажами, етюди на вираження емоцій, ігри-драматизації за змістом художніх творів, встановлення зв'язку між ідеями твору та життєвим досвідом дітей [2].

Можуть бути використані такі форми: творча лялькова вистава, гра розмова з персонажами, творча рольова гра за сюжетом казки.

І. М. Коган вважає, що успішний розвиток емпатійної поведінки можливий на базі розвитку творчої уяви *при поєднанні діяльностей*, що опосередковують спілкування та взаємодію дорослого та дитини.

Всебічний розвиток дитини і, зокрема, її емоційної сфери ефективний на основі *театралізованої гри*.

Нами було розроблено етапи роботи з розвитку емоційної сфери засобами театралізованої гри: зняття напруги та створення позитивного емоційного тла; розвиток емоцій: радості, смутку, страху, гніву та здивування; застосовування отриманих уявлень та набутих вмінь на практиці [4].

Одним із засобів розвитку емпатії у молодших школярів є *вправи*. За

зразок ми взяли низку вправ із книги С. І. Семенка «Вчимося співчувати, співпереживати» [1].

Проведення *«моральних розмов»* передбачає вирішення школярами моральних ситуацій, формування позитивного ставлення до молодших, до батьків, людей літнього віку, інвалідів та ін.

Структура пропонованих нами занять сприяє вирішенню суперечності, що склалася в традиційній системі виховання. Кожне заняття складається з кількох етапів [3]:

- бесіда, що включає елементи Сократівського методу;
- ігри, драматизація, музично-рухова діяльність;
- організація художньо-продуктивної діяльності: малювання, ліплення, аплікації чи конструювання.

Формами *підготовки батьків до виховання у дітей емпатії* служать бесіди, семінари, обмін досвідом, диспути, обговорення тверджень виховного змісту. А також групові та індивідуальні консультації, ігри-тренінги, де обговорюються ситуації, пов'язані з проявом певних емоцій, переживань [6].

Активними формами практичної роботи з батьками є: діагностика, метод ігрового моделювання, домашні завдання, аналіз документів, психологічний тренінг, психологічні ігри та вправи.

Висновки. У сім'ї дитина отримує найперші уроки емоційного відгуку. Завдяки взаєминам із близькими дорослими, діти будують свою модель поведінки з однолітками [5].

Успішний розвиток емпатійної поведінки можливий на базі розвитку творчої уяви при поєднанні діяльностей, що опосередковують спілкування та взаємодію дорослого та дитини.

Запропоноване нами науково-методичне обґрунтування процесу розвитку емпатії має практичну значущість. Представлені у роботі матеріали можуть бути використані у масовій практиці початкової ланки шкіл.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская, К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. — М.: Просвещение, 2010. — 335 с.
2. Валантинас, А. А. Взаимосвязь эмпатии и усвоения нравственных норм детьми младшего школьного возраста / А. А. Валантинас. — Киев: Высшая школа, 2009. — 147 с.
3. Выговская, Л. П. Эмпатийные отношения младших школьников / Л. П. Выговская // Психологический журнал. — 2009. — № 4. — С. 55-65.
4. Егоров И. В. Психологическое исследование компонентов эмпатии у младших школьников / И. В. Егоров, М. В. Лесняк // Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 4: Педагогика. Психология. — 2010. — № 8. — С. 131–141.
5. Михальченко, Г. Ф. Формирование эмпатии у младших школьников / Г.Ф. Михальченко. — Гродно, 2006. — 182 с.
6. Размыслов, П. И. Эмоции младших школьников / П. И. Размыслов // Психология младшего школьника М., — 1960. — 43 с.
7. Шамухаметова Е. С. Динамика проявления эмпатии у младших школьников / Е. С. Шамухаметова // Образование и наука в современных условиях. — 2014. — № 1 (1). — С. 190–192.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Туриніна Олена Леонтіївна,
канд. психол. наук, професор
Святенко Юлія Валеріївна,
студентка

Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна

Вступ. Широкомасштабні бойові дії, які розпочалися 24 лютого 2022 року на території України, спричинили низку надзвичайно важких ситуацій, які для різних верств населення стали стресовими, кризовими, травматичними та для багатьох послужили причиною виникнення у даних осіб посттравматичного стресового розладу.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є психічними порушеннями, що розвиваються у деяких осіб після травматичних подій, таких як природні та техногенні катастрофи, обстріли, бомбардування та інші загрози життю під час війни, сексуальне або фізичне насилля, тортури тощо, які пов'язані з загрозою для власного життя (або іншої людини) чи фізичної недоторканності та зумовили сильний страх, безпорадність або жах. Інші емоційні реакції постраждалих, що можуть виникати під впливом травматичних подій, включають провину, сором, гнів або емоційне оніміння.

Мета роботи. Метою роботи є допомога в забезпеченні психологічної допомоги тим особам, яким властиві ознаки ПТСР, задля подолання наслідків посттравматичного стресового розладу.

Матеріали та методи. Методи невідкладної психологічної допомоги/самопомоги можна обрати з поданих нижче прийомів, модифікувавши їх для конкретної ситуації. Це можуть бути й інші техніки, адже кожна людина й кожна ситуація унікальна. Те, що стабілізує стан в одному випадку, може бути не корисним в іншому. Більше того: те, що

допомагало, через певний час може вже не допомогти або навіть мати негативний вплив. Тому людина, яка страждає від посттравматичного стресового розладу, має постійно відстежувати, як впливають на неї певні речі, слова чи дії, говорити про це тим, хто поруч, і обирати найефективніші заходи самодопомоги.

Потрібно визначити характер гострого стану, інтенсивність та адекватність ситуації. Наприклад, страх може бути різної інтенсивності: від побоювання, схвильованості до панічної атаки. Якщо людина боїться в небезпечній ситуації – це нормально. Якщо ж у небезпечній ситуації страх сковує рухи, заважає адекватно реагувати, то людина потребує допомоги.

В такій ситуації насамперед необхідно заспокоїти людину. Якщо людина дуже збуджена чи злякана, її потрібно заспокоїти, повернути до рівня схвильованості, адекватного ситуації. Той, хто надає невідкладну допомогу, сам має бути спокійний (це стосується і психологічної допомоги та підтримки). Є речі, які забороняються: недооцінювати ситуацію; давати неправдиві обіцянки; говорити неправду (якщо це виявиться, то рівень тривожності, страху й недовіри зросте); давати поради щодо вирішення проблеми; звертатися до логіки: «Ти ж доросла людина», «Будь чоловіком». (Це сприймається як «Мене не розуміють, принижують» тощо. Людина у кризовому стані не може адекватно оцінювати ситуацію); говорити: «Не бійся», «Не кричи», «Не плач». (Людина чує: «Бійся», «Кричи», «Плач»). Потрібно демонструвати спокій. Говорити спокійним і впевненим голосом: «Зараз безпечно», «Все в минулому».

У кризовому стані людина дезорієнтована, їй необхідно допомогти зорієнтуватися, повернутися в реальність, у стан «тут і тепер». Для цього потрібно: дати чітку інформацію про ситуацію, місце і час; чітко відповідати на всі запитання; уважно, не перебиваючи, вислухати. Слова і фрази мають відповідати конкретній ситуації. Можна обмежитися однією чи двома фразами, якщо після них стан стабілізувався. А саме:

1. Місце. Нагадайте людині, де вона знаходиться. Зверніть увагу, як те,

що відбувається зараз, відрізняється від травмуючої події.

2. Дата. Нагадайте, яка зараз дата (день, час).

3. Безпека. Скажіть, що зараз безпечно.

4. Відмінності. Зверніть увагу, як те, що відбувається зараз, відрізняється від травматичної події.

5. Доречна дія в конкретній ситуації. Якщо людині важко зорієнтуватися, можна запропонувати їй щось зробити.

Під час гострого прояву симптомів посттравматичного стресового розладу можна і самотійно (подумки чи вголос, залежно від ситуації) проговорювати відповідні тексти. Наприклад: «Я в громадському транспорті (місце). Зараз вечір (час). Люди їдуть із роботи. Вони схвильовані, але ніякої небезпеки для життя немає (відмінності, безпека)».

Крім того важливо сприяти задоволенню базових фізичних потреб людини. Зокрема нормалізація дихання, зверніть увагу на глибоке дихання, на відчуття потоків повітря у ніздрях (можна виконувати вправи для нормалізації дихання разом із людиною, якій надаєте допомогу). А також вода. Щоб привести до тями людину, яка не йде на контакт, можна хлюпнути на неї водою. Дайте постраждалому питної води (бажано не газованої і не кип'яченої). Запропонуйте випити склянку води маленькими ковтками (40 ковтків), при цьому слід подумки рахувати (після кожного ковтка). Кожного разу, ковтнувши воду, потерпілий має робити короткий вдих і довгий видих. Скажіть, що потрібно зосередитися на відчуттях.

Результати та обговорення. Потрібно сприяти активізації власних ресурсів особистості, щоб запустити механізми подолання негативних емоцій і станів. Це відновлює почуття самокомпетентності. Як доводить практика, вищезазначені методи є дієвими в допомозі особам, які страждають на ПТСР. Таким чином, як ми бачимо, важлива задача, яка стоїть перед психологом, це навчити людину, яка страждає від ПТСР, вчасно відслідковувати свій стан та, за можливістю, застосувувати вищевказані методи.

Висновки. Слід зазначити, що за практичним досвідом спілкування з внутрішньо переміщеними особами, які переїхали після 24 лютого 2022 року із територій, де відбувались та ще продовжують відбуватися активні бойові дії, на жаль, досить часто наявні ознаки ПТСР, але нерідко люди, які є потерпілими, не визнають даного факту й не одразу погоджуються на співпрацю з психологом.

Тому важливим етапом є встановлення контакту з клієнтом у ненав'язливій, доброзичливій і співчутливій манері. Для цього спочатку психолог називає себе й описує свою роль, просить дозволу поговорити, пояснює мету розмови, під час якої запитує про нагальні потреби постраждалої особи. Як доводить практика, за умови такого підходу особи, які страждають на ПТСР, майже завжди погоджуються на подальшу спільну з психологом роботу.

Глибокому переосмисленню того, що сталося, допомагає робота психолога з активізації роздумів клієнта про взаємозв'язок психотравмуючої події з минулим життєвим досвідом, про вплив травмуючої ситуації на його життя в цей період, а також роздуми про майбутнє. Основна увага при цьому приділяється вирішенню невротичного конфлікту за допомогою аналізу реакцій на психотравмуючу подію.

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Шопша Олена Леонідівна

Кандидат психологічних наук, доцент

Губська Марина Сергіївна

Студентка

Міжрегіональна Академія управління персоналом

м. Київ, Україна

Вступ. Кожен з нас, так чи інакше, був учасником конфлікту – суперечки на роботі та міжособистісні конфлікти поза її межами. Сучасний світ вимагає від нас знаходити нові рішення у побудові робочих та партнерських взаємовідносин. Ситуація ускладнюється тим, що на сьогодні українці реалізують свої потреби в таких умовах, де психіка людини має постійно витримувати випробовування подіями та справлятися з повсякденними задачами на фоні кризи, пандемії та війни.

Ми можемо запобігти виникненню конфліктів шляхом поліпшення якості спілкування. Досліджувати власні емоції, реакції та сценарії, які запускає наша психіка, реагуючи на конфліктні ситуації. Наші звички та особливості поведінки формуються протягом усього життя, але як часто ми їх аналізуємо? Ми можемо використовувати різні методи взаємодії, корегувати власну поведінку, підтримувати дружні стосунки, уважніше слухати співбесідника, навчатися спрощенню переговорів.

Обрана тема висвітлює особливості поведінки під час виникнення міжособистісних конфліктів у колективі сфери обслуговування, а також методи їх попередження та врегулювання.

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати та емпірично виявити стилі поведінки в конфліктних ситуаціях працівників сфери обслуговування.

Матеріали та методи. Для обґрунтування теми дослідження був використаний теоретико-методологічний підхід до вивчення проблеми

виникнення конфліктів в колективі; емпірично визначено психологічні особливості поведінки особистості під час конфліктних ситуацій в колективі сфери обслуговування.

В даній роботі для виявлення особливостей поведінки учасників конфлікту був обраний один із найпоширеніших методів діагностики конфліктної поведінки – тест Кеннета Томаса. Даний тест спрямований на виявлення типових форм поведінки особистості, характерний для опитуваного у конфліктні ситуації.

Для визначення стилю комунікації К. Томасом було запропоновано 5 стилів взаємодії у конфліктній ситуації особистості: суперництво, співпраця, компроміс, уникнення, пристосування.

В опитуванні приймали участь співробітники мережі кав'ярень у м. Київ, із досвідом роботи в даній мережі кав'ярень від півроку до 4 років. У тестуванні прийняло участь 43 співробітника мережі кав'ярень, із них 17 чоловіків та 26 жінок. Вікова градація коливається від 19 до 42 років.

Шляхом тестування ми визначили, як поведуться працівники під час міжособистісного конфлікту в колективі закладу.

Результати та обговорення. Для виявлення стилів поведінки в конфліктній ситуації був застосований тест К. Томаса «Стиль поведінки в конфліктній ситуації».

Використана методика має на меті розкрити певні закономірності та індивідуальні механізми реагування психіки особистості на конфлікт, а також дослідити особливості прийняття рішень та поведінку учасника конфлікту.

Отримані результати наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Стиль поведінки особистості в конфліктній ситуації

Стилі поведінки	Чоловіки	Жінки	Загальна кількість, %
Суперництво	10%	5%	15%
Пристосування	5%	10%	15%
Співпраця	25%	20%	45%
Уникнення	10%	25%	35%
Компроміс	55%	35%	90%

За результатами отриманих даних. Найбільший відсоток набрав стиль компромісу – 90% та співпраці – 45% від загальної кількості варіантів опитування. Результат дослідження показав, що колектив закладу намагається здебільшого співпрацювати один з одним та озвучує власну точку зору, не зачіпаючи інтересів колег.

Стиль співпраці передбачає активну участь у розв'язанні конфлікту з відстоюванням як своїх інтересів, так і інтересів партнерів. Спільне обговорення проблем та потреб сторін спрацьовує в ситуаціях, де рішення проблеми є важливим для обох сторін конфлікту.

55% чоловіків, за даними опитування, вважають, що плідна співпраця та партнерська взаємодія привносять конструктив під час вирішення конфлікту. Таким чином, з точки зору опитуваних, спільне обговорення проблем вибудовує міцні довготривалі робочі відносини. Такої ж думки притримуються і 35% жінок, вважаючи стиль співпраці найбільш емоційно безпечним у вирішенні конфліктних питань.

За визначенням, стиль компромісу в поведінці учасників конфлікту – це здатність поступитися своїми інтересами з обох сторін, а також прагнення прийняти рішення, що задовольняє обидві сторони.

Також опитування показало, що стилю суперництва та конкуренції притримується менший відсоток опитуваних працівників мережі кав'ярень. Загальний результат склав усього 15%, з яких 10% чоловіків та всього 5% жінок обирали варіанти відповіді, притаманні особистості з авторитарним, уособленим стилем поведінки. Даний стиль поведінки, характеризується прагненням досягти задоволення власних інтересів, незважаючи на інтереси інших, а також орієнтацією на власні ідеали та здібності.

Найнижчий результат отримав стиль пристосування у конфліктній ситуації. Стратегії пристосування притримуються всього 5% чоловіків та 10% жінок. За даними результатів, опитуваним цього стилю поведінки притаманно перекладати відповідальність на інших та не залучатись у процес конфлікту. Фактично, стиль пристосування – це відмова від власних інтересів заради

інших. Такий стиль поведінки відстежується у випадках, коли необхідно зберегти мирні стосунки з партнерами, а позитивні наслідки вирішення конфлікту важливіші, ніж власні потреби та інтереси.

Стиль уникнення характеризується пасивністю у відстоюванні своїх прав у розв'язанні проблеми, перенесенням відповідальності за розв'язання проблеми на інших.

Отже, компромісний стиль поведінки показав найбільший результат, (рис. 1).

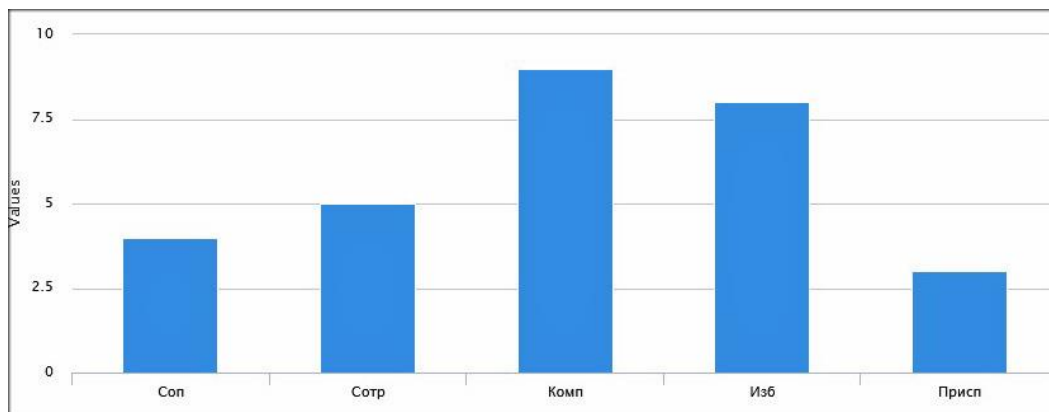

Рис. 1 «Особливості поведінки в конфліктній ситуації»

Отже, відповідно результатами даного тестування, переважна більшість працівників мережі схильна до компромісної поведінки у конфліктних ситуаціях. Працівники готові співпрацювати з колегами за для досягнення спільного результату.

Зважаючи на те, що колектив закладу складається з працівників різного віку та досвіду роботи, міжособистісні конфлікти все ж таки виникають у закладі. В такому випадку можливе проведення комплексу заходів із окремими співробітниками мережі, схильних до агресивної поведінки, з метою зниження рівня конфліктності.

Висновки. В роботі для виявлення особливостей поведінки учасників міжособистісного конфлікту використані методи для визначення стилю поведінки у конфліктній ситуації, особливості реагування на розв'язання конфлікту всередині колективу.

Відповідно результатам опитування працівників закладу, під час виявлення стилю поведінки в конфліктній ситуації, в колективі практично неможливо уникнути міжособистісних конфліктів в колективі. На думку опитаних, кожна людина має свої потреби, своє судження з того чи іншого приводу, тому уникнути конфліктних ситуацій вкрай важко.

Також тест К. Томаса «Стиль поведінки особистості в конфліктній ситуації» показав, що переважна кількість учасників намагається співпрацювати з колегами. За даними дослідження респонденти не схвалюють конфліктну поведінку всередині колективу. Як показало опитування, респонденти, в своїй більшості, схильні до співпраці та конструктивного діалогу під час вирішення міжособистісних конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Барк В. І., Панок В. Г. «Використання методу портретних виборів для психологічного відбору кадрів. Практична психологія та соціальна робота». К., 2000. - №6. - 14-19с.
2. Галян І. М. «Психодіагностика: Навчальний посібник» Київ: «Академвидав», - 2011. - 464с.
3. Осовська Г. В. «Комунікації в менеджменті». Навч. посіб. К: Кондор, 2003. - 664с.
4. Радчук В. М., Тельман А. Г. «Психологія конфліктів». Чернівці: Рута, 2004. - 104с.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Туболець Ірина Іванівна

к.е.н., доцент

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

На перетині професійних питань гуманітарних наук та використання принципово нових прогресивних технологій створюється унікальне підґрунтя для розвитку соціальних інновацій. Інновації як об'єкт дослідження та інструмент покращення організації та проведення соціального обслуговування викликає інтерес як вітчизняних так і зарубіжних науковців особливо в умовах зміни соціуму.

Теоретичною та практичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, що розкривають питання соціальних інновацій. Під час обробки та аналізу інформації використовувалися загальнонаукові методи аналізу та синтезу.

У наукових працях зазначено, що концепція інновацій у соціальному обслуговуванні включає в себе спробу сформулювати нові відповіді соціальної роботи на постійно мінливі соціальні виклики, підвищуючи при цьому якість соціальних послуг. Дослідники підкреслюють, що інновації в соціальному обслуговуванні є одночасно аналітичним і програмним процесом, а отже виникає необхідність визначення індикаторів для того, щоб концепція інновацій була ефективно реалізована. Тому вчені пропонують такі індикатори:

- вимір соціальної роботи, на основі якого визначається ефективність

використання знань та якість наданих послуг;

- вимір соціального розвитку, який дозволяє швидко реагувати на суспільні виклики;

- вимір соціального розвитку, який визначає підтримку та підвищення кваліфікації фахівців, а також здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб.

Соціальні інновації концептуалізують реалізацію проектів з високим соціальним впливом, спрямованих на здійснення заходів щодо надання допомоги громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ці проекти спрямовано на соціальне обслуговування людей, наприклад на забезпечення необхідними технічними та іншими засобами для підтримки психічного та фізичного здоров'я громадян; надання необхідної інформації для ефективного подолання складних проблем і викликів та інше.

Застосування інновацій для покращення соціальних послуг має забезпечити:

- організацію та забезпечення необхідних умов гармонійного та всебічного розвитку людей похилого віку;

- здійснення комплексу заходів для інтеграції людей похилого віку, що забезпечує визнання їх прав та надає можливість приймати активну участь у різних галузях життя;

- ефективне розповсюдження важливої інформації людям, які опинилися у складній життєвій ситуації щодо оздоровчих технологій, спрямованих на підтримку фізичного та психічного здоров'я; навичок надання допомоги собі або іншим без участі професіоналів формування та розвитку практичних знань та вмінь використання інноваційних та інтерактивних технологій, насамперед інформаційних та комунікаційних;

- підвищення якості життя людей похилого віку, завдяки застосуванню досягнень науково-технічного прогресу та адаптації до технологічних перетворень;

- можливість для розширення кола спілкування та обміну досвідом.

Отже, інновації як об'єкт дослідження з'явився дуже давно в дослідницькому дискурсі, але і досі викликає інтерес науковців. До того ж інновації, які застосовують для забезпечення організації соціальної роботи відіграють вирішальну роль у підвищенні якості соціальних послуг, тому вивчення даного питання передусь подальшим соціальним перетворенням.

JOURNALISM

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ТЕМАТИКА В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ

Савенко Олександр Миколайович

доцент кафедри журналістики, заслужений журналіст України
Київський національний університет культури і мистецтв

Федоренко Анна Андріївна

здобувач вищої освіти факультету PR, журналістики та кібербезпеки
Київський національний університет культури і мистецтв
м. Київ, Україна

Вступ. Інтернет-журналістика стала невід'ємною складовою сучасного медіапростору України. Постійно розвиваючись та посилюючи свій вплив, цей потужний інструмент став одним з найбільш дієвих для взаємодії з реципієнтом. Водночас, для українських онлайн-видань важливою місією та викликом стало висвітлення подій культурно-мистецької сфери.

«У сучасну епоху скорочення відстані між мистецтвом і мас-медіа, коли здатність мистецтва інформувати та впливати на суспільство залежить від тих можливостей, які мас-медіа дадуть для цього, як ніколи актуальною є проблема репрезентації культури в медіа та медіа в культурі», – зазначає австралійська дослідниця комунікації, медіа та культури Дженн Вебб [1].

Саме мас-меді здатні якнайкраще виконати роль транслятора головних культурно-мистецьких меседжів, донести до аудиторії цінності, ідеї, традиції та надбання.

Тому аналіз процесів, які відбуваються в цій царині, мають особливе значення, оскільки, саме ЗМІ дають необхідний поштовх для розвитку культури, формують світоглядні орієнтири та запит аудиторії, створюють суспільний майданчик для обговорення проблематики.

Мета роботи. Здійснити аналіз проблем змістового наповнення матеріалів культурно-мистецького спрямування в новітніх українських медіа, що зумовлено їх стрімким розвитком та зростаючою популярністю серед реципієнтів.

Матеріали та методи. Для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження: історичний (ознайомлення з етапами розвитку інтернет-журналістики в Україні), аналіз (вивчення особливостей журналістських матеріалів культурно-мистецької тематики), індукція (виявлення впливу культурно-мистецьких публікацій на реципієнта) та узагальнення (для формування висновків), спеціальні методи моніторингу (для формування вибірки матеріалів) та контент-аналізу (для виявлення особливостей, відмінностей у журналістських доробках).

Об'єкт дослідження: журналістські матеріали в українських інтернет медіа.

Предмет дослідження: проблеми змістового наповнення матеріалів культурно мистецької тематики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що здійснено аналіз змістового наповнення публікацій культурно-мистецької тематики в новітніх мас-медіа.

Результати та обговорення. Проблематика висвітлення культурно-мистецької тематики в ЗМІ включає кілька аспектів, які необхідно розглянути. По-перше, тематичні матеріали не завжди мають високу пріоритетність для видань, оскільки, такі публікації важко використовувати як інструмент для залучення аудиторії. Однак, належне висвітлення культурно-мистецьких подій та процесів є важливим аспектом розвитку культурного життя та мистецької творчості в суспільстві.

По-друге, культурно-мистецька тематика нерідко лишається на задніх щаблях, оскільки редакції віддають перевагу публікаціям про політику, економіку та події, що відбуваються у регіоні. По-третє, нерідко відсутність поглиблених знань про культуру та мистецтво серед широкої аудиторії змушує

ЗМІ зменшувати кількість таких матеріалів у своїй сітці.

Однією з основних проблем змістового наповнення публікацій культурно-мистецького спрямування в новітніх українських медіа є низька якість контенту. Чимало онлайн-видань прагнуть задовольнити запити своїх читачів, використовуючи високоемоційні заголовки та фотографії, що не завжди відповідають дійсності.

Іншою проблемою є відсутність системного підходу до висвітлення культурно-мистецьких подій. Багато матеріалів надаються у формі поодиноких новин, які не мають зв'язку між собою та не допомагають читачу зрозуміти загальний культурний контекст. Відсутність систематизації та структуризації призводить до забуття важливих подій та персонажів, а також до зниження зацікавленості аудиторії до подібної тематики.

Також важливо зазначити, що деякі медіа-платформи звертають увагу здебільшого на комерційні та рекламні аспекти культурно-мистецьких подій, забуваючи про їхню важливість та значення для суспільства.

Проблеми змістового наповнення матеріалів культурно-мистецького спрямування в новітніх українських медіа виникають з кількох причин. ЗМІ часто звертають більше уваги на політику та гучні скандали, ніж на культурні події та мистецькі новини. Також зміст матеріалів нерідко обмежується за рахунок технічної компетентності журналістів, які пишуть про культуру та мистецтво.

Однак, не дивлячись на ці проблеми, є новітні українські медіа, які докладають зусиль для створення якісних матеріалів культурно-мистецького спрямування. До прикладу, ми проаналізували такі ресурси як «Читомо», «LiRoom», «post impreza», «Книгосховище», «The Village Ukraine» та інші.

Висновки. Аналіз показує, що українські онлайн-видання, які висвітлюють культурно-мистецьку тематику, відіграють важливу роль у формуванні культурного простору країни. Такі ЗМІ сприяють популяризації тематичних подій та підтримують творчість, а також сприяють підвищенню рівня зацікавленості реципієнтів у подіях культурної сфери загалом.

Однак поширеними є проблеми у змістовому наповненні матеріалів культурно-мистецької тематики. Чимало з проаналізованих онлайн-видань пишуть про події, пов'язані з культурою, лише на поверхневому та елементарному рівні, не заглиблюючись в загальний контекст обговорюваного питання. Окремі ЗМІ фокусують свою увагу виключно на висвітленні комерційних мистецьких заходів, тим самим не забезпечуючи повноцінне інформування реципієнтів про останні події в культурній царині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Webb J. Understanding Representation / Jen Webb. – University of Canberra, Australia, 2008. – 176 с.
2. Гусак О. О. Основні тенденції поведінки аудиторії сучасних інтернет-ЗМІ / О. О. Гусак // Вісник Книжкової палати. — Київ : Кн. палата України, 2014. – № 4. – С. 42–45.
3. Євтух В. В. Особливості розвитку культурної індустрії в Україні / Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». - 2018. - Т. 3, № 12. - С. 25-29.
4. Сокол І. І. Особливості розвитку культурно-мистецької сфери в Україні в умовах глобалізації / І. І. Сокол. – Рівне, 2019. – 153 с. – (Наукові записки Національного університету «Острозька академія»). – (Серія «Філософія»).
5. Чабаненко М. В. Інтернет-ЗМІ як складова частина системи засобів масової інформації України / М. В. Чабаненко. – Запоріжжя, 2011. – 183 с. (монографія).
6. Чікарькова М. Ю. . Термін сучасна культура: семантичне наповнення та проблема хронологізації / М. Ю. Чікарькова. – Маріуполь: Вісник Маріупольського державного університету, 2019. – 67-73 с. – (Серія: Філософія, культурологія, соціологія; вип. 17).

ART

УДК 781

МУЗЫКА КАК СТРУКТУРНО-СМЫСЛОВАЯ ОСНОВА КАРТИНЫ МИРА В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРОТВОРЧЕСКИХ ПРИОРИТЕТОВ

Сулеева Гульжан Созакпаевна,

к.ф.н., профессор

Коконева Камила Айболаткызы,

Зарлыков Адиль Маратович,

Шамей Айгерим Даулетовна

Студенты

Казахская национальная консерватория

г. Алматы, Республика Казахстан

Аннотация. Условием, способным обеспечить миру состояние должного равновесия, является культивирование духовного начала внутреннего мира человека. Эти императивы востребованы, прежде всего, в сфере музыки. История культуры дает универсальные образцы миропонимания, в которых Мир в своей целостности предстает как Музыка. Древняя культура тюрков кочевников самобытна, для неё характерны гармоничные связи Музыки и Космоса.

Ключевые слова: картина мира, феномен музыки, этнос, мировидение, звук.

Введение. Музыка как репрезентатор картины мира, культуры кочевников, отличается удивительной внутренней целостностью, синкретизмом жизненных сфер, что дало основание Е. Д. Турсунову считать, что музыка: «не позволяет отделить реальное от мифологического, материальное от духовного, практически-бытовое, логически-рациональное от чувственно эмоционального»

[1, с. 6]. Обладая системной организацией, богатством «выразительных средств, музыка отражает многообразие мира в его сложных, тонких, глубоких проявлениях» [2]. Являясь художественной и эстетической ценностью, ключевым миромоделирующим элементом, музыка, отвечая потребностям этноса, определяет его картину мира.

Изучение феномена музыки неисчерпаемо, как неисчерпаемо понятие Бесконечности, Абсолюта, Бога, глубины нашего сознания, Души. Древние знали, насколько велика сила воздействия музыки, чем она ближе к Гармонии сфер, тем благотворнее ее влияние на человека. По мнению Л. Ч. Загитовой, «магическое воздействие музыки и звука привлекало внимание человека с глубокой древности. Магия звука, ощущаемая в его «нематериальности», способность исчезнуть, раствориться, уйти в «никуда», не могло не породить предположений об особом, неземном происхождении звука как средства общения не столько между людьми, сколько между людьми и «иными мирами» [3].

Цель работы. Свойство картины мира отражать мировоззренческие и этнические способы постижения окружающего мира, их концептуальное видение природы, общества. Структурно-смысловой фундамент картины мира составляет музыка, передающая гамму чувств и эмоций; именно она является духовно-эмоциональным опытом. Музыка, имеющая духовую ценность, сохраняя связь времен «есть сама Вечность, репрезентирующая Мир, но и воздействует на него ощущением все присутствия, растворяет как границы Мира, так и границы Человека, внутренние и внешние, открывая в ней ощущение сопричастности к Мирозданию и его Тайне» [4].

Материалы и методы. В последние десятилетия значительно усилился интерес музыковедов, культурологов, философов к музыке как феномену культуры. При описании музыки как репрезентатора картины мира, мы использовали материалы исследований американских ученых Chianis S., Kuhn W. E., Blades J. and Montag J., Barfeld Thomas J., Merrian A. P., работы французского ученого Combarien J., труды индийского ученого Arun Apte,

российских исследователей Б. А. Серебренникова, И. Земцовского, И. Мациевского, В. Н. Топорова, Ю. Шейкина, А. И. Щетникова, казахских философов и искусствоведов С. Аязбековой, А. И. Мухамбетовой, Б. Ж.Аманова, М. Гамарник, Ю. Н. Холопова, В. Н. Холоповой, Б. Аманжол, С. Утегалиевой и др. Мы использовали культурологический, онтологический, семиотический методы исследования.

Если рассматривать культуру как развернутую семиотическую систему, то музыку и музыкальную культуру можно трактовать как определенную музыкальную концептосферу. Отражая особенности сознания, восприятия, воспроизведения музыкальной информации в культуре, а также этнические, социокультурные особенности музыкального языка, музыкальная концептосфера как выражение философско-эстетических, социально-политических аспектов духовной жизни, состоит из триады: мир – человек и художественная ценность, маркирующая этническую принадлежность.

В основе музыки лежит «звук со всеми составляющими – есть первичный коррелят однородного вселенского принципа, который представляет собой творческую силу, являясь своеобразным резонатором природы, в ней изначально заложена основа творения, гармонизации всего сущего» [5, с. 250]. Физические свойства звука и соответствие музыки «Гармонии сфер» Пифагор исследовал на изобретенном им монохорде; ученый видел «Вселенную как громаднейший монохорд «с одной струной, прикрепленной верхним концом к абсолютному духу, а нижним – к абсолютной материи. Другими словами, струна натянута между небом и землей» [6, с. 73]. S. Chianis пишет, что богатство музыкальных форм зависит от звука, являющегося «источником всего откровения для Мастеров, которым он открывается изнутри» [7]. В традиционном тюркском обществе упоминание имени верховного духа или бога являлось табуированным, и с «высшими мирами» полагалось разговаривать только посредством звучания инструмента или особого способа вокального звукоизвлечения (например, горлового пения). Однострунные инструменты в этом плане мыслились как микромодель космического

монохорда, чья струна, как и извлекаемый на ней обертоновый звукоряд, служили связующей нитью между разными уровнями сакрального пространства. Предположительно, что названия первых инструментов, таких как: «тынгр», «тынгрык», этимология которых восходит к древнетюркскому «Тенгри», кыргызскому – Тяныр, якутскому – Тангара, бурятскому – Тэнгэри, монгольскому – Тэнгэр, означает – «Вечное синее Небо», духов-небожителей.

Результаты и обсуждение. Музыка и звук, являясь своеобразным резонатором природы, вызывали в душе человека глубокие чувства, отражая движение мирового бытия. Рассматривая картину мира в контексте культуротворческих приоритетов, мы сопоставляем музыку в картине мира и картины мира в музыке. Данная закономерность прослеживается не только на макро-, но и на микроуровне. Будучи микрокосмосом человек, является небольшой частицей целого, имеющий 7 тонких звучащих тел и 7 нервных плексусов, именуемых на санскрите «чакрами». Согласно индийской философии, чакры гармонируют с определенными музыкальными звуками, близкими по звучанию к европейским «до, ре, ми, фа, соль, ля, си» или семи основным звукам индийской гаммы «Sa, Re Ga, Ma, Pa, Dha, Ni» [8]. По мнению автора, чакры не только «звучат», «каждая из них соответствует микропроекции какой-либо планеты» во Вселенной. К ним относятся Марс, Меркурий, Юпитер, Венера, Сатурн, Солнце или Нептун и Плутон [9], именно в них заключено доказательство концепции Пифагора о семи «музыкальных» планетах. Музыка, понималась как явление, в основе которой заложены математический ряд, организующий мироустройство [10]. Музыку мы рассматриваем как космический феномен, как звуковую модель мира, закономерность музыкальной гармонии, звука, ритма и законов универсума, нашедших отражение в мифологических образах. Музыка – это миф, ритуал, исторический документ, показатель эволюции мира и сознания.

По мнению Пифагора, Космос не безмолвен, во Вселенной существуют планеты, и каждая из них настроена на определенный музыкальный звук. Исследуя гармонию сфер [11], Кеплер, так же подчеркивает «соответствие

звучания планет музыкальной гамме». Мир музыкальной формы – идеальный мир, синтезирующий ритмичные движения космической жизни.

Выводы. Имея тысячелетнюю историю, музыкальное наследие тюркских народов, занимающее достойное место в ряду других музыкальных культур, сохранилось благодаря гениальным профессиональным творцам. Имея богатые традиции, передаваемые из поколения в поколение, отличаясь богатством звуковой материи, тембровым звучанием, тюркская музыка сохранила своеобразный этно-музыкальный культурный код, неповторимую звуковую систему, самоидентичность; будучи созидательной силой, она гармонизировала мир, была основой творения.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Турсунов Е. Д., Генезис казахской музыки (в аспекте связи с первобытным фольклором). Алма-Ата: «Наука». 1973. – 50 с.
2. Аязбекова С. Ш., Картина мира этноса: Коркут-ата и философия музыки казахов: Монография. – Изд. 2-ое. – Астана. 2011. – 284 с.
3. Загитова Л. Ч., Феномен музыки в контексте бытия человека: опыт философского анализа. // Дис. канд. философских наук. 2006. – 151 с.
4. Серебренников Б. А., Роль человеческого фактора в языке: Язык и мышление. – М.: Наука. 2001. – 242 с.
5. Земцовский И., Музыка и этногенез. / Советская этнография. – М., 1988, – № 2.– 16 с.
6. Пифагор // Словари и энциклопедии на Академике. URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/779>.
7. Chianis S., Aspects of Melodic Ornamentation in the Folk Music. // Selected Reports. University of California, 1966. P. 89-119.
8. Arun Apte. Music and Sahaja yoga. Pune, India. 2004.
9. Щетников А.И., Пифагорейский алгоритм для вычисления сторонних и диагональных чисел и понятие семенного логоса // Историко-математические исследования. – М. – № 10 (45), 2005.

10. Абрамович М., Семь дней творения. URL:
<http://www.kulichki.com/moshkow/ABRAMOWICHM/day7.txt>.

11. Артемов В., Основание философии музыки. // Вячеслав Артемов
(Материалы): Фонд духовного творчества. – М., 1997.

РОБОТА ДИРИГЕНТА-ПОЧАТКІВЦЯ НАД ЛІТЕРАТУРНИМ ТЕКСТОМ У ХОРОВОМУ ТВОРІ В КОНТЕКСТІ ОРХЕСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ МОЛОДШОГО ХОРУ)

Плющик Єлизавета Василівна
старший викладач

Гордєєва-Ковальчук Тетяна Олександрівна
викладач

Грибан Тетяна Сергіївна
студентка

Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ/Introduction. Автори посібників з хорознавства та роботі з хором наголошують, що першою установою успішної роботи з хором є знання диригентом виконуваного твору. Перш, ніж стати до роботи з хором, диригент повинен досконало вивчити твір, продумати інтерпретаційний план, форми та методи вивчення, передбачити всі труднощі, що можуть виникнути в процесі роботи та намітити шляхи подолання цих труднощів.

90% творів для хору природно пов'язані з літературним текстом, тобто музика і слово у творчій єдності визначають художній зміст твору. Засобами донесення літературного тексту до слухача є дикція. За Вікіпедією дикція дикція (від лат. *dictio* — вимова) — чітке вимовляння звуків відповідно до фонетичних норм мови. Виразність дикції — важлива сторона майстерності актора, співака, промовця [1]. Слово є носієм змісту хорового твору, музика інтонаційним виразником.

Мета роботи/Aim. Метою роботи є робота диригента-початківця над літературним текстом у хоровому творі в контексті орхестричного виховання (на прикладі молодшого хору).

Матеріали і методи/Materials and methods. Багато хоровиків-диригентів (Віноградов К., Гринишин М., Дмитриєвський Г., Єгоров А., Єржемський О.,

Ковін М., Краснощоків В., Мархлевський А., Пігров К., Стулова Г., Чесноков П. та ін.) наголошували, що розгляд поетичного тексту в єдності з музикою допомагає більш ґрунтовному опрацюванню всіх ліній музичної форми хорового твору, розуміння ідеї композитора, більш емоційної перцепції художнього образу.

Результати та обговорення./Results and discussion. Проблема роботи з літературним текстом в хоровому творі - це спрямування педагогом діяльності диригента-початківця, стимулювання його (учня) до творчої діяльності, пошуку новітньої діяльності.

Однією з таких методик є орхестичне виховання, яке орієнтоване на створення атмосфери емоційної розкутості, захопливого відношення до будь-якої діяльності, формування й розвиток інтересу, забезпечення оптимальних педагогічних взаємин, орієнтування на практичну сутність матеріалу, що вивчається, підвищення самооцінки особистості, організацію зворотного зв'язку, інформативність.

Поняття «орхестика» виникло у стародавній Греції як метод вільної передачі в русі драматичного, пластичного або музичного твору. Музика завжди знаходилась у нерозривному зв'язку з поезією (звідси – лірика).

В кінці ХІХ сторіччя Еміль Жак-Далькроз повернувся до цього методу у вигляді музично-ритмічного виховання. Мета системи Е. Жак-Далькроза - за допомогою рухів розвинути музично-творчі здібності дитини [2].

Цю ідею розвивали Н. Олександрова, О. Конорова, С. Руднева, Т. Бирченко, М. Котляревська-Крафт, Г. Франіо, І. Ліфіц та інші. Велику роль у розвитку орхестики відіграла система дитячого виховання Карла Орфа. Метод К. Орфа базувався на національному фольклорі: вивчалися інтонації німецької мови, інтонації німецької народної музики, ритмічні формули та танцювальні рухи з використанням драматизації віршів, пісень, гри на різноманітних інструментах.

Орхестичне виховання на заняттях з розвитку мовлення та музичного мистецтва йде від відчуття ним звуку, який виражається в дії: русі, інтонуванні.

Почути і відчути в літературному тексті музику це постійний процес вислуховування у вірш та музику хорового твору, Ця робота допомагає диригенту-початківцю і учням молодшого хору більш глибокому зануренню у рідну мову, літературу, музику, допомагає розширенню світогляду, розвитку музичного слуху й розвитку мовлення.

Мова – суто диференційована форма людського руху – в оркестриці розходиться на весь організм. Коли учень, а разом з ним і диригент-початківець навчається вимовляти звуки, вони роблять невидимий вольовий крок, який в оркестриці отримує зрима відтворення. Повітря, що проходить крізь легені й гортань, формується за допомогою губ, зубів та піднебіння, і це повітря, у своїй сутності, вже є повітряними жестами, їм можна наслідувати за допомогою рук. У цих рухах бере участь весь організм людини – у цьому запорука відчути та усвідомити інтонації мови і музики [2].

Підґрунтям методологічних аспектів формування дикції у молодших школярів є – усвідомлення, уявлення і всотування інтонацій мови у хоровому творі. Результатом цих процесів є використання теоретичних і практичних нововведень, а також таких, що утворюються на межі теорії і практики. Диригент-початківець разом із учнями може виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом нових педагогічних технологій, теорій, концепцій Педагог-оркестрик, який навчає студента-початківця повинен подолати старі стереотипи, традиційні установки, шаблони у проведенні вправ з розвитку мовлення та музичного мистецтва і бути готовим до педагогічної діяльності з урахуванням інноваційних надбань. Ця готовність визначається усвідомленням цих протиріч та подальшим розвитком проблемного мислення педагога.

Диригент-початківець повинен навчитись репродукувати у слуховій уяві почуту інтонацію у габітусі музично-слухових уявлень. Якісно особливим щаблем музичного мислення є мислення творче. Воно може позначатися в різних видах і формах: написання музики, створення невеликих віршів, імпровізація, інтерпретація, відчуття у собі рух інтонацій та відтворення їх у

жесті, ході, ритмічних малюнках та інше, себто діяльне та індивідуально самобутнє художнє переосмислення мовного у хоровому творі. В цьому випадку впливає вже цілий комплекс розумових процесів. Напевне, що імпрровізаційні здібності учнів молодших класів замалі, але за допомогою орхестичного виховання вони будуть постійно розвиватися. Створення мовних та музичних образів вимагає від учнів якнайбільшої активізації образного мислення. В свою чергу, для того, щоб «зчитувати», «осягати» мовні та музичні образи, дитина разом із вчителем повинна також мати сформоване інтонаційно образне мислення [2].

При орхестичній роботі бажано не використовувати перегляди відео матеріалів і прослуховування аудіо матеріалів. Вся робота відтворюється тихим, м'яким співом-вимовою. Інтонування звуків, слів та невеличких речень виконується за таким способом: в залежності від сенсу підвищується і понижуються голос, робляться певні паузи, прискорюється або уповільнюється темп вимови, на логічних акцентах обов'язково підсилюється голос (але не дуже). Все це супроводжується жестами, які відповідають вимові, та рухами, які уособлюють то, чи інший персонаж. Саме у таких вправах діти усвідомлюють початкові інтонації, навчаються інтонувати не тільки вірш, але й найпростіші музичні інтонації-формули, запам'ятовують у жестах і рухах ритмічні малюнки і «малюнки» інтонацій, які відтворюються руками у повітрі.

Наприклад: у хоровому класі (молодший хор) розучується колядка «Ой в полі, полі сам Господь ходив».

Рис. 1 «Ой в полі, полі сам Господь ходив»,

Черкаська область, Черкаський р-н, с. Дубіївка. Записали Ярослава Чистякова і Мар'яна Зубченко в музеї народної творчості та побуту України. 1997 р.

Диригент-початківець з допомогою викладача розбирають з учнями літературний текст (зміст) колядки. Певні слова («жито-пшеницю, пашницю») діти виразно проговорюють шепотом так, щоб було чути на відстані 5-6 метрів (чіткість дикції).

Наступним етапом роботи є розбір співвідношення музичної та мовленнєвої інтонації. На словах «Ой в полі, в полі сам Господь ходив» діти аналізують мелодію і визначають, що рух сходинок ніби йде «по колу» - хід малої секунди вниз-вверх і перехід вверх до великої секунди, наступний хід шаблів – низхідний мажорний тетрахорд. Літературна фраза сама підказує, що Господь рухається.

Тому, підсилюючи музичну і літературну інтонацію діти разом з диригентом-початківцем роблять руками колові рухи, зображаючи рухання Господа по полю (м'язові відчуття рук дають можливість швидко запам'ятати музичну та мовну інтонацію на підсвідомості). Так само опрацьовуються наступні строфи: рухи рук, які ніби перераховують те, що породив Господь «жито-пшеницю, всяку пашницю». Фразу «Діва Марія за ним ходила, за ним ходила, його просила» діти усвідомлюють через молитовне складання рук перед грудями.

Приспів «Сію, вію, посіваю, з Новим роком поздоровляю, многая літа». Музична інтонація також «йде по колу» з розпівами (три ноти), це дає широту та об'єм відчуття простору поля, або широкої хати, де співають колядники. Учні рухами удають, як посівають житом господаря, а на словах «з Новим роком поздоровляю» удають рухами вітання – розводять і зводять руки (обійми). На одній ноті звучить «Многая літа» - учні широко розводять руки, ніби охоплюють сіт у радості і величності.

Під час рухів вимова дітей стає активною, дикційно чіткою, вони усвідомлюють кожне сказане слово, яке виступає у колядці як оберіг величання. Важливо відзначити, що у такий спосіб краще працює мисленнєвий процес і учні дуже швидко (за логікою дієслів – рухи рук) запам'ятовують літературний текст.

Висновки/Conclusions. Таким чином за допомогою орхестичного виховання як новітньої діяльності практично кожного диригента-початківця можна навчити змінити (реконструювати) мислення щодо роботи над літературним текстом, бо це педагога є стимулюючим резервом до творчої діяльності. І кожну дитину можна навчити тонко відчувати інтонацію слова і музики та розвинути в ній можливості імпровізувати музику та створювати власні невеликі тексти та віршики.

Диригенту-початківцю дуже важлива думка самих хористів, особливо, якщо це дитячий хоровий колектив. Діти обожають керівників, які з ними радяться, вони стають відкритими і відвертими, сприймають все, таким, яким воно є. Така модель дитячої роботи – відкритість, щирість, вміння спілкуватисьдопоможе диригенту-початківцю не ґрунтуватись тільки на своїх уявленнях, а й робити об'єктивні висновки про подальшу роботу над будь-яким літературним текстом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>
2. Плющик Є. В., Комісаренко С. Л. До питання проблемного мислення педагога початкових класів в контексті орхестичного виховання. // The 3rd International scientific and practical conference “Fundamental and applied research in the modern world” (October 21-23, 2020) BoScience Publisher, Boston, USA. 2020. P. 507-511.
3. Плющик Є. В. Стереотипи та інноваційні підходи в роботі над хоровим твором / Є. В. Плющик, Я. О. Сомплавська // Modern Science: problems and innovations : IV International Scientific and Practical Conference, 28-30 June 2020. - Stockholm, 2020. - P. 241-246.
4. Плющик Є. В., Омельчук В. В., Федорченко В. К. Лекції з курсу "Хорознавство". –1-е вид. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 191 с.

ФУНКЦІЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТЕМАТИКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

Приходько Вікторія Василівна

бакалаврант

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

Вступ. Мистецтво навіть в наш час, час розвинених технологій, часто звертається до фольклорних мотивів, що використовуються для зображення і поширення української культури, міфології і самобутності. Художники інспіруються звичаями, традиціями і образами фольклору, створюють на їх основі свої картини на полотнах, а сучасники й діджитал малюнки, через які передають своє бачення фольклору у сучасному трактуванні. Однією з проблем, що виникає у цьому контексті, є віддаленість між сучасністю та традиціями, оскільки митці мають вирішувати, як саме поєднувати фольклорну тематику з сучасними технологіями та стилями. Крім того, відсутність відповідної підтримки, фідбеку аудиторії та банального фінансування може ускладнити розвиток українського малярства і збереження національної культури. Образотворче мистецтво також використовувалось і репрезентується зараз задля посилення почуття національної свідомості та гордості за історико культурне надбання українців. Коли художник відтворює певний фольклорний образ чи сюжет, це називається прямим використанням фольклору. Проте митець може використовувати фольклор і опосередковано, відтворюючи його мотиви для створення власного твору.

Проте існує проблема, яка полягає у тому, що в сучасному світі національна культура та ідентичність стають все менш помітними, оскільки люди все більше стикаються з глобалізацією та культурним імперіалізмом. У таких умовах малярство може стати важливим інструментом для збереження та відродження української культури, оскільки воно має на меті можливість

передавати традиції та символіку, які сприяють формуванню національної свідомості та ідентичності, допомагають зафіксувати унікальність нашої культури, що відображає народні обряди, вбрання, інструменти і побут.

Таким чином, основна проблема полягає в забезпеченні збереження та відродження української культури через використання фольклорної тематики у сучасному українському малярстві, яке є важливим інструментом для формування національної ідентичності та збереження культурної спадщини.

Мета роботи. Проаналізувати роль фольклорної тематики у формуванні національної ідентичності, використання елементів народної творчості в творах митців і її вплив на формування національної свідомості українців.

Матеріали та методи. На сьогоднішній день, люди, котрі зацікавлені в аналізі і розповсюдженні фольклору як явища, що спроможне впливати на свідомість українців через мистецькі праці, грають надзвичайно важливу роль. Часто дослідники висвітлюють історичний контекст задля розвитку українського мистецтва, а також роль фольклору у формуванні національного мистецького стилю. Окрім того, українські митці та критики також висловлюють свої думки та погляди на цю тему. Наприклад, Михайло Скоп, український художник та графік зазначає, що: «Для мене фольклор - це наші корені, наші початки. Він надихає мене та допомагає розуміти, хто ми є та звідки ми прийшли.» За словами художника, він намагається використовувати фольклорні мотиви у своїх творах для того, щоб вони стали національним багатством України і збереглись для наших нащадків.

Також в публікаціях звертають увагу на важливість збереження та передачі традицій та символіки саме через мистецтво, а також на важливість використання сучасних технологій та стилів для збереження актуальності української культури. Крім того, є роботи, які аналізують конкретних художників і їхні підходи до використання фольклорної тематики. Наприклад, Опанас Сластьон в своїй книзі «Мартинович. Спогади» досліджував і розглядав художника Порфирія Мартиновича з самого дитинства, стверджуючи, що негасима жага до малювання, непереможна потреба сприймати й

висловлюватися за допомогою зорових образів художника – прокинулися в ньому дуже рано (Сластьон, 1931: с. 144). Сам Мартинович усе життя займався збором фольклору, він робив замальовки традиційного оздоблення, побуту, колоритних чумаків, українських краєвидів та дерев'яних храмів та будинків. Разом з цим робив багато замальовок одягу, як комплектів, так і окремих предметів костюма. [2].

Результати та обговорення. Зрозуміти, як фольклор впливає на розвиток національної ідентичності та самосвідомості, стало легше завдяки науковим дослідженням цієї теми. Розвиток національної культури та її популяризація, що є вирішальною складовою еволюції сучасного суспільства, також знаходяться під впливом обговорення цієї теми. До обговорення цієї теми долучаються не тільки експерти з галузі культури та мистецтва, а й широка громадськість. Це свідчить про високий інтерес до вивчення та розуміння культурної спадщини України, що дозволяє зберігати та передавати її майбутнім поколінням.

Українське малярство завжди було пов'язане з національною ідентичністю та культурою. Одним з найважливіших елементів в їх формуванні є фольклорна тематика. Фольклор - це набір народних традицій, звичаїв, пісень, казок, прислів'їв та інших елементів, які передаються від покоління до покоління. Фольклорна тематика була надзвичайно популярною серед українських митців у XIX та на початку XX століття. Фольклорні мотиви часто зустрічалися в творчості таких видатних митців, як Ілля Рєпін, Михайло Пимоненко, Катерина Білокур та інших. Ці митці використовували елементи фольклору у своїх творах задля того, щоб показати красу та багатство української культури.

Одним з найбільш яскравих прикладів використання фольклорної тематики є творчість Катерини Білокур. Вона створювала живописні полотна зі зображенням квітів, фруктів та овочів, що були надзвичайно популярними серед українського народу за свою незвичну подачу, вигляд та естетику. Катерина використовувала у своїх роботах характерні візерунки, квіткові вінки,

українські мальви та безкраї поля, що додавало їм особливого колориту та національного характеру.

Також зображення невідомих оку звірів приковувало увагу до робіт навіть зарубіжних критиків та поціновувачів мистецтва, зокрема Пікассо називав Катерину генієм і говорив, що: «Якби ми мали художницю такого рівня, то змусили б заговорити про неї цілий світ!» [3]. Білокур показує нам, як суспільна думка та тиск з боку тогочасної влади душили і пригнічували українських митців.

Іншим прикладом є творчість Олександра Мурашка, який працював у стилях реалізму та імпресіонізму, створюючи картини із зображенням козаків та інших історичних постатей України. У своїх творах він часто малював національний одяг, обрядові предмети та елементи декорування, що дозволяло детальніше передати побут і життя українців. Мурашко також створював портрети видатних українців, таких як Тарас Шевченко, Леся Українка та інші, які відіграли важливу роль у формуванні національної ідентичності українського народу.

Визнавши Олександра Мурашка як художника, інтернаціональна спільнота визнала й нашу Батьківщину. Завдяки ньому український живопис і мистецтво загалом вийшло зі стану провінційного, вузько направленого, а талант та старання митця піднесли його до західноєвропейського рівня, так його твори були долучені до контексту світового художнього процесу [4].

Фольклорна тематика у малярстві не тільки дозволяє відтворити національний характер творів, але й передає культурні цінності, традиції та історію, допомагає зберегти національну спадщину та розвивати національну свідомість. На сьогоднішній день, фольклорна тематика продовжує бути популярною серед сучасних українських митців.

Вони використовують фольклорні мотиви у своїх творах, щоб передати національний дух та культуру, і допомагають утримувати українську ідентичність на високому рівні, який, я надіюсь, зросте в прогресії на фоні повномасштабної війни, в якій очевидно винищується наша культура.

Висновок. Отже, фольклорна тематика має важливе значення у формуванні національної ідентичності українського народу в малярстві. Вона допомагає передати національний характер творів, зберігати культурну спадщину та розвивати національну свідомість. Елементи українського фольклору можна знайти в образотворчому мистецтві різних періодів і стилів, що свідчить про їхню важливість для української культури та ідентичності. Фольклор та народне мистецтво є важливими складовими української культури та духовності, які варто берегти та передавати наступним поколінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сластьон О. (1931). ред. і вступ. ст. А. Березинського 1931. (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2015). 144 с.
2. Бібліотека українського мистецтва: Бібліотека Українського Мистецтва, 31.05.2016, <https://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/martinovich-porfiriy/>.
3. Катерина БЛОКУР: «І скільки в голові моїй снується чудових невиданих буйних картин!», Зоря Полтавщини, 04.12.2020, <http://zorya.poltava.ua/katerina-bilokur-i-skilki-v-golovi-moj-snuietsja-chudovih-nevidanih-bujnih-kartin/>.
4. Platfor.ma: Арт-детектив: нова історія життя і загибелі імпресіоніста Олександра Мурашка Platfor.ma, <https://platfor.ma/topics/people/art-detektyv-nova-istoriya-zhyttya-zagybeli-impresionista-oleksandra-murashka/>.

МІСТО, ЩО НАДИХАЄ НА ТВОРЧІСТЬ: ЛЬВІВ ЯК ART-СЕРЕДОВИЩЕ

Савка Роман Ігорович,
бакалаврант

Сидор Михайло Богданович,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна

Вступ. Зі здобуттям нашою країною незалежності у 1991 році життя знову повернулося у русло істинної демократії, свободи та незалежності. Кожна сфера українського соціуму взяла курс на «переродження» принципів свого існування, постановку відповідних нових завдань у забезпеченні гідного життя кожного громадянина, оновлення алгоритмів безпосередньої повноцінної реалізації усього цього на практиці. На тлі означеного актуалізувалося чимало проблем і перед вітчизняним мистецтвом. Чільними тут постали питання самоідентифікації, необхідності переказати сучасними мовними наративами зміст справжньої власної культури, яка доволі тривалий час розвивалася в умовах відмежування від міжнародного мейнстріму [3, 1012].

Однак, усі ці важливі аспекти з'явилися, як то кажуть, не в одну мить і не в один день. Їх визрівання відбувалося поступово. З кожним сплеском відлиг у тоталітарних настроях колишнього правлячого радянського устрою шлях до вільної країни, до сповідування істинних європейських та загальносвітових демократичних цінностей ставав щораз світлішим, впевненішим і твердішим. На схилі правління цієї «держсистеми», непримиренної до усього вільного, незалежного, відмінного від її «засад» та «змістів», українську мистецьку арену стали наповнювати молоді митці постмодерністського та неомодерністського спрямувань.

Друга половина 1980-х ознаменувалася й тим, що почали ставати доступними архіви, загал потрохи ознайомлювався з творчістю митців

андеграунду та відповідних цілих художніх напрямів, репресованих у 1930-х роках, зокрема українського авангарду та «бойчукізму». Відтак, увійшовши в 1990-ті, українське суспільство вже провадило доволі інтенсивне художнє життя, позначене діяльністю численних груп, кіл, об'єднань та окремих митців. Окрім того, під пеленами незалежності в українському арт-просторі почали формуватися «перші» альтернативні до державної мистецької інфраструктури приватні галереї, салони, колекції, сквоти, незалежні видання та об'єднання критиків і теоретиків мистецтва [1].

Всякі такі процеси здійснювалися по всіх теренах України, від Києва і до периферій. Особливою динамікою тут завжди відзначався Львів. В його середовищі всякі мистецькі поступу неодмінно були яскравими, демонстрували велич і неповторність місцевої творчої думки, оригінальності та професійності її втілення у художньому матеріалі [2, 324].

І з оглядом назад, у минуле, і з баченням усього того, що твориться сучасними митцями міста Лева, можемо констатувати, що і де-юре, і де-факто цей давній поліс є справжнім мистецьким осередком. Саме таким, якому ніколи не бракує творчого потенціалу, розмаїття манер виражатися на всякий цікавий художній лад, спілкуватися мовою традицій і звичаїв, а також краси, вишуканості та неповторності його предметного світу, від різноманітної величавої архітектури до всяких дрібних «речей» і «оздоб» його урбаністичних просторів.

Над вивченням і доведенням такого статусу Львова працювало багато науковців різних рангів та поколінь. Сьогодні мистецтвознавча царина повниться великим числом давніх та сучасних праць і про мистецький дух Львова в цілому, і про творчі поступу львівських живописців, графіків, скульпторів, архітекторів, представників інших мистецьких сфер, і про саме матеріально-культурне середовище як міста, до якого ідуть, щоб набратися сили творити, працювати, зростати професійно та духовно. Давати таким працям аналіз у цьому «короткому» дописі немає сенсу. Та й це не є ключовим для розкриття піднятого нами питання.

Проте лише зазначимо, що всяка вивчена і досліджена мистецька річ вчора була по-суті такою на вчора. Сьогодні вона або набуває ще більшої актуальності, або стає «минулим». А завтра вона взагалі може потребувати осмислення її заново, перегляд її чи то у змістових, чи у виражальних, функціональних характеристиках і т. ін. Тому в контексті усього зазначеного вище розглядувану нами тему вважаємо вповні актуальною, а матеріалами з її висвітлення надіємось привнести у вже знане і досліджене у цій сфері певне корисне доповнення.

Мета роботи. Окреслити характерні аспекти у визначенні Львова як міста з багатими мистецькими традиціями, як особливого art-середовища, у якому формуються і працюють митці різного профілю, і яким вони безпосередньо надихаються для своїх творчих поступів.

Матеріали та методи. Формат нашого дослідження окреслюється вивченням художнього життя міста Лева в його історичному минулому та сьогоденні, а також визначенням засад і чинників становлення мистецького середовища цього полісу як особливого урбаністичного ареалу, в якому митці творять, черпають снагу до діяльності та використовують цей простір з усім його «живим» і «неживим» наповненням як «натуру» для відтворення. Зосереджуючись на такому, у процесі досягнення наміченої мети було застосовано низку наукових методів проведення дослідження, а саме: пошук, систематизація та аналіз наукових праць, довідкових джерел, матеріалів Інтернет-сайтів, які безпосередньо торкаються піднятої проблеми; діахронний і синхронний методи; художній аналіз та стилістична ідентифікація артефактів; методи реконструкції, абстрагування, зіставлення, порівняння, узагальнення; диференціювання і синтез ключових позицій у наведенні характеристик досліджуваного та ін.

Результати та обговорення. Кожен, хто хоче пізнати Львів, зрозуміти його сутність, особливості, рано чи пізно приходиться до усвідомлення того, що це місто насправді величне, неповторне та унікальне. Це воістину незламна твердиня українства, столиця національного духу нашої держави. Історичні

віхи Львова наскрізь пронизані волелюбними та демократичними традиціями. Це середовище, в якому упродовж віків плекалася еліта української нації. Львів завжди був, є і, надіємось, буде яскравим п'ємонтом національної ідеї, місцем ствердження духу українства.

Від перших днів свого існування (перша згадка від 1256 року) місто Лева формувало свою самобутню культуру та мистецтво. Пронизуючи своїм життям багато століть, воно владно єднало в своєму лоні розмаїті місцеві традиції, цікаві звичаї, вишукані смаки і вподобання. Відтак, всякі суспільні відносини, життєві наративи «соціуму» постійно тримали курс на Європу, на єднання з культурними тенденціями інших демократичних народів. Іноді здається, що такі «настанови і потугу на життя» це місто отримало від самого Всевишнього. Адже його постійно поневолювали, піддавали гніту і навіть руйнаціям звиклі уклади життя. Разом з тим, переходячи під влади багатьох європейських країн, зокрема Польщі, Австрії, Німеччини та Росії [4, 602], Львів перебирав від кожного зі своїх загарбників якусь частину культури, звичаїв, знань. На ґрунті такого час від часу проростали «зерна позитиву», які волею долі поступово перетворювали це місто не лише на «перлину архітектури», але й справжній центр наукового, духовного та мистецького життя. З кожним «новим» постанням Львів презентував себе все більш яскравим, цікавішим і привабливішим.

Якщо заглянути у минуле, скажімо десь у кінець XIX століття, то побачимо, що для Львова цього періоду були характерні піднесення його розвитку у багатьох аспектах. Такі сплески були спричинені утвердженням політичних прав у Галичині у 1867 р. після надання краю певної автономності. З отриманням галицькими землями такого «статусу» уможливилось створення різноманітних культурних товариств, мистецьких об'єднань, кіл, проведення художніх виставок (1905 р., Львів, I Всеукраїнська мистецька виставка), публічного демонстрування досягнень в інших різних сферах життя.

Цим також були закладені підвалини для розбудови освіти у краю, актуалізувалося відкриття навчальних закладів, просвітницьких товариств,

музеїв [2, 322]. Тодішні культурні поступи та мистецькі рухи обумовили неабиякий розвиток образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва. Яскравими промоціями за «заслуги» було відзначено доволі багато мистецьких шкіл та осередків. У цьому списку «красувалася» і Львівська художньо-промислова школа.

Безпосереднім свідченням активного розгортання у ті часи в мистецьких практиках львівської спільноти художньо-промислових напрямків виступали часті промислові виставки галицького краю. Презентовані на них досягнення фактично унаочнювали інтегрованість мистецтва з промисловістю. Окрім того, на таких виставках повсякчас відбувалися «змагання творчих думок», а форматами їх представлення виступали всякі інноваційні речі.

Особливими тут були павільйони, у яких влаштовувалися експозиції. У їхніх конструкціях «модно» було демонструвати витійливі архітектурні образи, особливо з використанням всяких новітніх матеріалів. Гармонійне сусідство з такими представленнями чинили експозиції й творів актуального мистецтва [2, 324].

Одним словом, мистецьке життя Львова в кінці XIX століття помітно урізноманітнілося і вдосконалилося. Пожвавлення його набуло такої високої інтенсивності, що місто увійшло у XX вік як високорозвинений культурно-мистецький центр, з особливими своїми духовними уподобаннями, цінностями мистецтва, манерами виражатися і спілкуватися, демонструвати свої вишукані смаки і розуміння естетичного, художнього тощо.

В кінці XIX – на початках бурхливого XX століття у місті Лева творили вже професійно вишколені художники, а також майбутні метри мистецького світу. Серед усіх них: К. Устиянович, Т. Копистинський, А. Пилиховський, О. Курилас, А. Монастирський, І. Труш, О. Новаківський, О. Кульчицька, Е. Ерб, О. Добровольський, Ю. Панькевич, Р. і М. Сельські. Не можна не згадати і про неймовірно масштабний вклад у розвиток Львова мистецького, культурного, релігійного, зроблений предстоятелем УГКЦ, митрополитом Галицьким, єпископом Станіславським, архієпископом Львівським, доктором

права і богослов'я, щедрим меценатом «для всіх добрих діл», засновником Українського Національного Музею у Львові (1905 р.) Андреем Шептицьким.

У міжвоєнне двадцятиріччя, попри складні економічні й політичні умови, художнє життя Львова знову пожвавилось. До місцевих віртуозів малярської творчості активно доєдналися П. Холодний, П. Ковжун, В. Крижанівський. Свій характерний слід залишив і О. Архипенко.

У часи другої світової у Львові діяла «Спілка українських образотворчих митців». Нею було організовано кілька великих виставок. У цей же період почала працювати Академія мистецтв – «Вищі образотворчі студії».

Від часу завершення війни і до розпаду «влади совітів» у мистецькому Львові життя вирувало по-різному. Були тягlosti та відлиги, і всілякі табу на свободу думки та творчого помислу. Проте, львівські митці завжди віднаходили для своєї свободолюбної творчої потуги ковтки «свіжого і чистого повітря». Однак, презентування такої творчості переважно відбувалося у «квартирних умовах», оскільки місця в салонах та виставкових залах зазвичай отримували ідеологічно регламентовані художники, себто митці від держави. «Вільні художники» такими не були, тому вони не могли виставлятися, отримати творчі майстерні, офіційно збувати свою «продукцію». Така ситуація породила не лише соціальне розрізнення митців, а й поділ мистецтва на «офіційне» і «неофіційне». Одним з виразних прикладів такого неофіційного мистецтва у Львові було «коло Аксініна».

Це був осередок художників-графіків, до якого серед інших входили дружина засновника цієї групи Е. Буряковська, друзі Н. Пономаренко, К. Суєвалова, Г. Жегульська, Г. Левицька, М. Щур, М. і Н. Кумановські та ін. Для підтримки й пропагування своїх «вільних» мистецьких ідей ці митці шукали однодумців не лише в Україні, але й за її межами [1].

З настанням 1990-х мистецьке життя у Львові знову забурлило, п'янку наливаючись свободою волевиявлення, відсутністю номенклатурного табу, всяких державницьких обмежень та рамок.

Звернення до українського, національного, патріотичного набуло нового

дихання та масовості. Разом з тим, у всякі такі процеси ще час від часу «впліталися» рецидиви антиестетики, низьковартісні ідеї, які породжували так звані «твори-одноденки». Поволі це все відійшло на задній план і курс львівського мистецького життя відновився до свого «природного начала» [3, 1013].

Відбувся перехід, а в принципі повернення на якісний рівень осмислення істинних цінностей та естетичних норм мистецтва, усвідомлення їх соціальної природи, актуалізації художньої творчості на засадах антропоцентризму, концептуальності творення мистецької продукції, обумовленої запитом і потребами суспільства.

Висновки. Пройшовши крізь жорстокі горнила віків, мистецтво Львова сформувало свою «автентичну нішу» і в системі українського культурно мистецького життя, і в лоні світової мистецької творчості. Відтак воно стало гарантом у наданні місту Лева цілої низки особливих титулів, серед яких: «центр сучасного мистецтва», «мистецька житниця», «джерело творчості», «кузня талановитих і успішних».

І таких наймень чимало. Та саме головне, місто є тим середовищем, де повсюди витає дух мистецтва. Тут завжди поряд інновації й традиції, професійність і досконалість, оригінальність та академізм. Це простір для всякого культурного діалогу, презентацій оригінальних ідей, пропагування естетичних смаків, демонстрації свого мистецького «Я».

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Баршинова О. Сучасне українське мистецтво : історична пам'ять та світовий контекст [Електронний ресурс]. *KORYDOR. Журнал про сучасну культуру*. URL : <http://korydor.in.ua/ua/stories/suchasne-ukrayinske-mystetstvo.html> (дата звернення : 10.02.2023).

2. Бобош Я. Мистецьке життя Львова кінця XIX – початку XX століття : теоретичні концепції та творча практика. *Вісник ЛНАМ*. 2016. Вип. 30. С. 320–327.

3. Москалюк М. Культурно-мистецьке середовище Львова кінця ХХ ст. : особливості організації та теоретичні засади. *Народознавчі зошити*. 2011. № 6 (102). С. 1012–1018.

4. Шумилович Б. Відмовляючись від соціалізму : альтернативні простори Львова 1970–2000-х років. *Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2013. Вип. 23. С. 602–614.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДИЗАЙНЕРСЬКО-ХУДОЖНЬОМУ ПРОЄКТУВАННІ

Цуп А. В.

Викладач Тернопільський фаховий коледж ЗВО
Відкритий міжнародний університет розвитку людини
Україна

В сучасному світі відбувається стрімке впровадження комп'ютерних технологій в різні галузі науки, культури, мистецтва. Особливо відчутний їх прогресуючий вплив у сфері дизайну, що значно розширює його можливості.

Дизайн, як явище суспільного життя, буквально пронизує усі види людської творчості, переростаючи сьогодні в ще більш загальну категорію «проектна культура». До його впровадження проектування речей, інтер'єру, середовища називалося «художнім конструюванням», а теорія створення зручних і привабливих об'єктів - «технічною естетикою».

Комп'ютерна графіка і художнє проектування з сорокових років ХХ століття пройшли складний шлях у своєму розвитку: від електронних абстракцій до складних композицій, створених за допомогою тривимірної графіки.

80-90 роки ХХ століття – період розвитку комп'ютерної графіки, що вплинуло на формування нового мистецького спрямування в дизайні. Тривимірна графіка визначила появу нового сучасного віртуального мистецтва.

Упродовж останніх двох десятиліть ми переживаємо одну з фундаментальних змін. Якщо розглядати перспективи використання комп'ютерних технологій для створення нових форм художнього проектування, то прогрес в комп'ютерних технологіях пропонує набагато більше можливостей навіть у порівнянні з такими революційними подіями, як інші технічні і технологічні винаходи людства.

В результаті технічної революції відбулися кардинальні зміни в усіх сферах людської діяльності, в тому числі і в дизайні. Нові технології вплинули

на дизайнерське моделювання, проєктування і в результаті з'явився новий феномен дизайнерського мистецтва – комп'ютерна графіка, художнє проєктування, цифрові мистецтва.

Комп'ютерна графіка характеризується стилістичним плюралізмом, поліваріантністю. Дизайнер-комп'ютерник головною метою своєї творчості вважає виразні цифрові інструментальні засоби, що дозволяють йому імітувати традиційний живопис і графіку. Дизайн став результатом безмежного розширення сфери прикладного мистецтва і його розвитку на промисловій основі, результатом проникнення естетики в техніку, вторгненням дизайнера-художника у виробництво.

Від того, що дизайн і комп'ютерні технології знаходяться в безперервному розвитку, їх взаємодія і взаємозалежність завжди залишаються дуже динамічними, продуктивними і прогресивними.

Не будучи матеріальним середовищем, комп'ютерні технології надають дизайнеру широкий спектр можливостей працювати в традиційних або в авангардних напрямках, мати індивідуальний творчий почерк, заснований на виборі використовуваних ефектів. Він має можливість використовувати інтернет-продукти і подавати свої ідеї. Постійний розвиток, цілеспрямований пошук, нові відкриття і досягнення допомагають дизайнеру здобувати навички і виробляти індивідуальні смаки та напрям діяльності.

Комп'ютерну графіку можна сміливо назвати одним з напрямків мистецтва графічного дизайну. Специфікою нового методу створення художнього проєктування є те, що основним інструментом для зображення задуманого дизайнерського об'єкту є комп'ютер.

Комп'ютер – засіб моделювання та демонстрації законів, що лежать в основі художньо-дизайнерської, наукової і технічної творчості, як засіб створення новітніх дизайнерських проєктів.

Завдяки комп'ютерним технологіям розширилось застосування художніх прийомів для проєктування середовища з використанням інноваційних методів створення комп'ютерної графіки.

Новий вид дизайну як нового виду мистецтва активно обговорюється фахівцями широкого спектру областей, які відносяться як до мистецтва, культури, так і до науки й техніки. Поява цифрових мистецтв спричинило за собою появу нових мистецьких жанрів і форм. Такі області як, наприклад, тривимірна анімація, віртуальна реальність, інтерактивні системи і інтернет відкрили широкі творчі можливості.

Сутність художнього оформлення та дизайну знаходиться в тісному взаємозв'язку з головною метою цього виду творчої діяльності - з формуванням гармонійно розвиненої особистості. Художнє оформлення та дизайн використовують візуально-наочні образи, що відображають навколишню дійсність, предметний світ, емоційно впливають на почуття глядача. Повний вплив образотворчого матеріалу можливий лише в тому випадку, коли при його створенні враховуються психологічні, конструктивні та композиційні закономірності його організації.

Нові комп'ютерні технології для дизайну, зокрема для художнього проектування об'єктів розширили поле діяльності і сфери впливу дизайнерських рішень. Працювати над створенням проєктів можна дистанційно. Інтернет ставить людину віч-на-віч з усім світом. Це уможливорює спілкування, обмін досвідом, вивчення попиту чи пропозиції на віддалі, розширює фрілансову діяльність.

Отже, сучасний дизайн – це прогресуюча сфера науково-практичної творчої діяльності, що органічно поєднана з наукою, мистецтвом, культурою і технікою. Вона базується на досягненнях багатьох наук, низці соціально-детермінованих знань, художніх навичок та систем і спеціальних методів і засобів проектування. Головне призначення дизайну полягає у створенні цілісного, зручного, естетично-виразного середовища життєдіяльності людини та його окремих елементів. Під впливом соціально-економічних перетворень і технічних досягнень оточення сучасної людини постійно змінюється, що потребує знаходження нових професійних підходів і рішень.

Соціальна орієнтованість дизайну, споконвічно властива його природі як діяльності із різнобічного врахування «людського чинника», який представляє у виробництві інтереси масового споживача різних соціальних груп, є особливо важливою віхою в ситуації, що склалася, і характеризується гострими соціальними проблемами. Сьогодні дизайнери повинні брати участь у вирішенні комплексних соціально-економічних і екологічних проблем, процесів, умов і елементів життєзабезпечення й життєдіяльності людини й суспільства, безпосередньо пов'язаних з поліпшенням якості життя населення України.

Саме комп'ютерні технології приходять на допомогу у вирішенні поставлених завдань і без них сучасному креативному дизайнеру уже ніяк не обійтись.

КОЛОРИСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ТЕХНІК ДЕКОРАТИВНОГО ЖИВОПISY

Ясеницька Жанна Володимирівна

старший викладач
кафедри вокально-хорового
хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
Україна, Дрогобич

Антонів Іванна Володимирівна

бакалавр
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна

Вступ. Декоративний живопис – багатогранний мистецький жанр, метод та спосіб вираження митцями теми, сюжету, передача емоцій, ідей на площині полотна чи картону, на аркуші паперу за допомогою зображальних виразних засобів декоративного живопису, а саме кольору. Цей вид живопису активізує та репрезентує декор, площинність, композиційну вільність та виваженість у трактуванні задуму. Проте, саме колір, домінує в декоративному живописі.

Колір вирізняє форму та простір, колір акцентує приналежність до регіональних особливостей. Декоративний живопис має специфічне підґрунтя декоративно-прикладного мистецтва та торкається народних ремесел, промислів, проявляється з витоків народного мистецтва у професійному трактуванні. Таке скерування прослідковується саме в українському декоративному живописі. Ми черпаємо мистецькі прояви з надр, з ідентичності нашого мистецтва. Декоративний живопис активно оперує специфічною пластикою форм, композиції та кольору, активізується значимість лінії, плями, фактури і специфіка колірних рішень.

Мета роботи. Колористика декоративного живопису вимагає виплеску грамотної подачі форми, композиції та стилізованого трактування через

композицію, тему, сюжет. Тож, метою розкриття теми дослідження виступає значимість кольору та колористики, технік нанесення кольорового шару, методом накладання мазків і саме технікою колористичного трактування декоративного зображення на основі як традиційних, так і новітніх, сучасних матеріалів.

Матеріали та методи. Основними матеріалами дослідження з теоретичної сторони слугувати праці, дослідження мистецтвознавців як академічного спрямування, так і роботи народних майстрів, художників. Синтез народного та професійного регламентує прояв сучасного декоративного живопису і виплескується першочергово через техніку зображення та колористичні можливості розкриття теми, сюжету, композиції та твору в цілому.

Методи дослідження, це першочергово ознайомлення, вивчення, аналіз візуалізація сфери дослідження.

Результати та обговорення. Основними матеріалами теоретичного дослідження порушеної проблеми слугують праці таких мистецтвознавців як: В. Лукань, О. Мельничук, О. Дяків, Б. Бойчук, знаних теоретиків західно української школи живопису – М. Отковича, М. Фіголя, Б. Бойчука та плеяди сучасних митців, як теоретиків, так і практиків у сфері національного образотворчого мистецтва. Слід зазначити, що саме народність регламентує декоративний живопис у його ідентичності через призму народного малярства. Саме такий мистецький аспект творення притаманний декоративному живопису України. І рушійною силою виступає колір та способи, техніки зображення у визначеному трактуванні.

Декоративний живопис – спосіб зображення реальної дійсності шляхом виявлення виразності засобами колориту, композиційно-пластичними прийомами, використовуючи принципи узагальненості та стилізації. Важливим є дотримання певної умовності зображення, відмова від зайвих дрібниць. Його призначення – створювати настрій. Його відмінні риси – чисті кольори, логічна побудова композиції, ретельно опрацьовані дещо стилізовані та навіть

спрощені форми. Латинське «decus» перекладається як «прикраса». Декоративність – особливість витвору мистецтва, що обумовлена його колористичним і композиційно-пластичним ладом, форма вираження краси.

У декоративному живописі немає обмежень у виборі матеріалів. Найчастіше художники застосовують фарби: гуаш, темпера, акрил, олія. Робота відбувається за наступним алгоритмом:

- зміна пропорцій предметів;
- порушення перспективи;
- посилення характерних особливостей форми предметів;
- відмова від обсягу предметів (частково або повністю);
- застосування яскравих поєднань основних кольорів;
- локальне нанесення кольорових плям;
- використання чорного або кольорового контуру;
- створення з деталей і ліній об'єкта єдиного орнаментального візерунка.

Декоративний живопис має межі. Тут увага приділяється об'єднанню простору, колориту, стилізації, деформації об'єктів, застосуванні контрастного кольору. Для таких робіт не обов'язкова логічна композиційна побудова. Розмір картин обмежується певним форматом. У цьому художньому напрямі живописці можуть створювати свій власний, не схожий ні з чим стиль. Є чимало прикладів художників, які працюють в стилі декоративного письма.

З кінця ХХ століття і донині живопис постійно змінюється. Одним з напрямів є декоративний живопис. Стиль декоративного живопису виявляє себе сукупністю особливостей загального вигляду твору та його частин, деталей зображення, колориту, композиції і всіх інших особливостей твору. У результаті виникає індивідуальна форма викладу художника, відмінна від будь якого конкретного напрямку.

Стиль – це найбільш загальна категорія художнього мислення, характерна для певного етапу історичного розвитку. Стиль виражає суть, унікальність художньої творчості в єдності його компонентів, змісту форми, зображення, вираження, особистості та епох. Якщо порівнювати такі поняття, як стиль і

манеру, то манера – це особливі риси творчого процесу, а стиль – це кінцевий результат, синтез, цілісність всіх компонентів художнього твору. Перелічене чудово об'єднується через поняття техніки малювання і сприймається першочергово через колір. Адже це живопис!

Під час створення композицій у техніці декоративного живопису частіше використовується метод творчої стилізації, який передбачає створення натурального об'єкта у вигляді художнього символу. Художник творчо переосмислює реально існуючі об'єкти природи і навколишнього світу, що є основним творчим методом і виразним засобом декоративного мистецтва. Основною задачею художника у даному процесі є створення нового художнього образу, що має підвищену виразність і декоративність. Достовірно новим можна вважати те, чого немає в природі й навколишньому світі.

Зображальні й виразні якості живопису також багато в чому залежать від властивостей фарб, які зумовлені мірою роздрібнення пігментів і характером зв'язуючих речовин, від інструмента, яким працює художник (пензлі, мастихін). У традиційному живописі переважають роботи, виконані олійними фарбами, у декоративному – можуть використовуватися інші типи фарб, зокрема, темпера, акрил. Найпоширенішими у професійному живописі є олійні фарби.

Декоративність письма визначається відношеннями основних колірних плям, їх лаконічності, контрастності, загального тонового стану фону тощо. Дуже важливо знайти гармонізацію цих колірних відношень. Це може бути градаційних пошук споріднених кольорів, так званих «розтяжок» у межах знайдених основних відносин, або колірне «ліплення» об'ємної форми окремих елементів декоративної композиції.

Під час створення декоративної композиції в кольорі важливо дотримуватись «загального» тонового стану – колориту (теплого, холодного, контрастного тощо). Щоб передати різні емоційні стани, при побудові колірного ладу завжди треба зважати на вплив того чи іншого кольору на психіку людини. В одних випадках художник будує відношення на контрастах,

що збуджує емоції глядача, привертає увагу, в інших – використовуються спокійні нюансні поєднання фарб, що надає роботі визначеного звучання.

Також при створенні планової композиції треба зважати на те, що передній план композиції, оскільки він ближче усього до глядача, має бути більш насиченим, кольори – чистими, близькими до свого тону, а задній більш приглушений, з домішками чорного, синього чи коричневого, залежно від задуму і загального колориту. Насправді ж, передній план якраз і найсвітліший, і найтемніший одночасно; тобто контраст є більш вираженим, оскільки ближче до глядача діє з найбільшою силою, надаючи контурам предметів максимальної виразності.

У сучасному живописі, як декоративно-колористичному зображенні, сформувалась та міцно утвердилася декоративна техніка «Fluid art» – це декоративний живопис рідким акрилом на полотні, де акрилові фарби розводяться водою до консистенції, коли вони можуть вільно текти по полотну.

Техніка «випадкового живопису» стала основою в роботах багатьох відомих художників. Натхненний Сікейросом, Джексоном Поллоком, американський художник, який свого часу вирішив, що для написання картин не обов'язково використовувати звичні техніки, став одним з найяскравіших представників експресіонізму. На його думку, за допомогою абстракції можна виразити набагато більше ідей. Для знаменитого «краплинного» живопису Поллока акрилові фарби підійшли ідеально. Він активно використовував улюблену техніку при створенні своїх масштабних абстрактних робіт. Використовуючи акрилові фарби, прибічники абстрактного експресіонізму у своїх роботах цілком покладалися на безсвідому, вільну від законів логіки і контролю розуму творчість, повністю відмовившись від зображення об'єктів реального світу.

Висновки. Отже, використовуючи можливості сучасних, здебільшого, акрилових фарб, за часи їх використання створено нові техніки і стилі живописного письма, які об'єднані в єдину назву – декоративний живопис.

Отож, слід виокремити аспекти творення живописно-декоративного твору з урахуванням матеріалів, техніки та колористики, що в свою чергу непорушно

єдині: зміна пропорцій предметів, порушення перспективи; посилення характерних особливостей форми предметів; відмова від обсягу предметів (частково або повністю); застосування яскравих поєднань основних кольорів; локальне нанесення кольорових плям; використання чорного або кольорового контуру; створення з деталей і ліній об'єкта єдиного орнаментального візерунка або сюжетної, тематичної чи абстрактної композиції.

Декоративне мистецтво має рамки. Тут увага приділяється спрощенню простору, колориту, стилізації, деформації об'єктів, застосування контрастного кольору. Для таких робіт обов'язково логічна композиційна побудова. Розмір картин часто обмежується певним форматом.

Завершуючи аналіз можливих фарб і технік, слід сказати, що сучасні матеріали, і не тільки живописні, дають безмежний простір для творчості й, зокрема, для їх використання у декоративному живописі.

ДЕКОРАТИВНИЙ НАТЮРМОРТ ЯК СТИЛІСТИЧНЕ ТРАКТУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ЖИВОПИСІ

Ясеницька Жанна Володимирівна

старший викладач
кафедри вокально-хорового
хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
Україна, Дрогобич

Лесик Діана Володимирівна

бакалавр
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна

Вступ. У продовж всього історичного розвитку мистецтво живопису активно оновлюється та впливає на культурне життя людей. Опираючись на традиції українського мистецтва, звертаючись до здобутків європейської художньої культури людина збагачується досвідом попередніх поколінь і удосконалює його в сучасності.

Тенденції у живописному мистецтві України свідчать про те, що сучасні художники активно працюють у різних напрямках і, спираючись на досвід зробленого, йдуть своїм творчим шляхом, який відповідає їхньому світовідчуттю.

Відображаючи на полотні навколишній світ, художник виражає своє ставлення до нього, що дає підстави мистецтвознавцям визначити манеру і стиль живописця і оперувати поняттями «світовідчуття митця», «колористична палітра» та ін. Існує значна кількість художніх технік живопису (способів нанесення живописного зображення), що оперують різноманітними живописними матеріалами: олійний, темперний, акварельний живопис, техніка пастельний тощо.

Декоративний натюрморт – це один із наймолодших піджанрів живопису.

На відміну від класичного натюрморту, його головним завданням є зображення стилізованих образів «неживої природи» з акцентом на форму, колір та фактуру, а не її ідеальних копій. Поява нового піджанру стала можливою завдяки численним експериментам представників авангардизму. Незважаючи на простоту, стилізовані натюрморти зуміли завоювати своє місце під сонцем: їх можна побачити в портфоліо відомих майстрів і на стінах галерей сучасного образотворчого мистецтва.

Декоративно-колористичний натюрморт може мати значний вплив на глядача, викликаючи асоціативні уявлення під час сприйняття неживих предметів, за якими бачаться люди певних професій, характерів. Особливість образів натюрмортів, що передають через неживі предмети риси і характери людей, а також певної епохи, часу, є основою композиційної діяльності художника в цьому жанрі.

Композиційні завдання при зображенні натюрморту розв'язуються як в роботі над навчальною натурною постановкою (в малюнку і в живописних завданнях), так і в процесі створення творчого натюрморту на основі виникнення задуму і розробки ескізів з використанням натурального матеріалу.

Мета роботи. Вивчення і аналіз сучасних тенденцій у стилістичному трактуванні декоративного натюрморту в живописі, визначення основних характеристик цього жанру та розгляд можливих шляхів використання його в сучасному мистецтві. Крім того, метою роботи є дослідження технік та методів створення декоративних натюрмортів, опис їх естетичних та художніх якостей, а також розгляд можливостей їх використання для створення оригінальних творів мистецтва.

Матеріали і методи:

- теоретичні: аналіз та узагальнення наукової та мистецтвознавчої літератури з проблем дослідження технологій олійного живопису;
- емпіричні: аналіз методів, технік, технологій живопису у сучасному мистецькому просторі;
- практичні: творчий процес над живописною роботою, виконання

композиції в техніці малювання мастихіном.

Матеріали дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення професійної художньо-педагогічної майстерності, у творчій роботі.

Результати і обговорення. Декоративний натюрморт – це спрощене зображення форм, предметів. Саме декоративний натюрморт - явище порівняно нове, що з'явилося в кінці 19 початку 20 століття, в епоху зародження хвилі найрізноманітніших напрямків. Це час художніх експериментів з кольором, формою, простором, захоплення пошуком різноманітних фактур.

Декоративний натюрморт – це спрощене зображення форм, предметів. Піджанр (декоративний натюрморт) виник на рубежі XIX і XX століть, коли нове покоління майстрів почало активно експериментувати із кольором та формою. Прагнення порвати з канонами академізму надихнуло митців на активне використання нетрадиційних колористичних ефектів та прийомів створення візуальних ілюзій. Поява перших декоративних натюрмортів пов'язані з розвитком таких напрямків, як кубізм і фовізм. Фовісти навчилися творити приголомшливі образи фруктів і ваз за допомогою кольорових контрастів між хроматичними площинами, а кубісти загострили увагу глядача на прихованих у них геометричних формах. Майстри нової генерації розкривали внутрішню структуру предметів, надавали їм жвавості за допомогою композиційних ритмів та мозаїк колористичних плям.

Українські майстри у своїй творчості часто приділяли увагу декоративному натюрморту. Це було пов'язано і з політичною нейтральністю піджанру, і з можливістю випробовувати ширший арсенал засобів для створення приголомшливих художніх образів. Серед українських художників XX століття, які писали олією декоративні натюрморти, не можна залишити без уваги представників львівської школи Володимира Патика та Романа Сельського. Використовуючи найпростіші прийоми, художники писали автентичні полотна, присвячені «мертвій природі». Майстри вміло використовували широку палітру кольорів у поєднанні з простими формами та

цікавими композиційними рішеннями. Їхні роботи по праву вважаються важливими творами т.з. «Львівського натюрморту».

Сучасні українські художники також не оминають уваги декоративний натюрморт. Згідно з встановленою традицією, твори цього піджанру рідко потрапляють у фокус уваги експертів у сфері образотворчого мистецтва через його внутрішню специфіку та сюжетні обмеження. Проте декоративні натюрморти часто зустрічаються в портфоліо художників та на стінах картинних галерей.

Якщо говорити про те, що таке натюрморт в класичному розумінні цього жанру, то в першу чергу треба сказати, що це вид образотворчого мистецтва (зокрема, станкового живопису), передавальний особливості неживих предметів, які розміщуються в єдиному середовищі і об'єднуються в групу. Саме ця групова організованість і є основною умовою натюрморту, вона відрізняє його від портретів, пейзажів та інших.

Приналежність натюрморту до станкового живопису обумовлюється організацією мотиву, або, по-іншому, постановкою, без якої малюнок не буде сприйматися цілісно. Невірно твердження, що цей жанр полягає в окресленні тільки їстівних і неживих предметів. Але на картині можуть бути присутні і зображення людей, тварин, елементи пейзажу. Правда, виступають вони в якості додаткових мотивів.

Мистецтво натюрморту має свою чудову давню історію. Натюрморт вводить нас у світ, що оточує митця, дає можливість озирнутися на кілька століть назад, дає можливість разом з майстром побачити особливо улюблені мотиви.

В натюрморті художник намагається обмеженими засобами передати різнобарвну оточуючих його предметів, прагне у кожному мазку відобразити пульсацію життя, свій настрій, своє відання навколишнього світу.

Протягом багатьох століть художники намагаються з допомогою оточуючих їх речей висловити своє розуміння світу, свої думки та інтереси, і у кожного творця це виходить по-своєму, кожен твір індивідуально. В одних

натюрмортах переважає реальність, для інших майстерність. Важливіше виразні початку живопису. У кожного живописця своє відання світу.

Натюрморт, як жанр живопису, різноманітний і показовий в процесі освоєння прийомів декоративної стилізації. В декоративному натюрморті ключову роль грає здібність художника творчо інтепретувати оточуючу дійсність, знаходити крайню виразність кожного об'єкту і вносити до неї власне ставлення. Процес стилізації реалістичного зображення доволі специфічний та складний. Без знання природи неможливо вирішити завдання передачі ритму та пластики

Переосмислення і творення від реалістичного натюрморту до декоративного трактування проходить в такій послідовності:

- стилізація – спрощення форм до простих;
- умовність – відсутність перспективи;
- локальний колір – основний тон предмета;
- декоративність – прояв краси, що підвищує емоційну виразність.

Декоративний натюрморт можна виконувати в різних техніках: вітраж, батик, мозаїка, аплікація, розпис. Побудова декоративного натюрморту базується на виділенні одного головного елемента, навколо якого вибудовується, що об'єднує всі компоненти композиція. Стиллізація може спрощувати предмети до символів і силуетів, а може навпаки за рахунок ускладнення форми і насичення декоративними деталями створити єдиний композиційний ансамбль.

Головне в натюрморті, в тому числі і стилізованому - врівноваженість. Динаміка в композиції стилізованого натюрморту створюється з форм з гострими кутами, похилих ліній, яскравих контрастів, а також не зайвим буде застосування членування площини на нерівні частини.

При створенні статичних і симетричних натюрмортів краще використовувати форми з суворими обрисами, спокійних ніжних квітів і неясних контрастів. При необхідності можна розчленувати площину на рівні частини. При роботі зі стилізованим натюрмортом необхідно зосередити увагу

на пластиці форм, їх виразності, декоративності, не забуваючи при цьому про принципи побудови, піклуючись про правильне розміщення предметів на площині.

Висновок. Сучасні декоративні, стилістичні формати художнього вираження натюрмортів в основі мають класичні традиції, власну мистецьку історію та продовжують розвиватися сучасних тенденцій у живописі. Огляд й аналіз художньої, мистецтвознавчої та педагогічної літератури свідчить, що натюрморт був предметом досліджень та публікацій багатьох авторів.

Разом з тим, тема декоративних форматів художнього вираження натюрмортів у сучасному живописі не достатньо презентована у теоретичному напрямі і потребує подальшого науково-мистецтвознавчого дослідження.

У декоративності трактування та стилізації натюрморту важлива не тільки умовність, властива всьому декоративному мистецтву, а важливо скомпонувати всі елементи зображення в єдиному плані. Колір, фактура, лінія повинні бути підпорядковані одному задумом.

Використання ряду загальнонаукових та спеціальних методів дає можливість системного висвітлення заявленого аспекту художньо-практичної діяльності майстрів натюрморту.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що художнє вираження натюрмортів у сучасному живописі характеризується високим рівнем естетичної виразності, глибоким філософським змістом та технічною вправністю. Слід зазначити також, що у сучасному мистецтві велика увага приділяється використанню нестандартних матеріалів та технологій, що дозволяє досягати нових висот у візуальному вираженні.

HISTORICAL SCIENCES

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТАЙВАНЮ

Авраменко Тетяна Олександрівна

Студентка

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Вступ. Претензії Китаю стосовно острова Тайвань мають історичний характер. Розкол політичний, а не тільки географічна диференціація, стали наслідком громадянської війни і приходу до влади комуністів. Тайвань і КНР стали першим проявом “холодної війни”. Цей конфлікт погрожує спалахнути в повній мірі навіть в наш час.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження історичних передумов і причин, наслідком яких став поділ Китаю на дві частини: Китай материковий зі столицею в Пекіні та Тайвань.

Матеріали та методи. Для написання роботи було досліджено історичні джерела. Головним методом є аналіз історичних фактів.

Результати та обговорення. 1 грудня 43-го року Великобританія, Китай підписали Каїрську [1] декларацію про цілі війни з Японією. Серед іншого, вона передбачала що Тайвань після війни має бути повернутий Китаю, який був республікою. Влада в Китаю належала партії Гоміндан, якою керував генералісимус Чан Кайші. Панування Японії над островом Тайвань закінчилося фактично з моментом капітуляції японської армії. Згідно Сан-Франциського договору 1951-го і Тайбейського договору 52-го років, Японія відмовилася від усіх прав на Тайвань і визнала жителів острова громадянами Республіки Китай. З приходом китайської влади, всіх японців острова було депортовано. Пізніше почалися репресії проти опозиціонерів і тих, кого можна було запідозрити в

лояльності до японської влади.

На острові дедалі частіше можна було зустріти корупцію, кумівство, проблеми з економікою. Наслідком такого стану острова стали масові протести, що були жорстко придушені, в 1947 році. У материковій частині Китаю після завершення Другої світової війни розпочалася громадянська війна. Протистояння велось між комуністичною партією на чолі з Мао Цзедунем і партією Гоміндан, лідером якої був Чан Кайші. Комуністів підтримував СРСР, а гомінданівців - США. Комуністи здобули перемогу, а урядові Республіки Китай та частині збройних сил довелося тікати на Тайвань в кінці 1949 року. Також виїхала частина цивільного населення. Мао Цзедун проголосив Китайську Народну Республіку зі столицею в Пекіні. Чан Кайші зберіг під контролем Республіки Китай деякі острівні території - Тайвань, 3 архіпелаги в Тайванській протоці (Пенху, Цзіньмень і Мацзу), а також кілька менших островів. Із самого початку уряд КНР розглядав Тайвань як сепаратистський регіон, який має бути об'єднаний з материковим Китаєм під зверхністю Комуністичної партії.

Тайванський же уряд позиціонував себе як єдиного законного представника Китаю, а комуністів - як узурпаторів, режим яких має бути повалений, а країна - возз'єднана під владою партії Гоміндан. В 1955 і 58 роках сталися дві кризи в Тайванській протоці. Фактично то були повноцінні локальні конфлікти з масованими обстрілами, морськими десантами, повітряними боями та сотнями жертв із обох боків. У підсумку комуністам вдалося захопити кілька невеличких островів. Але на більше вони не наважилися, оскільки з березня 55-го набув чинності договір між США і Тайванем про взаємну оборону. На острові розташувалися американські війська чисельністю до 20 тисяч особового складу.

Для Вашингтона це було частиною політики стримування комуністичного Китаю: американці зобов'язалися захищати Тайвань і архіпелаг Пенху. Союзницькі відносини були скріплені візитом Президента США Дуайта Ейзенхауера на Тайвань у червні 60-го. Республіка Китай тривалий час

залишалася постійним членом Ради Безпеки ООН. Але почалася "доба розрядки", і 25 жовтня 71 року Генасамблея ухвалила резолюцію 2758, згідно з якою це місце передали КНР, а Республіку Китай взагалі виключили з ООН.

Висновки. Криза навколо Тайваню поступово зростає і погрожує спалахнути в найбільш комфортний момент. Сполучені Штати Америки продовжують свою підтримку Тайваню. Головний союзник демонструє свою впевненість в позиції стосовно острова. Доказом цього є візит на Тайвань Ненсі Пелосі - членкині Палати представників США. Це відбулося на фоні постійних погроз зі сторони Китаю. Отже, Тайвань є ще однією точкою протистояння демократичного і комуністичного світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Datsyshen. V. G. (2004). Novaya istoriya Kitaya [New history of China]. Blagoveshchensk: BGPU. [in Russian].

CULTUROLOGY

CULTURAL BASIS OF BIBLIOGRAPHICAL STUDY

Pavlenko Inna Mykolaivna

postgraduate

Kharkiv State Academy of Culture

Kharkiv, Ukraine

Introductions. The updating of the methodological discourse regarding the role and place of bibliography in the digital space is dictated by a number of circumstances: the need to raise the scientific status of bibliography; insufficient attention by specialists to the development of specialized scientific methods; the needs of the practical sphere, which require a methodological understanding of traditional forms and methods of bibliographic activity and their transformation in the digital reality. The modern stage of bibliographic studies highlights the need for a comprehensive study of bibliographic and sociocultural processes, which is impossible to do in isolation from the conditions of the functioning of society and the development of its culture.

It is culture that creates the necessary foundation for the vital activity of bibliography as a social institution, in which cultural values act as an internal factor in its development. They determine the level of cultural reflection, which requires the presence of a certain system of modern technologies and a set of skills, abilities, and knowledge of the bibliographer.

Aim – to investigate the cultural foundations of bibliography as a universal method of operating information objects.

Materials and methods. The research is based on the cultural approach, which is based on the cultural concept of bibliography. Hermeneutic analysis is applied as a technology of text interpretation for the purpose of identifying objects of

bibliography.

Results and discussion. Ideas of various fields of culture, recorded in documents, become the object of bibliography, distribution and use among users, and the most fundamental of them act as the basis of the theoretical rethinking of bibliography as a social phenomenon. The influence of culture on the methodological basis of the bibliography is carried out, first of all, through the categorical apparatus, which records all stable, developed by practice and understood theoretically phenomena. Thus, cultural phenomena are included in the bibliography as its object and as a means of methodological justification.

Many methods are used to study bibliography, representing bibliography from different positions. They are strengthened by documentographic, cognitographic, ideographic, systemic, systemic-active, semiotic, and synergistic approaches. An important place among them is the cultural approach, the role of which is to consider bibliography as a cultural phenomenon.

Cultural creativity is impossible without evaluating information based on certain criteria. The work of bibliographers with various information objects - texts, meanings, fragments of texts presented in the digital information space - forms new cultural forms. And one of the most important in the cultural approach to the analysis of any phenomenon is the human (or subject) plan.

The cultural concept of bibliography considers the personological aspect with the help of bibliographic display of materials related to the life and activities of persons, as well as research aimed at studying information consumers. Based on the analysis of information needs, the classification of users is carried out, patterns and trends in the formation and dynamics of the development of interests, motives for turning to certain sources of information are revealed.

The most important aspect of the cultural approach is the hermeneutic analysis, which is related to the study of the understanding of the universal characteristics of any human activity - practical, cognitive, communicative, as a special process that includes the extraction of content from the text and work on it. The hermeneutic aspect is particularly close to the research of bibliographic phenomena, as it contains

at its core the analysis of the text regarding its understanding and interpretation, through the establishment of relationships between subjects who conduct communication using the text. Hermeneutics is perceived as the art of interpreting texts with the sole purpose of better, most adequate understanding of them.

Fundamental to cultural research is the dialogue of cultures, and considering the bibliographic guide in this context, it is possible to discover how it fits well into the general bibliographic picture of the world, where something replaces, supplements or develops. Dialogic interaction is traced at the following levels: dialogue of texts in the process of bibliography; dialogue of bibliographic guides in the general system; dialogue of subjects of bibliographic activity; dialogue of cultures, in which bibliography appears as a means of intercultural communication.

Conclusions. Thus, the cultural approach forms the basic principles of bibliography. Each cultural phenomenon, recorded on one or another information medium, in a certain way fits into the general bibliographic picture of the world, changes it, complements and develops it. Dialogic interaction is traced at the following levels: dialogue of texts in the process of bibliography; dialogue of subjects of bibliographic activity; dialogue of bibliographic manuals in the general system of information products; dialogue of cultures, in which bibliography appears as an effective tool of intercultural communication.

POLITICAL SCIENCES

LINGUISTIC STRATEGIES OF PERSUASION IN THE SPEECHES OF VOLODYMYR ZELENSKYI DURING THE WAR PERIOD AND PECULIARITIES OF THEIR REPRODUCTION DURING TRANSLATION

Lubenska Tetyana Oleksandrivna

student

National Aviation University

Kyiv, Ukraine

Introductions. Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period employ various linguistic strategies of persuasion to influence public opinion and rally support for his policies. The linguistic strategies of persuasion used by Volodymyr Zelenskyi in his speeches during the war period can be categorized into rhetorical devices, emotional appeals, and narrative construction. The linguistic strategies of persuasion employed by Volodymyr Zelenskyi in his speeches during the war period aim to create a sense of unity, mobilize the population, and justify his government's actions and policies.

Aim. The translation of Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period poses several challenges due to the need to accurately reproduce the linguistic strategies of persuasion employed by the speaker.

The reproduction of linguistic strategies of persuasion in the translation of Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period requires careful consideration of cultural nuances, rhetorical devices, and emotional appeals to ensure the intended impact on the target audience. Translating Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period necessitates striking a balance between faithfulness to the original text and adapting the linguistic strategies of persuasion to the target language and cultural context.

Materials and methods. The translation of president`s speeches during the war period should aim to preserve the persuasive power of the original speeches by employing equivalent rhetorical devices, emotional appeals, and narrative construction in the target language. The successful reproduction of linguistic strategies of persuasion in the translation of Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period can contribute to maintaining the desired impact on the target audience and effectively conveying the intended message. The linguistic choices and strategies used by translators in reproducing Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period can influence the perception and interpretation of his speeches in the target language and culture.

Results and discussion. The analysis of linguistic strategies of persuasion in Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period and their reproduction during translation can provide valuable insights into the role of language and rhetoric in political communication and public discourse. The linguistic strategies of persuasion employed by Volodymyr Zelenskyi in his speeches during the war period reflect his leadership style and attempt to establish a personal connection with the audience, fostering trust and empathy. The translation of linguistic strategies of persuasion in Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period requires a deep understanding of the cultural and historical context, as well as the socio-political dynamics of both the source and target languages.

Conclusions. The adaptation of linguistic strategies of persuasion during the translation of Volodymyr Zelenskyi's speeches necessitates the identification of equivalent rhetorical devices and linguistic techniques that can effectively engage and persuade the target audience.

The role of translators in reproducing linguistic strategies of persuasion in Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period extends beyond linguistic accuracy, encompassing the responsibility of conveying the speaker's intentions and maintaining the emotional impact of the original speeches. The translation of linguistic strategies of persuasion in Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period may involve certain modifications to accommodate the target audience's

cultural values, beliefs, and linguistic conventions, while ensuring the preservation of the speaker's persuasive intent. The study of linguistic strategies of persuasion in Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period and their translation can shed light on the interplay between language, politics, and persuasion, offering valuable insights into the power dynamics of public discourse.

The success of reproducing linguistic strategies of persuasion in the translation of Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period can be evaluated by examining the audience's response, the coherence of the translated text, and the degree of persuasive impact achieved in the target language.

The translation of linguistic strategies of persuasion in Volodymyr Zelenskyi's speeches during the war period requires the translator to navigate the delicate balance between maintaining the speaker's voice and ensuring the effective communication of the intended message in the target language.

The linguistic strategies of persuasion employed by Volodymyr Zelenskyi in his speeches during the war period not only aim to influence public opinion but also play a role in shaping national identity, fostering solidarity, and strengthening societal cohesion.

The analysis of linguistic strategies of persuasion and their translation in the speeches of Volodymyr Zelenskyi during the war period can contribute to the broader field of translation studies, political discourse analysis, and rhetoric, providing insights into the complex interplay between language, persuasion, and leadership in times of conflict.

LIST OF SOURCES

1. Speech of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi in the Knesset. URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-kneseti-73701>
2. Speech of the President of Ukraine in the European Parliament. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3416990-promova-prezidenta-ukraini-u-evroparlamenti.html>

3. Speech of the President of Ukraine in the Parliament of Australia. URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-parlamen-73993>

4. Speech of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi during his joint participation with the President of Poland Andrzej Duda in the plenary session of the Verkhovna Rada. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-pid-chas-sp-75261>

5. Speech of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi in the Verkhovna Rada. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-u-verhovnij-74737>

ENGAGEMENT OF THE CZECH REPUBLIC IN STABILIZATION MISSIONS IN KOSOVO

Mokretska Maryna

Master of Social Studies at the University of Warsaw
Scholar of the Vysehrad Fund Scholarship
at the Centre of European Studies of the University of Warsaw
Warsaw, Poland

Introduction. In 1989, the Czech Republic defined its security policy strategy and the path to integration with the Euro-Atlantic zone, the EU and NATO. An essential step on the accession road to NATO structures was the accession in 1994 to the Partnership for Peace Programme. As part of the completed program, the ideological, technical and organizational transformation of the Czech Armed Forces began, which gradually began to meet the standards of the armies of Western countries in the completed fields. When cooperating with NATO, the Czech government declared the inclusion of Czech units in NATO and EU missions in war torn regions. After the accession of the Czech Republic to NATO in March 1999, the scope of cooperation with the Alliance was significantly expanded, as were those of Poland and Hungary. The NATO command responsible for creating mission forces in the Balkans expected military support from the new members.

Aim. The thesis is aimed to develop an evidence-based, comprehensive study of the contemporary international approach to the conflict in Kosovo by showing and analyzing the key features of the conflict, as well as the main issues of EU countries, namely, the participation of the Czech Republic in the conflict. The key pillars of its approach are essential for the purposes of this research, i.e. a sovereign state acting following its national interests and important roles played by individual state agencies, as well as by non-state, non-governmental and social actors, but also international organizations. Additionally, specific activity patterns are tracked and identified in this research, considering the complexity of the research topic, which differs in its multifaceted, multidimensional nature.

Materials and methods. In this respect, the author used the following methods: historical (used to study purposes and main action course of Kosovo authorities towards independency of the state and its recognition), general scientific (used to analyze the stages chronologically and crucial facts, as well as statistical data related to the Kosovo status in the 21st century). The author used the "case study" method to describe how particular states, namely the Czech Republic, attitude and reaction to Kosovo's independence.

Results and discussion. When NATO launched the "Deny Flight" air operation in March 1999, the Czech government declared that a military unit would be assigned to future peacekeeping forces to ensure peace and stable development of Kosovo. Czech President Vaclav Havel assured that true peace would still require much diplomatic effort. It also meant that the Czech Republic should not only engage in Kosovo not only militarily but also with efforts to rebuild the region after the war. Foreign Minister Jan Kavan agreed with the president and said that the Czech Republic foresees significant financial assistance after the war's end [1]. When Serbian troops withdrew from Kosovo, it was occupied by NATO allied troops (KFOR, Kosovo forces) in Operation Joint Guardian. The Czech Republic also contributed troops to KFOR.

Following the end of the NATO Air Company, KFOR units deployed to Kosovo on July 12, 1999, and were responsible for civil and border protection. The Czech Republic joined the international group "Joint Guardian" and sent a reconnaissance company of 140 soldiers of the Czech army, the number of which was gradually increased. Soon Slovakia joined the Czech Republic.

From February 19, 2002, after the signing of an intergovernmental agreement between the ministries of defence, a joint Czech-Slovak contingent was sent in the strength of a mechanized battalion to the joint base in Sajkovac.

The first troops of NATO forces entered Kosovo on June 12, 1999. Part of the Czech troops went to Kosovo only on June 28 [2]. The campaign, with 126 troops, later found itself in the Podujeva region of north-eastern Kosovo [3]. The participation of the Czech Republic in Kosovo was the smallest of all 30 NATO

countries involved. President V. Havel and the opposition criticized the government for this. Pavel Severa (KDU-ČSL) said that "*the only campaign of Czech soldiers is not a good showcase for the Czech Republic, and it should be shown that we do not want to be a secondary NATO member*" [4].

As early as mid-2001, creating a joint Czechoslovak branch of KFOR was considered [5]. The Czech and Slovak governments decided to deploy a joint unit of 494 soldiers (including 393 Czechs); this decision was approved in August 2001[6]. The first Czech-Slovak battalion in the international units of KFOR in the southern Serbian province of Kosovo started operations in April 2002. The battalion was subordinated to the International Center Brigade. Czech soldiers have commanded this international brigade since August 2005. Under their command, a quarter of Kosovo troops and 1,500 allied troops took control [6].

The Czech campaign operated in the Multinational Brigade "Centrum" and had a base in Gornji Sibovač. Its main tasks included the protection of the 42 km Kosovo Serbia border, but also ensuring the safe return of refugees and creating conditions for the restoration of peaceful coexistence between Kosovo Serbs and Albanians. Among other things, the company constantly protected isolated and particularly vulnerable areas inhabited by Serbs. In May 2001, the number of soldiers increased to 400, and in February of the following year, a joint Czech-Slovak mechanized battalion was created, teaching 500 soldiers. Considering that the mentioned battalion was created jointly by two countries, it should be stated that the Czech Republic and Slovakia were involved in the mission almost symbolically from the beginning of KFOR's creation. The Czech Republic officially announced that it could not afford to send more troops and buy equipment for financial reasons.

Against this background, there were intense controversies among the Czech political elite, the ruling party and the forces of the parliamentary opposition. For example, ČSSD wanted to increase the state budget deficit in connection with the expansion of the mission; ODS proposed to finance the soldiers by selling government bonds, with which KDU-ČSL again disagreed [7].

In the Chamber of Deputies, most ODS, USA and KDU-ČSL MPs voted for

the extension of the Czech mission in KFOR, as did most of the Social Democrats. The one who disagreed was KSČM [8]. However, Defense Minister Vladimír Věchy said, "*the plan for the deployment of forces in Kosovo is currently closed and that the Czech troops will only be reinforced after six months when changes in the alliance change*" [9]. NATO has also confirmed this issue. Although the Czech decision was welcomed, the immediate reinforcement of the Czech company to the battalion was rejected as the deployment of troops in Kosovo was already agreed upon by NATO [10].

At the end of 2010, the Czech Republic and Slovakia governments announced their troops' withdrawal from the NATO mission in Kosovo. Slovak forces left Kosovo by the end of 2010, while Czech forces were reduced and ended their mission in mid-2011. The withdrawal from Kosovo, in line with the Alliance's decision to reduce the number of KFOR, allowed the strengthening of the Czech contingent in Afghanistan. Since 1999, the Czech Republic and Slovakia formed a joint KFOR battalion as part of the Multinational Brigade "Centrum". In October, the Czech contingent was reduced from 270 to 90 soldiers, and by mid-2011, it was withdrawn entirely [11].

At the same time, after the war in Kosovo in 1999, an initiative to create a multinational Czech-Polish-Slovak brigade began to take shape. It was based on the Polish experience in the functioning of the Multinational Corps North-East, the Lithuanian-Polish Battalion of UN Peacekeeping Forces (LITPOLBAT) and the Ukrainian-Polish Battalion of UN Peacekeepers (UKRPOLBAT). Poland had by far the most incredible experience in functioning multinational units. As mentioned, the Czech Republic and Slovakia formed one joint battalion for the mission in Kosovo.

Creating such a brigade on the border of three countries would be essential for further political and European integration and for reviving the V-4 Visegrad Group, which is in crisis [12]. The initiative to create a multinational Czech-Polish-Slovak Brigade was initiated in October 2000 by the Minister of Defense of Slovakia during a meeting in Bratislava with the Polish counterpart. In May 2001, the Ministers of Defense of the Czech Republic, Poland and Slovakia signed a letter of intent on

creating a joint tripartite unit with the headquarters in Topolčany, Slovakia. The agreement on the brigade's formation was signed on September 20, 2001, in the Orava Castle in Slovakia.

The tasks of the brigade were to bring the Slovak army closer to NATO, a peacekeeping mission in Kosovo, although this has not been publicly discussed. Each country assigned 11 officers to the brigade headquarters, headed by the Slovak colonel Reguła. The following national units were responsible for the headquarters: the 6th Airborne Battalion from the 6th Brigade of Airborne Structures from Glinie, 46 artillery detachment from Pardubice (Czech Republic), and the quick reaction battalion from Martina (Slovakia). The plan for the formation and training of the brigade units (they are joining into one common component) provided for the completion of this process and the achievement of combat readiness for service in Kosovo by the end of 2005 [13]. In March 2003, the brigade staff went on a study trip to Kosovo in order to learn about the geographic and military conditions in the region of future combat service. The officers also visited the UKR POLBAT in Kačanik and the Czechoslovak battalion.

The project to create a multinational Czech-Polish-Slovak Brigade gained strong support from NATO with the help of equipping the staff with modern communication equipment, computers and vehicles. In 2004, Slovakia was admitted to NATO. Unexpectedly for Poland, the Czech Republic proposed disbanding the brigade a year later due to Slovakia's accession to the Alliance [14]. The defence ministers of the three countries signed the agreement on disbanding the brigade on May 30, 2005. The brigade was disbanded on June 22, 2005. The joint statement stated that it had fulfilled its primary objective: bringing Slovakia to NATO. Unofficially, the Czech Republic recognized that Poland was beginning to play a dominant role in the brigade as a military leader, and these considerations determined the position of the Czech Republic. Thus, an initiative that could have been positive cooperation within the Visegrad Group and its showcase in the international community was crossed out [15]. On June 22, 2005, in Topolčany, Slovakia, a ceremony was held to disband the multinational Czech-Polish-Slovak Brigade. All

three countries continued to be involved in the mission in Kosovo, but to varying degrees and with different international force structures. Poland, the Czech Republic and Slovakia were forced to return to the idea of a joint brigade-battlegroup as early as 2013. Following the new defence strategy, the European Union began to create regional international battlegroups. In 2013, the European Union recognized the Visegrad Group countries by creating the European Union Visegrad Battle Group. In the V-4 dimension, the brigade, which was disbanded in 2005, began to be recreated. Poland assumed the task of the framework (leading) country. The brigade was on duty as an EU rapid reaction unit from January 1 to June 20 2016. It consisted of 3,900 soldiers, including 1,870 Poles. The Visegrad Group countries repeated the same task in 2018 from January 1 to June 30. The course of history and the development of new concepts of European security confirmed that the idea of a brigade organized by three countries of the Visegrad Group for a mission to Kosovo was right and purposeful and should not have been abandoned in 2005.

In addition to military personnel, several dozen Czech citizens were employed in Kosovo as part of UNMIK (UN Mission in Kosovo), in the administration or logistics division, in the health service, education and the UNMIK international police force and other humanitarian organizations [16]. The Czech Republic was also represented at the level of the chief administrator of Pristina. Former Czech politician Jiří Dienstbier held a high position in the UN diplomatic structures responsible for policy towards the states of Kosovo and the former Yugoslavia.

Conclusions. In 1989, the Czech Republic formulated its security policy strategy and started on the path towards integration with the Euro-Atlantic zone, the EU, and NATO. The country joined the Partnership for Peace Programme in 1994, which marked the beginning of the ideological, technical, and organizational transformation of the Czech Armed Forces. The Czech Republic committed to participate in NATO and EU missions in war-torn regions and supported including Czech units in NATO after joining the organization in March 1999.

When NATO launched the "Deny Flight" air operation in March 1999, the Czech government declared that a military unit would be assigned to future

peacekeeping forces in Kosovo to ensure peace and stable development. The country also aimed to provide financial assistance for rebuilding the region after the war. The Czech Republic contributed troops to KFOR, the NATO-led peacekeeping force responsible for civil and border protection in Kosovo after the withdrawal of Serbian troops. Initially, the country sent a reconnaissance company of 140 soldiers, which gradually increased over time.

The Czech Republic's participation in Kosovo was the smallest of all 30 NATO countries involved, which drew criticism from President Václav Havel and the opposition. The government was urged to demonstrate that it did not want to be a secondary NATO member. In response, the Czech and Slovak governments deployed a joint unit of 494 soldiers, with the first Czech-Slovak battalion starting operations in April 2002. The battalion was subordinated to the International Center Brigade, and Czech soldiers commanded this international brigade from August 2005 onwards.

The Czech campaign operated in the Multinational Brigade "Centrum" based in Gornji Sibovač. Its main tasks included protecting the Kosovo-Serbia border, ensuring the safe return of refugees, and creating conditions for restoring peaceful coexistence between Kosovo Serbs and Albanians.

The company also provided protection to isolated and vulnerable areas inhabited by Serbs. The number of soldiers increased to 400 in May 2001, and a joint Czech-Slovak mechanized battalion was created in February of the following year, comprising 500 soldiers.

The study shows that the Czech Republic participated in stabilization missions in Kosovo to ensure regional peace and stability. The country's involvement in Kosovo was significant in supporting NATO and EU missions, providing financial aid for rebuilding the region and protecting the Kosovo-Serbia border. However, the Czech Republic's participation was criticized for being the smallest of all NATO countries involved.

REFERENCES

1. Na přílišnou radost je ještě brzy / It's still too early for too much joy, *Hospodářské noviny*, 7. 6. 1999.

2. Prvních třicet českých vojáků pro operaci KFOR odjelo na Balkán / The first thirty Czech soldiers for the KFOR operation left for the Balkans, *Hospodářské noviny*, 29. 6. 1999

3. Česká rota má sídlit v Podujevu, *Hospodářské noviny*, 2. 7. 1999. Rota zde měla za úkol střežit přidělený úsek kosovkosrbské hranice, zabezpečovat stabilitu regionu, monitorovat situaci a doprovázet konvoje projíždějící svěřenou oblastí. Česká rota vstoupila do Kosova / The Czech platoon was to be based in Podujevo, *Hospodářské noviny*, July 2, 1999. The platoon was tasked with guarding the assigned section of the Kosovo-Serbia border, ensuring the region's stability, monitoring the situation, and escorting convoys passing through the entrusted area. See "Czech platoon enters Kosovo," *Hospodářské noviny*, 7. 7. 1999.

4. Vetchý chce větší jednotku do KFOR / Vetchy wants a larger unit for KFOR, *Hospodářské noviny*, 11. 6. 1999.

5. Česko-slovenská jednotka v Kosovu začne pracovat zkraje příštího roku / Czech-Slovak unit in Kosovo will start working at the beginning of next year, *Hospodářské noviny*, 10. 7. 2001.

6. Slovenská vláda schválila vytvoření česko-slovenské jednotky KFOR, a Vláda potvrdila účast v misi KFOR/ Slovak government approves the creation of Czech-Slovak KFOR unit," *Hospodářské noviny*, August 16, 2001, and "Government confirms participation in KFOR mission," *Hospodářské noviny*, 23. 8. 2001.

7. Čeští vojáci se ujali velení ve středním Kosovu / Czech soldiers take command in central Kosovo, *Hospodářské noviny*, 1. 8. 2005.

8. Vláda schválila rotu pro KFOR/ The government approved a platoon for KFOR, *Hospodářské noviny*, 9. 6. 1999.

9. Rozhodnutí sněmovny schválil o dva dny později také Senát. Viz Senát schválil 800 vojáků pro Kosovo / The Senate approved 800 soldiers for Kosovo two days later. See "Senate approves 800 soldiers for Kosovo," *Hospodářské noviny*, 18. 6. 1999.

10. Financování jednotky stále nejasné, *Hospodářské noviny*, 16. 6. 1999 a Sněmovna schválila větší účast vojáků v KFOR / Financing for the unit is still

unclear, *Hospodářské noviny*, June 16, 1999, and "Parliament approves greater participation of soldiers in KFOR," *Hospodářské noviny*, June 16, 1999,.

11. České posily pro Kosovo NATO zatím nevyužije / NATO does not yet use Czech reinforcements for Kosovo, *Hospodářské noviny*, June 17, 1999.

12. Czechy i Słowacja wycofują żołnierzy z Kosowa Czech Republic and Slovakia withdraw soldiers from Kosovo // <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-10-06/czechy-i-slowacja-wycofuja-zolnierzy-z-kosowa>

13. P. Prętkiewicz, Współpraca krajów Wyszehradzkich w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, SEW-maszynopis / P. Pretkiewicz, Cooperation of Visegrad countries in security and defense, SEW-manuscript, Warsaw 2011, p. 48.

14. Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polski przyjęta została na posiedzeniu Rządu RP 4 stycznia 2000 r. oraz Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP w dniu 22 lipca 2003 r./ The Security Strategy of the Republic of Poland was adopted at the meeting of the Government of the Republic of Poland on January 4, 2000, and the National Security Strategy of the Republic of Poland on July 22, 2003.

15. Tůma M., Janořec J., Prochazka J., Obranná polityka Āeskoslovenské a Āeské republiky (1989-2004), MO ĀR, Praha 2009 / Tůma M., Janořec J., Prochazka J., Defense Policy of Czechoslovakia and the Czech Republic (1989-2004), Ministry of Defense of the Czech Republic, Prague 2009.

16. Girgle, P.: Stručná historie států. Kosovo, Praha / Girgle, P.: Brief history of states. Kosovo, Prague, Libri 2006, p. 133.

БЕЗПЕКОВІ ВІДНОСИНИ США ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кацевич Марія Русланівна

студентка 3 курсу факультету міжнародних відносин
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Вступ. До повномасштабного вторгнення росії в Україну в 2022 році відносини США та України носили напружений характер і їх не можна було назвати теплими. Виконання взятих на себе зобов'язань президентом В. Зеленським та його командою критикували у виконанні діючий на той час президент Д. Трамп і його наступник Дж. Байден. З початком вторгнення, яке керівництво росії називає «спеціальною воєнною операцією» в Україні і превентивною протидією НАТО на її території безпекові питання України та США почали носити інший характер.

Ціль роботи. Мета нашого дослідження полягає в позначенні безпекових орієнтирів відносин між США та Україною на сучасному етапі.

Матеріали та методи. В ході дослідження використано первинні джерела, аналітичні матеріали юристів, дослідницькі статті офіційних сайтів. Дослідження проведене з використанням методів аналізу, опису, систематизації інформації, правової аналогії та припущення.

Результати обговорення. Початок повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року став знаковим приводом для усього демократичного світу звернути увагу на стан забезпечення безпеки і оборони своїх територій. Логічні доводи недопущення війни та тероризму через їх згубний вплив на абсолютно усі аспекти життя суспільства, не згадуючи уже навіть вбивства цивільного населення, руйнація їх домівок і виведення території воєнних дій на довгі роки з економічного потенціалу країни, не стали для російського керівництва вагомою причиною не розпочинати війну і не завершувати її до цього часу.

Становлення позиційної війни, часові межі якої Україна орієнтовно визначила після звільнення окупованих територій Київської, Чернігівської та Житомирської областей (в кінці березня 2022 року) почало вимагати нових рішень як самої України, так і її партнерів по боротьбі в плані безпеки. Тому *Адміністрація США 12 жовтня 2022 р. представила нову Стратегію національної безпеки США (National Security Strategy of The United States of America) [2], яку просував президент Дж. Байден в якості своєї передвиборчої кампанії. Звісно, Стратегія національної безпеки-2022 створена для орієнтирів подальшого розвитку саме США. В її основі закладені такі положення:*

1) «створення зовнішньої політики для середнього класу», згідно з якою стабільна та процвітаюча Америка є проєкцією сили та впливу у світовому масштабі;

2) визначено основних суперників США: КНР як єдину державу, що має потенціал до змін міжнародного порядку, та Росію, яка є безпосередньою загрозою для вільної та відкритої міжнародної системи;

3) зміцнення партнерства в Індо-Тихоокеанському регіоні (ІТР);

4) напрямки недопущення ядерної загрози не лише з боку росії, а й будь-якої іншої ядерної країни усьому світу чи якійсь його частині.

В. Орлик та А. Гриценко зауважують, що «Стратегія національної безпеки США 2022 р. містить положення стосовно України. Документ, про який ідеться, істотно доповнює положення проміжного варіанту Стратегії, представленої невдовзі після інавгурації Дж. Байдена. У нинішньому варіанті СНБ Україна згадана 32 рази, на відміну від попередньої редакції, у якій про неї не було жодної згадки» [2].

1. У новій стратегії підкреслюється, що володимир путін погрожував використати «всі засоби» для захисту території росії, до якої він незаконно включив анексований у 2014 році Крим і чотири інші регіони України. Тому нова американська стратегія передбачає, що підтримка з боку США українського народу у війні проти росії не постраждає від таких загроз: «Сполучені Штати не дозволять росії або будь-якій державі досягти своїх

цілей шляхом використання або погрози застосування ядерної зброї» [1].

2. У передмові до документа Джо Байден порівняв типи загроз від Москви й Пекіна: «росія становить безпосередню загрозу вільній і відкритій міжнародній системі, необачно зневажаючи сьогодні основні закони міжнародного порядку, як показала її жорстока агресивна війна проти України» [1].

У «Стратегії національної безпеки-2022» чітко зафіксовано подальшу підтримку України щодо відсічі та погашення російській агресії, допомоги економічному відновленню України, підтримки її інтеграції до ЄС, стимулюванні світової спільноти до обов'язкового притягнення керівництва та населення Росії до відповідальності за усі злочини, скоєні ними в Україні.

Дієвими інструментами забезпечення безпеки і оборони України від США на даний час є:

- 1) допомога зброєю;
- 2) допомога боєприпасами;
- 3) допомога засобами ведення війни (танки, польове обладнання, запасні частини та діагностичне обладнання);
- 4) допомога в наданні медичних препаратів;
- 5) проведення лікування та реабілітацію, протезування поранених військовослужбовців;
- 6) навчання військовослужбовців для спеціальних операцій чи на спеціальних засобах;
- 7) надання розвідданих і порад військового керівництва;
- 8) протекція України на засіданнях НАТО і отримання від організації безпрецедентної допомоги в боротьбі з росією;
- 9) фінансова допомога за різними програмами, яка закладена в бюджет видатків США;
- 10) допомога в підтримці різних систем України, які були піддані ракетним ударам взимку (енергетична система, водопостачання, засоби евакуації з небезпечних територій тощо) [1].

Висновки. Отже, зрозуміло, що Україна отримує підтримку від усього демократичного світу та організацій саме тому, що вона стала на захист демократичних цінностей, суверенітету та територіальної цілісності кордонів країни і тим самим задала тон в перегляді, реформуванні та посиленні безпекових заходів в європейському регіоні насамперед. США, які позиціонують себе як лідери подолання глобальних загроз, включаючи зміну клімату та небезпеки від зростання авторитарних режимів, не можуть стати осторонь від цього і саме з вершини міжнародного лідера несуть потенційну, оптимальну та необхідну допомогу Україні в боротьбі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністрація Байдена оголосила про додаткову безпекову допомогу Україні. 03.05.2023. <https://ua.usembassy.gov/uk/biden-administration-announces-additional-security-assistance-for-ukraine/>
2. Орлик В., Гриценко А. Основні положення нової Стратегії національної безпеки США. НІСД. 14.10.2022. : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/osnovni-polozhennya-novoyi-stratehiyi-natsionalnoyi-bezpeky>
3. Савченко-Галушко Т. Міжнародна безпека та українське питання в новій «Стратегії національної безпеки США». АрміяInform. 14.10.2022. : <https://armyinform.com.ua/2022/10/14/mizhnarodna-bezpeka-ta-ukrayinske-pytannya-v-novij-strategiyi-nacziionalnoyi-bezpeky-ssha/>

РОЛЬ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Корецька Інна Петрівна

студентка 3 курсу факультету міжнародних відносин
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Вступ. Цифровий простір породив таку безпрецедентну ще десяток років тому швидкість поширення інформації у світі, що наразі ця швидкість може нести загрозу при її негативно правильному використанні. Ми говоримо про поширення дезінформації, яка вносить хаос в суспільну думку, психологію сприйняття дійсності та викривлює її.

Ціль роботи. Мета дослідження полягає у вивченні впливу дезінформації по розвиток політичних процесів.

Матеріали та методи. Дослідження проведене з використанням методів аналізу, опису, систематизації інформації та припущень. Матеріалами дослідження послужили праці в сфері інформаційного захисту та мас-медійної маніпуляції політичними процесами, подіями.

Результати обговорення. Країни та політичні лідери завжди намагаються пояснювати свої позиції так, щоб виставити себе у вигідному світлі. Це нормально, адже у демократичному устрої політичні лідери зобов'язані доносити до населення свої цілі та цінності.

Однак, деякі суб'єкти заходять набагато далі правомірної «публічної дипломатії», подаючи свої методи вирішення світових проблем як єдино ефективні та намагаючись дискредитувати решту. Деякі іноземні суб'єкти – як державні, так і недержавні – навіть ведуть кампанії з дезінформації, навмисно розповсюджуючи помилкові відомості, які вводять в оману, щоб послабити інші держави чи політичних лідерів і підірвати їх здатність ефективно реагувати на кризи.

І цей виклик не новий: дезінформація ведеться вже давно. Однак тепер, завдяки можливостям інтернету, вона поширюється швидше, ніж раніше, доходючи до кожного будинку щодня. Деякі держави, наприклад, росія і Китай, активно займаються цією діяльністю, намагаючись підірвати і повалити демократичні системи, зокрема Європи, Європейського Союзу, а також цінності свободи, плюралізму, стримувань і противаг, що лежать в їх основі [6].

Поняття дезінформації має в своєму базисному підході теорію маніпуляції суспільною свідомістю за допомогою мас-медіа.

Активно використовували маніпуляції масової свідомості за допомогою друкованих джерел імператор Наполеон Бонапарт. Бонапарт розумів, що лише з допомогою маніпуляції можна впливати на громадську думку, а значить – на її ухвалення народом як державника. «Громадська думка – це кінь, іноді примхливий, якого я намагаюся приборкати», – казав Наполеон Бонапарт [5, с. 160]. Він мав певну мету – довести соціуму значимість революції та її позитивний вплив на розвиток Франції. Саме тому іноді анонімно публікувався у відомій газеті «Монітор» (Le Moniteur Universel), яка була заснована Шарлем Жозефом Панкуком у 1789 році. Видання випускалося на території Франції, Європи та Америки. У «Моніторі» Наполеон висловлював свою думку щодо політичного устрою країни, її цивільного законодавства та дійсних причин «економічної негаразди».

Слід зазначити і те, що за допомогою певного засобу масової інформації, чи то друк чи телебачення, можна досягти головного ефекту впливу – впливу на громадську думку та формування образу країни.

Телебачення як засіб сучасної медійної комунікації впливає на: мотиваційну (знання та переконання), інтелектуальну (відчуття та сприйняття), вольову (дії та рішення), а також поведінкову (взаємини) сфери психіки [2, с. 1]. Аудиторія виявляється у «телевізійному вакуумі», в якому вже сформовано ті чи інші цінності. Телебачення не тільки проектує реальність відповідно до очікувань публіки, але й свідомо ними маніпулює.

Все різноманіття операцій над інформацією можна згрупувати за

кількома параметрами:

1. Зміна інформації проявляється у фальсифікації фактів, спотворенні понять [3, с. 253].

2. Приховування інформації проявляється у мовчанні – приховуванні певних тем, часткової недовомовленості інформації – це визначається так званим «ефектом воротаря» [4, с. 107]. Блокаторами інформації служать самі тележурналісти, які відбирають виключно потрібні інформаційні приводи.

До другого засобу відноситься метод показу негативних сцен. Пошук авторами сенсацій та видовищ там, де їх немає. Інформація обертається по колу. У журналістиці є такий феномен, як «репортаж терапевтичний» та «репортаж підтвердження» [1, с. 30].

Третій спосіб – прийом дроблення та терміновості. Наприклад, журналіст розповідає про якусь важливу політичну подію, однак, сюжет постійно переривається на рекламу. І аудиторія не може повною мірою засвоювати отриману інформацію, оскільки велика новина перетворюється на маленьку, отже менш важливу та цікаву. Створюється модель ситуації, при якій сприйняття людини дозволяє їй зробити висновок про неважливість відомостей та відсутність їх значущості. Подібні інструменти формування масової свідомості через мас-медіа можуть мати різні аналоги та засоби досягнення мети – за допомогою новинного сюжету, політичного дискурсу тощо.

Ці ж є стратегії, та також створення фейкових новин, фейкових соціальних акаунтів, бригад тролів з сучасними ІТ-системами, які підхоплюють та розповсюджують завідомо неправдиву чи викривлену, неповну інформацію про політичні процеси, лідерів, організації, ситуації в країні чи на міжнародній арені використовуються як стратегії дезінформації.

Це можна прослідкувати на існуючих процесах дезінформативного впливу на політичні процеси в Європейському Союзі за участі росії та Китаю, які цей вплив продукують та фінансують.

ЄС веде роботу з боротьби з дезінформацією вже багато років. Європейська Служба Зовнішніх Зв'язків (ЕСВЗ) однією з перших почала вести

моніторинг прокремлівської дезінформації, поступово розширюючи сфери та інструментарій такого спостереження. Наразі групи ЄСВС працюють у трьох регіонах: східному південному ближньому зарубіжжі та Західним Балканам.

Названі країни, та інші, з авторитарними режимами, вживають різних заходів: від видворення зарубіжних кореспондентів із країни до цькування в інтернеті, а в деяких випадках навіть погроз фізичною розправою. З цим миритися не можна, адже свободи слова та преси є стовпами будь-якого демократичного ладу, що опосередковує незалежність висвітлення новин у всьому світі. У сфері боротьби з дезінформацією структури ЄС постійно працюють у тісній співпраці, розширюючи взаємодію між різними установами та країнами ЄС та розробляючи системи швидкого сповіщення (СШС) про дезінформацію. В останні десятиліття в ЄС створено цілу мережу посадових осіб установ та країн, які займаються питаннями дезінформації, щоб забезпечити скоординоване інформування про загрози та їх оцінку та зміцнити співпрацю з науковою спільнотою, громадськими організаціями та міжнародними партнерами [6].

Завдяки сприянню таких міжнародних партнерів, як «Група семи» та НАТО, в ЄС також можна відстежувати загальносвітові тенденції та готувати заходи реагування на них. Обмежувати поширення дезінформації дуже допомагають фактчекери, журналісти та аналітичні центри.

ЄС пропонує технічну підтримку владі та громадським силам у всьому світі в нарощуванні потенціалу моніторингу та нагляду, аналогічних заходам, що розвиваються в самому ЄС. Структури ЄС сприяють електоральним питанням, зокрема, допомагають іншим сторонам проводити моніторинг виборних кампаній он-лайн, а також підтримують ініціативи підвищення цифрової медіаграмотності. Правила та заходи, які впроваджуються в Європі проти втручань у її демократичні процеси та вибори, відіграють важливу роль у встановленні загальносвітових стандартів. Особливо це стосується Закону про цифрові послуги та Закону про цифрові ринки, запропонованого Європейською Комісією 15 грудня 2020 р. [6].

Прозоре та адекватне управління ризиками великих інтернет-платформ вкрай важливе для стримування поширення хибних або введених в оману відомостей та захисту суспільного інформаційного простору від маніпуляцій у контексті боротьби з дезінформацією та іноземним впливом.

Висновки. Отже, можемо підсумувати, що організація протидії дезінформації уже має і теоретичне, і методологічне, і технічне, і організаційне підґрунття в країнах Європейського Союзу, учасників різних організацій, на кшталт НАТО, ООН та ін. Але постійні вдосконалення у сфері саме цифрових технологій, створення штучного інтелекту вимагають такого ж постійного вдосконалення методів та засобів боротьби з дезінформацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акопов Г. А. Телевізійний «порядок денний» як інструмент впливу на аудиторію. *Фундаментальні та прикладні дослідження: проблеми та результати*. 2014. №15. С. 3-30.
2. Горбань І. М. Телебачення як інструмент політичного маніпулювання. *Вісник Східноєвропейського національного університету. Філологія та мистецтвознавство*. 2008. Сер. 2. № 6. С. 1.
3. Доценко О. Л. Психологія маніпуляції: феномени, механізми та захист. Суми: ЧеРо, 1997. 553 с.
4. Д'якова Є. Г., Трахтенберг А. Д. Масова комунікація та проблема конструювання реальності: аналіз основних теоретичних підходів. Житомир: УрО-М. 1999. 307 с.
5. Туган-Барановський Д. М. Кінь, якого я намагався приборкати. *Нова та Новітня історія*. 1995. № 3. С. 160.
6. Borrell J. Боротьба з дезінформацією та інформаційними маніпуляціями як нагальна необхідність . High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. *EEAS*. 27.12.2020. URL : <https://www.eeas.europa.eu/eeas> (Дата звернення 05.05.2023)

INTERNATIONAL EDUCATION AS A TOOL FOR SHAPING FUTURE LEADERS

Тулекова Гульжан Хажмуратовна

к.ф.н.

Рзабаев Алмат Толыбекович

Студент

Университет «Туран»

г. Алматы, Казахстан

Introduction. The world is rapidly changing, and the need for globally competent and socially responsible leaders is increasing. International education is one of the key tools that can be used to shape future leaders. This essay discusses how global education helps to develop future leaders. In particular, it examines how the International Baccalaureate (IB) Diploma Program's Creativity, Action, and Service (CAS) activities, Minerva University's educational model, and the United World Colleges' approach to international education can help students develop the abilities and knowledge required to become effective leaders in a globalized world. The comparison and analysis of these systems' effects on developing future leaders are also covered in the article.

The paper also compares these systems and analyzes how they contribute to shaping future leaders. The research findings suggest that international education can provide students with opportunities to develop cross-cultural communication skills, global perspectives, and a deeper understanding of complex global issues, which are essential for future leaders.

Leaders must be equipped with the skills and knowledge required to deal with complex worldwide challenges, in order to establish strong International Partnerships as countries become more interdependent. International education, particularly through study abroad programs, has become a promising tool for developing future leaders. These programs provide students with the opportunity to develop intercultural understanding, language skills and a global perspective needed for success in this field.

Aim. The purpose of the present research article is to explore the efficiency of Study Abroad programs as a tool for preparing future leaders. In particular, it seeks to explore the way in which study exchange programs can promote leadership development, culture competence and global perspectives of students. The aim of this Article is to explore how international study programs have been effective in promoting the development of leaders and highlight the potential benefits of international education for students who will become leading figures in a globalized world. The Article is also aimed at contributing to the growing range of literature on international education, as well as its role in promoting global understanding and cooperation.

Materials and methods. This research paper aims to explore international education as a tool for shaping future leaders. To achieve this, a comprehensive review of literature was conducted to identify the different approaches used by educational institutions in fostering global citizenship and leadership skills among students. The literature review focused on three specific educational programs: the International Baccalaureate Diploma Program (IB), the Minerva University's curriculum model, and the United World Colleges (UWC). These programs were chosen due to their international focus and reputation for promoting global citizenship and leadership skills.

Information on the programs was gathered from their official websites, academic journals, and reports from reputable organizations. Key features of each program, including their educational approach, curriculum, and community service programs, were analyzed to identify their strengths and weaknesses in shaping future leaders. In a 2022 article “Investigating Impacts of Educational Experiences with United World Colleges” by Shelby Clark, Danny Mucinskas, Sarah Magagna, Katie Abramowitz, Howard Gardner, the impacts of educational experiences with the United World Colleges (UWC) were investigated. The authors analyzed the educational approach, community service programs, and outcomes of UWC's educational model. The report found that UWC's educational model provides students with opportunities to develop intercultural competence, leadership skills, and a sense

of global citizenship. The community service programs offered by UWC also allow students to apply their learning in practical ways and contribute to making a positive impact in their communities. The report further revealed that UWC graduates often pursue careers in fields related to social justice and international relations, demonstrating the impact of UWC's educational model on shaping future leaders.

In a longitudinal study conducted by The Good Project of Project Zero at Harvard Graduate School of Education and the United World Colleges (UWC), the impact of UWC education on the personal and professional lives of graduates was examined. The study followed a cohort of UWC graduates over a period of 20 years and found that UWC's educational model had a significant impact on shaping graduates' values, beliefs, and commitment to social justice. Graduates reported feeling a strong sense of global citizenship and a desire to make a positive impact in the world.

The study also revealed that UWC graduates pursued careers in fields related to social justice, international relations, and environmental sustainability, demonstrating the long-lasting impact of UWC's educational model on shaping future leaders (The Good Project of Project Zero at Harvard Graduate School of Education and UWC. "UWC and The Good Project Join Forces for Longitudinal Study on Impact of UWC Education." United World Colleges, 13 November 2017, pp. 2-3).

Kulundu and Hayden's 2002 case study examined the role of Creativity, Action, Service (CAS) activities in the International Baccalaureate Diploma Program (IBDP). The study investigated the impact of CAS activities on students' personal and academic growth, as well as the challenges and opportunities associated with implementing CAS activities.

The study found that CAS activities played a significant role in fostering students' creativity, leadership skills, and sense of social responsibility. However, the study also revealed that implementing CAS activities required significant resources and support from teachers and the school administration (Kulundu, Felix, and Michael Hayden. "Creativity, Action, Service (CAS) Activities as Part of the International Baccalaureate Diploma Program: A Case Study." *Journal of Research in*

International Education, vol. 1, no. 2, 2002, pp. 143-148).

Additionally, the IIE Center for Academic Mobility Research and Impact report by Farrugia and Sanger (2017) was also reviewed to explore the impact of study abroad experiences on developing 21st-century skills and career prospects. The information gathered from the literature review was then analyzed and synthesized to provide insights into the role of international education in shaping future leaders. The findings were presented in a descriptive and comparative manner to highlight the similarities and differences between the different educational programs.

Results and discussion. International education, as exemplified by the International Baccalaureate Diploma Program, Minerva University's educational system, and the United World Colleges, emphasizes the development of global citizens who are equipped with the skills, knowledge, and attitudes necessary to lead in a rapidly changing world.

All three educational models show the importance of experiential learning, community service, and interdisciplinary study to foster students' personal and academic growth. That is, students have the opportunity of developing expertise in such things as critical thinking, communication, intercultural competence and leadership through IB Diploma programs Creativity, Action, Service activities (CAS), Minerva's global rotational study and experiential learning opportunities and community service programs at United World Colleges.

Moreover, these examples of international education put emphasis on the development of students' sense of social responsibility and commitment to making a positive impact in the world. Such as, UWC's mission is to "make education a force to unite people, nations, and cultures for peace and a sustainable future", while Minerva's curriculum is designed to equip students with the knowledge and skills to address complex global challenges such as climate change and inequality.

In other words, it should be noted that international education is a key part of the development of tomorrow's leaders who have skills, knowledge and an understanding of globalization and global interdependence as demonstrated by those three learning models. International education offers a cornerstone for the creation of

a fairer, more equal world through emphasis on experiential learning, interdisciplinary study and community service as well as supporting students' sense of social responsibility.

Conclusion. International education, as illustrated by the International Baccalaureate Diploma Program, Minerva University's educational system, and the United World Colleges, offers a unique and valuable approach to shaping future leaders. These educational models focus on experiential learning, community service, and interdisciplinary study to foster students' personal and academic growth, as well as their sense of social responsibility and commitment to making a positive impact in the world.

While these educational models differ in their specific approaches and emphases, they share a common goal of equipping students with the skills, knowledge, and attitudes necessary to lead in a rapidly changing and interconnected world. As such, international education offers a powerful tool for creating a more just, equitable, and sustainable future, by empowering students to become global citizens who are capable of making a positive difference in their communities and beyond.

СУЧАСНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ОАЕ

Федянін Віталій Олександрович

Аспірант

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Об'єднані Арабські Емірати є одним з регіональних лідерів Близького Сходу і одним з найбільш перспективних партнерів України в арабському світі. В умовах значних регіональних трансформацій, зокрема «арабської весни» еміратська зовнішня політика упродовж останнього десятиліття також зазнала змін і стала більш динамічною і активною. У контексті протистояння повномасштабній агресії РФ проти України дослідження зовнішньополітичної стратегії Еміратів стає особливо актуальним для розуміння і прогнозування позиції цієї країни.

Мета роботи. Розглянути сучасну зовнішньополітичну стратегію Об'єднаних Арабських Еміратів.

Матеріали та методи. У роботі використані наступні стратегічні документи ОАЕ: Стратегія «10 принципів Об'єднаних Арабських Еміратів у наступні 50 років» (<https://cutt.ly/K5KQjU6>), Урядова стратегія «Ми Емірати 2031» (<https://cutt.ly/Z5KQnzR>) та Стратегія Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ 2017-2022 рр. (<https://cutt.ly/S5KQRbM>).

Для отримання наукових результатів використовуються загальні та спеціальні політичні методи дослідження, а саме методи аналізу, порівняння та синтезу.

Результат та обговорення. У 2021 р. ОАЕ святкували 50-ту річницю створення країни і затвердили стратегію розвитку Еміратів на наступні 50 років, яка передбачає дотримання наступних 10 принципів:

1. Головним основоположним пріоритетом залишається посилення

федерації з точки зору організацій, законодавства, повноважень та бюджетів;

2. Повна концентрація на розбудові найкращої та найбільш динамічної економіки у світі;

3. Зовнішня політика країни – це інструмент на службі вищих національних інтересів, головними з яких є економічні інтереси;

4. Головний двигун подальшого розвитку – це людський капітал;

5. Добросусідство – основа стабільності;

6. Зміцнення глобального іміджу Еміратів – національне завдання всіх державних установ і організацій;

7. Цифрова, технічна та наукова перевага ОАЕ створить кордони розвитку та економіки країни;

8. Система цінностей Еміратів продовжить базуватися на відкритості, толерантності, правах та справедливості;

9. Зовнішня гуманітарна допомога ОАЕ – невід’ємна частина шляху країни, її моральних зобов’язань перед іншими народами;

10. Заклик до миру, переговорів та діалогу для вирішення усіх суперечок основа зовнішньої політики ОАЕ.

Варто виділити другий принцип Стратегії, який проголошує економічні інтереси найвищим національним інтересом, який має забезпечити зовнішня політика країни. Тобто зовнішньополітична діяльність Еміратів керується, у першу чергу, економічними інтересами країни. Також на увагу заслуговує десятий принцип, згідно з яким переговори і діалог є головним інструментом вирішення конфліктів і основою зовнішньої політики ОАЕ.

Урядова 10-річна стратегія «Ми Емірати 2031» має 4 основні напрямки:

1. Найбільш процвітаюче суспільство у світі (передове суспільство);

2. Глобальний центр нової економіки (передова економіка);

3. Найактивніший прихильник міжнародного співробітництва (передова дипломатія);

4. Найбільш новаторська та передова урядова система (передова екосистема).

Як бачимо, третій напрямок зазначеної урядової стратегії передбачає посилення ролі ОАЕ у міжнародній співпраці задля зміцнення миру і співробітництва на регіональному та глобальному рівнях, а також сприяння поширенню процвітання серед усіх народів на основі поваги до людських цінностей.

Але основний акцент стратегія «Ми Емірати 2031» також робить на економіці. ОАЕ мають намір стати світовим лідером у галузі розробки законодавства для нових секторів економіки.

Передбачається подвоєння ВВП з 1,49 до 3 трлн дирхамів (1 дол. США = 3,67 дирхама ОАЕ), збільшення ненафтового експорту до 800 млрд дирхамів і частки туристичного сектору у ВВП до 450 млрд дирхамів. Активізація міжнародної співпраці прогнозується у контексті реалізації плану підвищення обсягу зовнішньої торгівлі ОАЕ до 4 трлн дирхамів.

Емірати планують увійти до 10 кращих країн за індексом людського розвитку (Human Development Index), глобальним індексом продовольчої безпеки (Global Food Security Index), якістю охорони здоров'я та залучення талантів. По глобальному індексу кібербезпеки (Global Cybersecurity Index) Емірати прагнуть увійти до трійки світових лідерів.

Стратегія Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ 2017-2022 рр. серед стратегічних цілей передбачає «активну глобальну відповідальність» шляхом здійснення «відчутного позитивного впливу на глобальний порядок денний розвитку» і досягнення спільних інтересів з партнерами на регіональному та міжнародному рівнях.

Як і у попередніх стратегіях економіка виділяється окремою стратегічною метою – «процвітання». Еміратська дипломатія працює над взаємним процвітанням з партнерами за рахунок розширення рамок існуючих секторів економіки та створення нових.

Висновки. Основним пріоритетом сучасної зовнішньополітичної стратегії ОАЕ є забезпечення економічних інтересів країни, розширення торговельно-економічного, інвестиційного співробітництва з країнами світу. ОАЕ реалізують низку проєктів, спрямованих на диверсифікацію економіки і збільшення частки її ненафтового сектору. До 2031 р. країна має амбітні плани подвоєння ВВП і значного збільшення обсягів зовнішньої торгівлі. Зовнішня політика Еміратів керується економічними інтересами держави, що потрібно враховувати під час оцінки і прогнозування позиції ОАЕ по відношенню до повномасштабної російської агресії проти України.

PHILOLOGICAL SCIENCES

COMPOUNDS-NEOLOGISMS OF NOUN VOCABULARY IN THE GERMAN PRESS: SYNERGY OF ENCODING AND DECODING

Drebet Viktor Vasyliovych

Doctor of Philological Sciences, Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Ternopil, Ukraine

Introduction. When it comes to the lexicalization of acquired extralinguistic reality in the language, scientists pay attention to the fact that new or newly comprehended things and phenomena of objective reality are mostly seen by native speakers as nouns, that is, words that name an object, action, phenomenon, or a sign. A noun can be considered as a main, nominal or subject word, but it is not enough to study a part of speech as a dictionary given thing. Compound nouns that belong to the words of one moment and are not in the dictionary should not be neglected. Words are combined into sentences, but along with this we also observe the phenomenon of combining words into one compound. Language is not forced to record every new complex word in the dictionary, which is due to the need to preserve linguistic energy. To understand and interpret such language signs, a person uses both situational extra-linguistic knowledge and established intra-linguistic patterns of word formation. S. Lebner presents complex words in such a format, which indicates that the work is easier for the mental lexicon of a person: "We do not have to store all these words in our metal lexicon, but even so, we will be able to perceive them immediately. Obviously, the area responsible for semantics in our head knows how to interpret new words formed from the material known there" [4, c. 9].

This correlates with the modern linguistic synergistic theory, which considers the meaning of a word from the standpoint of an open, unstable structure of

knowledge and experience [1]. It is obvious that the time has come to study new compound nouns from the standpoint of linguistic synergy.

The **purpose** of the work is to study the action of the synergistic law of applying the least effort directed at decoding the semantic volume of compound nouns-neologisms in correlation with the simple and complex structure of sentences in the modern German press.

Texts from online editions of modern German, Austrian and Swiss press serve as the **research material**. To obtain data on the semantic characteristics of the noun vocabulary in relation to the transformed nominations, the authoritative explanatory dictionary "Duden Onlinewörterbuch" [3] was involved. By way of fragmentary sampling, 5,000 new compound nouns were taken to study their realizations in relation to the structure of sentences in the German press.

Research methods. A descriptive method was used for the selection and interpretation of factual material; the segmentation method involves breaking down compounds-neologisms, not fixed in the dictionary with the corresponding definitions, into separate words in a descriptive order. To establish the type of implemented nominations of the transformed word-neologism based on the analysis of dictionary definitions, methods of component and contextual analysis were used; to establish the frequency of implementation of a noun with a certain type of nomination in the press - quantitative analysis; to check the truth and theoretical significance of the obtained results - the method of quantitative analysis (chi-square). The generalization and interpretation of the research results was carried out from the standpoint of linguistic synergy.

Results and discussion. The study of such an aspect as the semantic decoding of the elements of compounds-neologisms is relevant because individual components with their semantic network build a bridge to the meaning of the concept encoded in a compound word. Misinterpretation will lead to confusion and distortion of the meaning, especially in the age of modern computer selection of values. After all, computer language is a formal language, which, according to K. Reichenberger's definition, does not have the same richness of expression as human natural language,

which is why it needs precise definitions (cf. [5, p. 6]). In this format, the linguosynergistic approach allows to objectively analyze the formation and selection of the semantic volume of compound nouns in the sentences of the modern German press, which are structurally different.

When compiling a dictionary, lexicographers present the first or main meaning of a word as the one that first appears in the minds of speakers. Similarly, in the synergistic theory, the meaning of a word is considered as an open structure of knowledge and experience, correlated with other structures of knowledge [2, p. 61]. In this interpretation, the meaning is correlated with the knowledge entered into the mental lexicon of a person.

In the presented scientific investigation, it is necessary to establish a possible interdependence between the decoding of compound nouns-neologisms and the structure of sentences of different complexity in the modern German press. The use of statistical research methods in quantitative linguistics in our work allows us to use the obtained results in a reasoned manner. Our results indicate that the synergistic mechanism of effort minimization and speech energy economy in the German language optimizes the selection of dominant constituents for nouns-neologisms of the German press from nominations of the semantic volume of monosemic nouns and from nominations of the semantic volume of meanings of the polysemic model of the word, which are not too distant from the main meaning in a hierarchically structured chain of polysemous words at the linguistic level.

Since the closest distances in the lexical structure of a word at the linguistic level are the closest in comparison with the knowledge structures of a person's mental lexicon, the involvement of a not too distant semantic dimension for the dominant component of compounds-neologisms in simple and complex syntactic constructions obviously contributes to the needs of minimizing efforts for the mental lexicon of a person in the space of the German-speaking world of the press.

Prospects for further research. Prediction of lexicalization from the standpoint of linguistic synergetics can be considered as a prediction of stability or instability of fluctuations of a newly formed word. Taking into account the

hierarchical structure of the semantic multipliers of the main and attributive components of complex words formed for one context can become a prerequisite for the lexicographic fixation of words with those semantic components that were established with a certain type of nominations during implementation on the syntagmatic axis or in the context. Therefore, the prospects of the research are the study of the restructuring and adaptation of the semantic volume of a compound nouns-neologisms as a result of the action of the synergistic principle of minimizing efforts and preserving linguistic energy both when encoding and decoding the dominant component of a compound noun-neologism from the reserve of the semantic volume of the polysemic and monosemic word model.

LITERATURE

1. Герман И. А. Лингвосинергетика. Барнаул: Издательство Алтайской академии экономики и права, 2000.
2. Колмогорова А. В. Языковое значение как синергетическая система. *Научное мнение*. 2012. №9. С. 61 – 67.
3. Duden Onlinewörterbuch. <https://www.duden.de>
4. Löbner S. Semantik: Eine Einführung. 2., aktualisierte und stark erweiterte Aufl. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2015.
5. Reichenberger, Klaus. Kompendium semantische Netze. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2010.

EXPANDING SPECIAL ENGLISH VOCABULARY DURING BUSINESS TRIPS USING MOBILE TRANSLATORS

Matviienko Lesia

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate Professor of the Department
of Humanities and Social Sciences
Poltava State Agrarian University

Introductions. Business travel is becoming more and more common in today's world, as companies are constantly expanding their markets and cooperating with partners from other countries. English language is necessary in a business trip is important. This language is often the language of communication in the country in many countries of the world. With the development of technology and mobile applications, it has become possible to quickly and effectively learn English and improve your skills during business trips. Learning English business vocabulary can help improve the effectiveness of communication with partners and clients, which increases the probability of successful cooperation and achieving the goal of a business trip [2]

Aim. The purpose of the article is the development of useful tips and recommendations for expanding the special vocabulary of the English language during business trips with the help of mobile translators.

Materials and methods. English is one of the most widely spoken languages in the world and has the status of an international business language. Therefore, for a successful business trip, knowledge of the English language is necessary.

In addition, knowing English can help businessmen communicate more easily with local partners, clients and colleagues in other countries. In particular, English is the language of communication in many international organizations, such as the United Nations, the European Union, and others.

Knowledge of English can also increase the chances of successful deals and increase trust and reputation among foreign partners.

Therefore, knowledge of the English language is an important element of business travel and can help businessmen improve their communication efficiency and achieve success in their professional endeavors.

Mobile applications are programs designed to be installed on smartphones or tablets. They can perform a variety of functions, including translating texts from one language to another.

There are many mobile translation apps, such as Google Translate, Microsoft Translator, iTranslate, as well as specialized apps for translating business terms.

To improve the efficiency of using English special vocabulary during business trips, you can use various tools of mobile translators. Appropriate use of special software requires compliance with a number of rules:

- Choose the right mobile translator: There are many different mobile apps that can translate English. It is important to choose an application that meets your needs and has a sufficiently high translation quality.

- Use apps to save vocabulary: Some mobile apps allow you to create dictionaries, add new words and phrases, and save them for later use. This will help you quickly find and repeat important vocabulary.

- Learn vocabulary in context: when learning new words, it is important to know how they are used in real situations. Use mobile applications that allow you to view examples of the use of words and phrases in context.

- Learn with audio and video materials: Most mobile applications have the ability to play audio and video materials. Use these opportunities to improve your pronunciation and learn new words and phrases.

- Practice communication: the best way to learn a language is through practice. Use mobile apps that allow you to communicate with native speakers and practice using new vocabulary.

The use of business vocabulary on a business trip is very important for the successful conduct of business meetings, negotiations and other professional events [1].

In today's information environment, several useful mobile applications with

English vocabulary have been developed that can help during business trips.

Google Translate – this application allows you to translate words and phrases from English to any language. It also has a speech recognition feature that allows you to translate speech in real time.

Duolingo – this app allows you to learn English through interactive exercises and games. It also has a feature to communicate with native speakers that allows you to improve your pronunciation and communication.

TripLingo – this app allows you to learn business vocabulary and phrases that you will need during your business trips. It also has the function of translating and pronouncing words and phrases.

Babbel - this application allows you to learn English through interactive exercises and games aimed at improving pronunciation, grammar and vocabulary. It also has a feature to communicate with native speakers that allows you to practice your communication and improve your English.

SpeakEasy - this application allows you to find the nearest business center or other service point at the location of your business trip.

In addition to text translation, mobile apps can provide other useful features that can help business people while traveling. For example, some applications may provide information about local time, weather, currency rates and other useful data. Some apps may even provide tips on how to behave in another culture to help reduce culture shock.

The use of mobile applications for language translation is especially important in today's world, where business is often conducted internationally. Many companies have business partners, customers and employees in different countries, so effective communication is a key component of a successful business strategy.

The use of mobile applications for language translation helps to ensure fast and accurate communication, reduces the risk of misunderstandings and errors, and contributes to the successful conclusion of agreements.

Results and discussion. The use of mobile translation applications can be especially useful for business people during business trips when they meet with local

partners and clients who may speak different languages. This allows for more effective communication and facilitates successful conclusion of agreements.

In addition, mobile translation apps can be useful for learning foreign languages and improving communication skills. They can be useful for translating messages on social networks, emails, web pages and other sources of information.

The use of mobile applications can increase the effectiveness of learning and using English business vocabulary during business trips. This can help improve the effectiveness of communication with partners and customers, which increases the likelihood of successful cooperation and the achievement of the purpose of the business trip.

Conclusions. It is important to use supplements that contain not only vocabulary, but also phraseology, grammar rules and examples of using words in different contexts. Applications can be useful not only for improving your English language skills, but also for quickly and efficiently translating the necessary information during business trips.

REFERENCES

1. Emmerson, P., & Ruse, A. *Business Vocabulary in Use: Intermediate*. Cambridge University Press. 2018.
2. Lo C., & Li X.. *The Use of Mobile Applications in Language Learning: A Review of the Literature*. *Journal of Educational Technology Development and Exchange (JETDE)*, 10(1), 2017. p. 1-14.

СЕМАНТИЧНІ ЗРУШЕННЯ У ФРАЗЕОЛОГІЇ

Атаманчук Катерина Миколаївна

Викладач суспільно-гуманітарних дисциплін

Фаховий коледж бізнесу та аналітики

при Національній академії статистики, обліку та аудиту

м. Київ, Україна

Вступ. Питання вивчення фразеологічних одиниць сучасних слов'янських мов як носіїв національно-культурної інформації є актуальним у сучасному мовознавстві.

Про семантичні зрушення у галузі фразеології свідчить розвиток словосполучень типу *трава-травою* : 1) про некультивовану рослину і 2) про страву, позбавлену виразних смакових якостей; *хмара хмарою*: 1) багато, 2) характеризує похмурий вигляд людини.

Досить поширена як в російській, так і в українській мовах група ідіоматичних прислівникових утворень, виникнення яких тісно пов'язане із синтаксисом іменників з прийменниками: *з року в рік // из года в год, з дня в день // изо дня в день, з уст в уста // из уст в уста*. Спостереження показують, що ці ФО далеко неоднорідні за ступенем фразеологізації, яка залежить, зокрема, від їх лексичного наповнення і ступеня мотивації.

Чимало ФО постало внаслідок описового переосмислення – перифрази, коли замість слова-назви подається його своєрідна образно-експресивна кваліфікація: *прекрасна статъ* (жіноцтво), *подруга життя* (дружина). На відміну від контекстно-авторських перифраз перифрастичні фразеологізми функціонують як загальнономвні тропи. Досить продуктивні перифрази, в яких замінюване слово є спільнокореневим з компонентом фразеологізму (*справляти посиденьки, хихи, лежні, рипи, мандри* — замість “сидіти”, “хихикати”, “лежати”, “рипатися”, “мандрувати”). При цьому речове значення передається компонентом, спільнокореневим із словом-назвою, а другий

компонент відіграє в основному граматичну роль.

Різновидом перифраз можна визнати і ФО, що постали внаслідок евфемізації – такого способу заміни точних назв предметів іншими описовими виразами з міркувань страху, пристойності, ввічливості, пом'якшення. Такі перифрази здаються придатнішими з різних причин.

Наприклад, замість слова *померти* в мові виробився надзвичайно розгалужений синонімічний ряд фразеологічних евфемізмів: укр.. *піти в домовину, зійти в могилу*, рос. *уснуть вечным сном, отой ти в мир иной*. Евфемізм – це образні паралелі до нейтральних лексем, “зручні” за певних умов комунікації сталі словосполучення.

Крім теми “смерть”, “забороненими” вважаються і теми “народитися”: рос. *аист принес, нашли в капусте*, укр. *чорногуз приніс, у капусті знайшли* та ін. Явище евфемізації тісно пов'язане з так званим явищем табу – своєрідною забороною, що йде великою мірою від намагання зближувати предмети з їх назвами.

Евфемістичні замітники ряду небажаних понять у свою чергу швидко стають забарвленими тими ж відтінками, які змушують уникати давніх назв, отже, тепер вже самі вимагають нових замін. Названий фактор сприяє оновленню фразеологічного складу мови, спричиняє збагачення синонімічних рядів свіжими евфемістичними ФО.

Багато самобутніх ФО витворилося в усній народній творчості (*світ за очі, скоро казка кажеться, та не скоро діло діється, за тридев'ять земель* тощо). Особливе місце серед них посідає фонд прислів'їв і приказок, де активно постають нові ФО – внаслідок вичленування, відокремлення певної смислової чи структурно-граматичної частини, скорочення, усічення, семантичного згущення ширших фразеологічних контекстів. Похідні фразеологізми певною мірою можуть бути пояснені за допомогою вихідних, “материнних” ФО. Так, поряд вживаються структурні видозміни ФО: *моя хата скраю – моя хата скраю: я нічого не знаю; часом з квасом – часом з квасом, порою з водою; баба з воза – баба з воза, кобилі(возу, коням) легше*.

Метою роботи полягає в аналізі семантичних зрушень на фразеологічному рівні української мови. Основним методом, використаним у дослідженні, є зіставно-описовий.

Предметом нашого дослідження є соціальні комунікації лексичних та семантичних (у тому числі конотативних) особливостей цих фразеологічних одиниць та індивідуально-авторського їх уживання.

Завданням є основні рівні мови (фонологічному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному) внаслідок їх тісної взаємодії виникли так звані проміжні рівні – морфонологічний, словотвірний та фразеологічний. На особливу увагу заслуговує останній, тому що він становить цілісну семантико-структурну систему, одиниці якої об'єднані за певними типологічними ознаками: семантична цілісність, відтворюваність у комунікативних процесах (усному та писемному мовленні) та розчленована (надслівна) будова.

Кілька десятиліть тому були опрацьовані основні засади фразеології, що дало можливість відокремити їх від лексикології, стилістики та синтаксису. Поряд із цим на сучасному етапі розвитку загального мовознавства англomовні фразеологічні одиниці (далі – ФО) стають об'єктом вивчення у лінгвокогнітивній парадигмі. Про це свідчать дослідження науковців у галузі когнітивної лінгвістики (Є. Г. Беляєвської [2], О. В. Городецької [3]).

Результати. Методологічну основу дослідження складає діалектичний підхід до розгляду англійської фразеології як системного явища з властивими їй закономірностями, а також антропоцентричний підхід, пов'язаний з орієнтацією мови на людину.

Фразеологічний фонд мови характеризується передусім своєю традиційністю, усталеністю, кількісною та якісною стійкістю, а фразеологічні одиниці трактуються як стійкі семантично нерозкладні мовні одиниці. Їх семантичне значення не виводиться із семантики слів-конституентів фразеологізму. Утрачаючи своє лексичне значення, вони утворюють семантично нове комбінаторне фразеологічне значення шляхом перерозподілу

всередині ФО.

Проте не менш характерною ознакою фразеологізмів є їх гнучкість та діалектичність, яка передусім проявляється в мовленні. Так, з одного боку, в термінології різних мовознавців ФО позначаються, як «нерозкладні сполучення», «стійкі сполучення», «незмінні вирази», «сталі вирази» чи “set expressions”, що фіксуються словниками і закріплюються узусом (узуальні ФО), а з іншого – нарізнооформленість ФО дозволяє у конкретній ситуації спілкування вносити певні зміни до їхнього складу залежно від наміру мовця (оказіональні ФО)

Висновки. Таким чином, спостерігається дві взаємно протилежні тенденції функціонування фразеологізмів: тенденція до стабільності складу та граматичної організації – на рівні мови, й тенденція до варіювання – на рівні мовлення. Можливість оказіонально змінювати ФО лежить у їх природній сутності: відносна мовна стійкість, нарізнооформленість і семантична цілісність. Нарізнооформленість є передумовою для змін формативу, стійкість для варіювання, ідіоматичність та семантична подільність уможливають одночасне подвійне прочитування виразу, як сталого так і вільного, образність для розбудови фразеологічного образу. В. М. Мокієнко наголошує, що нарізнооформленість – це причина формального варіювання компонентів фразеологізму [5, с. 124].

Цілісність семантики – обов’язкова умова лексичного складу фразеологізму. Отже, основними типами фразеологічного варіювання є формальні трансформації та лексичні заміни компонентів фразеологізму. Потенційна можливість фразеологічних компонентів реалізовувати своє самостійне лексичне значення та виступати у складі фразеологізмів і співреалізовувати фразеологічне значення служить однією з передумов для утворення певних семантичних та структурних змін, що є одним із проявів динамічної гнучкості мовних процесів.

Отже, визначаємо фразеологічні одиниці як стійкі, відтворювані семантично цілісні сполучення слів із повністю чи частково переосмисленим

значенням, яке не виводиться зі значень їхніх складників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. – 423 с.
2. Беляевская Е. Г. Когнитивные основания изучения семантики слова. Структуры представления знаний в языке. Москва, 1994. С. 87–110.
3. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 270 с.
4. Куцик О. А. Слова-символи як образно-смісловий центр формування фразеологізмів (на матеріалі української і російської мов): АКД. – К., 1997.-220 с.
5. Мокиенко В. М. Славянская фразеология : учеб.пособ. Москва : Высш. шк., 1989. 216 с.
6. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія : навч. посіб. Харків : Основа, 1990. 167 с.

ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ МОВИ ГІНДІ У СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

Ботвінкін Юрій Володимирович

асист. кафедри мов і літератур

Близького та Середнього Сходу Навчально-наукового інституту

філології Київського національного університету

імені Тараса Шевченка, к. іст. н.

Біловус Діана Володимирівна

студентка II курсу

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Вступ. Сленг – невід’ємна частина кожної мови. Він дає яскравість в спілкуванні і показує, що мова жива. Сленг мови гінді дуже цікавий в своєму існуванні. Якщо детально дослідити цю мову з лінгвістичної точки зору, то можна помітити поєднання гінді слів та структур з іншими мовами, насамперед з англійською мовою. Варто згадати те, що в повсякденному вжитку Індії широко використовується англіцизм. Часом буває так, що індійці можуть щось сказати рідною мовою і одразу ж продублювати це англійською. Також вони можуть поєднувати в одному реченні обидві мови, тому вживати американський сленг для них звичайна справа. Таким чином в Індії з’явився термін щодо синтезу цих мов – гінгліш (hinglish = Hindi + English). Тому не дивно, що сленг в Індії найчастіше той, що походить з англійської мови. Проте не варто забувати той факт, що суто індійський сленг, хоч не так широко відомий, проте він існує.

Сленг формується на основі певних факторів, таких як регіон (штат), сусідні країни, свого роду історія та, звісно, вік людей. Для гінді є характерним функціонування великої кількості змішаних місцевих діалектів поряд з літературним варіантом мови [1]. Самі індійці можуть використовувати фразеологічні звороти або певні частки, яких немає в інших мовах (наприклад

वाली) в ролі сленгу.

Мета роботи. В сучасному світі про сленг мови гінді відомо не багато, тому на дану тему існує зовсім мало матеріалів. Мета цього дослідження полягає в тому, щоб дізнатись про сленг в мові гінді і надалі поширювати ці знання серед мас. Також важливий момент в тому, що опрацювання цієї теми в майбутньому допоможе глибше зануритись в культуру Індії, краще зрозуміти носіїв мови в їхньому середовищі та спростити вивчення і розуміння мови.

Матеріали та метод. Звісно, досліджувати сленг без носіїв мови неможливо, тому насамперед потрібно було вникнути в середовище, як он-лайн (опрацювання відео носіїв, а саме блогерки Діпіки Падукоде), так і оф-лайн (опитування людей, які перебували в індійському суспільстві і наживо відчули особливість сленгу).

Результати та обговорення. Як було вище сказано, сленг мови гінді має декілька розгалужень: англійський сленг (u – you), вплив інших мов (наприклад, урду, перська та ін.) і суто індійський. Про американський сленг, на кшталт скорочень asap, 4 u, 2day і тому подібних, які часто використовують в повідомленнях, не варто приділяти багато уваги, адже це звичайна справа для індійського населення користуватись такими спрощеними виразами, натомість краще дослідити останній тип. На основі здійсненого дослідження можна побачити особливість утворення індійського сленгу.

Умовно весь сленг можна поділити на 3 течії: англійський сленг або витоки з мови (aunt → aunty (आंटी)); індійські прості слова, але із сленговим значенням (अच्छा, де звичайне значення – гарний; сленгове – добре, справді?) й індійські слова та вирази, де важко зрозуміти їхнє утворення (झक मारना).

Найкраще можна побачити випадки вживання сленгу, безсумнівно в самому середовищі серед індійців. Проте й в просторах інтернету теж можна було знайти використання сленгу: в піснях, фільмах, відео блогерів-носіїв.

Сленг можна умовно розділити на певні групи.

1. Найлегше виділити *сленгові вигуки*: झक्कास [jhakaas] – вау, чудово

(емоція вираження захвату); अरे याार [arre yaar] – oh, с`mon, ой, та ну (вигук); बाप रे बाप [Ваар re Ваар!] – О Боже!

2. *Лексеми звертання:* बीडू [beedu] – брат (таке звертання не несе за собою натяк на родинні зв'язки, тому може використовуватись з друзями та як звертання до незнайомців); (आंटी) [aunty] – пані, тітонька (без родинних зв'язків), сленг має англійське походження від слова aunt – тітка; याार [yaar] – чувак, друг.

3. *Слова на позначення емоцій та сприйняття:* हटके [hatke] – різний (незвичний) про ситуації чи людей; फट्टू [fattu] – боягуз, хтось, хто завжди наляканий, навіть не йдучи на ризик; चिरकुट [chirkut] – дурний, нерозумний; मस्त [mast] – неймовірний.

4. *Вживання простих (загальноживаних) слів, де першопочаткове значення слова відрізняється від сленгового:* चिकनी [chikni] – привабливий, милий, з точки зору сленгу вживається, коли людина вважає когось гарним; अच्छा [achchha] – добре, справді?, зрозуміло (перше значення – гарний, добрий); बस [bas] – досить (перше значення – автобус); घंटा [ghantaa] – зовсім ні, безглуздя (початкове значення – година); अंदर में [andar me] – сидіти у в'язниці (перше значення – всередині).

5. *Сленгові вирази із простої лексики:* रोकडा [rokda] – гроші; वाट लग गयी [waat lag gayi] – запороти, «облажатись»; बिंदास [bindaas] – простіше простого, з легкістю; हवा आने दे [hawa aane de] – не турбуй, залиш мене (букв. дай повітря прийти); झक मारना [jhak maana] – марнувати час.

Висновки. На основі виконаного дослідження можна зробити певні висновки, а насамперед те, що не обов'язково їхати в Індію, щоб дізнатись про сленг (щоправда, перебування в середовищі пришвидшило б дослідження). Сленг умовно було поділено на певні течії, що спростило процес і завдяки цьому, в деяких випадках стало зрозуміліше їхнє вживання та походження. Не

зважаючи на те, що англійський сленг дуже популярний серед населення Індії, завдяки гінглішу, суто індійський теж вживається. Сленг вказує на те, що мова жива, тому наведені приклади є зовсім невеликою частиною всього сленгу, тим більше цей список досить стрімко поповнюється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛА:

1. Vanity Fair. Deepika Padukone Teaches You Hindi Slang | Vanity Fair, 2018. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=056_kWI9x8k (date of access: 02.05.2023).
2. Learn hindi with JD. Hindi slang word Part -1, Jugaad, Bakra, Ghanta, Yaar, Achcha, learn hindi, spoken hindi, 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CGGIPwChUOA> (date of access: 02.05.2023).
3. Learn hindi with JD. Hindi slang word Part -1, Jugaad, Bakra, Ghanta, Yaar, Achcha, learn hindi, spoken hindi, 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CGGIPwChUOA> (date of access: 02.05.2023).
4. Usov D. - Peculiarities of the functioning of Mumbai slang in the communication of modern Indian youth (2015). *Catalogs | National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Mikks_2015_2_36 (date of access: 02.05.2023).
5. A Dictionary of Slang, Jargon & Cant Embracing English, American, and Anglo-Indian Slang, Pidgin English, Gypsies' Jargon and Other Irregular Phraseology. *Google Books*. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=et7WAAAAMAAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=Indian+English+Slang+&ots=7GXv8CNTPU&sig=x8Vd1IbQe57A9V0Zbq9-drewd6M&redir_esc=y#v=onepage&q=Indian%20English%20Slang&f=false (date of access: 02.05.2023).

**МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ ПРОЯВІВ ЕГОЦЕНТРИЗМУ
(НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)**

**Бухінська Тетяна Вікторівна,
Гладкоскок Леся Григорівна,
Черська Жанна Борисівна,**
к.філол.н., доценти кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

Анотація. У статті проаналізовано особливості вербалізації ЕГОЦЕНТРИЗМУ як ієрархічно підпорядкованого компонента концепту ЕГОЇЗМ на основі різночастинномовних засобів (іменників, прикметників, прислівників, дієслів) із урахуванням їх частотних та семантичних характеристик. Матеріалом дослідження стали публіцистичні тексти газети “Die Welt” обсягом суцільної вибірки 30 тис. слововживань, у межах якої виявлено 356 випадків слововживання (далі ВСВ) засобів вербалізації ЕГОЦЕНТРИЗМУ.

Ключові слова: концепт, засоби вербалізації, публіцистичні тексти, егоїзм, егоцентризм.

Вступ. У непростих умовах сьогодення змінюється соціальна поведінка членів суспільства, що безумовно виражається у мові. Свідченням такого мовного вираження були і залишаються публіцистичні тексти як вербалізований вияв соціальної колективної свідомості певної спільноти, оскільки саме газетні тексти оперативно відображають будь-які соціальні зміни.

Ураховуючи специфіку публіцистичних текстів, проаналізуємо мовне вираження ЕГОЦЕНТРИЗМУ як ієрархічно підпорядкованого компонента концепту ЕГОЇЗМ на матеріалі суцільної вибірки із німецької газети “Die Welt”.

Актуальність та мета роботи зумовлені новими недослідженими

проявами соціальної поведінки на засадах мовного вияву ЕГОЦЕНТРИЗМУ у сучасній німецькій публіцистиці. Тому **мета** статті — проаналізувати особливості вербалізації ЕГОЦЕНТРИЗМУ як ієрархічно підпорядкованого компонента концепту ЕГОЇЗМ на основі різночастинномовних засобів (іменників, прикметників, прислівників, дієслів) із урахуванням їх частотних та семантичних характеристик.

Матеріалом дослідження стали публіцистичні тексти газети “Die Welt” обсягом суцільної вибірки 30 тис. слововживань, у межах якої виявлено 356 випадків слововживання (далі ВСВ) засобів вербалізації ЕГОЦЕНТРИЗМУ. **Методи дослідження** включають контекстуальний аналіз публіцистичних текстів з огляду на прояви ЕГОЦЕНТРИЗМУ у сучасному німецькому суспільстві. Частотні показники компонентів вербалізації, які належать до різних частин мови, презентовані у межах досліджуваної вибірки на основі порівняльного аналізу.

Результати та обговорення. Як відомо, у лінгвістиці існує чимало визначень концептів та їхньої структури. Спільною визначальною рисою став національно-ціннісний аспект, який розглядається у працях зарубіжних [6] та вітчизняних учених [2], [3], [4]. Ураховуючи розуміння концепту як одиниць узагальненого мовно-ментального ресурсу з етно-національними чи культурно зумовленими уявленнями людини про дійсність [5, с. 142], проаналізуємо особливості вербалізації ЕГОЦЕНТРИЗМУ.

У сучасній науковій літературі егоцентризм визначають як зосередженість особистості на власних цілях, прагненнях та переживаннях і неспроможність внаслідок цього сприймати іншу людину як відмінну від себе особистість. [1] Не зважаючи на твердження, що егоїстична людина не обов’язково є егоцентричною, може добре розуміти цілі інших людей і свідомо їх ігнорувати, а егоцентризм ґрунтується на нерозумінні особою можливості існування позицій та поглядів, відмінних від її власних [1], у нашому дослідженні контекстуально підтверджений ієрархічний зв’язок між ЕГОЇЗМОМ та ЕГОЦЕНТРИЗМОМ. Публіцистичні тексти газети “Die Welt” засвідчують

спільне контекстуальне використання прикметників *egoistisch* та *egozentrisch*:

„An der Fähigkeit, mitzufühlen und mitzuleiden, fehle es in der Folge auch bei manchen Kindern. „Kinder werden zum Teil **egozentrisch und egoistisch**“, beklagte Wulf. „Sie sind nicht ausreichend teamfähig sind und zeigen unzureichend Sozialverhalten.“ [Welt: 21. 12. 2009].

Проведений аналіз засобів вербалізації ЕГОЦЕНТРИЗМУ засвідчує домінування прикметника *egozentrisch* (154 ВСВ) як свідчення характеристики осіб, спрямованих на реалізацію власних егоїстичних інтересів і сконцентрованих на власних егоцентричних цілях. Прояви егоцентричних дій, і, як наслідок, егоцентрична характеристика особи зафіксовані у газетних статтях різної тематики.

Однак переважає у межах досліджуваної вибірки юридично правова сфера, у якій егоцентричною особою із яскравими проявами егоїстичних мотивів, самозакоханості та гіперболізованої любові до себе, постає підсудний або засуджений. Так, резонансною у німецькому суспільстві стала справа Нільса Гьогеля — медичного працівника, який, начебто, прагнувши допомогти безнадійним невиліковним хворим і діючи з “альтруїстичних мотивів”, спричиняв смерть пацієнтів. Тривалий розгляд справи і численні експертизи свідчать про егоїстичне підґрунтя та егоцентричну позицію підозрюваного:

“Das ist keine Überraschung. Der Krankenpfleger, stellten zwei Gutachter fest, sei **egozentrisch, selbstverliebt, narzisstisch und zugleich unsicher und mit Minderwertigkeitskomplexen behaftet.**” [Welt: 1.03.2022]

Прикметник *ichbezogen* (93 ВСВ) характеризує егоцентричні ознаки різних поколінь у німецькому суспільстві. Представників покоління Z часто критикують за їхній егоцентризм, бажання реалізовувати тільки власну егоїстичну мету і за відсутність намірів до волонтерської діяльності. Заголовки статей свідчать про полеміку у німецькому суспільстві, де нове покоління визначається як доволі егоїстичне та егоцентричне: „Eine **ichbezogene, egoorientierte junge Generation**“ [Welt: 08. 08. 2018]

Натомість самі молоді люди, які належать до покоління Z, намагаються

критикувати попередників — представників покоління 2000-х, наділяючи їх егоцентричними характеристиками і вважаючи далеко не прогресивними членами суспільства. Егоцентричні дії виражені при цьому прислівником *ichbezogen* (27 ВСВ загалом у межах вибірки):

*“Millennials wirken häufig **sehr ichbezogen**, sie scheinen von der gesellschaftlichen Realität um sie herum überfordert zu sein und haben sich dementsprechend jahrelang in eine Politikverdrossenheit geflüchtet. Erst mal auf sich selbst konzentrieren, sich um das große Ganze zu kümmern ist doch viel zu anstrengend. Dieses Verhalten spiegelt sich auch in den sozialen Netzwerken wider.”*
[Welt: 03. 07. 2020]

Варто зазначити, що прислівники на позначення ЕГОЦЕНТРИЗМУ нечисельні у межах аналізованого текстового матеріалу. Твердження “егоцентрично діяти” чи “егоцентрично поводитися” ґрунтуються на популярному сучасному підході до раціонального розподілу часу та планування дій, який має позитивну оцінку з боку членів суспільства, однак здебільшого негативну основу щодо вияву “любові до себе” як “справжнього егоїзму”, які позначаються прислівником *egozentrisch* (35 ВСВ):

*„Ich arbeite, ich zweifle, ich widerspreche, ich schraube, jogge, kaufe, genieße, koche, reise ..., also bin ich.“ Es gelingt durchaus, sich auf diese Weise seiner selbstmaße zu vergewissern. Aber diese Art Selbstliebe bleibt **oft genug egozentrisch gebrochenes Stückwerk**. [Welt: 24. 12. 2021]*

Як показує аналіз, з-поміж іменників, які вербалізують ЕГОЦЕНТРИЗМ, переважає *Egozentrismus* (22 ВСВ) у статтях на політичну тематику, визначаючи негативні дії як цілих держав, так і окремих політичних діячів:

*“... Alles andere als unvorhersehbar wird Donald Trump wahrscheinlich bis zum letzten Tag seiner Präsidentschaft weitermachen und sich dann **wie ein schwarzes Loch des Egozentrismus verhalten**, das lieber die Demokratie, das ganze Land und den Planeten verschlingt, anstatt eine Niederlage oder einen Fehler zuzugeben.”* [Welt: 08. 11. 2020]

Синонімом в оцінці егоцентричних дій колишнього президента США

Дональда Трампа став іменник *Ichbezogenheit* (16 ВСВ), визначаючи цілу стереотипну негативну картину американського суспільства, яку неодноразово аналізують німецькі журналісти:

„Für viele in der Welt verkörpert Donald Trump derzeit das Bild Amerikas, mit seinen Beleidigungen, seiner Eitelkeit und Böswilligkeit genauso wie seiner Ichbezogenheit. Dahinter droht in Vergessenheit zu geraten, dass die Amerikaner in ihrer überwiegenden Mehrheit ganz anders drauf sind.“ [Welt: 06.01.2020]

Проблеми егоцентричної поведінки та небажання кооперуватися з іншими членами суспільства через зацикленість на власних егоїстичних цілях і сконцентрованість на задоволенні власних потреб, підсилена ізольованим спілкуванням із оточуючими тільки через гаджети, виражені у газетних статтях іменником *Selbstbezogenheit* (9 ВСВ):

“Ich habe die Welt ganz im Griff. Die Welt hat sich ganz nach mir zu richten. So verstärkt das Smartphone die Selbstbezogenheit. Herumtippend unterwerfe ich die Welt meinen Bedürfnissen”. [Welt: 03. 05. 2021].

Як бачимо, з усіх засобів вербалізації найбільше у досліджених публіцистичних статтях зустрічається прикметників, найменше зафіксовано іменників та відсутні дієслова на позначення ЕГОЦЕНТРИЗМУ.

Висновки. Проведений аналіз мовного вираження ЕГОЦЕНТРИЗМУ у межах досліджуваної суцільної вибірки із публіцистичних текстів показав домінування прикметника *egozentrisch* для негативної характеристики егоїстичної себелюбної особи як члена суспільства. Порівняно із прикметниками, використання іменників незначне. Іменникові позначення ЕГОЦЕНТРИЗМУ виражають в основному стереотипні уявлення негативних егоїстичних особистісних проявів та суспільних явищ у колективній свідомості.

У перспективі доцільно, на наш погляд, здійснити аналіз частотних показників зустріваності компонентів мовного вираження ЕГОЦЕНТРИЗМУ із використанням статистичних методів дослідження задля визначення об'єктивних проявів семантики різночастинномовних засобів вербалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Заброцький М. М. Егоцентризм. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18594> (дата звернення 07.05.2023)

2. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.

3. Осовська І. М. Сучасний німецькомовний сімейний дискурс : ментальний і вербальний ресурс : монографія. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2013. 402 с.

4. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.

5. Cherska Zh. Die Verbalisierungsmittel der Konzepte „EGOISMUS“ – ALTRUISMUS“. *Die Ukraine und der deutschsprachige Raum. Ostijeker Studien zu slawisch-deutschen Kontakten in Geschichte, Sprache, Literatur und Kultur* / hrsg, von Željko Uvanovič. Aachen, 2014. S. 141–151.

6. Wierzbicka A. *Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. Oxford University Press. 1992. 496 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

7. Welt: Die Welt. 2008 – 2022. URL: <http://www.welt.de> (дата звернення 07.05.2023)

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У РОМАНІ ШАРЛОТТИ
БРОНТЕ «ДЖЕЙН ЕЙР»**

Васильєва Ольга Олександрівна

кандидат філологічних наук
доцент кафедри граматики англійської мови
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, Україна

Срюбко Каріна Олександрівна

студентка IV курсу факультету романо-германської філології
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, Україна

Стаття присвячена проблемі перекладу власних імен з англійської мови українською, які трапляються у романі Шарлотти Бронте «Джейн Ейр». Власні назви несуть соціокультурну інформацію й надають тексту національного забарвлення. Розглянуто особливості й закономірності адаптації англійських антропонімів та топонімів українською мовою, засоби їх перекладу, названо такі найпродуктивніші прийоми: транслітерацію (тобто автоматичну заміну букв запозичуваного оніма буквами мови-реципієнта) та практичну транскрипцію.

Ключові слова: ономастика, власне ім'я, антропоніми, топоніми, транскрипція, транслітерація, засоби номінації, міжкультурна комунікація.

Важливість антропонімних досліджень зумовлюється їх особливим статусом у мовній структурі. З одного боку, власні назви входять до лексичного складу мови й підлягають усім їх законам виникнення та функціонування, з іншого – є унікальною знаковою системою, складники якої мають особливу будову, ексклюзивне призначення, специфіку творення та поширення. Дослідників усе більше цікавить динаміка власних імен, яка дає змогу простежити лексичний рух власних назв людей і скласти повне уявлення про

лінгвокультурну природу цих слів. Антропоніми вже тривалий час привертають увагу лінгвістів. Проблеми літературної ономастики досліджуються в роботах багатьох дослідників (Л. Белей, Н. Бияк, Т. Вінтонів, В. Галич, Т. Гриценко, О. Климчук, Л. Кричун, Т. Крупеньова, Г. Лукаш, М. Максимюк, М. Мельник, В. Мержвинський, Т. Наумовна, О. Немировська, Т. Немировська, Н. Попович, О. Сколодра, А. Соколова, О. Усова, Л. Шестопалова, Т. Шотова- Ніколенко та ін.), а також опубліковані монографії Л. Белей, Ю. Карпенка, М. Мельник, Т. Шотової-Ніколенко та ін. Проблеми відтворення власних імен у перекладі присвячені праці С. Власова, С. Флоріна, Д. Єрмоловича, В. Калініна, В. Кузнецова та інших дослідників. Переклад власних імен є складним творчим процесом, що вимагає від перекладача окрім знання мови ще й творчого підходу, перекладацької майстерності та компетенції. Ця стаття присвячена аналізу особливостей перекладу власних назв у художньому творі Шарлотти Бронте «Джейн Ейр».

Актуальність досліджуваної теми пояснюється зростаючим інтересом до вивчення антропонімії в плані мовної та культурної комунікації.

Об'єктом дослідження є англійські власні назви, які функціонують в оригіналі та їх переклад українською мовою.

Предметом дослідження є особливості перекладу власних назв з англійської українською в художньому творі «Джейн Ейр».

Метою статті є визначення специфіки перекладу власних назв з англійської українською у романі Шарлотти Бронте «Джейн Ейр».

Велика кількість художніх творів перекладаються різними мовами світу. Саме цей фактор і збільшив кількість читачів, але при перекладі існує багато відмінностей через культурну специфіку, літературні традиції, а також світогляд автора оригіналу та перекладу. Щоб засвоїти динаміку лексики іноземної мови слід проаналізувати перш за все позалінгвістичні та соціолінгвістичні фактори. Це допоможе краще засвоїти та розкрити цей процес. А. Гудманян вважає: «Детальна розробка цих аспектів, а також велика кількість етимологічних досліджень є необхідним етапом для теоретичного

розуміння питань запозичення мови. Слід підкреслити, що такий тип первинних заперечень стосується лише формальних характеристик походження іноземної мови в мові, що приймає, і є дуже важливим. У загальній теорії перекладу вивчення планування форми іноземних слів залежить від наступних фактів: 1) спостереження за фонетичною та морфологічною структурою іноземних словникових одиниць; 2) графічних та орфографічних форм (порівняно з їхніми словниковими одиницями) є найкращим способом вивчення рідних слів людей» [1, с. 40].

Переклад та розуміння – два нерозривних поняття. Це симбіоз поєднання передачі змісту та форм мовних одиниць. Якщо процес перекладу не виконується на рівні простих слів, то починають задіюватись аспекти мови джерела та мови перекладу. Коректність перекладу визначається деякими факторами, які можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними. Це залежить від навичок перекладача, мети виконання перекладу. Тож залежно від цих факторів, решта методів перекладу загальноновизнані в практиці перекладу. Вже багато років перекладом власних назв зацікавлені перекладознавці та лінгвісти. Найважливіше, що потрібно пам'ятати кожному перекладознавцю – це зробити переклад таким, щоб реципієнт отримав адекватний переклад власних назв з мови оригіналу.

Власні імена слугують для особливого, індивідуального позначення предмета безвідносно до описуваної ситуації й без обов'язкових уточнюючих визначень. Власні імена виконують індивідуалізуючу функцію номінації. Власні імена несуть у собі інформацію саме про конкретний предмет, про його властивості. Топоніми та антропоніми зберігають відомості про духовну культуру людей, які його створили. При перекладі художнього твору перекладач має знайти оптимальні засоби для передачі такої інформації. У процесі передачі засобами іншої мови власні назви переважною більшістю, як правило, транскрибуються, значно рідше перекладаються і менш за все транслітеруються [2, с. 398–401].

Авторка «Джейн Ейр» – англійська письменниця Шарлотта Бронте. Цей

твір вважають певною мірою автобіографічним і найвизначнішим в її творчому доробку. Він своєю чергою є одним з найвідоміших романів у Великій Британії. Саме переклад цього художнього твору вважаємо одним із засобів міжкультурної комунікації, у якій закладена система вербальних форм. Вербальні форми, у свою чергу мають власне значення, виражене в одній мові за допомогою мовних засобів, а також перекладені іншою, шляхом різних перетворень. Проаналізуємо основні способи перекладу антропонімів у романі «Джейн Ейр». Ім'я *Джейн* (Джен у перекладі П. Соколовського) (*Jane*), згідно з однією із версій походить від чоловічого єврейського імені Іоанн, в перекладі означає «милостивий Бог». Ім'я було популярним ще у 16 столітті. У цей період ім'ям Джейн називали аристократок і дочок багатих людей. Джейн – дівчина із стрижнем, але компромісним характером.

Ми маємо два варіанти, чому Ш. Бронте назвала головну героїню роману Джейн. По-перше, як було зазначено вище, ім'ям Джейн називали аристократок та дочок із заможних сімей. На противагу цьому, у романі Джейн – бідна дівчинка, яку виховувала тітка, а потім і притулок, саме тому Ш. Бронте навмисно дає аристократичне ім'я сироті, протиставляючи ім'я походженню Джейн, що є прийомом антитези. Стосовно іншої версії, пояснення можна знайти у рисах, притаманних дівчатам з ім'ям Джейн. Якщо Джейн – це вольова дівчина, із стрижнем, то цей опис повністю збігається із характером героїні роману. Довгих вісім років у притулку зробили Джейн витривалою, стійкою, мужньою.

Ім'я няньки дітей міс Рід та Джейн, *Besi* (*Bessie*), є скороченням від Елізабет. Ім'я запозичене з Біблії, походить з давньоєврейської мови, означає «Бог – є досконалість», «Бог – моя клятва», «Богом клянусь» [3]. У романі Бесі зображена доброю жінкою. Вона єдина, хто любила Джейн у будинку міс Рід. «*I believe I am fonder of you than of all the others*» – «Здається, я люблю вас більше, ніж будь-кого в цьому домі» [4, с. 47]. Тому, вважаємо, що саме ім'я Бесі чудово передає внутрішній світ такої чуйною доброї жінки.

Міс Ебот (*Miss Abbot*) працює покоївкою у будинку міс Рід. Прізвище

походить до різних титулів, чинів і посад, носії яких у середньовічній Англії займалися безпосереднім обслуговуванням короля і членів королівської сім'ї. Саме цим і займається міс Ебот у романі «Джейн Ейр», тільки обслуговує вона не королівську родину, а звичайну заможну родину Рідів.

Елен Бернс (Гелен у перекладі У. Григораш) (*Helen Burns*) – із давньогрецької мови означає – «сонячна», «світла» [3, с. 37]. Серед рис її характеру – здатність залучити на свою сторону легко, невимушено; товариськість, сприйнятливість і легковірність. Про неї говорять як про розумну, щиру та сердечну дівчину. Саме такою і з'являється Елен на сторінках роману. Джейн одразу ж відчула симпатію до цієї світлої, доброї дівчинки. Усі прагнення Елен спрямовані на возз'єднання з Богом, вона не дбає про своє земне життя, вона терпить страждання, сподіваючись на те, що зовсім скоро її біль закінчиться і почнеться «справжнє» життя в раю. «*I believe; I have faith: I am going to God*». – «Я вірю і сподіваюсь: я йду до Бога». В образі Елен Бернс ми бачимо старшу сестру Шарлотти Бронте – Марію Бронте, яка так само, як і Елен, померла внаслідок суворих умов проживання в духовній школі Кован-Брідж.

Місіс Рід (*Mrs. Reed*). Англійське й шотландське прізвище *Рід* утворене від прізвиська. За однією з версій, воно походить від нижньонімецького слова *riet* – «болотиста місцевість», «низина». Отже, Рідом могли називати людину, що жила в такій місцевості. Згідно з іншою версією, Рід – це коротка форма імені, утвореного від слова *rīd* – «їхати, скакати». Відповідно до двох інших версій, прізвище Рід походить від англійського «*reed*» – «очерет», «покривати очеретом, соломою». Можливо, іменування Рід вказувало на професію родоначальника прізвища, який займався покрівлею будинків. Однак, крім уже зазначеного тлумачення слова «*reed*», у нього є ще одне значення – «сопілка». У цьому випадку прізвищем *Рід* могли наділити майстра гри на цьому музичному інструменті або ж ремісника, який майстерно їх вирізував. Також основа прізвища могла походити й від англійського слова *read*, що означає «начитаний, освічений». У цьому випадку, ім'я Рід, давалося грамотній людині,

яка отримала гідну освіту [2, с. 63]. Із розглянутих вище варіантів походження і значення прізвища Рід, найбільш доречною стосовно героїні роману є, на наш погляд, версія щодо освіченої людини. Можемо припустити, що місіс Рід мала гарну освіту та була добре начитаною особою.

Вчителька *міс Темпл* (*Miss Temple*) у Ловудському притулку заміняє Джейн матір. *Temple* в перекладі з англійської означає «храм, церква». Міс Темпл стає для юної Джейн наче храм, куди люди йдуть за допомогою чи порадою. Саме міс Темпл була взірцем для Джейн. З першого погляду вона викликала захват у дівчини. Міс Темпл завжди підбадьорювала своїх учениць словом і прикладом, закликаючи йти вперед, як «хоробрі солдати»: «...*and encouraging us, by precept and example, to keep up our spirits, and march forward, as she said, like stalwart soldiers*». Міс Темпл – людина, яка була необхідна Джейн, позбавленій материнської любові. Саме тому Ш.Бронте обирає таке промовисте прізвище для директриси притулку.

Ім'я *Едвард* (*Edward*) походить від англосаксонського *Eadweard* – «страж багатства, достатку, щастя» [2]. Як ми дізнаємося з роману, містер Рочестер був заможною людиною, який мав два величезних маєтки. Отже, він і є стражем майна, багатства та щастя, яке йому приносить Джейн.

Берта (*Bertha*) – дружина містера Рочестера. Ім'я походить від давньогерманського *beraht* – «світлий» [3, с. 82]. Проте, у романі Берта зовсім не світла жінка, а божевільна, яка не відповідає за свої дії. Вважаємо, що вибір ім'я авторкою обумовлений антитезою, тобто протиставленням світлого імені нестямній жінці.

Прізвище *Рочестер* (*Rochester*) у перекладі з англійської означає «кам'яний форт» у значенні «той, кого оберігають, захищений» [2, с. 37]. Припускаємо, що авторка дає прізвище із такою семантикою герою роману, бо Джейн стає для Едварда Рочестера справжнім «опікуном» після того, як у маєтку Торнфілд трапилася пожежа, і містер Рочестер втратив зір. Джейн доглядала за ним. Завдяки її турботі та любові зір трохи повернувся до нього. Герой містер Рочестер є алюзією Корсара Байрона. Містер Рочестер, як

байронічний герой, так само розумний, але самотній, який не може знайти ладу із суспільством.

Прізвище священника притулку, **містера Броклгерста** (*Mr. Brocklehurst*), складається з двох компонентів – *brock* – борсук та *hurst* – бугор, пагорб, тобто борсучий пагорб. Містер Броклгерст, навчаючи дівчат притулку смиренності та покірності, вбиваючи у них усі плотські бажання, не бачить страшених умов життя учениць. Він нічого не робить і тоді, коли почалася епідемія тифу. Отже, він наче живе у норі, як борсук, не помічаючи того жаху, що панував у стінах Ловуду.

Ім'я **Інгрем** (*Ingram*) походить від древньоскандинавського слова *Ing*-Інг, бог родючості, *hrafn* – ворон, ворон Інга, бога достатку. Прізвище **Бланш** (*Blanche*) походить від старофранцузького слова *blanche* – «*fair, white*»-білявий, гарний, чесний [2, с. 31]. Авторка роману змальовує нам Інгрем Бланш, якій містер Рочестер проявляв знаки уваги, красунею. «*She was very showy, but she was not genuine: she had a fine person, many brilliant attainments; but her mind was poor, her heart barren by nature; ... tenderness and truth were not in her*». – «Вона була справді дуже показна, однак їй бракувало природності, вона була й гарна, й освіту здобула блискучу, та розум мала убогий, а серце – черстве. ... ніжність і правдивість були їй чужі». Проте, із опису ми бачимо, що Інгрем була хоч і красунею, проте не знала «ні співчуття, ні жалості» («*she did not know the sensations of sympathy and pity*»).

Місіс Фейрфакс (*Феєрфакс* у перекладі У. Григораш) (*Mrs. Fairfax*), економка Торнфілду. Прізвище походить від англійського *fair* – гарний, світлий, добрий, білявий. Можемо припустити, що так як пані була вже у віці, то й волосся вона мала світле (*fair*). З першого знайомства Джейн із місіс Фейрфакс старенька пані їй сподобалась. «*An old neat woman sitting in the easychair*». – «Сидить в старенькому кріслі, чиста акуратненька старенька». Поруч з місіс Фейрфакс Джейн бачила ідеал домашнього затишку, дбайливості, опіки і добродушності. Тобто, місіс Фейрфакс була доброю, світлою, чуйною людиною.

Топоніми є своєрідною мовною пам'яткою своєї епохи. Топонім зберігає відомості про духовну культуру людей, які його створили (слово, використане як основа назви; мотивування назви; зв'язок назви з культурно-історичним призначенням названого об'єкта) [5, с. 41]. Почнемо аналіз із маєтку *Гейтсхед* (*Гейтсгед* у перекладі У. Григораш) (*Gateshead*), де Джейн жила разом із родиною тітки місіс Рід. Назва Гейтсхед складається з двох компонентів *gates* ворота та *head* – голова. Гейтсхед – місто в графстві Тайн-енд-Уір на північному сході Англії, на південному березі річки Тайн. Немає жодних припущень, чому Ш. Бронте саме у Гейтсхеді поселяє родину Рідів. Вважаємо, що за цієї назвою немає підтексту.

Ловудський притулок (*Lowood Institution*) – місце, де Джейн провела вісім років свого життя. У цьому слові виокремлюється компонент *wood* – ліс, дерево, гай. Прототипом Ловуду слугував Кован-Брідж, школа для дітей священників, де навчалася Шарлотта разом із двома сестрами. Назва притулку в романі є цілком вигаданою, тож вважаємо, що вона не несе у собі жодних прихованих конотацій.

Будинок містера Рочестера, *Торнфілд* (*Тернфілд* у перекладі У. Григораш) (*Thornfield*) складається з двох компонентів – *thorn* – колюча рослина та *field* поле. Авторка роману сама ж пояснює значення топоніму Торнфілд – «...*and where an array of mighty old thorn trees, strong, knotty, and broad as oaks, at once explained the etymology of the mansion's designation*». – «Вздвож огорожі вишукувались старі тернові дерева, крилаті, вузлуваті й могутні як дуби, і я одразу збагнула, чому маєток названо Торнфілд». У перекладі перекладач навіть робить виноску «Назва Торнфілд походить від англ. *thorn* – терен та *fiel* поле» [6, с. 95], тому назва є цілком зрозумілою для українського читача, вона зберігає образний компонент даного знаку.

Ферндін (*Ферндин* у перекладі У. Григораш) (*Ferndean*) – назва другого маєтку містера Рочестера. Слово походить від англійського *fern* – папороть, *dean* – балка, долина. Із опису маєтку видно, що територія біля Ферндіну справді схожа на якусь балку. «*Even when within a very short distance of the*

manor-house, you could see nothing of it, so thick and dark grew the timber of the gloomy wood about it. – «Навіть зблизька садиби не було видно, – такою густою, непроглядною стіною затуляли її похмурі дерева». Ш. Бронте нічого не згадує про папороть, можемо лише припустити, що окрім дерев там росли ще й папороті влітку. Для українського читача підтекст щодо балки *dean* із густо засадженими деревами повністю нівелюється. Перекладачі зберігають інакомовне звучання топоніму Ферндін.

Проаналізувавши способи перекладу антропонімів та топонімів, можна зробити висновок, що перекладачі користувалися **транскрипцією**: *Jane* Джейн, *Reed* – Рід, *Edward* – Едвард, *Bertha* – Берта, *Temple* – Темпл, *Rochester* Рочестер, *Brocklehurst* – Броклгерст, *Ingram Blanch* – Інгрем Бланш, *Fairfax* Фейрфакс (П. Соколовський), Феєрфакс (У. Григораш), *Ferndean* – Ферндін (П. Соколовський), Ферндин (У. Григораш), *Lowood* – Ловуд, *Gateshead* Гейтсхед (П. Соколовський), Гейтсгед (У. Григораш), *Thornfield* – Торнфілд (П. Соколовський), Тернфілд (У. Григораш), *Bessie* – Бесі, *Abbot* – Ебот; **транслітерацією**: *Helen* – Гелен (У. Григораш).

Відмінність у перекладах П.Соколовського та У. Григораш полягає у тому, що, у зв'язку з тим, що переклад У.Григораш (2009) виконано пізніше, ніж переклад П. Соколовського (1971), перекладачка, по-перше, використовує літеру г, яка з'явилась в українському алфавіті лише у 1990 році, по-друге, У. Григораш передає англійську літеру h українською г. Вважається, що для кращого розуміння українським читачем підтексту та конотацій, закладених у власні назви автором, перекладачі повинні давати коментар, що містив би інформацію історичного та культурно-соціального характеру.

Найбільш частотним способом передачі перекладу власних назв з англійської мови українською в роботі склали транскрипція та транслітерація. Саме ці види перекладу допомагають зберегти семантику слів, яка є важливою для створення будь-якого художнього образу. Кожен випадок було розглянуто окремо, тому що передача власної назви це не лише переклад з мови оригіналу, це у свою чергу переклад культурних цінностей з однієї мови іншою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі: дис. д-ра філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Ужгород: УДК, 1999. 446 с.
2. Root A. Place names of the world: origins and meanings of the names for 6600 countries, cities, territories, natural features and historic sites. 2nd edition. Stockbyte : McFarland&Company, Inc. , 2006. 364 p.
3. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник. Київ : Наукова думка, 1996. 335 с.
4. Бронте Ш. Джен Ейр / перекл. з англ. П. Соколовський. Київ: Основи, 1987. 459 с.
5. Олійник Т. С. Семантичні та функціональні характеристики символічних власних імен в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2001. 21 с.
6. Бронте Ш. Джейн Ейр : роман / перекл. з англ. Уляни Григораш. Київ : KM Publishing, 2009. 528 с.

МІЖМОВНІ ОМОНІМИ ТА ПАРОНІМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ЛЕКСИЧНИХ СИСТЕМАХ

Вдовцова Ольга Євгенівна,
викладач;
Сипко Людмила Михайлівна,
к.ф.н., доцент
Тернопільський фаховий коледж
Університету Україна

Питання вивчення польської мови на західноукраїнських землях завжди було актуальним, оскільки на цій території воно торкається поняття «білінгвізм». Ще більшої ваги воно набуло у теперішній ситуації активізації політичних, економічних та соціальних зв'язків між Україною і Польщею.

У практиці перекладу виникає чимало труднощів, пов'язаних із інтерференцією – змішуванням мовних систем у процесі їх взаємодії. Це явище може виявлятися на всіх рівнях мови: фонологічному, граматичному, морфологічному, синтаксичному та лексичному.

Мета нашого дослідження – проаналізувати українсько-польську міжмовну лексику, а саме – представлені в ній різновиди омонімів та паронімів.

Лексичні системи близько споріднених мов завжди мають певну частину слів, котрі повністю чи частково співпадають за звучанням чи написанням, проте мають різне значення. Виділимо п'ять їх різновидів:

1. Міжмовні омоніми, що повністю співпадають за формою.

Депутат – виборна посада; *пол.* Deputowany. Deputat – одна з форм оплати праці (натуральна).

Друкарка – жінка-друкар; *пол.* Maszynistka. Drukarka – принтер.

Лак – засіб для покривання поверхонь, нерозчинний у воді; *пол.* Lakier.
Lak 1 – сургуч., 2 – вид рослин.

Кокарда – значок на кашкеті; *пол.* Kokarda – закладка для волосся, бант.

Застава 1 – майно під позику, що залишається у кедитора; *пол.* Zastaw.

Застава 2 – військовий пост; *пол.* Rogatka. Zastawa – сервіз.

Збір – збирання; *пол.* Zbir – бандит. Zbiór – збірка, збірник.

Скоро – *пол.* niedługo, niebawem, wkrótce; skoro – якщо.

2. Міжмовні омоніми, відмінні за формою:

а) Акцентуаційно:

1. Урок – *пол.* lekcja. Urok – чарівність, шарм.

2. Аванс – *пол.* zaliczka. Awans – підвищення.

3. Магазин – *пол.* sklep. Magazyn – склад.

4. Закон – *пол.* prawo, ustawa. Zakon – чернечий орден.

5. Диван – *пол.* рід меблів. Dywan – килим.

6. Потурбувати – *пол.* Poturbować, на відміну від потурбувати, має значення побити, поранити.

б) Фонетично:

7. Гомілка – частина ноги; *пол.* Gomołka – 1. грудка сиру, масла. 2. шибка.

8. Гривня 1. у Київській Русі – жіноча прикраса. 2. грошова одиниця України; *пол.* Grzywna – штраф.

9. Внесок – 1. кошти для сплати установі; *пол.* składka. 2. кошти, які надаються для участі у статутному фондi; *пол.* Wkład. Wniosek 1. проєкт; пропозиція. 2. висновок 3. прохання, заява.

10. Водник – працівник водних шляхів; *пол.* Wodnik – 1. Водяник, злий дух. 2. вид птахів. 3. водяний павук. 4. знак зодіаку Водолій.

в) Морфологічно:

11. Бакалія – тільки одн. – продукти чи товари тривалого зберігання; *пол.* Bakalie – тільки мн. – Сушені курага, інжир, ізюм.

12. Кошти – тільки мн. – гроші; *пол.* Koszt – вартість, ціна.

13. Люстра ж.р. – підвісний світильник; *пол.* Lustro с.р. – дзеркало.

14. Міжмовні омоніми, що відрізняються окремими лексичними

значеннями.

15. Виклад – манера опису; *пол.* Wykład – 1. лекція. 2. – виклад.

16. Допінг – медичні препарати для стимуляції; *пол.* Doping – 1. підтримка на змаганнях від вболівальників. 2. – допінг.

17. Гірчиця – 1. рослина. 2. приправа; *пол.* Musztarda. Gorczyca гірчиця 1.

18. Дека – частина деяких музичних інструментів; *пол.* Deka 1. – дека. Дека 2 у розмовному стилі – міра ваги, скорочено від dekaogram – декаграм.

4. Слова з однаковим значенням, котрі різняться стилістичним використанням.

Бидло – лайка (розмовний стиль); *пол.* Wudło – велика рогата худоба (загальноновживана лексика).

Уста – художній стиль (поетичне звучання); *пол.* Usta (загальноновживана лексика) – рот, губи.

Напитися – сп'яніти (розмовний стиль); *пол.* Napić się – просто випити алкоголю (загальноновживана лексика).

5. Омонімічні фразеологізми.

В дим – зневажл. – повністю, до краю; *пол.* (Yak) w dym – сміливо, без вагань.

Від руки. – писати власноруч; *пол.* Od ręki – розм. – відразу, без зволікання.

Шкірити зуби – сміятися; *пол.* Szczeryć zęby do kogoś – ірон. кокетувати, загравати.

Впасти на голову – випробування, нещастя; *пол.* Upaść na głowę – зробити безглуздий вчинок, здуріти.

Легка рука. – 1. вправність, умілість. 2. успішність в починаннях; *пол.* Lekka ręka. – нерозсудливість в оперуванні коштами. 3 години на годину найближчим часом; *пол.* Z godziny na godzinę – несподівано, раптово.

Для тих, хто достатньо добре володіє польською та українською мовами в усній та писемній формах, відмінності в таких словах не сприймаються як суттєві.

Це є наслідком багаторазового почергового використання обох мов. Виникає схильність до сприйняття міжмовних омонімів та паронімів як ідентичних. Саме в цьому прихована небезпека неправильного ототожнення слів, котрі співпадають за формою, оскільки адекватне співвіднесення лексем потребує більш високого рівня володіння мовами.

СЛОВОСКЛАДАННЯ ЯК СПОСІБ СЛОВОТВОРУ ГЕНЕТИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Коломієць Наталія Володимирівна

Кандидат філологічних наук, доцент
Навчально-науковий інститут філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вступ. Виділяючи способи словотвору в генетичній терміносистемі китайської мови, варто почати з найбільш дослідженого способу, проте, який може викликати додаткові дискусії, а саме спосіб словоскладання. На основі досліджень російських, західних та китайських мовознавців [王铭玉] [李宇明] було створено моделі словоскладання. Компоненти, враховуючи граматичну природу, можуть бути субстантивні, вербальні та ад'єктивні. Їх позначають латинськими буквами N (субстантивні), V (вербальні) та A (ад'єктивні). Субстантивний компонент близький за своєю природою до підмету (主语), вербальний – до присудку (谓语), ад'єктивний – до атрибутиву (定语). [Солнцева Н. В., с. 76] Враховуючи їх комбінаторику, може існувати лише сім моделей словоскладання, а саме: 1) субстантивна (N+N); 2) субстантивно вербальна або вербально-субстантивна (N+V або V+N); 3) субстантивно ад'єктивна або ад'єктивно-субстантивна (N+A або A+N); 4) вербальна (V+V); 5) вербально-ад'єктивна або ад'єктивно-вербальна (V+A або A+V); 6) ад'єктивна (A+A).

Мета. Дослідити та класифікувати терміни генетичної терміносистеми китайської мови з точки зору словоскладання як способу словотвору.

Матеріали та методи. Дослідивши наявні друковані джерела та словники, шляхом суцільної вибірки склали глосарій з 300 найбільш поширених та частотних термінів генетичної терміносистеми сучасної китайської мови. Використовуючи створений глосарій ми виділили та класифікували терміни, що були утворені способом словоскладання.

Результати та обговорення.

Проаналізуємо детальніше кожен модель словоскладання в рамках утвореної генетичної терміносистеми:

а) субстантивна – слово складається з двох або більше субстантивних компонентів. Найрозповсюдженіша модель словоскладання серед представлених. Під час відбору термінів в терміносистемі, які були створені за допомогою даної моделі, головною проблемою було конкретне визначення лексичних одиниць. Деякі компоненти можуть виступати або субстантивними, або вербальними, або навіть ад'єктивними, тому основним завданням під час відбору став пошук першочергового значення та семантичний зв'язок кожного компоненту, щоб він відповідав визначенню того чи іншого поняття. Словами, які створені за такою моделлю є: 1) «合子核» (hézǐhé) («синкаріон») = «合子» + «核» («зигота» + «ядро»); 2) «返祖现象» (fǎnzǔ xiànxàng) («атавізм») = «返祖» + «现象» («реверсія» + «явище»); 3) «囊胚» (fāngpēi) («бластула») = «囊» + «胚» («сумка» + «зародок»); 4) «毒力» (dú lì) («вірулентність») = «毒» + «力» («вірус» + «сила»); 5) «分子伴侣» (fēnzǐbànlǚ) («шаперони») = «分子» + «伴侣» («частина» + «партнер»); 6) «基因库» (jīyīnkù) («генофонд») = «基因» + «库» («ген» + «сховище»); 7) «疱疹病毒» (pào zhěn bìng dú) («герпесвіруси») = «疱疹» + «病毒» («герпес» + «вірус»); 8) «桥粒» (qiáoli) («десмосома») = «桥» + «粒» («міст» + «ядро»); 9) «遗传型» (yí chuán xíng) («генотип») = «遗传» + «型» («мінливість» + «тип»); 10) «基因组» (jīyīnzǔ) («геном») = «基因» + «组» («ген» + «група»).

б) субстантивно-вербальна або вербально-субстантивна: 1) «基因表现» (jīyīnbiǎoxiàn) («експресія генів») = «基因» + «表现» («ген» + «вираження»); 2) «分子选殖» (fēnzǐxuǎnzhí) («клонування ДНК») = «分子» + «选» + «殖» («частина» + «відбирати» + «народити»); 3) «沉淀» (chéndiàn) («преципітат») = «沉» + «淀» («тонути» + «осад»).

в) субстантивно-ад'єктивна або ад'єктивно-субстантивна: 1) «常染色体»

(chángǎnsètǐ) («аутосома») = «常» + «染色体» («постійний» + «хромосома»);
2) «原肠胚» (yuánchángpēi) («гаструла») = «原肠» + «胚» («гастроланцюг» + «зародок»); 3) «杂种» (zázhǒng) («гібрид») = «杂» + «种» («змішаний» + «вид»);
4) «上位» (shàngwèi) («епістаз») = «上» + «位» («верхній» + «положення»);
5) «黏质体» (niánzhítǐ) («косміда») = «黏» + «质体» («клейкий» + «пластид»).

г) вербальна: 1) «剪接» (jiǎnjiē) («сплайсінг») = «剪» + «接» («різати» + «отримувати»); 2) «渗透» (shèntòu) («осмос») = «渗» + «透» («просочуватися» + «проникати»); 3) «获能» (huònéng) («капацитація») = «获» + «能» («отримувати» + «могти»).

г) вербально-ад'єктивна або ад'єктивно-вербальна: 1) «互补» (hùbǔ) («комплементарний») = «互» + «补» («взаємний» + «компенсувати»); 2) «突变» (túbiàn) («мутація») = «突» + «变» («різко» + «змінити»); 3) «分歧» (fēnqí) («дивергенція») = «分» + «歧» («ділити» + «помилковий»).

д) слова, які утворені ад'єктивним методом, в терміносистемі відсутні.

Також існують комбінації всіх компонентів словоскладання, проте це вже не слова, а окремі словосполучення або навіть речення зі всіма необхідними граматичними відносинами. Прикладами таких словосполучень можуть бути такі терміни: 1) «赤血球大小不同» (chìxìeqiú dàxiǎo bùtóng) («анізоцитоз») – «розмір червоних кров'яних тілець неоднаковий»; 2) «受精卵» (shòujīngluǎn) («зигота») – «яйцеклітина, яка отримала сім'я»; 3) «有丝分裂» (yǒusī fēnliè) («мітоз») – «поділ, який має мізерні масштаби»; 4) «染色绵羊毛皮» (rǎnsè miányángmáopí) («мутон») – «пофарбований в овечу шкуру».

Висновки. Беручи за основу синтезовану класифікацію способів словотвору генетичних термінів даної терміносистеми, було отримано наступні результати: терміни, утворені способом словоскладання складають лише 8% від всіх термінів генетичної терміносистеми сучасної китайської мови. Отже, можна дійти висновку, що хоча словоскладання є продуктивною словотвірною моделлю для термінів генетичної терміносистеми китайської мови, однак вона

не є найчастотнішою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. 王铭玉. 符号语言学 / 王铭玉. – 上海: 上海外语教育出版社, 2004年. 502页.
2. 李宇明. 中国语言学发展的新机遇 / 李宇明. // 修辞学习. – 2005年. №2. – 72–76页.
3. Солнцева Н. В. Теоретическая грамматика современного китайского языка / Н. В. Солнцева, В. М. Солнцев. – Москва: Военный институт, 1978. – 152 с.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО ТА КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

Сосой Галина Станіславівна,
старший викладач

Воскобойник Валентина Іванівна,
к.філол.н., доцент

кафедри англійської та німецької філології
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Анотація. Іноземна мова є ідеальною платформою для здійснення процесу розвитку творчих здібностей студентів. У статті розглядається проблема використання самостійної роботи на практичних заняттях з іноземної мови та розвиток творчого потенціалу студентів при виконанні деяких видів самостійної роботи.

Ключові слова: творчий потенціал студентів, самостійна робота, іноземна мова, творче мислення, професійна діяльність, навчально-професійні цілі.

Вступ. За останні роки в освітній сфері відбулася переорієнтація освітньої парадигми на розвиток особистісних якостей фахівця-професіонала. У цих умовах метою освіти має стати «розвиток пізнавального та творчого потенціалу майбутнього фахівця, його внутрішньої та зовнішньої самоорганізації, спрямованої на перетворення теоретичних знань на практичні вміння, професійні навички» [1, с. 33]. З розвитком творчих здібностей збагачується практичний та емоційний досвід, формуються психічні установки та інтелектуальний потенціал, відбувається виховання естетичних та розумових здібностей особистості, накопичення професійних навичок та умінь, прояв природних задатків студентів.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є різні форми самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови. Самостійна робота проходить через весь процес навчання студентів в університеті та передбачає формування у них цілісних уявлень про професію, що в сукупності актуалізують процес реалізації творчого потенціалу. На заняттях з іноземної мови реалізація творчого потенціалу студентів протікає при самостійному виконанні ними творчих завдань, що сприяють поглибленню знань, виробленню стійких навичок самостійної роботи.

Такими, наприклад, є завдання як, складання кросворда за основним поняттям досліджуваного розділу, написання есе, проведення мультимедійної презентації по темі, складання портрета творчого вчителя тощо.

Матеріали і методи. Безсумнівно, успішне засвоєння іноземної мови передбачає високий рівень зацікавленості студента у досягненні певного рівня володіння мовою і водночас залученість до процесу навчання. Говорячи про студентів, слід підкреслити, що англійська мова стає для них основним необхідним інструментом пізнання: англійською видається значна частина зарубіжних наукових журналів; крім того, англійська мова є основною робочою мовою більшості міжнародних конференцій.

Навчальний процес з іноземної мови ідеально підходить для реалізації цілей всебічного розвитку особистості. Саме у процесі навчання іноземної мови методисти-практики рекомендують широко застосовувати самостійну роботу. Здійснюючи виконання самостійної роботи в рамках мовної освіти, студенти не лише отримують та вдосконалюють необхідні мовні навички, але також набувають можливості творчо мислити, самостійно планувати свої дії, прогнозувати різні варіанти розвитку подій, активно включатись у реальну мовну дійсність.

Самостійна робота на практичних заняттях з іноземної мови проводиться з метою систематизації знань, розвитку критичного та креативного мислення та закріплення умінь.

Головне в самостійній роботі студента має бути не те, що вона

виконується без безпосередньої допомоги викладача, а те, що в його діяльності поєднуються функції переведення інформації у знання, потім у вміння та функції управління цією діяльністю. У процесі самостійної роботи студент постає як активна творча особистість, що створює свій світогляд, культуру, готовність до майбутньої професії, ерудицію.

Розвитку творчого потенціалу студентів у процесі самостійної роботи з іноземної мови можуть сприяти багато факторів, серед яких слід виділити такі, як потенційне застосування на практиці результатів виконуваної роботи у сфері майбутньої професійної діяльності, що дозволяє реалізувати себе як майбутнього спеціаліста у навчальній ситуації; інтеграція активних методів навчання студентів до навчального процесу, що стимулює до творчої діяльності (ігри, вивчення кейсів, мультимедійні презентації, створення проектів); наявність науково-дослідного компонента у самостійній діяльності студента (підготовка до науково-практичних конференцій та семінарів; предметні олімпіади; конкурси науково-дослідних робіт мовою тощо) [2].

Вищевказані компоненти активізують творчий початок і сприяють розкриттю особистості студента як майбутнього професіонала з креативним підходом до вирішення проблем, що виникають. Кожна форма самостійної роботи має різну міру впливу розкриття творчого потенціалу. Так, індивідуальна робота дозволяє враховувати особливості особистісних якостей студента, при цьому завдання може бути уніфіковано, але мати варіації виконання. Самостійна робота невеликими групами, кожна з яких виконує своє проектне завдання, також має переваги.

Популярною формою творчої самостійної роботи з іноземної мови є есе, яка має на меті розвиток творчого мислення та вміння письмового викладу власних думок. З одного боку, її виконання дозволяє студентам застосовувати отримані знання на практиці, а з іншого боку, викладач має можливість отримувати зворотний зв'язок про якість засвоєння матеріалу та рівень розвитку у кожного студента здатності висловлювати свої думки у письмовій формі. Різноманітність тем вимагає певну форму есе. Це може бути вивчення

проблемної ситуації у вигляді подання різних точок зору на її вирішення на основі аналізу літератури та матеріалу із засобів, підбору прикладів, що ілюструють її наявність тощо.

Не менш цікавою формою самостійної роботи є презентація.

Презентація – це можливість студентів висловити власні ідеї у зручній для них творчо продуманій формі. Результатом використання мультимедійних презентацій, комп'ютера та матеріалів Інтернету на заняттях є творча атмосфера спілкування та підвищення мотивації вивчення іноземної мови.

Навчання студентів передбачає формування навичок роботи з літературою англійською мовою, перекладу спеціальних текстів, а також всебічне володіння засобами усного та письмового різновиду іноземної мови. При цьому слід зазначити: оскільки на заняттях більша увага нерідко приділяється письмовим текстам та перекладам, навіть знаючі студенти нерідко з хвилюванням ставляться до можливості усного публічного виступу, і, не маючи навичок риторики, не усвідомлюють відмінностей між усною презентацією результатів дослідження та написанням есе.

Ще одним важливим завданням презентацій стало формування у студентів творчого підходу до вивчення іноземної мови. Необхідною умовою успішності проведення презентації є вибір теми, здатної зацікавити студентів. Продуманий, грамотний підбір матеріалу дає можливість студентам виявити творчий підхід та значну самостійність під час підготовки до проведення презентації. Тематика повинна вибиратися з урахуванням інтересу студентів до матеріалу, що вивчається, тому в ході презентації дуже важливо дотриматися вірного балансу між візуальною та розмовною складовими, одночасно створюючи психологічно комфортну атмосферу для студентів.

При цьому кожна презентація повинна включати уточнюючі коментарі та питання викладача, а також живе обговорення з усіма учасниками. Для більшості студентів презентація є серйозним досвідом виступу англійською перед широкою аудиторією, при цьому дозволяє проявити себе як у ролі доповідача, так і опонента. Студентські виступи базуються на отриманих

базових знаннях, самостійній підготовці, творчому підході та прагненні вдосконалювати свої знання у професійній галузі при вивченні іноземної мови. Безперечно, презентації показують себе як реальний засіб оптимізації навчального процесу.

Ще одним із видів самостійної роботи студентів на заняттях з іноземної мови – виконання творчого проекту (наприклад, за темою "British and American Crime Fiction" або "This Amazing Place We Live in"), його технічний та естетичний супровід, обґрунтування та наочний супровід, подання та захист даного проекту. На першому етапі розв'язання творчої задачі відбувається її усвідомлення: студенти розуміють, що для вирішення поставленої задачі недостатньо наявних знань, необхідно вийти за їхні межі, визначити напрямок роботи. Отже, вже на першому етапі виникає особиста зацікавленість у проекті, що природно підвищує пізнавальний інтерес. На другому етапі відбувається інформаційний пошук.

Визначаючи методи знаходження нової інформації, студенти спираються на знання, отримані у процесі навчання та попередньої діяльності. Третій етап відповідає аналітико-синтетичній переробці інформації. Змістом цього етапу є розуміння, осмислення отриманої інформації, її оцінка, встановлення зв'язків між розрізненими фактами та явищами, узагальнення їх та подання у логічній формі. Саме на цьому етапі зібрана інформація переходить у знання. Заключний етап вирішення творчої задачі – представлення та захист проекту. Отриманий результат як його «експортної моделі» стає надбанням інших, обговорюється, аналізується. Тому письмове оформлення результатів, наочний та технічний супровід – необхідний завершальний етап вирішення творчого завдання. На цьому етапі студенти представляють свій проект, дають технічне та естетичне обґрунтування своєї роботи, відповідають на питання, що виникають під час представлення, вислуховують зауваження.

Робота над створенням такого проекту допомагає розвинути здібності у студентів, трансформувати вже набуті знання, працювати в команді, відстоювати особистісну позицію та нести відповідальність за виконання

поставленого перед групою завдання, розвивати творчий потенціал, конкурентоспроможність, професійну мобільність, здатність до самоосвіти.

Одна з передбачуваних форм творчої роботи студентів на практичних заняттях з іноземної мови може полягати у вивченні на самостійній основі інформаційних матеріалів з метою переробки поданої інформації (це можуть бути різні схеми, таблиці, буклети, рекламні проспекти та ін.). Прискорення інформаційних процесів сучасного суспільства диктує більш інтенсивні способи управління інформаційними потоками, засвоєння та актуалізації знань, а це означає, що сучасний фахівець має вміти працювати з великою кількістю інформації, та швидко виробляти стратегію вирішення нестандартних проблем [3].

Головними ознаками оцінювання творчих завдань є високий рівень самостійності, вміння обробляти матеріал з урахуванням його порівняння, зіставлення і узагальнення, класифікації з виділених підстав, вміння давати власну оцінку описуваному явищу чи події, висловлювати своє ставлення щодо нього. «Реалізація творчого потенціалу студентів у процесі виконання ними самостійної роботи сприяє появі не лише великих та яскравих знахідок, а й скромних та малопомітних, які також суттєво значущі для особистісного та професійного зростання студентів».

Зазначимо, що у цій статті наведено лише невелику кількість проаналізованих прикладів видів самостійної роботи студентів на практичних заняттях з іноземної мови. Така індивідуальна робота сприяє розвитку мотивації до подальшого вивчення мови, творчого підходу до своєї навчальної діяльності, вміння самостійно мислити та поглиблювати свої знання [4].

Висновки. Отже, організація самостійної роботи студентів є складним та багатогранним процесом, спрямованим на реалізацію їх критичного та креативного мислення в освоєнні змісту навчальних дисциплін професійної підготовки, успішність реалізації якого залежить від ступеня включеності студентів у різні види самостійної роботи та ставлення студентів до реалізації свого творчого потенціалу. Реалізація форм самостійної роботи студентів на

заняттях з іноземної мови, що активізують творчий потенціал особистості, передбачає особистісно-орієнтований підхід.

Це пов'язано з новою роллю викладача як ініціатора самостійної навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності студентів, що сприяє отриманню неоціненого досвіду, максимально наближеного до реальної професійної діяльності. У процесі виконання самостійної роботи творчого характеру студент є суб'єктом дії, що під час роботи з одиницями інформації іноземною мовою сприяє формуванню комунікативних, компенсаторних та соціокультурних компетенцій, необхідних для успішної роботи молодого спеціаліста в умовах сучасного ринку праці.

Всі ці фактори стимулюють активізацію творчого мислення студентів та сприяють засвоєнню мовного матеріалу, оскільки мова служить не метою, а засобом досягнення навчально-професійних цілей. Подібні форми організації самостійної роботи студентів дозволяють, за бажанням та необхідності, вводити в завдання елементи творчості, науково-дослідної роботи, спрощувати чи ускладнювати завдання самостійної роботи студентів на заняттях з іноземної мови.

Проведення аналізу різних творчих завдань студентів дозволяє зробити висновок, що професійна підготовка студентів орієнтована на розвиток та реалізацію їх критичного та креативного мислення та визначається суттю та змістом їх майбутньої професії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: [підручник] / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
2. Кучер У. В. Розвиток творчого потенціалу студентів [Електронний ресурс]: – Режим доступу : http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/2_2010/kucher.pdf.
3. Професійна підготовка майбутнього викладача як фактор формування його творчого потенціалу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bit.ly/stpXAg>.

4. Казанжи О. В. Формування творчої особистості вчителя. – Режим доступу: <http://www.psych.kiev.ua/>.
5. M. J. Hannafin, K. M. Hannafin, Cognition and student-centred, web-based learning: Issues and implications for research and theory, Learning and instruction in the digital age Springer US, p. 20-34, 2010.
6. Корнева З.М. Самостійна робота як провідна форма організації навчальної діяльності з оволодіння іноземною мовою у професійному спрямуванні у немовному вищому закладі освіти. Режим доступу: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/natural/vkpi/fpp/2007-1/06_Korneva.pdf.
7. Мархева О. Є. Організація самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов за підтримки інформаційних технологій.
8. Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 2(16). – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
9. Мостова А. О. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови. Режим доступу: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_17/files/P1711_55.pdf.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

CULTURE OF CITIES IN THE CONTEXT OF GLOCALIZATION

Radionova Ludmila,

PhD in Philosophy, Associate Professor,
Department of Philosophy and Political Science, Docent,

Kozyrieva Nataliia,

PhD in Philosophy, Associate Professor,
Department of Philosophy and Political Science, Docent
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Kharkiv, Ukraine

Today we can see a paradigm shift in the development of the city: «an office city», «a machine city» and «an industrial city» are changing into «a cultural city», «a city for life», «a city that promotes a healthy city». The combination of such approaches as «a city as an innovative project» and a city – is «a center of culture» acquires a new meaning. The city of the future will be characterized as a place, that promotes the implementation of innovative initiatives with participation of as many people as possible, as a place, where they approach social and economic problems in a new way, a place of collective creativity of the inhabitants, who are the representatives of different cultural and social backgrounds [1, p. 376].

The aim of the study is the analysis of the impact of the modern globalized world on new opportunities for urban development. Metropolitan areas are considered to be the most innovative centers where technological and scientific progress, economic, social and cultural developments are concentrated. By the innovation we mean the activities of people and organizations to change themselves and the environment through the introduction of new processes, products, behavior. The urban innovation describes the development and application of ideas and technologies that improve goods and services or increase the city's efficiency.

Nowadays cities are under the strongest pressure of increasing cultural diversity and social heterogeneity. The population of cities is made up of the representatives of different nationalities, languages, religions and social strata, and this will become more apparent in future cities.

Cities perform a socio-cultural function, proving that they are the cultural heritage sites of the peoples, who are living in them. Traditions, attitudes, and norms of behavior that regulate the behavior of social subjects are formed in cities. Thanks for this function the creative activity of individuals as well as their identification are realized.

One of the most important conditions for the permanent urban development is the introduction of innovations. The innovative cities seek to link the innovative issues in the economy with the sustainability and governance issues at different levels of the city's energy system, in combination with the comprehensive basic urban planning programs [1, c. 378].

In order to outline the cultural potential of cities, it must be remembered that historical or cultural monuments of world or national importance are concentrated in cities. It is necessary to implement projects in the field of digitization of tourist and cultural spaces of the city, including navigation system, mobile Internet for tourists and personalized online services, and an updating of the websites of museums with the possibility of virtual tours of them. Museums and cultural centers around the world often use virtual reality technology.

Results of the research: current and future trends in the cultural life of the city:

Glocalization (simultaneous processes of a globalization and localization of a culture). This tendency can be defined as the desire of providing an opportunity for every culture to implement its «peculiarities» in the multicultural world.

It is a process of interaction of a global and local influence at the same time on all systems, and in particular on a culture; Integration is a blurring of borders, a universality of cultural norms and standards; a technological support for culture. Nowadays the culture is inseparable from the technological aspects of social development.

REFERENCES

1. Radionova L. O. Teoretyko-metodologichni aspekty upravlinnya adaptivnym rozvytkom malyx mist Ukrayiny [Theoretical and methodological aspects of management adaptive development of small cities of Ukraine] // Problemy adaptaciyi socialno-ekonomichnyx system do ekzogennyx zmin. [Problems of the adaptation of socio-economic systems to exogenous changes]. Za zagalnim redaguvanniam doktora ekonomichnih nauk, profesora L. L Kalinichenko. H. : FOP Panov A. M.2019. – S. 370-380.

2. Radionova L. O. New norm as a determinant of the «virtual city». *Habitus* No. 14, 2020. URL : <http://habitus.od.ua/journals/2020/14-2020/14-2020.pdf>

ECONOMIC SCIENCES

THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON THE GLOBAL ECONOMY

Mazhara Glib

Ph.D. in economics, senior lecturer

Zhyr Valentyna

Student

National Technical University of Ukraine

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Kyiv, Ukraine

Introductions. The Earth's climate change is a complex combined process even a small increase in the average global temperature leads to an increase in the number of natural disasters in the world: frequent and intense heat waves, hurricanes and typhoons, melting glaciers, rising sea levels, heating and acidification, which generally leads to damage to property and infrastructure, reduced productivity, mass migration and security threats.

Aim. To analyse the effect of climate change on the global economy, draw conclusions about the level of its danger and provide possible solutions to the problem.

Materials and methods. This paper analyses reports from government agencies and international environmental organisations, as well as recent academic publications in the field.

Result and discussion. The Earth has always experienced cyclical changes in cooling and warming, i.e. the cyclical change in average annual temperature between years in the same season, but recently these changes have broken records. According to the IPCC, "each of the last four consecutive decades has been warmer than any previous decade since 1850" [1].

Most scientists agree that human emissions of greenhouse gases are having the

greatest impact on the climate, leading to global warming.

Today, the already difficult situation with temperature changes has been significantly worsened by Russia's full-scale invasion of Ukraine. According to the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, at least 33 million tonnes of CO₂eq (carbon dioxide) emissions have been recorded as a result of the war [2]. The main contributors to these emissions are fires (over 23.4 million tonnes of CO₂eq), hostilities (about 8.9 million tonnes of CO₂eq) and the movement of internally displaced persons (about 1 million tonnes of CO₂eq). Potential indirect greenhouse gas emissions due to the need for post-war recovery and reconstruction are estimated at about 48.7 million tonnes of CO₂eq [3].

According to a report by the World Meteorological Organisation, the number of disasters has increased fivefold over the past 50 years as a result of climate change. This results in losses of \$202 million every day [4].

Rising global temperatures can affect food security, contribute to the spread of infectious diseases and worsen the health of those who work outdoors. This will lead to increased sickness absence, reducing both productivity and the amount of labour available for production. In turn, inflation will rise due to reduced output, as business activity will deteriorate, especially in agriculture, as the effects of rising temperatures will lead to lower global crop yields.

According to the "DS-damages" climate damage function scenario [5], if global warming leads to a temperature increase of 4 degrees Celsius, annual economic output will be 50% lower than today, negatively affecting GDP and living standards.

This is why developing countries will be most affected by these temperature changes, as most of them depend on agriculture and tourism.

To date, there are two types of response to climate change that play an important role in predicting the evolution of global economic processes: mitigation and adaptation [6]. Mitigation aims to reduce greenhouse gas emissions, while adaptation involves the development and implementation of measures to adjust the economy to the changes taking place.

To limit global warming, experts suggest reducing global carbon emissions by

about 50% by 2030, investing five times more in low-carbon energy technologies and energy efficiency, and increasing the share of renewable energy to 75-80% by 2050 [1].

Conclusions. Climate change is therefore a factor that affects the global economy. This is why it is important to take action at a national level, at an international level and at an individual level. A person can reduce his or her carbon footprint by, for example, eating less meat, using vegan and vegetarian products as an alternative, using BIO-labelled products, i.e. products that have been produced in accordance with environmental principles, avoiding disposable materials and favouring reusable ones, recycling, using public transport as much as possible or cycling whenever possible.

REFERENCES

1. IPCC data (The Intergovernmental Panel on Climate Change)
<https://www.ipcc.ch/>
2. Report of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine - <https://menr.gov.ua/news/34951.html>
3. Source on carbon dioxide emissions during Russia's war against Ukraine: Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine (2022).
4. Report of the World Meteorological Organisation
<https://public.wmo.int/en/resources/bulletin/climate-extremes-continue-2020>
5. Dietz.S & Stern.N (2014), "Endogenous Growth, Convex Damages, and Climate Risks: How the Nordhaus Concept Supports Deep Carbon Emission Reductions," Center for Climate Change Economics and Policy, Working Paper No. 180.
6. Harris J. M., Roach B., Codur A.-M. The Economics of Global Climate Change. Global Development and Environment Institute, Tufts University, 2015. 70 p.

UDC 336.131

**FORMATION OF A FINANCIAL MECHANISM TO ENSURE FINANCIAL
SECURITY IN UKRAINE**

Riabenko Halyna Mykolayivna

Ph.D. economy Sciences, associate professor

Verlanov Oleksandr Yuriyovych

Ph.D. economy Sciences, associate professor

Klymenko Svitlana Oleksandrivna

Ph.D. economy Sciences, associate professor

Kudrych Vitaly Petrovych

Ph.D. economy Sciences, associate professor

PZVO "International classical
university named after Pylyp Orlyk"

Mykolaiv, Ukraine

Abstract: Based on scientific sources, the article examines the essence and significance of the financial mechanism for ensuring financial security. The components of the financial mechanism for ensuring financial security, the main goals and characteristics of the functioning of the financial security of the state are presented. Directions for creating a full-fledged mechanism for ensuring the financial security of the state are proposed.

Key words: financial security, financial mechanism, the state, threats to the financial security of the state, dangers to the financial security of the state.

Ukraine is entering an era of global competition, when qualitatively new approaches to the development of the economy and the system of economic security of the state are needed to achieve success. First of all, the objective necessity, as the experience of recent years shows, is to focus efforts on achieving the financial security of the state. Among all aspects of ensuring the latter, one of the decisive factors of the reliability and efficiency of the entire economic system is the state of the monetary sphere in the country, because it is the sector of monetary circulation and the bath industry that is most sensitive to changes in the external environment.

At the same time, in view of the high dependence of the Ukrainian economy on fluctuations in the world monetary and commodity markets, the low level of protection of the domestic financial system from external destabilizing factors, the issue of the financial security of the state today is of crucial importance in the process of ensuring the economic and national security of Ukraine as a whole [2, p. 219].

Financial security is considered to be the state of protection of the vital interests of the individual, society and the state from external and internal threats in the financial sphere. Financial security is a component of the economic security of the state, which is characterized by the balance of finances, sufficient liquidity of assets, the availability of the necessary monetary and foreign exchange assets, the degree of protection of financial interests at all levels of financial relations between subjects, the presence of immunity to the negative influence of external and internal factors, stability the functioning of the financial, monetary, currency, banking, budget, tax, settlement, investment, etc. systems, balanced and tested mechanisms of regulation and self-regulation and ensuring the efficient functioning of the economy as a whole.

Let us note the main parameters and indicators that characterize the level of financial security of the state: the level of the budget deficit, the size of the balance of payments deficit, the liquidity of the banking system, the specific weight of long-term bank loans in the total amount of loans granted, the size of foreign exchange reserves, the ratio of the amount of gross international reserves of the NBU to the total amount of annual imports, the stability of the national currency and price stability, the degree of dollarization of the national economy, the level of GDP monetization, the speed of cash circulation, the level of development of the domestic stock market, the investment climate, the degree of protection of the interests of investors, the level of the presence of foreign capital in the framework of direct and portfolio investments in the state economy, state and size of external and internal debt [1].

Based on this, it is possible to identify the main threats to the financial security of the state. The complex of threats can also be considered as a separate subsystem of it, which is influenced by institutions of financial security in the process of

implementing the financial policy of the state. Among the threats to the financial security of the state, the following are identified: incompleteness and imperfection of legislation in the financial sphere, imperfection of budget policy and inappropriate use of budget funds, inefficiency of the tax system, tax evasion and the growth of the "shadow economy", significant amounts of public debt and problems with its maintenance, insufficient financial resources of business entities to ensure the reproductive process and investment activity, low competitiveness of the national banking system, low level of total bank capital, imperfection of the fund infrastructure, insufficiency of fund instruments, low capitalization of the stock and insurance markets, growing influence of transnational capital on the country's economy [6, p. 231].

The level of financial security is determined by the state's ability to neutralize the impact of existing threats on its ability to fulfill due internal and external obligations in a timely manner and in full. Therefore, one of the most important elements of state financial control in Ukraine is the monitoring and forecasting of factors that determine risks and threats to the financial security of the state.

Ensuring the financial security of the state is based on the mechanism for ensuring the financial security of the state, which is a system of organizational and institutional-legal influence measures aimed at timely detection, prevention, neutralization and elimination of threats to the financial security of the state.

Financial security is achieved by conducting a balanced financial policy in accordance with doctrines, concepts, strategies and programs in the political, economic, social, informational and actually financial spheres. The concept of financial security must contain the priority goals and tasks of achieving security, the directions and methods of their achievement, which would adequately reflect the role of finance in the socio-economic development of the state, its content is designed to coordinate national actions in the field of ensuring security at the level of individual citizens and business entities, industries, sectors of the economy, as well as at the regional, national and international levels. Without a well-founded concept of financial security, it is impossible to hope for effective social and economic

development of the state [4, p. 268].

The strategy of financial security should be focused on the development and consistent implementation of measures to consolidate and develop positive processes and overcome negative trends in the field of financial relations. At the same time, the immediate goals of this strategy and the mechanisms for their implementation should be determined. The state strategy of financial security and the comprehensive state financial policy are in close relationship and interaction.

Given the fact that financial security is not static (the security system is affected by a specific situation that develops at a certain stage of social, economic and political development of society), the mechanism for ensuring financial security includes the following elements:

- objective and comprehensive monitoring of the economy and the financial sphere in order to identify and forecast internal and external threats to the interests of financial security objects;

- calculation of threshold limit values of financial and socio-economic indicators (indicators), exceeding which can provoke financial instability and financial crisis;

- state activity to identify and prevent internal and external threats to financial security [5, p. 32].

Thus, the construction of a mechanism for ensuring financial security requires the definition of criterion requirements for it. However, until now there is no theoretical comprehensive development of this issue in the economic literature. Therefore, when formulating criterion requirements for the financial security system, it is possible to take as a basis the approaches to determining the criteria and the integral index of economic security according to the Methodology for calculating the level of economic security of Ukraine. This Methodology was developed in order to determine the level of economic security as the main component of the state's national security and defines the list of main indicators of the state of economic security, their optimal, threshold and limit values, as well as methods of calculating the integral index of economic security [3].

The methodology is based on a comprehensive analysis of indicators of economic security with the identification of potentially possible threats to economic security in Ukraine and is used by the Ministry of Economy of Ukraine for an integral assessment of the level of economic security of Ukraine as a whole in the economy and in individual spheres of activity. The methodology can be used to monitor individual components of economic security in order to make management decisions regarding the analysis, prevention and neutralization of real and potential threats to national interests in the relevant sphere, in particular financial.

The study of the mechanism and systems of ensuring financial security involves consideration of the following key elements: objects, subjects, interests, threats, protection. Taking into account the legal principles and conceptual approaches to the essence of financial security, it can be determined that the object of financial security of the state is the financial system, and more specifically, all its spheres and links: citizens, households, enterprises, institutions, organizations, individual territories and regions, society (its intellectual and material values, informational and surrounding natural environment, natural resources), the state.

The subjects of ensuring the financial security of the state are: the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Security and Defense Council of Ukraine, ministries and other central bodies of executive power, the National Bank of Ukraine, courts of general jurisdiction, the Prosecutor's Office of Ukraine, local state administrations and local self-government bodies, the Security Service of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, citizens of Ukraine and their associations [1].

Thus, the creation of a full-fledged mechanism for ensuring the financial security of the state involves, first of all, solving a wide range of problems related to the formulation of criteria and principles for ensuring financial security, the determination of priority national interests in the financial sphere, the implementation of constant monitoring of factors that threaten the financial security of the country, as well as taking measures to prevent and overcome them. For this, it is necessary, first of all, to improve the investment climate, to improve regulatory and corporate

legislation, to ensure that the fiscal policy of the state is aimed at reducing the share of all components of material costs in the economy, to increase the efficiency of the use of state funds, to ensure effective state control over the activities of entities of natural monopolies, efficiency tariff and regulatory policy.

Also, it is equally important to ensure that the shadowing of the economy is overcome and that capital outflows are stopped abroad; balanced development of the budget sphere; internal and external security of the national currency, its stability, protection of the interests of bank depositors; implementing a balanced policy of internal and external borrowing. Moreover, in order to create a mechanism for ensuring financial security, it is necessary to solve a whole set of legal, structural and organizational, procedural, personnel, technological and resource issues.

LIST OF REFERENCES

1. Bogomolova N. I., Peculiarities of formation of the banking security mechanism in Ukraine. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019
2. Hetmanets O. P. Financial security as an object of legal regulation. Enterprise, economy and law. 2020. No. 3. P. 218-223 URL: <http://dspace.univd.edu.ua>
3. Yermoshenko M. M. Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy: monograph. URL: <http://www.disslib.org/>
4. Melikh O. Financial security of the state: essence, evaluation criteria and preventive strengthening measures. Economic analysis. 2013. Issue 12. Part 3. p. 266-272. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/11687/1/%D0%A1%D1>
5. Poltorak A. S. Theoretical conceptualization of the financial security of the state. Financial space. 2020. No. 4 (40). P.28-42. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua>
6. Romanov V. V. N. O. Doroshenko Financial security of Ukraine. Economy, management and administration. 2019. No. 4 (90). P. 230-235 URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/193108-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%>

МАРКЕТИНГ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Барабаш Наталія Степанівна

к.е.н., професор

Коберник Валентина Петрівна

Студентка

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

В умовах розвитку інформаційних технологій, де кількість інтернет користувачів збільшується щодня, все більш активно зростає популярність інтернет-мережі.

Із появою соціальних мереж змінилося не тільки життя користувачів всесвітньої мережі, але це ще й вплинуло на ведення бізнесу. Пошук потенційних клієнтів і донесення інформації до цільової аудиторії через соцмережі заощаджує час, оскільки в мережі присутні представники всіх вікових категорій і різних соціальних статусів. На сьогодні найбільш успішним і нестандартним шляхом просування будь-якого виду товарів чи послуг є соціальний медіа маркетинг SMM (Social media marketing). Таким чином, відкриваються нові можливості взаємодії та комунікації із цільовою аудиторією для маркетологів.

Метою дослідження є з'ясування сутності та визначення основних напрямів діяльності інтернет-маркетингу в соціальних мережах; розкриття нових можливостей здійснення маркетингових заходів у мережевих спільнотах, дослідження впливу розвитку соціальних мереж на функціонування бізнесу.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій усе більшою популярністю користуються соціальні мережі. Кількість користувачів інтернет мережі у світі, за даними Worldometers становить 2,5 мільярда осіб. Більше половини людей, молодших за 30 років, тобто 96% тих, хто народився в період розвитку інтернет-технологій,

zareєстровані в соціальних мережах [1].

У даний час у світі налічується понад 4,5 мільярди людей, які користуються певним видом соціальних мереж, що становить близько 57 % населення планети. [2] Маркетинг у соціальних мережах є потужним способом для компаній будь-якого розміру охопити потенційних клієнтів. Люди знаходять, дізнаються про бренди, стежать за ними та роблять покупки в соціальних мережах, тому якщо вас немає на таких платформах, як Facebook, Instagram і LinkedIn, ви втрачаєте багато чого. Якісний маркетинг у соціальних мережах може принести надзвичайний успіх вашому бізнесу, створити відданих прихильників бренду та навіть збільшити кількість потенційних клієнтів і продажів. [3]

Для будь-якого бізнесу створення та розробка веб-сайту є дуже важливою складовою. Також окрім веб-сайту, вам потрібно розширити охоплення в Інтернеті на платформах соціальних мереж. Сайти соціальних мереж, такі як Twitter і Facebook, необхідні для підтримки конкурентної переваги. Компанії, ризикують втратити численні маркетингові можливості, якщо вони не мають активних акаунтів у соціальних мережах. [4]

Соціальні медіа сьогодні є одним із найефективніших безкоштовних каналів для маркетингу вашого бізнесу. Деякі з конкретних переваг маркетингу в соціальних мережах:

Залучення потенційних клієнтів. Можна залучати потенційних клієнтів на таких платформах як в Instagram/Facebook, через прямі повідомлення, кнопки заклику до дії в профілях і можливості бронювання товару.

Підвищення впізнаваності бренду. Візуальний характер платформ соціальних медіа дозволяє створювати візуальну ідентичність для широкої аудиторії та покращувати впізнаваність бренду. А краща впізнаваність бренду означає кращі результати з іншими вашими кампаніями. [3]

Охарактеризуємо чотири найпопулярніші соціальні мережі у 2023 році.

Facebook. Сьогодні приблизно 37,0% усіх людей на Землі користуються Facebook. Кількість людей, які щодня користуються Facebook (DAU):

2 000 мільярдів. Частка активних користувачів щомісяця- 67%. Розмір глобальної рекламної аудиторії -1,983 мільярда. Глобальна рекламна аудиторія у відсотках від загальної бази активних користувачів платформи: 66,9% [5]. Дана соцмережа є досить популярною, її доцільно буде використовувати для реклами та просування свого бізнесу.

YouTube. Ця платформа для обміну відео, де користувачі переглядають мільярд годин відео щодня. Він є другим за величиною сайтом соціальних мереж. Якщо використовувати відео для просування свого бізнесу, то обов'язково потрібно додати YouTube до своєї маркетингової стратегії. Для початку потрібно створити канал YouTube для всього бренду. А щоб про відео дізналися більше людей, потрібно розмістити рекламу для збільшення охоплення.

Instagram. Ця соцмережа у найближчому часі стане однією з найбільших рекламних площин не лише в Україні, а і у всьому світі. Як візуальна платформа соціальної мережі Instagram є місцем для демонстрації продуктів або послуг за допомогою фотографій або відео. У додатку можна ділитися широким діапазоном вмісту, наприклад фотографіями, відео, історіями, роликами, живими відео та IGTV для більш довгих відео.

Як бренд, можна створити бізнес-профіль Instagram, який надає багату аналітику профілю та дописів, а також можливість планувати дописи в Instagram за допомогою інструментів сторонніх розробників. Це чудове місце для отримання створеного користувачами контенту від аудиторії, оскільки користувачі часто діляться вмістом і позначають бренди.

TikTok був запущений лише в 2017 році, але це один із найшвидше зростаючих додатків у світі, який нещодавно обігнав Google як найбільш відвідуваний веб-сайт. Він має великий каталог звукових ефектів, музичних фрагментів і фільтрів. Близько 47,4% користувачів TikTok у США мають вік від 10 до 29 років. Тому, якщо цільова аудиторія молода, TikTok є чудовою платформою для бізнесу. [2] Оскільки маркетинг зріс то і перелік різних видів послуг теж збільшився, наприклад, сюди додали ще: рекламу, націлена на

аудиторію, використання інтерактивних чат-ботів, створення персоналізованого досвіду для клієнтів в Інтернеті, використання впливових людей у соціальних мережах, формування онлайн-аудиторії тощо.

Тому власникам бізнесу, які хочуть його просувати, корисно знати про найпопулярніші сайти соціальних мереж. Це дасть змогу їм максимізувати охоплення їхнього бренду в соціальних мережах, спілкуватися з потрібними людьми та досягати своїх цілей у соціальних мережах.

У соціальних мережах маркетинг включає в себе безліч методів роботи. Найпопулярнішими з них є - робота з блогерами, репутаційний менеджмент, персональний брендинг, нестандартне SMM-просування, прихований маркетинг, просування підприємства в соціальні мережі. Найефективнішою для просування своїх товарів та послуг є робота з блогсферою та репутаційний менеджмент, адже ці інструменти дозволяють здійснити зворотній зв'язок зі споживачами.

Однією з ключових областей, про яку піклуються маркетологи при розробці маркетингових програм є те, як донести свої повідомлення. Соціальні медіа допомагають поширювати ці повідомлення потрібним людям у потрібний час як безкоштовними, так і платними засобами. Соціальні медіа також дозволяють брендам дізнатися більше про особисту, географічну та демографічну інформацію своєї аудиторії. Це дає змогу організаціям налаштовувати свої повідомлення та контент для найкращої взаємодії [2].

Отже, можна зробити висновок, що у сучасному світі соціальні мережі, як рекламні носії, мають такі переваги як цільовий склад аудиторії, отримання зворотнього зв'язку, висока оперативність управління рекламною компанією, нижча вартість порівняно з іншими видами реклами. Найбільшою перевагою соціальних медіа у просуванні свого продукту є величина аудиторії. Важливим фактором успішного просування підприємства, бренду чи товару на ринку, є здійснення ефективного інтернет-маркетингу в соціальних мережах, який спрямований на розширення цільової аудиторії, розроблення, покращення та захист репутації підприємства завдяки формуванню лояльності споживачів до

підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Worldometers: Real time world statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldometers.info/> (дата звернення березень 2023 р.)
2. Facebook statistic and trends [Електронний ресурс] <https://datareportal.com/essential-facebook-stats?ref=buffer.com#:~:text=These%20latest%20figures,today> (дата звернення 01.01.2023р.)
3. Найпопулярніші соціальні мережі в усьому світі станом на січень 2023 року за кількістю активних користувачів щомісяця <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> (дата звернення січень 2023р.)
4. Роль маркетингу соціальних мереж у бізнесі [Електронний ресурс]. <https://www.socialmediatoday.com/social-business/role-social-media-marketing-business> (дата звернення 15.11.2015 р.)
5. Маркетинг у соціальних мережах для бізнесу [Електронний ресурс]. <https://www.wordstream.com/social-media-marketing> (дата звернення грудень 2021 р.)

РИНОК БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Болібрук Катерина Сергіївна

Студентка

Державний торговельно - економічний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Сфера будівельних матеріалів і будівництва забезпечує одну з базових потреб людини - в житлі та безпеці, тому завжди буде актуальною. На сьогоднішній день ринок будівельного матеріалу переживає не найкращі часи. Так як він тісно пов'язаний із ринком будівництва, основний попит і прибуток створюють забудовники. Однак, наразі нестабільна ситуація в країні, викликана війною, негативно вплинула на активність будівництва.

Статистика говорить, що через початок повномасштабної війни, бойові дії, часткову або повну окупацію було зруйновано більше будинків ніж збудували за останні 7 років. Також у 2022 році площа введених в експлуатацію об'єктів становила майже на 40% менше ніж у попередньому році [1].

Ціль роботи. Визначити стан ринку будівельних матеріалів під час війни та перспективи розвитку.

Матеріали та методи. У роботі були використані методи аналізу, синтезу, узагальнення, табличний метод.

Результати та обговорення. Ситуація, що зараз склалась на ринку будівельних матеріалів з одного боку негативно вплинула на ринок, бо зменшився попит з боку найбільшого сегменту покупців з позиції формування прибутку на ринку - забудовників.

В табл. 1 пропонуємо розглянути дані про загальну площу житлових будівель на початок будівництва, для розуміння тенденції попиту на матеріали. А з іншого боку втриматись ринку допомагає попит серед населення на ремонтні роботи для ліквідації наслідків руйнації, облаштування нового житла тощо.

Таблиця 1

**Загальна площа житлових будівель в Україні на початок будівництва у
2020-2022 рр., кв.м.**

Типи будинків	Роки			Абсолютне відхилення, кв.м.		Темп приросту, %	
	2020	2021	2022	2020	2021	2020	2021
Усього, з них:	7514310	12714908	6668984	6668984	6668984	69,2	-47,5
будинки одноквартирні	384138	356542	130065	130065	130065	-7,2	-63,5
будинки з двома та більше квартирами	7120737	12340397	6528517	6528517	6528517	73,3	-47,1
гуртожитки	9435	17969	10402	10402	10402	90,5	-42,1

Джерело: [2]

Загалом за 2020 рік почалось будівництво 754310 кв.м., за наступний рік ця цифра зросла на 69,2%, проте з початком війни положення стало ще меншим ніж у 2020 році. Така тенденція спостерігається також за окремими категоріями, у 2021 році спостерігається збільшення майже на 70% (крім будинків одноквартирних), з настанням війни показники зменшуються в середньому на 50%. Щодо будівельних матеріалів, то їх виробництво стало дорожчим [2].

Ціни є головним фактором що впливає на покупку товарів, тому важливо їх відслідковувати і регулювати відповідно до ситуації. Пропонуємо розглянути середні ціни на будівельні матеріали на початок та кінець 2022 року, та порівняти їх (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Порівняння середніх цін будівельних матеріалів на початок та кінець
2022 року**

Буд. матеріали	Ціна, грн.		
	На початок 2022 р.	На кінець 2022 р.	Темп приросту, %
Цемент	3174	4600	44,9
Бетон	1960	2500	27,6
Арматура	24500	37200	51,8
Утеплювачі	3200	4700	46,9
Щебінь	320	550	71,9
Пісок	200	320	60,0

Джерело: [3]

З даних представлених у таблиці можна зробити висновок, що вартість базових товарів зросла в середньому на 50%. Інфляція на будівельні матеріали значно вища ніж на будь яку іншу категорію товарів. На це є декілька причин:

1. через військові дії багато підприємств знаходиться на непідконтрольній або нещодавно звільнений від окупації території, пошкоджені чи знищені через воєні дії;

2. блокування портів та потрапляння снарядів по залізничним коліям, дорогам ускладнило і підвищило ціну на доставку іноземних товарів;

3. суттєво зросли ціни на електроенергію і електроносії. Також через пошкодження електромереж і відключення світла багато підприємств уповільнити виробництво;

4. інфляція - ерез війну курс долара по відношенню до гривні становив близько 40 гривень, зріс на 25%;

5. зменшення ринку збуту - основний прибуток створювали великі компанії забудовники, що закуповували продукцію великими партіями протягом певного часу, більшість з яких припинила роботу [3].

Експерти щодо стану ринку будівельних матеріалі у 2023 році кажуть, якщо у 2022 році ціни на будматеріали зросли у 1,5 рази, то на наступний рік очікується подорожчання ще на 10-20%, а попит залишиться таким же як у 2022 році.

Також виділяють основні потенційні тенденції розвитку ринку, зокрема:

1. відбудеться залучення іноземних потужних інвесторів, зміна моделі залучення коштів: можливим буде надання кредиту на будування, а не використання коштів вкладників на початкових стадіях, більш прихильне ставлення до продажу будівлі після завершення будівництва;

2. зміна типу будівництва, в пріоритеті будуть оновлені житлові проекти що є більш сучасним та зручними.

3. збільшиться попит на тимчасову оренду приміщення, після війни з'явиться багато страхів щодо втрати чи пошкодження майна що пов'язане з війною, також на це вплине зменшення купівельної спроможності покупців;

4. зростуть ціни за квадратний метр [4].

Висновки. Отже, ситуація на ринку будівельних буде нестабільною та напруженою до закінчення війни. Після її завершення сферу чекатиме стрімке зростання, адже буде багато нових об'єктів по відновленню втраченого житла, на ринку з'являться нові компанії, ймовірно буде залучено іноземні. Головною тенденцією стане перехід від володіння нерухомістю до моделі користування (оренда), що буде зумовлене зміною способу життя на більш активне і не прив'язане до одного місця, а також падінням купівельної спроможності і страхом втратити майно через війну та її наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pro-Consulting. (30 03 2023 г.). Ринок будівельних матеріалів України: аналіз впливу війни. Получено из Аналітики ринків, фінансовий колсаунтінг: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-stroitelnyh-materialov-v-ukraine-analiz-vliyaniya-vojni>

2. Будівництво скоротилося, попит обвалився, але ціни не падають. Дослідження ринку нерухомості під час війни від Ernst & Young. (12 03 2023 г.). Получено из <https://forbes.ua/money/budivnitstva-ne-zapuskayutsya-popitu-nemaе-ale-tsini-ne-padayut-doslidzhennya-rinku-nerukhomosti-pid-chas-viyni-vid-ernst-amp-young-13032023-12337>

3. Загальна площа житлових будівель на початок будівництва за видами. (14 03 2023 г.). Получено из Державна служба статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>

4. Шульга, Т. (06 09 2022 г.). Дорогі квадрати: як дорожчають будматеріали для житла. Получено из Київвлада: <https://kievvlast.com.ua/text/dorogi-kvadrati-yak-zminyuvatimutsya-tsini-na-kvartiri-v-kievi-ta-kiivskij-oblasti>

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА SAMSUNG ELECTRONICS CO., LTD

Гриненко Станіслав Юрійович

Студент

Білоткач Ігор Анатолійович

к.е.н, доцент

Університет імени Альфреда Нобеля

м. Дніпро, Україна

Вступ. Корпорація Samsung — це технологічний конгломерат, широко відомий своїми продуктами споживчої електроніки і значну цікавість викликають фактори які дозволяють забезпечувати цьому бренду потужну конкурентоспроможність та роблять підприємство основним гравцем на міжнародному ринку.

Основним аналітичним інструментом який дозволяє визначити елементи конкурентоспроможності є SWOT-аналіз, який вказує на найбільш актуальні сильні та слабкі сторони, можливості та загрози в технологічному бізнесі та його робочому середовищі.

Мета роботи. У матеріалах дослідження, представлених у тезах, ставиться за мету характеристика конкурентного середовища «Samsung electronics co., ltd.» за допомогою SWOT-аналіз.

Матеріали та методи. В процесі узагальнення матеріалу дослідження застосовувався аналітичний, статистичний, а також системний підхід до дослідження економічних процесів і явищ в контексті діяльності підприємства.

Результати обговорення. У структурі SWOT-аналізу зовнішній аналіз корпорації стосується можливостей і загроз, пов'язаних зі стратегічними факторами, які можна визначити в аналізі PESTEL/PESTLE компанії Samsung. З іншого боку, у цій структурі внутрішній аналіз визначає сильні та слабкі сторони компанії, які впливають на розвиток бізнесу порівняно з такими конкурентами, як Apple і LG. Загальну стратегію Samsung щодо конкурентної

переваги та стратегії інтенсивного зростання можна розглядати як відповідь на внутрішні та зовнішні стратегічні фактори, які обговорюються в цьому SWOT-аналізі підприємства та його багатонаціонального промислового середовища.

Базуючись на структурі SWOT-аналізу, стратегічні цілі та рішення Samsung Electronics та інших підрозділів і дочірніх компаній Samsung Group спрямовані на боротьбу з конкуренцією за участю різних технологічних компаній, особливо Apple, Google (Alphabet), Microsoft, Lenovo, Sony, Dell, Acer і LG, а також Amazon, IBM і Intel. Ці конкуренти мають сильні позиції в галузі та організаційні ресурси та можливості, щоб зменшити частку ринку Samsung. Врахування можливостей, показаних у цьому SWOT-аналізі, допомагає компанії залишатися головним конкурентом на міжнародному ринку.

Розглянемо сильні сторони Samsung (внутрішні стратегічні фактори), тобто сильні сторони бізнесу — це внутрішні стратегічні фактори, які в цьому SWOT-аналізі стосуються компетенцій, ресурсів і можливостей, які підтримують ланцюжок створення вартості компанії, а також зростання та прибутковість компаній, що займаються виробництвом напівпровідників, побутової електроніки та технологічних рішень.

Організація використовує ці сильні сторони, щоб реалізувати заяву про місію та бачення Samsung. Ці внутрішні фактори пов'язані з ринковим попитом і пов'язаними з ним ланцюжками поставок, особливо пов'язаними зі споживчою електронікою, яка є основним джерелом доходу компанії. Сильні сторони Samsung такі: потужний світовий бренд споживчої електроніки; експертиза у виробництві напівпровідників та електроні; синергічна підтримка між підрозділами або дочірніми компаніями.

До слабких сторін Samsung (внутрішні стратегічні фактори) відносяться внутрішні фактори, які зменшують бізнес-можливості використання можливостей, показаних у цьому SWOT-аналізі. Ці слабкі сторони обмежують довгостроковий успіх бізнесу компанії з виробництва напівпровідників і

побутової електроніки. Недоліками Samsung, на нашу думку є: залежність від ОС Android; відсутність конкурентоспроможної комплексної платформи для обладнання, програмного забезпечення та послуг

Щодо можливостей для Samsung (зовнішні стратегічні фактори), то це зовнішні фактори, які сприяють подальшому зростанню бізнесу, як представлено в цьому аспекті SWOT-аналізу Samsung. Ці можливості пов'язані з технологічним розвитком, розвитком ринку та альянсами з різними бізнесорганізаціями.

Стратегічні можливості Samsung на міжнародному ринку такі: стратегічне партнерство з розробниками програмного забезпечення; стратегічне партнерство з компаніями, що надають онлайн-послуги; зростання бізнесу через розробку продукту; зростання бізнесу через диверсифікацію.

Стратегічні загрози, які стоять перед Samsung (зовнішні стратегічні фактори): конкуренція, особливо в галузі побутової електроніки; імітація побутової електроніки; правові обмеження та судові позови.

Додавши всі плюси й мінуси кожної складової частини SWOT-аналізу, можна отримати загальну оцінку можливого поєднання сильних і слабких сторін, можливостей та загроз для підприємства.

Висновки. Сильні сторони Samsung та наявні зовнішні можливості можуть призвести до покращення економічного становища підприємства, оскільки уміле використання стратегічного партнерства з розробниками програмного забезпечення та з компаніями, що надають онлайн-послуги зі сторони світового бренду споживчої електроніки буде значно приваблювати споживачів та мотивувати їх до купівлі продукції бренду.

В той же час слабкі сторони підприємства, такі як залежність від операційних систем Android та відсутність конкурентоспроможної комплексної платформи в умовах жорсткої конкуренції можуть стати причиною суттєвого погіршення економічного стану підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поєднання інновацій та сталого розвитку: у центрі уваги Samsung для CES 2023 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://news.samsung.com/us/samsung-connecting-innovation-sustainability-focus-ces2023/>
2. Міністерство торгівлі США – Адміністрація міжнародної торгівлі – Індустрія програмного забезпечення та інформаційних технологій [Електронний ресурс]. <https://www.trade.gov/selectusa-software-and-information-technology-industry>
3. Джахан, SA, і Сазу, МН (2023). Роль IoT та аналітики в ефективному сталому виробництві побутової електроніки. *Міжнародний журнал досліджень обчислювальних наук*, [Електронний ресурс]. — <https://stepacademic.net/ijcsr/article/view/346>

РОЛЬ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ У ПОЛЕГШЕННІ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ

Добронецька Ольга Вадимівна,

Студентка 44 гр. ФФБС

Кубік Валентина Дмитрівна,

ст. викладач

Одеський національний економічний університет

м. Одеса

Вступ. Невід'ємною частиною сучасної економіки та бізнесу сьогодні стали платіжні системи, які дають можливість здійснювати безготівкові операції з будь-якої точки світу. Окрім зручності та швидкості виконання транзакцій, вагомою перевагою платіжних систем є те, що вони можуть допомогти в обліку та фінансовому управлінні.

Ціль роботи. Метою дослідження є виявлення шляхів до полегшення фінансового управління та обліку, як вони впливають та можливі перспективи розвитку. На нашу думку, розгляд ролі платіжних систем дозволить більш детально зрозуміти нововведення, які у майбутньому чекають підприємства.

Матеріали і методи. При дослідженні поняття «платіжна система» та видів платіжних систем їх теоретичних засад було використано такі методи, як логічний, історичний, наукової абстракції аналогії та порівняння, групування та узагальнення, аналіз, логіко-результативний підхід тощо.

Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» платіжна система це «система здійснення платіжних операцій із формалізованими та стандартизованими угодами та загальними правилами серед учасників платіжних систем щодо обробки, клірингу або розрахунків» [1].

При зверненні до наукових досліджень на тему платіжних систем, варто відзначити, що відповідно до поглядів Н. І. Корецької, платіжна система є важливим елементом, що забезпечує зв'язок між грошовою та кредитною системами шляхом здійснення операцій з руху фінансового та грошового

поток [2].

Крім того, поняття платіжної структури визначається як сукупність відносин, що виникають під час переказу коштів між платіжними організаціями та їх членами. З організаційної точки зору, платіжна система є законодавчо врегульованим механізмом, що забезпечує облік рахунків між контрагентами з метою виконання їх зобов'язань [3].

Відповідно до поглядів Л. фон Берталанфі, платіжна система є сукупністю взаємодіючих елементів [4, с. 4], тоді як Л.К. Воронова визначає її як сукупність відносин, що виникають між членами організацій під час переказу коштів [5, с. 258].

Окрім цього, І. С. Кравченко та Ю. С. Балакіна відзначають, що платіжна система є складовою інфраструктури фінансового ринку, яка забезпечує здійснення операційної діяльності учасників та користувачів системи відповідно до законодавчих норм [6, с. 144].

Результати і обговорення. Ключовою функцією платіжної системи є проведення переказу грошей. Будь-яка платіжна система базується на проведенні віртуального платежу, що здійснюється з використанням грошового замітника. Раніше для цього масово використовували чек та документальний акредитив, але зараз популярніше застосовувати картки дебетові та кредитні, електронний грошовий переказ та Інтернет-банкінг завдяки стрімкому технологічному розвитку та покращенню цифрової комунікації.

Україна має свою національну платіжну систему, яка базується на безготівкових розрахунках та забезпечує передачу інформації та грошових коштів. Система електронних платежів (СЕП) складається з програмно-технічних засобів, що дозволяють проводити безготівкові розрахунки між банківськими рахунками.

Згідно з правилами, установленими Національним банком України, система електронних платежів НБУ є національною банківською платіжною системою, що призначена для міжбанківських переказів коштів на державному рівні, виключно у гривні та з використанням кореспондентських рахунків

учасників СЕП. Головною умовою є відкриття рахунку у Національному банку [7].

Міжбанківська платіжна операція передбачає переказ грошей між банками, які можуть бути представлені філіями банку, іноземними банками або іншими установами, що потребують виконання платіжних операцій або виконання власних зобов'язань [8].

Платіжні системи дозволяють обробляти та систематизувати дані виконані транзакції це дає можливість контролювати витрати та прибутки, відслідковувати фінансові потоки та використовувати цю інформацію для обліку також, платіжні системи допомагають у плануванні бюджету та фінансових стратегій.

Платіжні системи можуть допомогти в автоматизації обліку та операційного управління. До прикладу слід віднести: підприємство може підключити платіжну систему до своєї бухгалтерської програми та автоматично заносити дані про транзакції.

До перспектив розвитку платіжних систем які допомагатимуть у полегшенні обліку та фінансового управління слід віднести:

- Впровадження розумних платіжних систем. Платіжні системи забезпечують аналітичну інформацію та прогнозування платежів. Це допоможе зменшити помилки та забезпечить більш ефективне управління фінансами.

- Зростання використання платіжних інструментів. За останні роки завдяки розвитку безконтактних платежів та широким використанням смартфонів – спостерігається збільшення популярності мобільних платежів, що й надалі буде зростати.

- Розвиток розподілених реєстрів та криптовалют. Ці технології дозволять вирішити проблеми, які пов'язані з міжнародними переказами, а саме: високі комісії, додаткові витрати на конвертацію валюти та довгі терміни обробки транзакцій.

- Можливим є розвиток платіжних систем, що використовують штучний інтелект, який буде враховувати потреби компанії.

Важливим є те що, розвиток платіжних систем вимагає належного захисту персональних даних, нормативно-правового нагляду, що має захистити учасників платіжних систем від злочинців, шахраїв та невідповідальних операторів.

Висновки. Отже, платіжні системи не тільки спрощують операції з оплати та переказу коштів, а і дозволяють підприємству ефективно використовувати фінансові ресурси, планувати бюджет і здійснювати облік. З розвитком технологій, можуть з'явитися нові платіжні системи з новими інструментами. Тому, підприємствам слід бути готовими до змін та постійно вдосконалювати свої технології, щоб ефективно використовувати можливості та краще управляти фінансами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про платіжні послуги. Офіційний веб-портал парламенту України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

2. Корецька Н. І. Платіжні системи: в схемах і таблицях : навч. посібн. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2015. 302с.
URL:https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/202101/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B6%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%81%D1%85%D0%B5%D0%BC.%20%D1%96%20%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BB._0.pdf(дата звернення: 01.05.2023).

3. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Павлов Д. М., Бичкова С. С., Юнін О. С. К.: Ваіте, 2018. 826 с. URL: http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/12/terminologichnij-slovník_finmonitoring.pdf (дата звернення: 01.05.2023).

4. Bertalanffy L. von. General System Theory – A Critical Review / перевод Н. С. Юліной // General Systems. – Vol. VII. – 1962. –Р. 1–20. URL: http://grachev62.narod.ru/bertalanffy/bertalanffy_1.html (дата звернення: 01.05.2023).

5. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д. ю.н., проф. Л.К. Воронової. – 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Алерта, 2011. 558 с. URL: <https://archive.org/details/slfinprav/mode/1up?view=theater> (дата звернення: 01.05.2023).

6. Кравченко І., Балакіна Ю. Визначення сутності поняття «Платіжна система» | Фінансовий простір. Фінансовий простір. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/293> (дата звернення: 01.05.2023).

7. Правила системи електронних платежів Національного банку України. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr001500-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

8. Інструкція про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті: постанова Правління НБУ від 16.08.2006 р. № 320 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Панасейко Ірина Миколаївна,

к.е.н., доцент

Панасейко Микола Сергійович,

аспірант

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Панасейко Сергій Миколайович,

к.е.н., доцент

начальник відділу внутрішнього аудиту ТОВ «АЛАН»,

м. Дніпро, Україна

Вступ. Бюджетний процес під час воєнного стану в Україні має свою специфіку. Він відбувається в складних умовах обмеженості фінансових ресурсів та пов'язаний з необхідністю оперативного управління джерелами доходів бюджету, здійсненням масштабних бюджетних видатків, пріоритетними з яких є видатки на національну безпеку та оборону, пошуком внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування бюджету, постійним контролем за ефективним використанням бюджетних коштів.

Мета роботи. Метою дослідження є розгляд особливостей формування Державного бюджету України на 2023 рік та викладення пропозицій по вдосконаленню бюджетного процесу в Україні в умовах воєнного стану.

Матеріали та методи. Дослідження ґрунтується на теоретичних засадах державних фінансів, законодавчій та нормативній базі з питань державного бюджету, інформації Кабінету Міністрів та Міністерства Фінансів України.

Результати та обговорення. Державний бюджет України на 2023 рік - це перший бюджет нашої країни, щодо якого всі стадії бюджетного процесу відбуваються в умовах воєнного стану. Він розроблявся з урахуванням досвіду виконання Держбюджету на 2022 рік, у тісній співпраці з міжнародними партнерами, які надають Україні фінансову підтримку.

Обмеження потенціалу України у формуванні доходів бюджету обумовлено складною економічною ситуацією, в якій опинилася наша країна внаслідок збройної агресії Росії. Адже на кінець 2022 року залишилися тимчасово окупованими Російською Федерацією біля 20% територій України [1]. Ці території мали до війни значний промисловий та аграрний потенціал, відповідно, суттєво поповнювали доходи бюджету. Багато суб'єктів господарювання в усіх регіонах України припинили або зменшили масштаби своєї діяльності, також відмічається значне скорочення кількості трудових ресурсів, зменшення інвестицій, нестача обігових коштів підприємств, скорочення платоспроможного попиту населення.

Високі безпекові та інші ризики, що присутні в усіх сферах життєдіяльності України, впливають на якість організації бюджетного процесу як на стадіях складання проекту бюджету, розгляду проекту та прийняття закону про Державний бюджет України, так і на стадіях виконання бюджету і підготовки та розгляду звіту про виконання бюджету [2].

Аналізуючи стадії бюджетного процесу на прикладі Державного бюджету України на 2023 рік, можна зазначити, що на стадії його розгляду у Верховній раді України були внесені принципові зміни у попередні прогностичні показники, що були розроблені на стадії складання проекту бюджету [3].

Так, на стадії розгляду проекту та прийняття закону про Державний бюджет України на 2023 рік, були суттєво скориговані макроекономічні показники, які покладені в основу бюджетних показників. Зокрема, виходячи з припущень темпів відновлення економіки України в 2023 році, прогноз реального зростання ВВП було скориговано з 4,6% (попередній прогноз) до 3,2%, прогноз інфляції зменшено з 30% (попередній прогноз) до 28%, прогноз номінального ВВП збільшено на 120 млрд. грн. порівняно з попереднім прогнозом. Середньорічний курс гривні до долара США заплановано в Державному бюджеті на рівні 42,2 грн. за дол. США (попередній прогноз 50 грн. за дол.).

Також, до другого читання у Верховній Раді України, були збільшені

прогнозні показники доходів Державного бюджету на 50 млрд. грн. Зокрема, збільшення доходної частини в проекті бюджету відбулося за рахунок коштів, що перераховуються до бюджету Національним банком України (збільшення на 51,5 млрд. грн.); підвищення ставок ПДВ з імпорту пального з 7% до 20% (збільшення на 27 млрд. грн.), підвищення надходжень від акцизного податку з пального (збільшення на 7 млрд. грн.), удосконалення підходів до прогнозування податку на доходи фізичних осіб (збільшення на 15 млрд. грн.), отримання грантів за програмами міжнародної підтримки (збільшення на 442 млн. грн.) [4].

В той же час, скорочення доходної частини на стадії розгляду та прийняття закону про Державний бюджет України відбулося за рахунок зменшення бази оподаткування та, відповідно, планових обсягів податку на прибуток підприємств на 21 млрд. грн., зменшення бази оподаткування рентною платою за видобування природного газу, а, отже і надходжень від рентної плати на суму 23 млрд. грн., скорочення витрат населення на споживання, а отже, ПДВ з вироблених в Україні товарів на суму 6 млрд. грн. [5].

Стосовно бюджетних видатків, зазначимо, що до другого читання їх було збільшено на 67 млрд. грн. Зокрема, видатки на виплату пенсій збільшено на 39 млрд. грн., видатки на фонд ліквідації наслідків збройної агресії - на 16 млрд. грн., видатки на освіту на 555 млн. грн., видатки на культуру – на 235 млн. грн., видатки на надання пільгових іпотечних кредитів внутрішньо переміщеним особам – на 20 млн. грн. Також, перерозподілено кошти між бюджетними програмами та запроваджено бюджетну програму «Державний фонд регіонального розвитку», на яку передбачено 2 млрд. грн. видатків.

Дефіцит державного бюджету в ході розгляду проекту бюджету було збільшено, порівняно з попереднім прогнозом, на 17 млрд. грн. Його обсяг складає 20% ВВП, що суттєво перевищує науково обґрунтовані норми. В основному бюджетний дефіцит планується покрити за рахунок зовнішніх запозичень [4].

Основними небезпеками на стадії виконання Державного бюджету України на 2023 рік є недоотримання доходів бюджету, особливо в частині податкових та митних надходжень, ризики невчасного отримання міжнародної фінансової допомоги та заборона, за умовами нової угоди з МВФ, покриття дефіциту бюджету за рахунок емісійного фінансування НБУ.

Висновки. Ефективна організація бюджетного процесу в умовах воєнного стану передбачає оперативність прийняття управлінських рішень, виходячи з змін поточної ситуації та закладання підґрунтя для функціонування бюджетної системи країни на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ЗСУ звільнили понад половину територій, захоплених Росією після 24 лютого URL – <https://texty.org.ua/fragments/108229/zsu-zvilnyly-ponad-polovynu-terytorij-zahoplenyh-rosiyeyu-pislya-24-lyutoho-karta/> 2022-11-14).

2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-IX Дата оновлення: 11.04.2023 URL - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

3. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. Дата оновлення: 21.03.2023 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.

4. Кабінет Міністрів України: офіційний сайт. URL <https://www.kmu.gov.ua/>.

5. Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Дата оновлення: 07.02.2023 URL – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Скіріс Олександр Ігорович

студент 4 курсу факультету маркетингу
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Вступ. Управління розвитком підприємства неможливо без оцінки його потенціалу. Відмова від вимірювання, оцінки та регулювання потенціалу підприємства з неминучістю веде до зниження стратегічної конкурентоспроможності, вагомих величин упущеної вигоди, кризи стану та результативності (ефективності) мікроекономічної системи.

Ціль роботи. Мета дослідження визначена відсутністю чіткого визначення комерційного потенціалу підприємства, що доводить необхідність пошуку такого означення.

Матеріали та методи. В ході дослідження використано наукові статі, результати власних спостережень та висновків роботи промислових підприємств. Дослідження проведене з використанням методів аналізу, опису, систематизації інформації, її порівняння та умовиводів.

Результати обговорення. Поняття «потенціал» (англ. *potential*, нім. *Potential n*) етимологічно позначається як можливість, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані. Стосовно сфер найперше виділяють економічний потенціал країни, регіону, системи, підприємства.

Р. Б. Матковський так трактує економічний потенціал: «це сукупність наявних та придатних до мобілізації основних джерел, засобів конкретної країни, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для економічного зростання й соціально-економічного прогресу» [1, с. 5].

В. І. Куликов вважає, що «потенціал – це поняття не статички, а динаміки виробничої системи» [2, с. 102].

А. Н. К. Темнова зазначає, що «потенціал може розглядатися як динамічна складова, оскільки для формування позитивної економічної динаміки необхідно знати, які мають бути задіяні ресурси та в якому співвідношенні. Водночас, економічна динаміка ініціюється бізнесом – середовищем та сприяє спрямованому коригуванню структури потенціалу підприємства» [3, с. 265].

А. С. Ліфшиц вважає, що «трактування потенціалу як можливостей є розпливчастим. Достатньо звернутися до такого методу стратегічного аналізу, як методу SWOT. В цьому методі можливості розглядаються як показники зовнішнього простору, а потенціал – як внутрішні характеристики системи. Навіть якщо зовнішні можливості трансформуються у внутрішні (наприклад, сприятлива податкова політика уряду по відношенню до конкретного виду економічної діяльності), то всерівно йдеться про додаткові ресурси. Крім того, термін «можливості» містить деякий елемент невизначеності. Тим часом, далеко не завжди завдання визначення потенціалу слід вважати задачею, яка вирішується в умовах невизначеності. Найчастіше завдання такого типу ставляться та вирішуються в умовах визначеності або (що ще частіше) за умов ризику» [4, с. 116].

М. А. Рогозіна переконана, що «виробничий потенціал – не тільки ширше поняття виробничої потужності (включає потенціали зростання продуктивності праці, зниження виробничої собівартості), а й надмірна виробнича (порівняно з попитом) потужність і він не є частиною виробничого потенціалу. Частиною виробничого потенціалу не можна вважати і ту частину виробничої потужності, яка є зайвою через відсутність збалансованості з матеріальними та людськими ресурсами на підприємстві. Викликає заперечення пропозиція розглядати виробничу потужність як одну з характеристик виробничого потенціалу» [5, с. 409].

У ситуаціях стійких обмежень з боку попиту, наявності труднощів подолання дисбалансу між основними виробничими фондами, з одного боку, і матеріальними та людськими ресурсами, з іншого, показник виробничої потужності стає чисто аналітичним, за допомогою якого виявляються вузькі

місця (а іноді й критичні фактори) функціонування та розвитку підприємства.

Отже, практична сторона трактування і означення комерційного потенціалу стикається з тим, що як такого поняття в науковій літературі не існує. Формулювання комерційного потенціалу об'єднується лише з поняттям інноваційних розробок як один з етапів впровадження інновацій на ринок. Одночасно, виходить так, що комерційна складова повністю виключена як базова при роботі промислових підприємств, підприємств надання послуг, які продукція чи послуги надаються вже певний час і суб'єкт отримує від їх реалізації доходи і прибутки. Такий підхід нівелює визначення ефективності роботи підприємства і не виділяє комерційний аспект як один з важливих факторів його поточної і, тим більше, стратегічної діяльності.

Підійдемо до поняття «комерційного потенціалу» з позиції визначення «комерції». «Комерція – це ведення торгівлі між економічними агентами. Як правило, комерція відноситься до обміну товарами, послугами або предметом цінності між підприємствами або суб'єктами господарювання. Купівля чи продаж одного предмета відома як транзакція, тоді як усі операції з цим предметом в економіці відомі як комерція» [6].

До складових комерції відносять:

- логістичну сферу;
- політичну сферу;
- регуляторну сферу;
- правову сферу;
- соціальну сферу;
- економічну сферу.

Отже, об'єднуючи поняття «потенціал» та «комерція» можемо визначити власне бачення цього економічного значення: комерційний потенціал – це торгово-економічні можливості, запаси, засоби, що можуть бути використані суб'єктом господарювання в процесі реалізації товарів та послуг для отримання максимального ефекту від цієї діяльності. Інструментами комерційного потенціалу є логістика, нормативні акти, внутрішньогалузеві інструкції та

правила, фіскальна система, наявні в розпорядженні виробничі та невиробничі ресурси підприємства, показники добробуту та показники економічної ефективності роботи суб'єкта господарювання.

Висновки. Отже, бачимо, що комерційний потенціал – дуже складна категорія, яка визначає рівень діяльності суб'єкта господарювання за виділеними сферами, напрямками та показниками, які комплексно повинні свідчити про його рівень прибутковості та ефективності реалізації вироблених товарів чи послуг на певному відрізку часу, свідчити про соціальний ефект роботи і про нормативно-правову чистоту ведення бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матковський Р. Б. Економічний потенціал України та шляхи його ефективного використання: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01; Київ. нац. екон. ун-т. К., 2003. 20 с.
2. Куликов В. І. Регулювання виробничої активності організації. К.: Наука, 2014. 624 с.
3. Темнова Н. К. Економічна динаміка текстильних підприємств: теоретичні, методологічні та прикладні аспекти. *Вісник Дніпровського державного аграрно-економічного університету*. 2019. № 7. С. 22-29.
4. Ліфшиц А. С. Оцінка виробничого та комерційного потенціалів промислового підприємства. *Сучасні наукові технології*. 2016. № 3. С. 115-123.
5. Рогозіна М. А. Поняття виробничого потенціалу та виробничої потужності промислового підприємства в ринковій економіці. *Вісник Сумського фахового коледжу економіки та торгівлі*. 2017. № 2. С. 47-50.
6. Комерція. Фінансова енциклопедія. URL : <https://ua.nesrakonk.ru/commerce/>

СТАН ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Солоненко Юлія Валеріївна

к.е.н., доцент

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Ткачук Анастасія Віталіївна

здобувач вищої освіти

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ. Початок війни на території України 24 лютого 2022 року призвів до значних збоїв на ринку праці, що спричинило різкий ріст безробіття. Багато компаній втратили свої висококваліфіковані кадри, а громадяни країни залишилися без роботи, що стало економічною та соціальною проблемою. Масштабне безробіття може негативно впливати на благополуччя суспільства та держави. Тому, ця проблема повинна стати однією з ключових тем для дослідження та аналізу з метою поліпшення економічної ситуації в країні в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість досліджень, проведених українськими та іноземними вченими, такими як Д. Богиня та О. Грішнова [1], Т. Кір'ян [2], А. Філіпс [3] та інші, присвячена аспектам функціонування ринку праці, включаючи питання зростання безробіття.

Мета роботи. Необхідно проаналізувати рівень зайнятості та безробіття серед громадян України в умовах війни і визначити, який вплив це має на макроекономічну ситуацію в країні.

Результати та обговорення. Безробіття має негативний вплив на купівельну спроможність громадян та може призвести до еміграції за кордон для заробітку. Крім того, це зменшує прибуток від сплати податків та створює

додаткові витрати на підтримку безробітних. За визначенням Міжнародної організації праці, людина вважається безробітною, якщо протягом чотирьох тижнів вона не працювала, не має прибуткової діяльності, шукає роботу або готова працювати за оплату [4].

На ринку праці виникла значна дисбаланс між пропозицією та попитом на робочу силу, що призвело до помітних наслідків. У зв'язку з неможливістю багатьох людей працювати на території, де відбуваються бойові дії, знизилась як їх бажання, так і можливість знайти роботу. Це призвело до проблем з логістикою, зниження кількості покупців товарів та послуг, а також до зростання тіньової економіки, де пропонуються вакансії без офіційного оформлення. З'явилися масштабні втрати в зайнятості та доходах, зокрема через внутрішні переміщення громадян та біженців, а також через пошкодження виробничих інфраструктур та активів підприємців. Це призвело до скорочення можливостей працевлаштування та фінансування малого бізнесу, що, в свою чергу, призвело до скорочення зарплат та робочих місць.

Таблиця 1

Кількість безробітних в Україні у 2022- 2023 році

2022 рік	Зареєстровани безробітних (тис. чол.)	Всього населення (тис. чол.)
січень	315,4	41167,3
лютий	313,8	41130,4
березень	286,9	41167,3
квітень	283,4	41167,3
травень	311,0	41167,3
червень	316,4	41167,3
липень	296,7	41167,3
серпень	278,6	41167,3
вересень	260,5	41167,3
жовтень	239,1	41167,3
листопад	208,9	41167,3
грудень	186,5	41167,3
2023 рік		
січень	166,0	41167,3
лютий	150,0	41167,3
березень	137,3	41167,3

Джерело: побудовано автором на основі даних Національного банку України [5].

Таблиця 1 містить статистичні дані про офіційно зареєстрованих безробітних в Україні протягом 2022 року за місяцями. Відзначається коливання в кількості людей, які перебувають без роботи протягом цього періоду. Індикатори значно зростають, а потім зменшуються, цей процес повторюється. Найбільший показник безробіття був зафіксований у липні і становив 316,4 тис. чол., що складає 0,77% від загальної чисельності населення 41 167,3 тис. чол.. Найменший показник спостерігався у вересні - 260,5 тис. чол., або 0,63% від загального числа громадян - 41 167,3 тис. чол.. Середня кількість безробітних становила 295,9 тис. чол., або 0,72% від загальної чисельності населення. У 2023 році можна спостерігати зменшення кількості безробітних. У березні порівняно з січнем кількість людей, що не працюють зменшилась на 20,90%. Роботодавці отримали дозвіл не звільняти своїх працівників і залишати їх у стані призупинених трудових відносин, що призводить до зменшення кількості звільнених працівників. Крім того, значна частина громадян залишається за кордоном.

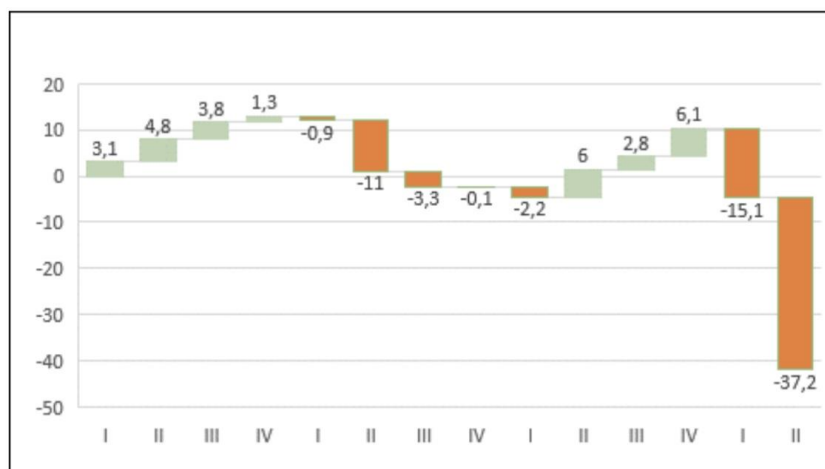

Рис. 1 – Зміна реального ВВП (у % відповідного кварталу попереднього року) 2019-2022 роки.

Джерело: побудовано автором на основі даних Державної служби статистики України [7].

Відповідно даних Державної служби зайнятості станом на 1 червня 2022 року, в середньому по Україні на одне вакантне робоче місце претендувало 12

безробітних, що становить значний ріст порівняно з 2021 роком, коли цей показник складав 5 осіб [6]. Ускладнює аналіз ситуації з безробіттям той факт, що статистика внутрішньо переміщених громадян постійно змінюється, а також враховувати потрібно тих, хто навмисно зупинив свою підприємницьку діяльність, та працівників, які знаходяться у вимушеній відпустці, але не були звільнені. Варто зазначити, що безробіття є не лише соціальною проблемою, але й серйозно впливає на економіку країни, знижуючи рівень ВВП.

Згідно з даними Державної служби статистики України, вже з початку пандемії Covid-19 в 2020 році реальний ВВП країни почав падати. Після падіння на 4% у 2020 році, у 2021 році відбулося зростання реального ВВП на 3,4%. Однак вже від початку 2022 року, за даними його I кварталу, спостерігається зниження реального ВВП на 19,3% порівняно з попереднім кварталом. У порівнянні з I кварталом 2021 року він зменшився на 15,1%. Таким чином, можна стверджувати про пряму залежність між рівнем безробіття та рівнем ВВП. Одним із надзвичайно важливих завдань є відновлення стабільності на ринку праці після завершення війни в Україні.

Одним із найважливіших завдань для відновлення ринку праці після війни є забезпечення підвищення рівня зайнятості. Це потребує створення якісної програми, яка враховуватиме поточні та довгострокові потреби ринку праці, та має на меті підтримку соціального забезпечення, рівня достатньої мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму.

Другим важливим кроком є забезпечення достатньої кількості робочих місць, що допоможе відновити та розвивати економіку та підвищить купівельну спроможність населення.

Нарешті, держава повинна сприяти вирішенню проблем вразливих груп населення, які не можуть займатися економічною діяльністю через різні причини, що стосуються забезпечення їх базових потреб, таких як: питна вода, харчування, медична допомога, житло та освіта.

Висновки. Отже, хоча ситуація в країні, яка перебуває у війні, є критично складною, але ми все ж можемо забезпечити покращення стану економіки та

якісні умови для життя всього населення. Для досягнення цих цілей, держава повинна вжити серйозних заходів негайно, щоб починати відновлення та одночасно поліпшувати структуру економіки України, щоб після закінчення війни життя всіх громадян держави стало ще кращим, а їх купівельна спроможність збільшилась порівняно з попереднім періодом.

Для досягнення цієї мети необхідно провести цілеспрямовану роботу з приводу підвищення рівня зайнятості та створення нових робочих місць. Також необхідно розвивати і підтримувати соціальне забезпечення, зокрема забезпечити достатній рівень мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму для всіх груп населення.

Під час відновлення економіки також необхідно забезпечити рівноправність усіх верств населення, включаючи вразливі групи, які стали жертвами війни. Для цього необхідно створювати спеціальні програми та підтримувати їх реалізацію. Окрім того, важливо забезпечити доступ до освіти та медичної допомоги для всіх груп населення.

Покращення стану економіки та умов життя населення є довгостроковою метою, яку необхідно втілювати в життя крок за кроком. Але відновлення економіки та забезпечення соціального забезпечення можуть бути першими кроками на цьому шляху. Також необхідно сприяти розвитку малих та середніх підприємств, що дозволить забезпечити стабільність та розвиток економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богиня Д. П. Основи економіки праці: навч. пос. для студ. екон. спец. Д. П. Богиня, О. А. Грішнова; Київ. екон. ін-т менеджменту. – К. : ЗнанняПрес, 2018. – 312 с.
2. Кір'ян Т. Соціальний захист населення від безробіття: Т. Кір'ян-Україна: аспекти праці. –1998. – № 4. – С. 16–22.
3. Блауг М. Філліпс, А. Уільямс: 100 видатних економістів після Кейнса, 2015. – С. 310–312. – 384 с.

4. International Labour Organization URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> (дата звернення 28.04.2023).
5. Національний банк України: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 29.04.2023).
6. Державна служба зайнятості URL: <https://www.dcz.gov.ua/> (дата звернення: 29.04.2023).
7. Державна служба статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2023).

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ДОСЯГНЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сьомченко Вікторія Вікторівна,

к.е.н., доцент

Курченко Микита Михайлович,

студент

Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Зелена економіка є однією з найактуальніших тем сучасної економіки та економічної політики. Вона спрямована на захист навколишнього середовища та досягнення сталого розвитку. Це стає все більш важливим, оскільки людство стикається з різними екологічними та економічними проблемами.

Ціль роботи. Метою нашого дослідження є вивчення ролі зеленої економіки в досягненні сталого розвитку; виявити як зелена економіка впливає на економічний розвиток, соціальну справедливість та охорону довкілля; виділити ключові аспекти необхідності впровадження зеленої економіки, методів та шляхів, переваг; зробити висновки про те, які заходи можуть сприяти її подальшому розвитку.

Матеріали та методи. У ході дослідження нами було проаналізовано звіт Організації Об'єднаних Націй (ООН) «Назустріч зеленій економіці. Шляхи до сталого розвитку та викорінення бідності, частина II: Інвестиції в енергоефективність та ефективність використання ресурсів» [1], звіт Рахункової палати України [2], стислий план економічного відновлення України, що був презентований у Комітеті з питань економічного розвитку Верховної Ради [3], Кліматичну угоду в Парижі.

Використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системного аналізу, аналізу і синтезу, узагальнення.

Результати та обговорення. За визначенням ООН, «зелена економіка це напрям в економічній науці, що сприяє підвищенню добробуту людей і зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище, одночасно сприяючи ефективному використанню ресурсів і збереженню біорізноманіття» [1]. Вона включає різні аспекти, такі як енергоефективність, відновлювані джерела енергії, зелена інфраструктура, технології захисту навколишнього середовища. Зелена економіка не тільки забезпечує захист навколишнього середовища, але й сприяє економічному розвитку та створює нові робочі місця.

Зелена економіка є ключовим фактором досягнення сталого розвитку. Сталий розвиток – це розвиток, який відповідає потребам сьогодення без шкоди для можливостей майбутніх поколінь. Це означає, що економічний розвиток має бути збалансованим з екологічними та соціальними аспектами. Зелена економіка допомагає досягти цього балансу шляхом зменшення забруднення навколишнього середовища, зменшення залежності від нестабільних джерел енергії, підвищення енергоефективності та використання відновлюваної енергії.

Зелена економіка є важливим інструментом у боротьбі зі зміною клімату, однією з найсерйозніших проблем сучасного світу. Зменшення викидів парникових газів і підвищення енергоефективності можуть допомогти зменшити вплив діяльності людини на клімат.

Зелена економіка також може стимулювати економічний розвиток і створювати нові робочі місця. Наприклад, інвестиції у відновлювані джерела енергії можуть створити нові робочі місця у виробництві та обслуговуванні відновлюваних джерел енергії. Крім того, зелена інфраструктура може сприяти зростанню ринку та підвищити вартість нерухомості.

Однак для того, щоб зелена економіка стала ефективним інструментом для досягнення сталого розвитку, необхідно зробити певні кроки.

По-перше, існує потреба в ефективному управлінні природними ресурсами, особливо в скороченні використання невідновлюваної енергії та води. По-друге, існує потреба підтримувати зелені інновації та технології, у тому числі шляхом державних інвестицій. По-третє, необхідно створити

сприятливі умови для розвитку зеленої економіки, такі як прийняття законодавства, забезпечення доступу до фінансування та підтримка підприємництва. Також необхідно забезпечувати залучення громадськості та забезпечувати її участь у прийнятті рішень з питань зеленої економіки та сталого розвитку.

Одним із важливих інструментів для досягнення зеленої економіки є використання «зелених» стимулів і регулювань, що допомагають зменшити вплив підприємств і споживачів на навколишнє середовище. Такі стимули можуть мати форму податкових пільг, субсидій, стимулів для інвестицій у зелені технології, лімітів викидів забруднюючих речовин.

На жаль, у багатьох країнах зелена економіка не отримує достатньої підтримки та уваги з боку влади та громадськості. Це пов'язано зі складністю, високою вартістю та низькою прибутковістю реалізації зелених проєктів порівняно з традиційними галузями. Таким чином, ці проблеми необхідно вирішувати шляхом підтримки зеленої економіки через ефективне управління та підтримку підприємництва.

Проаналізувавши звіт ООН «Назустріч зеленій економіці. Шляхи до сталого розвитку та викорінення бідності, частина II: Інвестиції в енергоефективність та ефективність використання ресурсів», ми виділили такі ключові аспекти необхідності впровадження зеленої економіки, методів та шляхів, переваг [1]:

1. Для екосистеми і здоров'я людини збільшення обсягу відходів, що пов'язано з економічним зростанням, створює серйозні ризики. Щороку утворюється понад 11 мільярдів тон твердих відходів. На нашу думку, саме зелена економіка може вирішити дану проблему.

2. Сприятливі умови для екологізації сектора відходів створюють зростання ринку відходів, зростаючий дефіцит ресурсів і доступність нових технологій. Глобальний ринок відходів (від збору до переробки) оцінюється в 410 мільярдів доларів США на рік. Крім того, до 2050 року майже всі органічні відходи будуть компостовані або утилізовані для отримання енергії.

3. Якщо уникнути утворення відходів неможливо, то іншою альтернативою є відновлення матеріалів і енергії з відходів та їх переробка у придатні для використання продукти. Тобто, створити глобальну циркулярну економіку, де використання матеріалів та утворення відходів зводяться до мінімуму. Будь-які необхідні відходи переробляються, а всі залишкові відходи утилізуються з найменшим ризиком для навколишнього середовища та здоров'я.

4. Зелені інвестиції в галузь переробки відходів можуть принести численні економічні та екологічні переваги. Переробка економить багато ресурсів. Так на кожен тону переробленого паперу можна зберегти 17 дерев і 50% води. Переробка однієї тони алюмінію може заощадити 1,3 тони бокситових залишків, 15 кубічних метрів охолоджувальної води, 0,86 кубічних метрів технологічної води та 37 барелів нафти.

5. Переробна промисловість створює багато нових робочих місць. Наразі в ній зайнято близько 12 мільйонів людей лише у трьох країнах: Бразилії, Китаї та Сполучених Штатах. Лише сортування та переробка забезпечує в десять разів більше робочих місць на тону відходів, ніж захоронення або спалювання.

В Україні питання зеленої економіки набуває все більшої актуальності. Уряд України зробив кілька кроків на шляху до зеленої економіки, зокрема, було прийнято Закон України від 20.02.2003 р. «Про альтернативні джерела енергії» та приєднано до Кліматичної угоди Парижу (2015 р.). За Паризькою угодою Україна зобов'язалася скоротити викиди парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року.

У результаті, згідно з даними Національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів України, викиди парникових газів у 2019 році фактично скоротилися більш ніж на 62% порівняно з 1990 роком, а у 2020 році – на понад 65% [2]. У травні 2022 року голова ОП Андрій Єрмак повідомив, що відновлення України та створення нових об'єктів у різних галузях промисловості включатиме принципи зеленої економіки [3].

Висновки. Тому ми вважаємо, що зелена економіка є ключовим інструментом для досягнення сталого розвитку, забезпечення збалансованого економічного розвитку та захисту природного середовища. Зелена економіка є однією з основних стратегій вирішення глобальних екологічних проблем, таких як зміна клімату, забруднення повітря та води, втрата біорізноманіття. Щоб зробити зелену економіку реальністю, необхідно створити умови для розвитку зеленої інфраструктури, стимулювати розвиток зелених технологій та інвестиції в зелені проекти. Крім того, необхідно залучати до процесу широке коло зацікавлених сторін, зокрема громадські організації, активістів, бізнесменів та державні структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. United Nations Environment Programme. (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. URL: <https://www.unenvironment.org/resources/report/towards-green-economy-pathways-sustainable-development-and-poverty-eradication> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Рахункова палата. Україна виконала міжнародні зобов'язання щодо запобігання зміни клімату на початок 2022 року URL: <http://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1406> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Офіційний Телеграм канал голови ОП Андрія Єрмака. URL: <https://t.me/ermaka2022/427> (дата звернення: 20.04.2023).

ЛІДЕРСТВО В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Чернуха Олександр Васильович

к.і.н., доцент кафедри суспільних наук
Харківський національний медичний університет, Україна

Богданова Єва Сергіївна

студентка 1 курсу медичного факультету

Федорова Марія Максимівна

студентка 1 курсу медичного факультету

Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність: зіткнувшись із викликами сучасної системи охорони здоров'я, експерти та організації вимагають від лікарів вищої здатності до лідерства, бо медичні працівники відіграють провідну роль у медичній команді і є відповідальними за загальний результат лікування пацієнтів. Тому для того щоб забезпечувати надання високоякісної допомоги пацієнтам, необхідно постійно впродовж своєї кар'єри підтримувати свої лідерські навички і удосконалювати їх.

Для ефективного формування культури охорони здоров'я практична підготовка, спілкування та ефективне лідерство є життєво важливими для робочої сили. Оскільки сфера охорони здоров'я швидко розвивається з часом, необхідно, щоб управління охороною здоров'я було логічним і добре організованим. При правильному підході та розумінні цілей лікарні досягають успіхів завдяки тісній командній роботі, правильній і послідовній постановці управління.

По-перше, лідерство є невід'ємним елементом для впровадження реформ і формування корпоративної культури в секторі охорони здоров'я. Збільшення інтересу у цій галузі істотно демонструє важливість керівництва та управління охороною здоров'я [1].

По-друге, для втілення і досягнення цілей, успіху в медичних закладах дуже важлива ефективна комунікація зі стейкхолдерами, менеджерами та співробітниками. Також велике значення має здатність мотивувати та надихати

робочу силу, викладатися якнайкраще. Тому функціонування медичних організацій полягає в таких лідерах, які можуть зробити компанію процвітаючою, маючи мотивованих людей з цілями, які неодмінно супроводжуються успіхом [1].

По-третє, справжні лідери розуміють мету медичного закладу, яка полягає в досягненні потенціалу якісного лікування та безпеки пацієнтів і власної. Розуміючи спільну ціль лікарні, лідери без перешкод знаходять спільну мову, співпраця стає легкою для досягнення цілей організації. Щоб медичні заклади надавали задовільні медичні послуги, менеджери повинні стати хорошими керівниками. Досягне бачення та вишукані комунікативні навички повинні бути присутніми в лідері для реалізації корисних стратегій в організації охорони здоров'я [1].

По-четверте, лідерство в медицині підвищує впевненість і рівень задоволення роботою: якщо людина є лідером у своїй справі, вона буде мати такі якості, як впевненість, організованість, буде мати високий рівень знань, а отже це є одним кроком до того, щоб пацієнт відчув задоволення від ставлення лікарів до нього, пацієнт буде мати довіру саме до таких лікарів. Команда лікарів - лідерів, буде мати перевагу в тому, що такій команді буде притаманна злагодженість в роботі, довіра між колегами і знову таки- впевненість у своїх діях [2].

По-п'яте, якщо лікар є лідером, це каже про те, що він постійно покращує свої знання та навички, адже медицина постійно розвивається, а отже і щоб залишитись лідером, треба також постійно розвиватися у медичній сфері. Людина, яка досягає чогось, завжди буде почувати себе гордою. Коли вона досягне лідерства, її самооцінка підвищиться і вона захоче все більше і більше досягати цілей у медицині [3].

По-шосте, лідерство—це не влада, а переконання. Багато лідерів помилково вважають, що грубі висловлювання, підвищення тону на колег є ознакою ефективного лідера. Так буває рідко. Переконання-це основа хорошого лідерства. Переконання веде до консенсусу, який важливий для тривалого

довгострокового успіху більшості організацій [4].

І останнє: лідерство є невід'ємною частиною у роботі лікаря, адже якщо медичний працівник досяг рівня лідера, то разом із іншими вони можуть запровадити необхідні зміни в організації. Вони будуть мати натхнення, щоб вдосконалити медицину і дійти до нових досягнень [3].

Отже, можна досягти величезних змін і прогресу завдяки лідерським навичкам, які кваліфікують робочу силу для невизначених зрушень і змін. Це також допомагає описати важливість співпраці та те, як виконувати роботу щодня. Керівництво в медичній організації відповідає за контроль і планування загального середовища. Однак для ефективного формування культури охорони здоров'я практична підготовка, спілкування та ефективне лідерство є життєво важливими для робочої сили. Оскільки сектор охорони здоров'я швидко розвивається з часом, необхідно, щоб управління охороною здоров'я було логічним і добре організованим. При правильному підході та розумінні місія бачення та цілі лікарні стають досяжними завдяки міцній командній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЖЕРЕЛ

1. Reason Why Leadership Is Important In Healthcare Industry
<https://nativenewsonline.net/advertise/branded-voices/6-reasons-why-leadership-is-important-in-healthcare-industry> дата звернення (13.03.2023)

2. Leadership in healthcare
<https://bmcmmededuc.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12909-020-02288-x>
дата звернення (19.03.2023)

3. Leadership in Health Care: Definition, Qualities, and Styles
<https://ca.indeed.com/career-advice/career-development/leadership-in-health-care>
дата звернення (21.03.2023)

4. Medical Leadership: Past, Present and Future
<https://postgraduateeducation.hms.harvard.edu/trends-medicine/medical-leadership-past-present-future> дата звернення (13.03.2023)

LEGAL SCIENCES

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЦИД В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Волошина Катерина Юріївна

Студентка

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ./Introduction. Із початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України особливо загострилась проблема захисту навколишнього середовища. Через ворожу агресію сьогодні страждає не тільки цивільне населення та об'єкти інфраструктури, але й довкілля. Особливої актуальності набуває питання притягнення винних до відповідальності за кримінальні правопорушення, що посягають на екологічну безпеку. Не останнє місце серед таких правопорушень займає екоцид, випадки якого почали активно фіксуватися з початком військового вторгнення. Тому нагальною постає проблема правової регламентації відповідальності за екоцид як на міжнародному, так і на національному рівнях, зважаючи на складність конструкції складу цього правопорушення.

Згідно даних Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з початку повномасштабного вторгнення в Україні зафіксовано вже понад 300 випадків екоциду – це і понівечені снарядами та бомбами поля, спалені ліси, забруднене пожежами на нафтобазах повітря, забруднення Чорного та Азовського морів тощо. Правоохоронцям передано близько 900 матеріалів для кримінальних проваджень [1].

Дослідженню екоциду в екологічному та кримінальному праві присвячено значну частину праць таких вітчизняних науковців, як

А. Д. Глушко, А. А. Задніпрянець, А. Б. Зазека, В. К. Рибачек, Т. Садова, Я. В. Сиротенко, В. О. Уколова, Є. О. Уколова, О. М. Шумило та ін. Проте, попри значну кількість публікацій, науковці не ставили за мету висвітлення зазначеної проблеми за умов вчинення екологічних злочинів під час воєнного стану. Тому дане питання є недостатньо дослідженим та потребує осмислення і комплексного вивчення.

Мета роботи./Aim. Узагальнення положень щодо відповідальності за екоцид у національному та міжнародному праві, надання пропозицій щодо удосконалення законодавства щодо кримінальної відповідальності за екоцид.

Матеріали та методи./Materials and methods. У роботі використано метод аналізу та синтезу, системний та формально-юридичний метод.

Результати та обговорення./Results and discussion. Правові основи екологічної політики закладені у Декларації про державний суверенітет України та в Конституції України, де у статті 16 передбачено обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку, гарантує громадянам право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище [2].

Важливе місце у системі еколого-правової відповідальності займають екологічні злочини. Кримінальна відповідальність за найбільш соціально небезпечні діяння в сфері екології встановлена Кримінальним кодексом України (далі – ККУ). Згідно ч. 1 ст. 1 ККУ кримінальне законодавство, поміж інших об'єктів, має охороняти довкілля, що, в свою чергу, вказує на особливу значущість важелів юридичного примусу, спрямованих на протидію відповідним злочинним посяганням [3]. У ККУ злочинні посягання на довкілля та його окремі елементи зосереджені в окремому розділі VIII Особливої частини «Злочини проти довкілля».

Відповідно до статті 441 ККУ екоцид – це масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. Санкція статті передбачає позбавлення волі на строк від 8 до 15 років. Особливо тяжкою формою екоциду є воєнний екоцид – порушення екосистем середовища

проживання людини в результаті бойових дій, які мають військову і політичну мету [4].

Проаналізувавши статтю 441 ККУ, доцільно охарактеризувати склад злочину екоциду. Об'єктом екоциду варто визначити безпеку природи як середовища проживання людини. В свою чергу, ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає «екологічну безпеку» як такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини [5]. Предметом виступають рослинний світ, тваринний світ, атмосфера, водні ресурси, а також земля, надра, інші компоненти екосистеми, космічний простір. В диспозиції статті об'єктивну сторону визначено в таких формах, як: масове знищення рослинного або тваринного світу; отруєння атмосфери або водних ресурсів; вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. Суб'єктивною стороною буде психічне ставлення винного до діяння та його наслідків у формі прямого умислу, що дає можливість відмежовувати кримінальні правопорушення проти довкілля від інших кримінальних правопорушень. Суб'єкт екоциду є загальним. Згідно з ч. 1 ст. 22 ККУ кримінальній відповідальності будуть підлягати особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років [3].

Однією з основних проблем реалізації поняття «екоцид» є саме недоліки в його законодавчому регулюванні, що спричиняє складність в притягненні винних до відповідальності. На сьогодні в Україні немає жодного рішення за статтею 441 Кримінального кодексу «Екоцид». Зокрема, О. В. Шафранова зазначає, що в українському законодавстві немає визначення понять «екологічна катастрофа» та «масовість знищення рослинного і тваринного світу», а також юридично не визначеними є ступені забруднення довкілля, за якими наступає кримінальна відповідальність. Така юридична невизначеність створює підґрунтя для корупційних ризиків під час розслідування та обрання міри покарання [6]. Також, з'являються проблеми з кваліфікацією того чи іншого діяння за згаданою статтею. Окрім цього, складно довести спрямування

умислу винної особи, адже «екоцид» з суб'єктивної сторони є злочином, у якому психічне ставлення до діяння і його наслідків характеризується виною у формі прямого умислу. Довести наявність суб'єктивної сторони в злочині екоциду вчиненого внаслідок ведення воєнних ще важче, адже підтвердити прямий умисел завдання шкоди саме природним об'єктам майже неможливо. Загарбник буде доводити, що мав на меті зовсім інше, а згубних наслідків для екології при таких обставинах було неможливо уникнути.

Знищення природи та забруднення довкілля в результаті воєнних дій матимуть довгострокові наслідки не тільки для України, а й для всього світу. Дії РФ в Україні порушують не лише національне, а й міжнародне право та звичаї. Передусім, це порушення Статуту ООН, а також частини третьої статті 38 Протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, яким заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, що мають на меті завдати або завдадуть широкої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу [7].

Основним міжнародно-правовим актом у сфері захисту природного середовища під час збройних конфліктів є Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, яка прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1976 року і відкрита для підписання в Женеві 18 травня 1977 року. Відповідно до цієї конвенції країни (в тому числі і РФ) не повинні вдаватись до військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які (засоби) мають широкі, довгострокові чи серйозні наслідки, в якості методів руйнування, завдання шкоди чи нанесення збитків іншій державі-стороні [8].

Особливо важливим сьогодні залишається питання криміналізації знищення довкілля на міжнародному рівні. У міжнародному праві і до сьогодні не вироблено загальновизнаного поняття «екоцид» як серйозного протиправного діяння, що вимагає особливої відповідальності. Більшість країн визначають екоцид як різновид військового злочину, однак сам термін не вживають.

Значною подією у розвитку міжнародного гуманітарного права стало прийняття Римського статуту 1998 року Міжнародним кримінальним судом. Важливість захисту природного середовища під час збройних конфліктів відображено у п. 2 ст. 6 статуту, де до військових злочинів належать: «умисне здійснення нападу, коли відомо, що такий напад буде причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб, або збитку цивільним об'єктам, або великого, довгострокового і серйозного збитку природному довкіллю, який буде явно несумірний із конкретною і безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою» [9]. У 5 статті Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду прописано лише чотири злочини, а саме: злочини геноциду, злочини проти людяності, військові злочини, злочини агресії [9]. Шкоду, завдану довкіллю, відносять до військових злочинів, проте у статті 8 Римського статуту подане формулювання не має чіткої правової визначеності та складне для доведення у суді. А шкода, завдана навколишньому середовищу у мирний час, не прописана у документі взагалі.

Внесенням змін до Римського статуту займаються сьогодні фундація Stop Ecoside та парламент Швеції. Фахівці пропонують доповнити преамбулу статуту, зазначивши, що довкіллю щодня загрожує серйозне руйнування та погіршення стану, а це, в свою чергу, створює загрозу для людства та світу в цілому. Ініціатори змін прагнуть доповнити ст. 5 міжнародно-правового акту злочином «екоцид» та додати статтю, що закріплює його склад [10].

Важливим кроком чіткого унормування екоциду стало схвалення Парламентською асамблеєю Ради Європи 25 січня 2023 року резолюції про негативний вплив війни на довкілля. Члени ПАРЄ підкреслили важливість визначення поняття екоциду як у національному законодавстві, так і у міжнародному праві. Резолюція передбачає внесення змін до Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду та визнання екоциду новим злочином. У разі затвердження таких змін, Україна зможе звернутись до Міжнародного кримінального суду з позовом проти Російської Федерації за злочини проти довкілля — знищені екосистеми, забруднені ґрунти, спалені ліси тощо [1].

Як бачимо, екоцид нині став таким же впізнаваним злочином, як і протиправні діяння проти людяності та інші. І в Україні, і у світі тривають дискусії щодо виплати репарацій за завдані Росією збитки довкіллю та притягнення винних за екоцид до відповідальності.

Сподіваємось, що такі потрібні зміни будуть внесені до Римського статуту, й Україна зможе отримати відшкодування у повному обсязі через Міжнародний кримінальний суд. Прийняття резолюції стане вагомим кроком на шляху до удосконалення міжнародних та національних правових механізмів захисту довкілля, що в перспективі створить належне правове поле для притягнення до відповідальності винних у нищенні довкілля.

Висновки./Conclusions. Отже, екоцид є кримінальним правопорушенням не лише проти довкілля, а й злочином проти екологічної безпеки людства. З огляду на викладене, для притягнення винних до відповідальності за завдану шкоду довкіллю під час воєнних дій, Україна має підготувати правове підґрунтя на національному рівні та провести адвокації змін до міжнародних норм права. По-перше, доповнити ст. 441 ККУ логічним визначенням термінів «екологічна катастрофа», «масовість знищення рослинного і тваринного світу», «отруєння атмосфери або водних ресурсів»; По-друге: розробити правові кількісні та якісні критерії оцінювання ступеня знищення екосистеми, юридично закріпити визначення ступеня забруднення навколишнього середовища, за яким наступає кримінальна відповідальність; По-третє, провести адвокацію змін щодо розширення причетних до воєнних злочинів проти довкілля; по-четверте, розробити механізм притягнення військовослужбовців РФ до кримінальної відповідальності за злочини екоциду на території України за допомогою Міжнародного кримінального суду, ратифікувавши Римський статут.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <https://mepr.gov.ua>

2. Конституція України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (редакція від 01.01.2020). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Рибачек В. К. Міжнародно-правова регламентація злочину екоциду *Часопис цивілістики*. 2022 №45. С. 82-87 URL: <https://doi.org/10.32837/chc.v0i45.471>
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1991, № 41, ст.546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
6. Шафранова О. В. Правові можливості і аспекти відшкодування шкоди, завданої довкіллю під час війни. URL: <https://dtkr.com.ua/pravovi-mozhlyvosti-i-aspekty-vidshkoduвання/>
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року № 995_199. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. С. 25. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199/card6#Public
8. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text
9. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду: міжнародний документ від 17 липня 1998 року № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
10. Максакова К. В. Проблеми правової регламентації екоциду: еколого-правовий аспект *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023 № 1. С. 220-223 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/51>

ПРАВОВІ ПИТАННЯ СТРАТЕГУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Дуліна Оксана Василівна

к.ю.н., доцент

доцент кафедри публічного управління та регіоналістики

Національного університету «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Вступ. Система охорони здоров'я України зазнала руйнівного впливу внаслідок розпочатої Росією великої війни у 2022 році. Війна спричинила масове переміщення людей, загострення тяжких захворювань, поширення рідкісних у минулому хвороб, проблеми ментального здоров'я, професійного вигорання й переміщення медпрацівників, руйнування інфраструктури та ланцюгів постачання, а також значне падіння доходів людей і держави.

Наприкінці липня 2022 року Міністерство охорони здоров'я України заявило, що 123 заклади охорони здоров'я були зруйновані під час війни і щонайменше 746 потребують відбудови [4, с. 405]. На кінець лютого 2023 року зафіксовано 769 нападів на медичні заклади [11].

Повномасштабна війна в Україні вивела в країні на перший план питання підтримки соціальної інфраструктури в країні – захисту та підтримки працездатності тих об'єктів, які не постраждали від війни, та відбудови тих, які були зруйновані. Система охорони здоров'я є важливими компонентами відновлення, миру та безпеки в Україні. Фізичне знищення ресурсів охорони здоров'я у поєднанні з психологічним впливом війни на медичних працівників і населення в цілому матиме тривалі наслідки.

Тому збереження та відновлення системи охорони здоров'я має вирішальне значення для того, щоб забезпечити відчуття безпеки та нормальності для всіх. Доступність якісних медичних послуг має важливе значення для рішення людей, які втекли від війни, щодо можливості повернутися до своїх домівок, для збереження довіри до органів державної

влади. Відтак зміцнення сектору охорони здоров'я для залучення та повернення медичних працівників і населення в цілому є життєво необхідним для відновлення країни [8].

Ціль роботи. Аналіз сучасного стану правового підґрунтя та тенденцій стратегування у сфері охорони здоров'я в післявоєнних реаліях в управлінському розрізі.

Матеріали та методи. Для проведення дослідження застосовані методи аналізу наукових джерел, порівняльного та статистичного аналізів. Основою джерельної бази роботи є нормативно-правові акти.

Результати та обговорення. Реформування системи охорони здоров'я в Україні, зміна організаційно-правової форми закладів охорони здоров'я, що відбувся упродовж останніх років, пошкодження медичної інфраструктури та перевантаження системи охорони здоров'я внутрішньо переміщеними особами через повномасштабну агресію Росії обумовили новий характер публічного управління сфері охорони здоров'я. Представникам органів місцевого самоврядування та керівництву закладів охорони здоров'я при стратегуванні на рівні закладів охорони здоров'я та стратегічному плануванні у громадах необхідно врахувати зміни у галузі охорони здоров'я, нові фактори можливостей і загроз, а також актуалізувати критерії оцінок якості медичної допомоги.

Наразі за умов сучасних викликів, значної невизначеності, динамічності змін вкрай необхідно провести глибокий аналіз існуючих стратегій розвитку закладів та галузі в цілому, та виявити ступень врахування ними потреб відновлення чи підтримки здоров'я населення, правильності визначення пріоритетів і концентрації ресурсів на досягненні цілей свого розвитку [7, с. 112].

В нових реаліях післявоєнного періоду система охорони здоров'я на рівні територіальних громад потребує належного стратегування перед усім – для вирішення проблем: надання в післявоєнний період медичних послуг дітям переселенцям, їх медичного обстеження та лікування в умовах стаціонару на

безоплатній основі; працевлаштування внутрішньо переміщених осіб-лікарів в медичних закладах територіальних громад; якісної логістики та системного забезпечення внутрішньо переміщених осіб з хронічними хворобами, мешканців територіальних громад з особливими потребами; лікування та реабілітації поранених військовослужбовців та ін. [14, с. 203].

Нормативно-правове підґрунтя стратегічного планування розвитку комунального некомерційного підприємства (КНП) – надавача послуг із медичного обслуговування населення складають Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закони України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Локальними актами для інституційного закріплення стратегічного планування в КНП є наказ керівника закладу, що затверджує рішення про утворення робочої групи зі стратегічного планування, персональний склад групи та положення про її роботу. Розроблений Стратегічний план розвитку КНП затверджується керівником КНП та виноситься на погодження виконкому відповідної місцевої ради, згідно з положеннями ст. 27 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» [10].

Стратегічне планування в сфері охорони здоров'я в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) як один зі стратегічних напрямів у Стратегії розвитку ОТГ або у вигляді окремої Стратегії розвитку сфери охорони здоров'я в ОТГ здійснюється на підставі Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про засади державної регіональної політики», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Наказу Мінрегіону України від 30.03.2016 № 75 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально економічного розвитку об'єднаної територіальної громади».

З огляду на те, що наразі немає методичних розробок щодо стратегічного

планування розвитку комунального некомерційного підприємства – надавача послуг з медичного обслуговування населення, можна використовувати загальну методологію стратегічного планування регіонального розвитку та/або об'єднаної територіальної громади. Водночас у процесі стратегічного планування слід зважати на особливості діяльності суб'єктів господарювання комунального сектору економіки та їхніх засновників – органів місцевого самоврядування [2, с. 11].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», прийнятим 9 липня 2022 року [9] до документів, що розробляються для відновлення та розвитку регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, віднесено план відновлення та розвитку регіонів та плани відновлення та розвитку територіальних громад.

3 листопада 2022 року були прийняті зміни до Бюджетного кодексу України [3], відтепер стаття 89 регламентує, що видатки, які здійснюються з бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад на охорону здоров'я, включають в себе:

- оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, для забезпечення надання медичних послуг за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

- місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, місцеві програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення.

Прийняття 28 лютого 2023 року постанови КМУ № 174 «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я» [6] передбачає, серед іншого, подання планів спроможної мережі ЗОЗ в рамках госпітальних округів до 1 травня 2023 року, а також створення планів розвитку закладів цієї мережі

на наступні 3 роки. Відповідно, подальші кроки з стратегічного планування діяльності комунальних закладів охорони здоров'я необхідно робити з урахуванням цих вимог чи принаймні орієнтуватись на критерії визначення статусу закладів охорони здоров'я.

В Україні дуже часто стратегічні документи не є керівництвом до дії. Причини дуже різні – ігнорування стратегій, неправильна постановка цілей, неналежний обсяг фінансування, відсутність відповідальних. Тому для отримання результату необхідно не лише детально прописати необхідні кроки та шляхи їх фінансування, а також обов'язково необхідно встановлення конкретних завдань з цільовими показниками та з чіткими термінами виконання, встановлення відповідальних за їх виконання, регулярне звітування щодо кожного пункту стратегічного документу [5].

Виходячи з того, що галузь охорони здоров'я має бути інтегрованою з усіма сферами національної економіки [12], стратегія вузькопрофільної медичної установи у післявоєнний період вимагає системного підходу до прийняття стратегічних рішень медичної установи. Це зумовлено потребою в гармонізації інтересів не лише зовнішніх учасників галузевого ринку (постачальників обладнання, реактивів, посередників, державних і муніципальних органів влади, контрольно-ревізійних структур у галузі, пацієнтів тощо), а й внутрішніх (керівників різних функціональних напрямів, персоналу основного й обслуговуючого, адміністрації). Відтак у системі стратегічних рішень закладу охорони здоров'я виокремлюють такі структурні елементи як: рішення щодо стратегічного планування, рішення щодо ресурсозабезпечення, рішення щодо інноваційного розвитку, рішення щодо ефективності [13, с. 78].

Незважаючи на продовження війни в Україні, уряд готується до відновлення та відбудови країни. Враховуючи масштаби атак на систему охорони здоров'я та, як наслідок, порушення її функціонування, відбудова системи охорони здоров'я є невід'ємною частиною відбудови країни [1]. Безпосередніми пріоритетами у процесі планування стратегічного розвитку

системи охорони здоров'я є забезпечення реагування на нові потреби фізичного та психічного здоров'я, забезпечення безпечного та привабливого середовища для повернення як медичних працівників, так і населення в цілому [8].

Висновки. Основними стратегічними напрямками для післявоєнного відновлення системи охорони здоров'я в короткостроковій і довгостроковій перспективі мають стати політико-правовий, організаційний, фінансово економічний, соціально-медичний.

Відтак при обговоренні національної стратегії повоєнного розвитку країни та проекту Стратегії розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року необхідно поєднати пріоритети мирного життя і виклики війни так, щоб забезпечити відновлення системи охорони здоров'я та надання українцям доступу до якісної, доступної та безоплатної медичної допомоги та погодити їх із Планом відновлення системи охорони здоров'я. Прозорість й інклюзивність мають бути відповіддю на більшість викликів процесу стратегічного планування всіх рівнів у сфері охорони здоров'я у повоєнний період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітичний звіт «Підходи до прозорого і підзвітнього відновлення в Україні». Травень 2022. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/UA-Approaches-to-transparent-accountable-recovery%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/UA-Approaches-to-transparent-accountable-recovery%20(2).pdf)
2. Брага М., Пхіденко С., Масюк Л., Гусак Н., Лепьошкіна Т. Стратегічне планування в секторі охорони здоров'я в об'єднаних територіальних громадах. Київ, 2019. 76 с.
3. Бюджетний Кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
4. Відбудова України: принципи та політика / за ред. Юрій Городніченко, Ілона Сологуб, Беатріс Ведер ді Мауро. 507 с. URL: https://cepr.org/system/files/202212/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf
5. Відбудова України: принципи та політика. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf
6. Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони

здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02. 2023 р. № 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2023-%D0%BF#Text>

7. Мельник А. Трансформаційна модель ринку охорони здоров'я в Україні в умовах сучасних викликів. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 2. С. 111–127. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1366/1485>

8. Принципи відновлення та трансформації системи охорони здоров'я в Україні. Копенгаген, Європейське регіональне бюро ВООЗ, 2022 р. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/361136/WHO-EURO-2022-5750-45515-65487-ukr.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>

10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

11. Проппер К. Відновлення сектору охорони здоров'я України: пропозиції на наступні 10 років. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/3/699728/>

12. Самойлик Ю. В., Погребняк Л. О. Стратегія управління розвитком закладів охорони здоров'я в умовах глобалізаційних змін. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20. С. 161–166. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.19-20.161

13. Стефанишин Л.С. Теоретико-методичні основи стратегічного управління закладом охорони здоров'я. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 30. С.77-83

14. Шкільняк М., Мельник А., Монастирський Г., Васіна А., Іванова О., Дудкіна О. Управління життєдіяльністю територіальних громад в умовах воєнного стану: виклики й механізми реагування. *Вісник економіки*. 2022. № 2. С.197-206 . URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/1372-2807-1-SM%20>

**НЕОРИГІНАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ЗГЕНЕРОВАНІ
КОМП'ЮТЕРНОЮ ПРОГРАМОЮ**

Коваль О. М.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри приватного та публічного права,

Київський національний університет технологій та дизайну.

м. Київ, Україна

Бублик К. С.

студентка 4-го курсу

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Вступ. Термін «*sui generis*» позначає явище, яке є настільки відмінним та винятковим, що його неможливо класифікувати звичайним способом. Воно стосується чогось надзвичайного, що виділяється з-поміж інших. Цей латинський вислів, що перекладається як «унікальний» або «єдиний у своєму роді» використовується для опису безпрецедентних правових конструкцій, таких як статuti, акти чи закони, які можуть мати певну схожість з іншими, але є відмінні самі по собі.

Ціль роботи. Нюанси розуміння *sui generis* часто призводять до тривалих дискусій і суперечок. Третя стаття нещодавно прийнятого Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює пріоритет захисту особистих немайнових і майнових прав, у тому числі захисту *sui generis*, що створює новий прецедент, який потребує ретельного вивчення.

Результати та обговорення. Якщо комп'ютерна програма створює об'єкт, який відрізняється від будь-яких інших об'єктів, створених за допомогою операцій програми, він вважається неоригінальним. Створення таких об'єктів відбувається без участі людини, однак якщо в процесі створення задіяна людина (її творча праця), отриманий об'єкт більше не класифікується як неоригінальний. Унікальні права виникають при створенні об'єкта, який не є

оригінальним, як це передбачено статтею 33 Закону. Коли комп'ютерна програма створюється без будь-якого прямого кодування людиною, вона вважається неоригінальною. Сюди можна віднести створення об'єкту через чат GPT. Проте, якщо фізична особа бере участь у розробці програми, тоді результат вважається оригінальним і про *sui generis* мова вже не йде.

Особи, які володіють правами власності або ліцензійними правами на комп'ютерну програму, наприклад автори, спадкоємці, правонаступники або законні користувачі, визнаються виключними власниками неоригінальних об'єктів, створених програмою. Договір може містити додаткові умови щодо цього особливого права власності.

Додаткові характеристики об'єктів, що підпадають під дію *sui generis* включають:

1) Коли комп'ютерні програми створюють неоригінальні об'єкти, особисті немайнові права не діють. Як наслідок, автори таких об'єктів не визнаються.

2) Обмеження щодо майнових прав для суб'єктів *sui generis* щодо неоригінальних об'єктів, створених за допомогою комп'ютерних програм, визначаються Законом і мають нижчі часові ліміти.

3) Унікальне право на неоригінальний об'єкт, породжений комп'ютерною програмою, починає діяти після його створення та є дійсним із цього моменту.

4) Строк дії права особливої категорії (*sui generis*) щодо неоригінальних об'єктів, створених за допомогою комп'ютерних програм, становить 25 років (з дати створення), а для неоригінальних об'єктів – з 1 січня наступного року.

5) Якщо під час створення неоригінального об'єкта, створеного комп'ютерною програмою, використовується об'єкт авторського права та (або) об'єкт суміжних прав, суб'єкт користується правами суб'єкта оригінального об'єкта спеціального права (*sui generis*) права на неоригінальний об'єкт, за умови, що він дотримується авторського права та суміжних прав іншого суб'єкта, робота якого використовується для створення таких неоригінальних об'єктів.

6) Права інших осіб на неоригінальні об'єкти, створені за допомогою комп'ютерної програми, повинні поважатися, якщо неоригінальний об'єкт, створений комп'ютерною програмою, є результатом використання неоригінального об'єкта, створеного іншою захищеною комп'ютерною програмою,

7) Суб'єкт спеціальних прав користується виключним правом дозволяти іншим особам будь-яким способом використовувати неоригінальні об'єкти, створені комп'ютерними програмами, протягом строку дії спеціальних прав.

8) Відповідно до положень Закону спеціальні права на об'єкти, створені за допомогою комп'ютерних програм, можуть бути передані іншим особам, наприклад, за договором.

9) Дозволяється вільно використовувати неоригінальні об'єкти, створені за допомогою комп'ютерних програм, у встановленому законодавством порядку, без оплати та без ліцензії. Порухення особливих прав (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, створені комп'ютерними програмами є підставою для захисту таких прав, у тому числі в судовому порядку. Особи, які мають особливі права, звертаються за захистом до суду на загальних підставах.

Висновки. Штучний інтелект чимось схожий на комп'ютерну програму. Він розроблений таким чином, що коли надходить запит, він збирає та обробляє певні дані, а потім публікує готове рішення. Такі «рішення» є результатом роботи програми (штучного інтелекту), подібної до людського розуму. Ці «рішення» захищені спеціальними законами – тобто спеціальними правилами, які відрізняються від загальних (та велике питання чи тут застосовується *sui generis* якщо до об'єкта вже прикладається людська праця та творче мислення у вигляді генерування запитів). Оскільки створюється непервинний об'єкт, особисті немайнові права не виникають. Адже ці права можуть бути лише у фізичних осіб. Проте певні особи (наприклад, автори комп'ютерних програм) можуть використовувати права *sui generis* на такі неоригінальні об'єкти. Це означає, що ці особи мають певні майнові права відповідно до закону.

Регулювання неоригінальних об'єктів є необхідним нововведенням,

оскільки вони стали невід'ємною частиною сучасного світу та безпосередньо пов'язані з творами штучного інтелекту, такими як дипфейки. Ці об'єкти є неоригінальними, тому що створені самостійно за допомогою комп'ютерної програми, без участі людини в їх створенні, без творчих методів, після автоматичного аналізу певних даних (фото та відео).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Царик Олеся Штучний інтелект та авторське право URL: <https://www.tsarik.com.ua/blog/shtuchniy-intelekt-ta-avtorske-pravo/> (Дата звернення 12.03.2023)
2. Олександр Мисенко Новий закон про авторське право: основні новел URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/48757> (Дата звернення 12.03.2023)
3. Тарасенко Л.Л. Новий закон про авторське право (2022): виклики та перспективи URL: http://lsej.org.ua/12_2022/36.pdf (Дата звернення 12.03.2023)
4. Чи є об'єктом права інтелектуальної власності твори, створені штучним інтелектом URL: <https://www.legalalliance.com.ua/publikacii/ci-e-obektom-prava-intelektualnoi-vlasnosti-tvori-stvoreni-stucnim-intelektom/> (Дата звернення 12.03.2023)
5. Information interventions as a new dimension of Ukraine's cyber vulnerability. Diorditsa, I. V., Telestakova, A. A., Koval, O. M., Nazarenko, O. A., & Nastiuk, A. A. *Journal of law and political sciences*. Vol. 29, issue 4 Sept. 2021 P. ISSN 2222-7288 E. ISSN 2518-5551.
6. Деякі проблеми захисту авторських прав у мережі Інтернет Україна. Коваль О. Яницька О. Л., Амбруш Г. Л. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 147–150.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МКС

Комісарчук Юлія Анатоліївна
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики, к.ю.н., доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ
Батрух Вікторія Юріївна
дізнавач сектору дізнання відділу поліції № 2
Львівського районного управління поліції № 1
ГУНП у Львівській області
лейтенант поліції
м. Львів, Україна

В умовах правового режиму воєнного стану, триває співпраця правоохоронних органів України з Міжнародним кримінальним судом (далі МКС), щодо розслідування воєнних злочинів, зокрема документування та збирання доказів їх вчинення, захисту безпеки населення та забезпечення інтересів держави.

Так, 24 лютого 2022 року на Україні було розпочато повномасштабне вторгнення з боку РФ, яке потягнуло за собою вчинення злочинів, які відносяться до юрисдикції МКС. Це насамперед, геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочин агресії. Збройний конфлікт призвів до масових порушень прав людини, як цивільних осіб, так і учасників бойових дій, зокрема їх права на життя, свободу та особисту недоторканість.

Така співпраця стала можливою після визнання Україною юрисдикції МКС ad hoc двічі відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту, на підставі двох поданих заяв (у 2014 р. та у 2015 р.). Подальше звернення України з позовом проти РФ до МКС було підтримано Європейським Союзом (далі – ЄС) та іншими країнами. Так, 2 березня 2022 року Прокурором МКС було розпочато розслідування фактів вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людяності чи геноциду на території України.

Слід зауважити, що для того, щоб країна почала співпрацю з МКС, їй слід ратифікувати та підписати Римський статут. Проте, в Україні зазначений статут, ще досі не ратифікований.

Зважаючи на це, законодавцем було внесено зміни до КПК України, а саме було додано Розділ IX-2 КПК, відповідним Законом України № 2236-IX від 03.05.2022р. щодо співробітництва з МКС, який став своєрідною інструкцією для взаємодії правоохоронних органів України з МКС щодо розслідування міжнародних злочинів [1].

При цьому, згідно з вимогами кримінального процесуального законодавства України обов'язок доказування обставин у кримінальному провадженні виконує сторона обвинувачення.

Тож, своєчасне отримання прокурором, слідчим належних, допустимих та достовірних доказів вчинення воєнних злочинів на території України є запорукою подальшого притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності у міжнародних судових органах.

У контексті оптимізації кримінального процесуального законодавства України, Стецюк М. М. зауважив щодо необхідності дотримання стандартів процедури збору доказів, які ґрунтуються на основі положень Римського Статуту. Одними з основних є стандарти щодо формування цифрових доказів, які мають обов'язково відповідати «Протоколу електронного суду. Обов'язковою, також, є вимога МКС щодо забезпечення автентичності фото- та відео, що подаються як докази. Це означає, що в такому разі вказується про необхідність обов'язкового датування фото та відео, здійснення фото-, відео зйомки відразу після прибуття на місце, ведення журналу фото-, відео зйомки, в якому мають бути відображені: дата, час, місце, тривалість відеозапису, дані особи, яка проводила фото-, відео зйомку та її належність до відповідної установи, контактні дані, адресу електронної пошти [2, с. 115].

З метою забезпечення повного та оперативного збору, документування та обміну інформацією під час розслідування воєнних злочинів, МКС узгодив створення змішаної форми співпраці. Як повідомляє Укрінформ із посиланням

на European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, прокурор Міжнародного кримінального суду (МКС) Карім Хан та генеральні прокурори Литви, Польщі та України підписали угоду про першу в історії участь та приєднання Офісу прокурора МКС до спільної слідчої групи. Головною метою групи є ефективний збір доказів та якнайшвидше притягнення до відповідальності винних осіб, за вчинення воєнних злочинів [3].

На сьогоднішній час, керуючись практикою правоохоронних органів України, особлива увага приділяється так званим, ідеальним доказам, тобто показанням свідків, потерпілих чи підозрюваних. Такі показання, які були отримані в ході досудового розслідування, в умовах воєнного стану, під час допитів, обов'язково мають бути зафіксовані за допомогою технічних засобів відеофіксації, щоби в подальшому їх було можливо використати як докази та безпосередньо дослідити в Суді. Варто зазначити, що показання свідка, потерпілого чи підозрюваного можуть бути більш доцільними та мати вищу доказову силу, якщо вони підтверджені іншими доказами у провадженні.

Неабияку роль відіграють і речові докази, отримані в ході документування під час досудового розслідування. Це насамперед, зброя, вибухові речовини, уламки ракет, тощо.

Досить актуальним є відібрання ДНК-профілю від потерпілих чи законних представників потерпілих та внесення їх до відповідної бази геномної інформації, яка у свою чергу є рішучим допоміжним кроком для правоохоронців у розслідуванні злочинів та встановлення осіб, які їх вчинили, дозволяє покращити роботу з розшуку зниклих безвісти та ідентифікації невпізнаних осіб.

Підсумовуючи, можна констатувати, у контексті військових дій в Україні питання збору, аналізу і документуванні доказів, набувають дещо іншого значення ніж у мирний час, зокрема щодо процесуальної форми створення цифрових доказів та порядку передання їх до МКС для використання у суді, з метою притягнення винуватих у вчиненні воєнних злочинів до відповідальності.

Отримані докази, повинні бути допустимими, належними, достовірними і достатніми відповідно до міжнародних стандартів, для підтвердження фактів та обставин вчинення воєнних злочинів на території України. Враховуючи особливі обставини, які виникають у зв'язку з війною, з метою забезпечення ефективного співробітництва України з МКС, необхідно усунути прогалини у невідповідності українського законодавства європейському, тому є нагальна необхідність у ратифікації Римського статуту МКС Україною, оскільки визнавши юрисдикцію МКС, Україна взяла на себе, в повному обсязі, обов'язки сторони Договору, але не набула прав держави-учасниці Договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 у редакції від 20.05.2022. [Електронний ресурс] URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8> (24.02.2023).
2. Стецюк, М. М. (2022). Формування доказів у кримінальних провадженнях про воєнні злочини за стандартами міжнародного кримінального суду. Київ. 2022. С. 115 (дата звернення: 25.02.2023).
3. Міжнародний кримінальний суд (МКС) приєднався до спільної слідчої групи з розслідування воєнних злочинів в Україні через вторгнення росії. [Електронний ресурс]- URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3467098-miznarodnij-kriminalnij-sud-dolucivsa-do-rozsliduvanna-voennih-zlociniv-rf-v-ukraini.html> (24.02.2023).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Котерлін Олесь Ростиславович

Магістрант, research assistant

«АО «Університет КАЗГЮУ имени М. С. Нарикбаева»»

Вступ./Introduction. Технічний прогрес, інновації, активний розвиток науки і виробництва наповнюють наш світ новими технологіями. Автомобілі, засоби мобільного зв'язку, електронно-обчислювальні машини пройшли стрімкий розвиток від єдиних, експериментальних екземплярів, до масових, і доступних кожному, споживчих речей. Аналогічний процес ми споглядаємо і з електричними самокатами, гіроскутерами, безпілотними транспортними засобами, моноколесами, електричними велосипедами (далі – альтернативними транспортними засобами). Їх кількість динамічно зростає, вони стають частиною повсякденного життя багатьох людей. Однак, правових норм, якими б регулювалося їхнє використання – немає. Це породжує ряд викликів перед органами правотворчості і правозастосування.

Аналіз сучасних наукових розробок свідчить про відсутність консолідованої позиції до визначення статусу альтернативних транспортних засобів, їх правового регулювання.

Ціль роботи./Aim. Наша наукова розвідка спрямована на аналіз теоретичних і практичних засад адміністративно-правового регулювання використання альтернативних транспортних засобів.

Матеріали та методи/ Materials and methods. Теоретичний, емпіричний.

Результати та обговорення./Results and discussion. Вчені-юристи і економісти, фахівці з муніципального розвитку вказують на активну тенденцію останніх років щодо збільшення кількості альтернативних транспортних засобів. До прикладу, Нілс Фірнлей зауважив, що станом на 2019 рік в місті Осло на 700 тисяч жителів припадало 16 тисяч електричних самокатів [1, с. 1].

Відповідно до статистики, наведеної порталом «Statista», в лютому 2023 з початку року в світі продано вже більше 6 467 100 альтернативних електричних транспортних засобів [2].

В цієї тенденції є чіткі і об'єктивні причини:

1) політика, спрямована на зменшення кількості автомобільного транспорту в містах. Перед людьми постає необхідність вирішувати користуватися автомобільним транспортом, незважаючи на об'єктивні умови, такі як висока вартість експлуатації, – чи віддати перевагу велосипедам, громадському транспорту, альтернативним транспортним засобам;

2) пандемія коронавірусної інфекції COVID-19 спричинила необхідність дотримання соціальної дистанції, що безпосередньо вплинуло збільшенням попиту на використання альтернативних транспортних засобів.

3) доступність у користуванні – загальною тенденцією багатьох країн є повна чи часткова відсутність відсутнє нормативно-правове регулювання альтернативних транспортних засобів. За відсутності правових норм, кожен, незважаючи на вік, наявність чи відсутність прав на водіння транспортних засобів, знань правил дорожнього руху чи попередніх практичних тренувань, використання захисних елементів, може вільно користуватися альтернативними транспортними засобами.

Відповідно, правова прогалина у нормативно-правовому регулюванні альтернативних транспортних засобів, підсилена екологічними, соціальними і економічними факторами, доступністю різноманітних шерінгових сервісів (послуг швидкої і доступної оренди) породжує збільшення числа користувачів альтернативних транспортних засобів.

Аналізуючи Єдиний державний реєстр судових рішень, знаходимо Постанову суду у справі № 947/27030/22 від 28.12.2022 [3] про непритягнення до адміністративної відповідальності особи, яка здійснювала керування електричним самокатом в стані алкогольного сп'яніння, за що на неї був складений протокол про адміністративне правопорушення.

Суд в Постанові дійшов висновку про неможливість притягнення цієї особи до адміністративної відповідальності в зв'язку з відсутністю складу правопорушення, оскільки електричні самокати не є механічними транспортними засобами у розумінні пункту 1.10, розділу 1 Правил дорожнього руху. Аналогічну позицію зайняли суди і у справах №521/17976/22 від 23.12.2022[4], № 947/20676/22 від 04.11.2022 [5]. В той самий час, в судовій практиці є справи про притягнення користувачів альтернативних транспортних засобів до адміністративної відповідальності [6].

Останнє підкреслює і актуалізує проблему відсутності правової визначеності (однієї зі складових верховенства права) і єдності теорії і практики в питанні правового регулювання використання альтернативних транспортних засобів.

Висновки./Conclusions. 1. Держава повинна здійснювати систематичний аналіз ризиків та загроз безпеці дорожнього руху, розробляти та вдосконалювати відповідні правові акти та стандарти, забезпечувати їх ефективне виконання та контроль за дотриманням їх усіма учасниками дорожнього руху.

2. З метою забезпечення безпеки дорожнього руху необхідно передбачити адміністративно-правове регулювання використання альтернативних транспортних засобів в Правилах дорожнього руху.

3. Нами запропоновано комплексне визначення альтернативних транспортних засобів: «Альтернативні транспортні засоби - електросамокати, гіроскутери, електровелосипеди, моноколеса та інші одно-дво-три-колісні транспортні засоби, обладнані електричним двигуном потужністю від 250 кВт до 3000 кВт». Нами сформульовано причини необхідності дискурсу щодо застосування терміну «Мікробільність».

4. Формування нормативних положень адміністративно-правового регулювання використання альтернативних транспортних засобів стане основою наших подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Innovation in a Legal Vacuum: The Uncertain Legal Landscape for Shared Micro-Mobility / Pimentel D. et al. // Journal of Law and Mobility. 2020.№ 2020. P. 17-40.
2. Battery Electric Vehicles - Worldwide // Statista: [Website]. URL: <https://www.statista.com/outlook/mmo/electric-vehicles/battery-electric-vehicles/worldwide> (дата звернення: 27.02.2023).
3. Постанова № 947/27030/22 від 28.12.2022 // Єдиний державний реєстр судових рішень: [Веб-сайт]. URL: <https://opendatabot.ua/court/108122031-9ff6fbf9ceac10c3da2e0c5fa8bb3bd4> (дата звернення: 09.02.2023).
4. Постанова №521/17976/22 від 23.12.2022 // Єдиний державний реєстр судових рішень: [Веб-сайт]. URL: <https://opendatabot.ua/court/108064467-398ea5b4e451d4b3e2896c495420b0d4> (дата звернення: 09.02.2023).
5. Постанова № 947/20676/22 від 04.11.2022 // Єдиний державний реєстр судових рішень: [Веб-сайт]. URL: <https://opendatabot.ua/court/107163497-67c0e479d6a552a7a963939a8df17b42> (дата звернення: 09.02.2023).
6. Постанова № 214/1156/20 від 27.02.2020 // Єдиний державний реєстр судових рішень: [Веб-сайт]. URL: <https://opendatabot.ua/court/87900936-eca93f40a4bb70ddf9be332520416c7> (дата звернення: 10.02.2023).

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА АФРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ

Тронько Олександр Олександрович

аспірант юридичного факультету

Бережна Катерина Вікторівна

науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

завідувач кафедри

європейського та міжнародного права

юридичного факультету

Дніпропетровський національний університет

ім. О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ: Основними й найважливішими для України наразі постають питання абсолютної перемоги над ворогом та відновлення своєї територіальної цілісності. Формування стратегії та концепцій миру та безпеки, вивчення будівництва постконфліктних відносин, безпекової політики та «розумного співмешкання поруч із протиборчою стороною» все більше знаходять свою актуальність. До того ж міркування відносно ролі ЄС в якості посередника у міжнародних конфліктах не вичерпуються лише наведеними прикладами.

Ключові слова: міжнародна безпека, органи безпеки, конфлікти, миротворчість, воєнні операції з підтримання миру.

Мета роботи: теоретично розглянути архітектуру способів підтримання безпеки та миру на прикладі Африканського союзу.

Матеріали та дослідження: об'єктом вивчення стала система способів та методів попередження, врегулювання сучасних збройних конфліктів, у відповідності до норм Міжнародного гуманітарного права. Предмет дослідження - Організаційна структура Африканського Союзу в сфері безпекової політики та забезпечення миру.

Результати та обговорення: На Ломейському саміті Організації

Арабської Єдності 11 липня 2000 року було підписано Установчий акт Африканського союзу, а на саміті в Лусаці в 2001 році розроблена Дорожня карта імплементації цього документу. На саміті Організації Арабської Єдності, який пройшов в м. Дурбані в липні 2002 році відбулася прикінцева трансформація Організації Африканської Єдності в Африканський Союз (АС), який став її правонаступником. Саме цей саміт започаткував процес формування концепції Африканської архітектури миру та безпеки (ААМБ) [1].

Африканська архітектура миру та безпеки спирається на дві основні засади: по-перше, це Рада Африканського союзу з миру та безпеки (РМБ), яка базується на Протоколі про мир та безпеку від 2002 року, та по-друге, це схвалена 2004 року Спільна африканська політика миру та безпеки (САПМБ), ухвалена на позачерговому саміті Африканського Союзу в м. Сірт та яка визначила перелік ключових загроз державам континенту, механізми взаємодії та координації зусиль в сфері безпеки, а також створила базові рамки всіх інструментів, що можуть бути використані для підтримки миру та безпеки в Африці [2].

Рада з миру та безпеки є органом (базується в м. Аддіс-Абебі, Ефіопія), який безпосередньо підпорядковується Асамблеї Африканського Союзу та на який покладена місія реалізації її рішень (на кшталт Ради Безпеки ООН). РМБ складається з 15 членів, з яких 5 обираються на термін в 3 роки, а 10 учасників на дворічний термін. Відбір в члени РМБ відбувається за принципом збереження регіонального балансу між учасниками Африканського Союзу виділяються 5 регіонів, окрім того важливими критеріями членства виступають спроможність надати військову та фінансову допомогу Африканському Союзу, наявність політичної волі до цього, а також ефективна дипломатична присутність в міжнародних відносинах на континенті. РМБ приймає самосійне рішення щодо проведення інтервенцій до будь - якої країни континенту у випадках проявів актів геноциду, злочинів проти людяності, кримінальних злочинах, або застосовує силу за проханням держави - члена, у випадках спроб насильницької зміни влади або при проявах повстанських дій [3].

Таким чином за РМБ закріплені функції миротворчості, підтримання миру та миробудівництва. Всі держави АС декларують надання військової допомоги рішенням РМБ з метою мінімізації проявів конфліктних взаємодій.

Рада миру та безпеки згідно положень «Протоколу про створення ради миру та безпеки Африканського союзу» від 9 липня 2002 року має групу допоміжних органів, які забезпечують їй більш ефективне функціонування. До цих структур належать: група 15 мудреців, Африканські резервні сили постійної готовності, Військово - штабний комітет, Континентальна система раннього попередження та Африканський фонд миру [4].

Група мудреців (ГМ) є консультативним органом РМБ АС та складається з п'яти членів, які обіймають посади протягом трьох років. ГМ надає РМБ АС своє бачення та рекомендації щодо вироблення оптимальних варіантів запобігання, управління та розв'язання конфліктних ситуацій. Окрім того, оскільки до складу ГМ обираються найбільш авторитетні представники політичної та військової сфери, то на групу покладена функція посередництва при проведенні переговорних процесів в різноманітних кризових ситуаціях. Представники до складу ГМ обираються від Північного, Східного, Південного, Західного та Центрального регіонів Африки, і вперше Група була сформована в грудні 2007 року.

Африканські резервні сили постійної готовності (АРСПГ) складаються з п'яти регіональних багатонаціональних бригад та мають виконувати роль континентальних збройних сил Африки з цивільним та поліцейським компонентами. Функцією АРСПГ є постійна готовність до проведення операцій з ефективного підтримання миру та примушення до миру. На сьогоднішній день до складу АРСПГ входять наступні регіональні бригади високого рівня готовності: ESOBRIG (15 держав Західної Африки), SADCBRIG (13 держав Південної Африки), EASBRIG (8 держав Східної Африки), NASBRIG (6 держав Північної Африки) та Багатонаціональні сили Центральної Африки – FOMAC (10 держав Центральної Африки), які складаються з 3 бригад різного рівня готовності [5]. В даний час АРСПГ мають 6 типів мандатів *inter alia* на право

використання військової сили: 1) місії спостереження та моніторингу; 2) інші типи миротворчих операцій; 3) військові інтервенції 4) превентивне врегулювання конфлікту; 5) операції з відновлення миру; 6) операції з надання гуманітарної допомоги.

Військово-штабний комітет (ВШК), який розміщується в м.Аддіс-Абебі та складається з військових аташе держав-членів АС, виконує консультативну функцію щодо військових питань, надаючи актуальну інформацію голові АС та РМБ АС, які пов'язані із сферою підтримання миру та безпеки. Континентальна система раннього попередження (КСРП) є підрозділом, на який покладається завдання виявлення ознак конфліктності та їх превентивного врегулювання. КСРП складається з двох елементів: 1) «the situation room», яка розміщується в Директораті з питань з управління конфліктами в м. Аддіс-Абебі та займається збором та аналізом інформації по індикаторам раннього попередження; 2) підрозділів спостереження та моніторингу регіонального рівня (ПСМРР), які збирають відомості на місцях та скеровують інформацію до «the situation room».

Африканський фонд миру (АФМ) є установою та автономним джерелом для фінансування операцій з підтримання миру та безпеки, та отримує фінансування безпосередньо з бюджету Африканського союзу за рахунок внесків держав - членів. Але при цьому треба відзначити, що АФМ переживає ті ж складності, що і фонд миру ООН, - внески держав до фонду є недостатніми та часто робляться не систематично, через труднощі з якими стикаються держави Африки [6].

Згідно з Установчим актом Африканського союзу принципами діяльності організації є: суверенна рівність і взаємозалежність між державами-членами Африканського союзу; повага державних кордонів, які існували на момент отримання державами незалежності; участь африканських народів у діяльності Африканського союзу; вироблення спільної оборонної політики для африканського континенту; мирне вирішення конфліктів між державами членами Союзу допомогою відповідних заходів, схвалених Асамблеєю Африканського Союзу; заборона на застосування сили і погрози силою між

державами-членами Союзу; невтручання держав-членів у внутрішні справи інших держав; право Союзу втручання в справи держави-союзу за рішенням Асамблеї організації в разі військових злочинів, геноциду і злочинів проти людяності; мирне співіснування держав-членів та їх право існувати у світі і безпеки; право держав-членів звернутися до організації з проханням про її втручання в справи держави з метою відновлення миру та безпеки; сприяння самодостатності в рамках Союзу; сприяння рівності статей; повага демократичних принципів, прав людини, верховенства закону та сумлінного державного управління; сприяння соціальній справедливості з метою забезпечення збалансованого економічного розвитку; повага недоторканності людського життя, засудження та відмова від безкарності і політичних вбивств, актів тероризму та підривної діяльності; осуд і відмова від неконституційної зміни урядів.

Висновки: На сьогодні Україна цілком та повністю доказує всьому цивілізованому світу, що саме вона може стати основою нового сучасного безпекового блоку та в нагоді його формування доцільно застосовувати досвід країн, що свого часу мали участь в тривалих конфліктах. Як доведений приклад - АС має чітку структуру, а також принципи своєї діяльності які спрямовані на безпековий вимір та миротворчу діяльність. Проте, як і Ефективність функціонування організаційної структури Африканського Союзу так і України в сфері безпекової політики та забезпечення миру багато в чому залежить від наявних фінансових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апараджита Б. Африка: стремление к восстановлению в XXI веке : Афр. союз (АС) и "Новое партнерство для развития Африки" (НЕПАД) Азия и Африка сегодня. – 2004. – № 1. – С. 50–57.

2. Йордановски С. Международное сотрудничество государств в сфере вынужденной миграции в рамках Африканского союза// Евраз. юрид. журн. 2017. – № 2. – С. 76–78.

3. Диоманде Д. Х. Субрегиональное сотрудничество африканских государств в области защиты и сохранения окружающей среды.// Евраз. юрид. журн. – 2014. – № 4. – С. 53–56.

4. Дробот Г. А. Структура и основные направления деятельности Организации Африканского Единства / Г. А. Дробот // Международные отношения: теории, конфликты, организации : учеб. пособие / П. А. Цыганков [и др.] ; под ред. П. А. Цыганкова. – М., 2004. – С. 141.

5. Вайнс, А. Брюссельская риторика и реальность: ЕС и безопасность в Африке : [реферат] Соц. и гуманитар. науки. Отечеств. и зарубеж. лит. Сер. 9, Востоковедение и африканистика. – 2011. – № 3. – С. 87–94.

6. Ананских И. А. Институт правосудия Африканского союза: история, структура и компетенция// Юрид. наука: история и современность. – 2016. – № 6. – С. 171–178.

ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ЯК ПРЕДМЕТ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУДУ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Хомутецький Даниїл Сергійович

студент I курсу магістратури юридичного факультету

Угриновська Оксана Іванівна

к. ю. н., доцент кафедри цивільного права та процесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. / Introductions. В умовах військової агресії Російської Федерації проти України від 2014 року до сьогоднішнього дня постала проблема підтвердження початку, зміни та припинення на тимчасово окупованих територіях тих чи інших цивільно-правових відносин: сімейних, житлових, спадкових, трудових, деліктних тощо. За даними Міністерства юстиції України, зокрема, за період з 21.02.2016 по червень 2017 року внесено 31 317 записів до реєстрів актів цивільного стану про факти, що настали на тимчасово окупованій території України, в т. ч. і ОРДЛО, з яких 14 692 записи про факти народження та 16 625 записів про факти смерті на підстав рішень судів, постановлених в порядку ст. 257-1 ЦПК України. За орієнтовними математичними підрахунками це становить 25 % загальної кількості зареєстрованих фактів народження та 14 % фактів смерті, беручи до уваги інформацію з сайтів головних управлінь статистики Донецької Народної Республіки та Луганської Народної Республіки.

Мета роботи. / Aim. В умовах наявності гарантованого Конституцією України права осіб на звернення до суду для захисту своїх прав та законних інтересів значна кількість українських громадян почали звертатись до судів загальної юрисдикції з різного роду вимогами стосовно підтвердження тих чи інших фактів, які мають або матимуть для них у майбутньому певне юридичне значення, найчастіше задля визначення свого правового становища, одержання тих чи інших гарантій з боку держави та створення підстав одержання

соціальних виплат.

З огляду на постійний розвиток судової практики та безперервне напрацювання Верховним Судом правових позицій стосовно можливості встановлення тих чи інших фактів, що мають юридичне значення, в судовому порядку метою статті є аналіз юридичних висновків Верховного Суду з цього питання в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України.

Матеріали та методи./Materials and methods. Якісна характеристика окремого провадження як інституту цивільного процесуального права надана у працях М. М. Ясинок, О. О. Маркової, В. Ю. Мамницького, Т. М. Балюк, Я. М. Садикової, Ю. В. Білоусова. Питанню встановлення фактів, що мають юридичне значення в окремому провадженні згідно ЦПК України присвячено наукові роботи А. В. Коструби, К. І. Гички, Г. В. Кикоть, В. В. Масюк, В. В. Комарова. В ході роботи були використані як методи теоретичного характеру (синтез, аналіз, порівняння, класифікація), так й емпіричні методи отримання, зокрема спостереження, збір та порівняння судової практики стосовно теми роботи.

Результати та обговорення./Results and discussion. Справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення є однією із передбачених в п.5 ч.2 ст.293 ЦПК України категорій справ, які підлягають розгляду судом в порядку окремого провадження.

Багато особливостей окремого провадження (можливість витребування судом доказів самостійно, безспірний характер провадження, порівняно малі судові витрати та швидкий розгляд питання тощо) роблять встановлення фактів, що мають юридичне значення, в його рамках привабливим механізмом підтвердження юридичного стану особи.

Відповідно до правових позицій Верховного Суду юридичними фактами є певні факти реальної дійсності, з якими нормою права пов'язується настання правових наслідків, зокрема виникнення, зміна або припинення цивільних прав та обов'язків. На такому трактуванні юридичних фактів наголосила Об'єднана палата КЦС ВС в постанові від 20 червня 2019 року у справі № 632/580/17.

Зазначене, на думку суду, дає підстави стверджувати про те, що призначення юридичних фактів полягає в тому, що юридичні факти можуть бути встановлені лише для захисту, виникнення, зміни або припинення особистих чи майнових прав заявника. Такий висновок зробив КЦС ВС в постанові від 29.11.2021 року у справі № 953/17730/19.

Ідучи далі, суд визначив перелік умов належності до юрисдикції суду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення (Постанова Пленуму ВСУ №5 від 31.03.1995 року «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення»; Постанова ВП ВС від 10.04.2019 року у справі № 320/948/18; Постанова КЦС ВС від 09.06.2021 року у справі № 367/6780/20):

- *факти, що підлягають встановленню, повинні мати юридичне значення (згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки), тобто від них мають залежати виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян.*
- *встановлення факту не пов'язується з подальшим вирішенням спору про право.*
- *заявник не має іншої можливості одержати чи відновити документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення.*
- *чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку встановлення юридичних фактів.*

Враховуючи зазначені критерії, можна зробити висновок про неналежність деякої кількості справ про встановлення юридичних фактів у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України до компетенції судової влади та необхідність їх вирішення позасудовими органами та інституціями.

Дослідивши встановлення юридичних фактів, які пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації проти України і були предметом розгляду суду протягом 2014 – 2022 рр., пропонуємо поділити весь масив судової практики на 3 категорії:

- 1) *факти, що підлягають встановленню в судовому порядку*

(наприклад, постанова КЦС ВС від 02.09.2020 року у справі № 201/10617/18);

2) факти, що не підлягають встановленню в судовому порядку (прикладом може слугувати постанова КЦС ВС від 16.06.2021 року у справі № 490/8010/19);

3) факти, що за різних обставин можуть підлягати або не підлягати такому встановленню (до прикладу, постанова Великої Палати Верховного Суду від 08.11.2019 у справі № 161/853/19).

Висновки./Conclusions. На основі зробленого нами дослідження можна констатувати, що внаслідок тривалості збройного конфлікту 2014-2022 рр. сформувалась більш-менш стабільна практика суду з питань встановлення фактів, що мають юридичне значення. Як впливає з правових позицій Верховного Суду і підтверджується нормативно-правовою базою, встановлення фактів, які мають юридичне значення, з використанням юридичного механізму окремого провадження є дієвим засобом доведення наявності обставин в рамках цивілістичних правовідносин. Це в сукупності зі статистичними показниками на фоні військових дій внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України починаючи з 2014 року свідчить про практичну можливість його використання для встановлення юридичних фактів, безпосередньо пов'язаних зі збройною агресією і військовими діями.

Тим не менш, потрібно зауважити, що таке встановлення було і залишається предметом дискреційних повноважень суду. Таким чином, далеко не всі факти, що мають юридичне значення для заявника і виникли у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, підлягають підтвердженню в окремому провадженні. Одна частина таких фактів підлягає встановленню судом, інша - не підлягає, а деякі особливі факти за різних конкретних обставин можуть або встановлюватись, або не встановлюватись.

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Цапович Валерія Андріївна
курсант навчальної групи СР-142,
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна
Ст. викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Юридична відповідальність – це різновид загальносоціальної відповідальності, вона є однією з форм реагування держави на порушення встановленого порядку суспільних відносин.

Хоча поняття юридичної відповідальності є центральним у юридичній науці, проте з усіх основних питань проблеми точаться гострі дискусії.

За своїм змістом юридична відповідальність виступає у вигляді застосування до особи заходів державно-примусового впливу, а за своїм безпосереднім виразом є зазначення несприятливих наслідків для правопорушника (негативні наслідки у вигляді позбавлень особистого, майнового або організаційного характеру, обмежень у користуванні суб'єктивними правами), які можуть бути різними в залежності від тяжкості правопорушення і які він повинен прийняти як реакцію у відповідь держави на її діяння [1, с. 133].

Вчені розглядають юридичну відповідальність як комплекс обов'язків, що характеризує правовий статус суб'єкта. Вони виділяють два різних рівня покладання відповідальності у праві. Це, по-перше, встановлення

відповідальності особи на рівні загального правового статусу громадянина, де визначено його основні права та обов'язки у вигляді [3, с. 154]:

1) конкретні обов'язки особистості перед суспільством дотримуватись законодавства, правильно його застосовувати;

2) обов'язки звітувати у своїх діях (підзвітність, підконтрольність, обов'язок підлягати оцінці);

3) обов'язки піддатися заходам державного примусу за можливі порушення цивільних обов'язків. Саме цей рівень відповідальності визначається як перспективний.

По-друге, це встановлення відповідальності в рамках конкретних правопорушень, що змінюють загальний правовий статус особи у зв'язку з виконанням або порушенням покладених на особу обов'язків, що виражається: [4, с. 638]

1) у розширенні правового статусу суб'єкта (скорочення або зняття обов'язків, що лежать на особі, надання додаткових прав);

2) у обмеженні правового статусу суб'єкта (покладання додаткових обов'язків, посилення їх, позбавлення чи обмеження прав).

При такому підході, у разі правомірної поведінки юридична відповідальність становить не особливий вид, аспект відповідальності, а лише її першу стадію і виражається на цій стадії в обов'язки суб'єкта підкорити поведінку вимогам відповідних правових норм, передбачати суспільно небезпечні наслідки своїх дій та запобігати їх законним коштам.

Як і будь-який інший вид відповідальності, соціальна сутність кримінальної відповідальності, її обсяг та зміст обумовлюється характером відносин між свободою та необхідністю, в рамках яких здійснюється свідомо діяльність особистості.

Оскільки злочинність не є необхідним фактором розвитку суспільства, вчинення суспільно небезпечного діяння цілком обґрунтовано тягне у себе кримінальну відповідальність.

Кримінальна відповідальність передбачається лише за суспільно

небезпечні діяння, що вчиняються осудними особами, тобто особами, чиє психологічний стан об'єктивно не виключає можливості усвідомленого та вільного вибору іншого, незлочинної поведінки. Кримінальна відповідальність допустима лише у випадках, коли суб'єкт мав об'єктивну можливість вільного вибору тої або іншої поведінки, тобто не зізнаються караними діяння особи, вчинені ним змушене, тобто під впливом непереборної сили, коли він був позбавлений свободи вибору поведінки.

У сучасній науці кримінального права можна виділити як мінімум 6 різних визначень поняття кримінальної відповідальності. Згідно з першою точці зору, кримінальна відповідальність є реалізація кримінально-правових санкцій (варіант: кримінальна відповідальність та покарання тотожні) [4, с. 264-316].

Одним із варіантів даної точки зору є теорія, відповідно до якої кримінальна відповідальність зводиться до реального перетерпінню особою, яка вчинила злочин, передбачених кримінальним законом та конкретизованих вирокіом суду заходів державного осуду та примусу.

Однак, чинний кримінальний кодекс виділяє кримінальну відповідальність і призначення покарання, а також розрізняє звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання. Безумовно, кримінальна відповідальність та покарання – тісно пов'язані правові явища, але не можна забувати, що покарання - лише одна з форм кримінальної відповідальності, хоча та найпоширеніша.

Друга позиція полягає у ототожненні кримінальної відповідальності з кримінальним правовідносинами (варіант: «сукупність кримінально-правових, кримінально-процесуальних та виправно-трудоових відносин»). Вважаючи кримінальну відповідальність основним елементом кримінального правовідносини, вводить таке поняття як «Ставлення кримінальної відповідальності», яке визначає наступним чином: «що виникає з моменту скоєння злочину правовідносини між державою та особою, яка вчинила злочин. При цьому держава правомочна обмежити правовий статус винного, а той у свою черга зобов'язана зазнати позбавлення особистого або майнового

характеру, що виникають з засудження його від імені держави та застосування до його у випадках покарання, передбаченого кримінальним законом».

Третя точка зору: кримінальна відповідальність є негативною оцінкою, засудженням, засудженням винної особи за злочин. Однак, лише осуд (засудження) особи, яка вчинила злочин, хоча і стосується важливого аспекту кримінальної відповідальності, не розкриває всіх її змістовних елементів і не вказує на її основні функції.

Четверта позиція: кримінальна відповідальність є найважливішим елементом кримінальних правовідносин і є обов'язком винної особи зазнати несприятливих наслідків (покарання) за скоєний злочин.

Цей обов'язок заснований на кримінальному законі і забезпечується примусовою силою держави. Проте, природа зазначеного обов'язку багатьма авторами розкривається по-різному. Так, під кримінальною відповідальністю розуміють «обов'язок винної особи дати в установленому порядку звіт у скоєному ним злочині: піддатися певним правообмеженням, що випливають із встановленого порядку вирішення питання про відповідальність, бути засудженим від імені держави та понести заслужене покарання».

Окремо слід виділити позицію, яку трактують кримінальну відповідальність як основний зміст кримінальних правовідносин. Далі автори припускають, що змістом вже кримінальної відповідальності є сукупність прав і обов'язків громадянина і держави щодо злочинної поведінки громадянина. Спірність цієї заяви у тому, що зміст будь-яких правовідносин, за загальним правилом, і є сукупність правий і міра та форма вираження.

І якщо прийняти кримінальну відповідальність як зміст кримінальної правовідносини, то, по-перше, кримінальна відповідальність не може мати самостійного змісту, а по-друге, кримінальна відповідальність сама по собі і є сукупністю прав і обов'язків суб'єктів. Слід зауважити, що дане трактування не позбавлене сенсу, оскільки визначення відповідальності як обов'язки зазнати заходів примусового характеру, підтримувана більшістю вчених, автоматично передбачає право держави вимагати виконання цього обов'язку; а також

передбачає зустрічне право особи вимагати законності кримінальної репресії, що застосовується до нього, та обов'язок держави дотриматися закону [5].

Останнім часом вчені виділяють також так звану позитивну відповідальність, під якою розуміється усвідомлення індивідом свого обов'язку не вчиняти заборонені кримінальним законом злочинні діяння (відповідальність, що лежить в основі правомірної поведінки громадян).

Диференціація єдиної відповідальності у кримінальне право на дві форми, негативну та позитивну, впливає із двох різних підстав її виникнення. Вчинення злочину та інше порушення кримінально-правових норм тягне за собою негативну кримінальну відповідальність. Навпаки, очікувана поведінка, що стимулюється законом, породжує позитивну відповідальність суб'єкта.

Зміст позитивної відповідальності полягає у обов'язки особи виконати конкретні розпорядження кримінально-правових норм. Позитивна відповідальність реалізується шляхом відмови від караності діянь, скоєних за обставин, що виключають суспільну небезпеку та протиправність цих діянь, а також у вигляді звільнення від кримінальної відповідальності або покарання або заміни його більш м'яким. Позитивна відповідальність у кримінальній праві має місце не тільки в конкретно-регулятивних, а й у загальнорегулятивних відносинах.

Загальний обов'язок кожного громадянина дотримуватися кримінальне законодавство, утримуватися від злочинних дій (а за деяких умов, навпаки, вчиняти необхідні дії) – це «первинна» відповідальність, забезпечена загрозою покарання до обличчя, що ігнорував свою відповідальність, який виявив свою злочинну безвідповідальність.

Однак, на думку ряду авторів, таке розуміння кримінальної відповідальності, незважаючи на цікавий, нетрадиційний підхід, все ж таки не може бути підтримано.

В одному із значень, слово «відповідальність» справді трактується як сумлінність, обов'язковість, почуття обов'язку, а сама позитивна відповідальність - як соціальний, моральний та правовий обов'язок людини.

Саме ототожнення позитивної (перспективної, активної) соціальної відповідальності з одним із її компонентів – усвідомленням обов'язку, що лежить на людині, стало причиною заперечення самої можливості розглядати правову (у тому числі і кримінальну) відповідальність як такий різновид загальної соціальної відповідальності, яка має усіма властивостями останньої; тобто причиною зведення правової відповідальності виключно до ретроспективної відповідальності – відповідальності за правопорушення. «Юридична відповідальність відколи вона виникла завжди була відповідальністю за минуле, за вчинене протиправне діяння... Ні наукові міркування, ні тим більше інтереси практики не дають підстав для перегляду погляду на юридичну відповідальність як наслідок правопорушення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богатирьов І. Г. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України / І. Г. Богатирьов, А. В. Савченко // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - № 2. – С. 133–137.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. – 1736с.
3. Вознюк А. А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів / А. А. Вознюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. - № 1. – С. 154-160.
4. Дудоров О. О. Кримінальне право : навч. посіб. / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – Київ: Ваїте, 2014. - 944 с
5. Кримінальне право України. Загальна частина : [навчальний посібник] / [В. М. Трубников, Я. О. Лантінов, О. М. Храмцов та ін.; за заг. ред. В. М. Трубникова. – Харків : вид. ХНУ, 2012. – 344 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина : [підруч.] / Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид., переробл. і допов.]. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

7. Чекмарьова І. М. Місце поняття «кримінальний проступок» серед понять «кримінальний злочин» та «адміністративне правопорушення» І. М. Чекмарьова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. - № 4. С. 218-220.

8. Ященко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру : монографія / А. М. Ященко. – Харків : НікаНова, 2014. – 388 с.

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЗАПОВІДАЧА ПІД ЧАС СКЛАДАННЯ ЗАПОВІТУ

Швець Наталія Костянтинівна

здобувач вищої освіти 2 курсу

Навчально-наукового

інституту права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нестерцова-Собакарь Олександра Володимірівна

кандидат юридичних наук

доцент

Заповіт є важливим юридичним інструментом, який дозволяє заповідачу передати свою волю щодо розподілу свого майна після смерті. Однак, розпорядження заповідача під час складання заповіту можуть бути не тільки складними, але й заплутаними. В цій роботі будуть розглянуті різні аспекти розпорядження заповідача під час складання заповіту, зокрема, його права та обов'язки, юридичні наслідки та способи захисту прав спадкоємців.

Згідно зі ст. 1233 Цивільного кодексу України, заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Заповідач має право скласти заповіт та розпоряджатися своїм майном згідно зі своїми бажаннями. У той же час, заповідач повинен дотримуватися встановлених законом обмежень та вимог. [1]

При складанні заповіту, заповідач повинен мати чітке розуміння свого майна та того, як він бажає його розподілити. Заповідь може бути складена у будь-якій формі, проте, для забезпечення її чинності, її необхідно буде засвідчити з нотаріальним засвідченням або зареєструвати в органі державної влади, що здійснює реєстрацію заповітів.

Розпорядження заповідача може мати різні юридичні наслідки, які повинні бути враховані при складанні заповіту. Однією з головних наслідків є передача майна спадкоємцям, які зазначені в заповіті. Якщо заповідач не

залишив заповіту, то згідно ст. 1261 ЦК України його майно буде передане спадкоємцям за спадковим порядком, встановленим законом. [2]

Іншим важливим наслідком є обов'язок виконання заповіту. Якщо заповіт не суперечить закону, спадкоємці повинні виконати розпорядження заповідача, навіть якщо воно здається їм несправедливим або невігідним.

У той же час, заповідь може бути скасована за наявності підстав, встановлених законом, наприклад, якщо виявиться, що заповіт був складений під тиском або шахрайством.

При складанні заповіту важливо дотримуватися певних правил, щоб уникнути ситуацій, коли заповіт буде скасований або змінений в суді.

Одним з найголовніших правил є необхідність складати заповіт у відповідній формі. Згідно зі ст. 1247 ЦК України, заповіт має бути написаний в письмовій формі, підписаний заповідачем та засвідчений нотаріально. [2]

Крім того, важливо пам'ятати про обмеження щодо змісту заповіту. Згідно з законом, заповіт не може містити розпоряджень, які суперечать закону або громадському порядку, а також зобов'язань, які не пов'язані з передачею майна.

Також слід звернути увагу на вимоги до свідків, які підтверджують відомості про складання заповіту. Згідно з законом, свідком заповіту може бути будь-яка доросла особа, яка має повну цивільну дієздатність та не є спадкоємцем заповідача. Крім того, свідки повинні бути присутніми при складанні заповіту та підписати його разом з заповідачем. [3]

Таким чином, заповіт - це важливий документ, який дозволяє заповідачу визначити, як буде розподілене його майно після смерті. Дотримання правил щодо складання заповіту дозволяє уникнути ситуацій, коли заповіт буде скасований або змінений в суді. Спадкоємці мають право на спадщину відповідно до закону, якщо заповіт не суперечить його вимогам. У разі нездійснення заповіту спадкоємці мають право на визнання документу недійсним та отримання спадщини у порядку, встановленому законом. [4]

Для забезпечення прав заповідача та спадкоємців важливо дотримуватися

встановлених законом процедур та вимог. Зокрема, необхідно враховувати вимоги щодо форми та змісту заповіту, обмеження щодо розпоряджень та зобов'язань заповідача, а також вимоги до свідків, які підтверджують відомості про складання заповіту.

Незважаючи на те, що складання заповіту може бути складним процесом, це важливо для забезпечення прав заповідача та його спадкоємців. Заповіт дозволяє заповідачу самостійно визначити, як буде розподілене його майно після смерті та забезпечити, щоб його бажання були виконані після смерті. Дотримання вимог щодо складання заповіту дозволяє уникнути ситуацій, коли заповіт буде скасований або змінений в суді. [5]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство юстиції України. (н.д.). Заповіт. Офіційний веб-сайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_10642#:~:text=
2. Кодекс України про цивільний захист. (2021). PATRUL. URL: <https://patrul.in.ua/doc/kod/cku/g-85-tsku/>
3. Міністерство юстиції України. (н.д.). Спадкове право. Офіційний веб-сайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_30749#:~:text=
4. Цивільний кодекс України. (2019). Protocol. URL: https://protocol.ua/ua/tsivilniy_kodeks_ukraini_stattya_1247/
5. Закон України «Про спадщину». (2020). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>